BIOGRAPHISCH WOORDENBOEK DER NEDERLANDEN.

ZESDE DEEL.

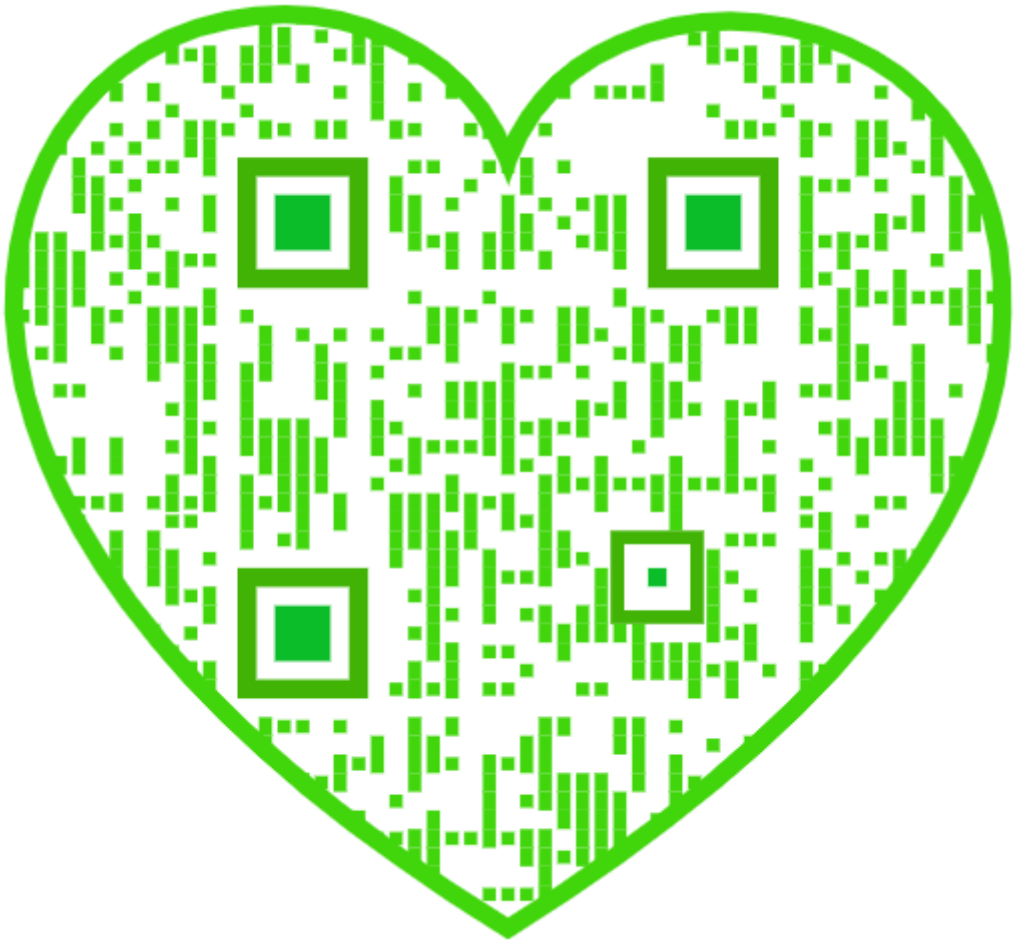

BIOGRAPHISCH
WOORDENBOEK
DER
NEDERLANDEN,

Bevattende de Levensbeſchrijvingen van voorname STAATSMANNEN, KRYGSHELDEN, GELEERDEN in allerleije vakken van Wetenſchappen, DIGTERS, SCHILDERS en andere KONSTENAREN:

EN VERDER,

Zodanige Perſonen, die door de ene of andere daad, zig beroemd, of aan den Vaderlande verdienſtelijk hebben gemaakt; veelal verzeld van hunne Karakterſchetzen, zeldzame Anekdoten die men elders te vergeefs zal naſporen, onpartijdige beoirdeling hunner Daden, optelling hunner Schriften, en aanwijzing der Schrijvers welke van hun gehandeld hebben.

OPGEMAAKT,

Jit Handſchriften, een groot aantal van de beste Schrijvers in verſcheidene Talen over die onderwerpen handelende, en medegedeelde Berigten.

VAN DE OUDSTE TIJDEN AF TOT HEDEN TOE,

DOOR

J. A. DE CHALMOT.

Met Pourtraitten en Plaaten.

ZESDE DEEL.

TE AMSTERDAM, BIJ
JOHANNES ALLART.
MDCCXCVIIII.

BIOGRAPHISCH WOORDENBOEK DER NEDERLANDEN.

ZESDE DEEL.

CANISIUS (JAKOB), neef van PIETER, die volgt, wierdt geboren te *Kalker* in *Kleefsland*, omtrent het jaar 1584. Zijn eerſte letteroefeningen ten einde gefneld zijnde, begaf hij zig naar *Rome*, en toog 'er het Jeſuiten kleed aan in 1606, den ouderdom van 21 jaren bereikt hebbende. Hij verbond zig naauwer aan het Genootſchap door de plegtige omhelzing der drie geloften, na eerst Regent van de ſcholen, en vervolgens gedurende enige jaren Profesſor in de zedekunde geweest te zijn. Den *Zweedſen* oorlog geëindigd zijnde, wijdde hij zig toe tot den dienst der met de pest bezogte kranken te *Munich*, en deedt vervolgens de bedevaart naar *Loretto*, om de geloſte te vervullen, welke die ſtad aan de Maagd MARIA hadt gedaan. CANISIUS werdt den 27 meij 1697 te *Ingolſtad* dood gevonden, na dat hij nog op dien zelvden dag de mis hadt gelezen.

Daar wordt van hem getuigd, dat hij een geleerd Man is geweest, ook wil men dat zijne werken daar van getuigenis dragen; deze zijn: 1. *Fons ſalutis, ſeu primum Sacramentorum Baptismus. Colon.* 12*mo.* 2. *Meditationes Sacræ de Christo, & beata Virgine. Monach.* 1628. 16*vo.* 3. *Ars Artium, didactica,*

hiſtorica, erotematica, exemplis ex ſacris & profanis Scriptoribus concinnata &c. Colon. 1630. 12mo. 4. *Vitæ Sanctorum a R. P.* PETRO RIBADENEIRA *S. J. Scripæ hispanice, latinæ factæ a P.* JACOBO CANISIO *ejusdem Societatis. Appendix, ſeu vitæ ſanctorum* CAROLI BORROMÆI, IGNATII, FRANCISCI XAVERII, PHIL. NERII, ac *beatorum* FRANCISCI BORGIÆ, ALOYSII GONZAGÆ & STANISLAI KOSTKÆ. *III. Vol. in folio. Colon.* 1610. 5. *Hyperdulia Mariana a* JOANNE BERCKMANNO *exercitata. Monach.* 1636. *tomo.* —— SOTUELLUS, *Biblioth.* p. 36. HARTZHEIM, *Bibl.* p. 142. PAQUOT, *Mem. litter.* Tom. XV. p. 124, 125.

CANISIUS (JAN), insgelijks een neef van PIETER, wierdt, ten jare 1569, te *Nijmegen* geboren, en te *Trier*, in 1597, den ouderdom van 27 jaren bereikt hebbende, tot het Genootſchap der Jeſuiten opgenomen. Hij wierdt zedert in genoemde ſtad te werk geſteld, als Profeſſor over de gewetensgevallen, Biegtvader en Prediker, in welke laatſte hoedanigheid hij de legers van den *Spaanſen* Koning gedurende twee jaren heeft bediend; levende in geſtadig geſchil met lieden van andere geloofsbelijdenis. Men verzekert, dat hij een werk tegens de Ketterije en Ketters geſchreven heeft. Hij ſtierf te *Wijnoksbergen* in 1613, den ouderdom van 42 jaren bereikt hebbende. —— SOTUELLUS, *Bibl.* p. 431. PAQUOT, *Mem. litter.* pag. 126.

CANISIUS (LÆVINUS), is geboren te *Gent*, omtrent 't einde van de XVde eeuw, en wierdt Monnik van de orden der Karmeliten in die zelvde ſtad. Zijne Oppersten hem toegelaten hebbende om in *Italie* te reizen, wierdt hij aldaar waarſchijnlijk met den tijtel van Doktor verëerd. In *Vlaanderen* te rug gekeerd, wierdt hij tot verſcheidene bedieningen gebruikt. Men maakte hem opvolgelijk Prior te *Antwerpen*, te *Gent*, te *Aalst*; vervolgens Kommiſſaris generaal der Karmeliten, en Provintiaal der *Nederlanden*. De dienſten die hij bewees, bepaalden zig niet tot zijne Kloosterbroeders; hij maakte zig beroemd door de raadgevingen, die hij een ieder, welke zulks begeerde, verleende, en de hulpmiddelen, die hij

hij aan een groot aantal behoeftige huisgezinnen verſchafte. Doordien hij ook een bedreven Godgeleerde was, en wel ervaren in het Kerkelijk regt, wierdt hij dikwerf zelvs door Raadsheeren geraadpleegd over gewetensgevallen. Hij ſtierf te *Aalst*, den 28 december 1650, en wierdt begraven in den omtrek van het klooster der Karmeliten, ſtaande het volgende graffchrift op de zark, die hem bedekt, gebeiteld: *Hac humo & ſaxo corpore-tenus quieſcit Ad. R. Pr. P.* LIVINUS CANISIUS, *S. T. D., qui in hac vita multifariis functus Ordinis officiis, Commiſſari tus ſe. generalis, Provincialatus, ac diverſis in locis Prioratus, tandem etiam huic Carmelo præfectus: de eo, vir ipſe pius & ſerenus, intusque forisque domi, & ad Dominam noſtram de Multâ magnopere meritus, ab hoc ſeculo migravit tertio ſecundi ſui prioratus anno, menſe decembri, ſe to die SS. Innocentium, anno Dom. M.DC.L. Animæ ejus bene precare, Lector.* Hij heeft nagelaten: 1. *Scholia & notæ in Regulam & Statuta Ordinis Carmelitani.* Zonder enige melding dat het gedrukt is. 2. *Compendium Juris Canonici & Civilis. Mſſ. in* 4TO.: het welk in 't klooster te *Antwerpen* wordt bewaard. —— VAN GESTEL, *Hiſtoria Archiep. Mechliniensis.* Tom. II. p. 146. C. DE VILLIERS, *Biblioth.* Tom. II. p. 257. PAQUOT, *Mem. litter.* TOM. XIV. pag. 165--167.

CANISIUS (PIETER), wierdt te *Nijmegen* geboren den 8 meij 1521. Hij was een zoon van JAKOB hier boven vermeld, die een der eerſte Raden van KAREL VAN EGMOND, Hertog van *Gelder*, is geweest, en door hem in verſcheidene gezantſchappen is gebruikt; ook is hij negenmalen Burgemeester van *Nijmegen* geweest. De moeder van CANISIUS, oirſprongelijk uit *'s Hertogenbosch*, maar te *Nijmegen* geboren, was GELLEKE VAN HOUWEGEN genaamd.

PIETER gaf reeds van zijne jeugd af aan, blijken van een ſnedig vernuft en grote leergierigheid; om dit verder aan te kweken, wierdt hij naar *Keulen* ter ſtudie gezonden, en was aldaar gehuisvest bij ANDRIES VAN BAERDWYCK, Licentiaat in de godgeleerdheid en Kanunnik van *St. Gereon*. Hier ſtelde

hij zig onder het geleide van NIKLAAS ESSCHIUS, en maakte door deze zijne hulp de ſnelſte voortgangen in de beginzelen der wetenſchappen, teffens het pad van de geſtrengſte deugd bewandelende. Zijne eerſte letteroefeningen in 1534 voleind hebbende, deedt hij zig als Student in het kollegie *Ad tamum* inſchrijven; alwaar hem, de wijsbegeerte beoeffend hebbende, door zijn Profeſſor en ſtadgenoot JAN VAN BRONKHORST, beheed onder den naam van JOANNES NOVIOMAGUS, de muts als Meester der vrije konſten werdt opgezet, den 25 meij 1540. Zedert dien tijd oeffende hij zig om in 't openbaar te ſpreeken, en drong zig in de gemeenzame vriendſchap van enige Geleerden, inzonderheid in die van LOURENS SURIUS, die in dit zelvde jaar de kloosterorden der Karthuiſers omhelsde. Vervolgens begaf hij zig den 8 meij 1543 naar *Mentz*, en 22 jaren zijnde in het Genootſchap der Jeſuiten, dat toen nog in zijne eerſte opkomst was. Naar *Keulen* te rug gekeerd, vervolgde 'er CANISIUS zijne ſtudien; en den 26 junij van dat zelvde jaar tot Baccalaureus in de godgeleerdheid bevorderd zijnde, begost hij ingevolge het aangenomen gebruik, den 8 julij openlijk leſen over de H. Schrift te geven. Vervolgens bereidde hij zig tot het aanvaarden der gewijde ordens, welke hem in deze ſtad toegediend werden, en hij bediende 'er de eerſte Mis in het klooster van *Nazareth*. De Aartsbiſſchop van *Keulen* HERMAN VAN WEYDEN, het Roomſe geloof vaarwel gezegd hebbende, liet door zijne aanhangers de Reformatie te *Keulen* prediken, waar door veel onlust in die ſtad ontſtond, ook wierdt de gezamenlijke Geeſtelijkheid, met medewerking der Beſtierders van het Hogeſchool, te rade, CANISIUS naar *Luik* te zenden, ten einde tot ſtuiting hier van de hulp van den Biſſchop GEORG VAN OOSTENRYK af te ſmeken, die hem met veel goedheid ontving. Genoodzaakt zijnde, zig enigen tijd in die ſtad op te houden, predikte hij veelvuldige malen in het Biſſchoppelijk paleis en in de naburige Parochie-kerk. Gelukkig in zijne zending geſlaagd zijnde, wierdt hij in 1547 naar KAREL DEN V. gezonden, die zig toen in 't veld bevondt, en hij bragt veel toe benevens de

andere Afgevaardigden, om Bisschop HERMAN te doen afzetten. Bij deze gelegenheid geraakte hij in kennis met OTTO TRUCHSES, Bisschop van *Augsburg*, die reeds KLAUDIUS LE SAY in de hoedanigheid van zijnen Godgeleerden naar de Kerkvergadering van *Trente* hadt gezonden. Die Prelaat haalde WOLFGANG REMIUS, Provoost van zijn hoofdkerk over, om 'er zig insgelijks naar toe te begeven, en hij verzogt CANISIUS om denzelven te vergezellen. Deze willigde zulks in, doch het Concilie ter oirzake van den oorlog opgeschort gevonden hebbende, bragt hij het overige van den zomer te *Florence* door, van waar hij door IGNATIUS DE LOYOLA naar *Rome* wierdt ontboden. CANISIUS bragt daar vijf maanden door, en hij genoot de eer om in tegenswoordigheid van Paus PAULUS DEN III, zijne predikgaven te doen horen. In februarij 1548, ging hij benevens enige andere Jesuiten te scheep, om naar *Sicilien* over te steken, alwaar hem belast wierdt om te *Messina* de *rhetorika* te onderwijzen, en teffens om in de kerk van het kollegie te prediken. In het volgende jaar naar *Rome* te rug geroepen zijnde, verbond hij zig ten nauwsten aan het Genootschap door de plegtige aanvaarding der vier geloften. Intusschen hadt WILLEM DE V, Hertog van *Beijeren*, bemerkende dat de Reformatie, die in alle de omliggende gewesten reeds veel veld hadt gewonnen, ook in zijne staten doorbrak, hulp daar tegens aan den Paus en aan IGNATIUS verzogt. Men zondt ten dien einde KLAUDIUS LE SAY, die zig te dien tijd te *Wenen* bevondt, ALPHONSUS SALMERON, zo bekend door zijne schriften, benevens CANISIUS, naar *Ingolstad*, welke laatste door *Bologne* trekkende, zig aldaar tot Doktor in de godgeleerdheid liet bevorderen. Aan het Hogeschool van *Ingolstad* gekomen zijnde, dat zeer vervallen was zedert den dood van JAN ECKIUS, en daar de zon der Reformatie met hare liefelijke stralen aldaar reeds verscheidene leden hadt verlicht, nam de eerstgenoemde ter taak om DAVIDS *Psalmen* te verklaren; de tweede nam de *Brieven van* PAULUS ten onderwerpe; en CANISIUS gaf lesen over de *Spreuken van* SALOMO, teffens in 't latijn in de Akademie-kerk, en in het hoogduits

voor het volk predikende. Alle drie verzuimden niet, om als ijverige Zeloten hunner geloofsbelijdenis de nieuwe leer, zodanig men die noemde, als ketters en duivelsch met de hatelijkſte kleuren af te ſchilderen, en gulhartig de belijders daar van ter helle te doemen. In 1551 werdt CANISIUS door FERDINAND, toen ten tijd Rooms-Koning, naar *Weenen* ontboden, alwaar het hem gelukte, om de fundamenten van het kollegie door SAY gelegd, verder op te trekken en het gebouw te voltooijen; ook wierdt hij tot gewonen Prediker van zijne Koninglijke Majeſteit aangeſteld. Hij bewaarheide zo volkomen de denkbeelden die men van zijnen ijver en bekwaamheid hadt opgevat, dat FREDERIK NAUSEN, Biſchop van *Weenen*, den 6 februarij 1652 zijnde komen te ſterven, FERDINAND alle mooglijke pogingen bij JULIUS DEN III. aanwendde, ten einde CANISIUS in deszelvs plaats te doen verkiezen. De Paus liet de beoirdeling dezer zaak aan IGNATIUS DE LOYOLA over, die 'er nimmer zijne goedkeuring aan wilde geven, de kerkelijke waardigheden, als regtſtreeks ſtrijdig met den geest der inſtelling van zijn Genootſchap beſchouwende. De zelvde IGNATIUS gebood hem, zig naar den rijksdag te *Regensburg* te begeven, ten einde aldaar met alle zijne vermogens den Pausſelijken Legaat FARNEZE, met zijn goeden raad bij te ſtaan. Het zelvde jaar gelaste hij hem naar *Praag* te reizen, om de oprigting van een Kollegie zijnes Genootſchaps, onder de beſcherming van FERDINAND in die ſtad te bevorderen. CANISIUS volvoerde deze commisſie naar genoegen, en plaatſte 'er enige Jeſuiten. Een jaar later, benoemde hem IGNATIUS tot Provintiaal van *Hoog-Duitsland*, *Bohemen* en *Oostenrijk*. Deze Stigter van de orden der Jeſuiten den laatſten julij 1556 geſtorven zijnde, begaf zig CANISIUS in 1557 naar *Rome*, ter bijwoning ener verkiezing van enen tweeden Generaal zijner orden, welke viel op JAKOB LAYNEZ. Nog in het zelvde jaar werdt hij, benevens NIKLAAS GAUDANUS, door FERDINAND naar den rijksdag van *Worms* gezonden, zijnde de laatſte waar op de Roomsgezinden met de Protestanten over den Godsdienst in onderhandeling zijn getreden. De verdedigers van

de

de zijde der eerſten waren, behalven JULIUS PFLUG, Biſchop van *Naumburg*, de waardigheid van Voorzitter in die vergadering bekledende, MICHEL, Biſchop van *Marsburg*, JAN VAN DELFT, Suffragant van *Straatsburg*, CANISIUS, FREDERIK STAPHYLEUS, FRANS SONNIUS en JOOST RAVESTEYN, ieder van dezelven met een medehelper voorzien; aan de zijde der Protestanten verſchenen de beroemde MELANCHTON, de Gezanten der jonge Vorſten van *Saxen*, zijnde, ERASMUS SARCERIUS, ERARD SNEPFF, VICTORINUS STRIGELIUS, JAN STOOSSEL, JOCHEM MOLINUS, JAN BRENTIUS en JAN PISTORIUS. De bijeenkomst liep vrugteloos af, even zo als alle de anderen tot het zelvde einde gehouden. Van *Worms* vertrekkende, deedt CANISIUS een overſtap naar *Keulen*, van waar hij eerst naar *Straatsburg*, en vervolgens naar *Friburg* in het *Brisgausche* werdt ontboden; van daar toog hij door *Oostenrijk*, en bezogt *Bohemen*, ten einde de oprigting van een Kollegie zijner orden te *Praag* bevorderlijk te zijn, en hier ter plaatſe predikte hij op nieuw in tegenswoordigheid van FERDINAND. In 1559 beriep hem de Kardinaal OTTO TRUCHSES tot Prediker van de hoofdkerk te *Augsburg*, en hij kweet zig in die ſtad met een warmen ijver van die post. Keizer FERDINAND zond hem in het volgende jaar naar *Inſpruck*, alwaar hij de Prinſesſen zijne dogters liet opvoeden, en alwaar hij ten zelven tijd een Kollegie voor het Genootſchap deedt oprigten. In 1563 begaf zig CANISIUS naar *Dilingen*, alwaar de Kardinaal OTTO enige jaren te voren een Hogeſchool hadt opgerigt, waar van hij verlangde het beſtier aan de Jeſuiten te vertrouwen; CANISIUS aanvaardde dat, den 17 augustus 1564, in naam van het Genootſchap, waar na hij zijne werkzaamheden te *Augsburg* op nieuw hervatte, ten tijd toe, dat de beroemde STANISLAUS HOSIUS, Biſchop van *Varmie* in *Polen*, hem te *Brunsberg*, een ſtad in zijn Biſchoppelijk gebied gelegen, ontbood, om 'er een Kollegie voor zijn Genootſchap te ſigten. Terwijl hij hier mede bezig was, ontving hij bevel naar *Rome* te komen, alwaar hij zig in 1565 bevond bij de verkiezing van FRANCOIS DE BORGIA, welke LAYNEZ als Generaal

der orden opvolgde. Gedurende die reis zag hij Paus Pius DE IV; en hij keerde naar *Duitsland* te rug, met de waardigheid van Nuntius des Heiligen Stoels. Gedurende de weinige maanden dat hij met deze bediening bekleed was, bragt hij verſcheidene zaken ten uitvoer, welke de belangen van den Godsdienst betroffen, inzonderheid met verſcheidene Vorſten, die aan 't wankelen waren, in het Roomſe geloof te ſterken, ten welken einde hij genoegzaam 't gantſe *Duitſe* rijk doorkruiste, ten einde deze bezoeken af te leggen. Na als een eenvoudig Geestelijke uitgedost, *Westphalen* en het Keurvorſtendom *Keulen* doorgetrokken te zijn, deëdt hij een overſtap naar *Nijmegen*, om bij zijne zusters en andere bloedverwanten een bezoek af te leggen, die hem met open armen ontvingen, en plegtig beloo'den het Roomſe geloof te blijven aankleven. Omtrent 't einde van 't jaar 1566, bedankte hij voor de bediening van Prediker te *Augsburg*, zo uit oirzaak van zijne andere bezigheden als om den nodigen tijd te winnen tot de zamenſtelling van zijne verhandeling *de Verbi Dei corruptelis*. Tot bereiking van het zelvde einde, ontſloeg hem FRANÇOIS DE BORGIA, als Provintiaal van *Duitsland*. Het voorgaande jaar was CANISIUS voor de vijfdemaal naar *Rome* getrokken, om den Kardinaal van *Augsburg* op deszelvs begeerte te verzellen. In 1573 reisde hij 'er nog tweemalen naar toe, de eerſtemaal om bij de verkiezing van den vierden Generaal des Genootſchaps tegenswoordig te zijn; en voor de tweedemaal op bevel van GREGORIUS DEN XIII, ten einde met hem te raadplegen over het groot Kollegie en de Kweekſchool in *Duitsland*. Drie jaren later, verzelde hij den Kardinaal JAN JERONIMUS MORON naar den rijksdag te *Regensburg*. In 1580 ging hij benevens den Nuntius JAN FRANÇOIS BUONHUOMO, Biſchop van *Varceilles*, naar de ſtad *Friburg* in *Switzerland*, welke tot het laatſte toneel verſtrekte, daar hij zijn onvoorbeeldelijken ijver tot voortplanting van het Roomſe geloof ten toon ſpreidde; want niettegenſtaande hij afgeſloofd was door werkzaamheden, beſtoedde hij de nodige vlijt tot oprigting van het Kollegie, 't welk op kosten der ſtad

voor

voor de Jesuiten wierdt opgericht, en hij predikte alhier gedurende zes jaren met een ongemeenen ijver in de St. Nicolaas k. Dit tijdsverloopen zijnde, bracht hij de overige vier jaren van zijnen leeftijd door, beuteling in gebeden en het zamenstellen van zijne uitgegevene werken. In september 1577, wierdt hij door eene waterzugt aangetast, die hem gedurende vier maanden, de zwaarste folteringen met het taaiste geduld en de nedrigste onderwerping voor de besluiten der Voorzienigheid, deedt ondergaan; deze kwaal voerde hem ook tot den eindpaal zijnes levensperiks, en hij gaf zijne ziel in handen van zijnen Schepper over, op den 21 december van genoemde jaar, na dat hij den ouderdom van 76 jaren, 7 maanden en 13 dagen hadt bereikt. SEBASTIAAN VERONIUS, godvrugtig en geleerd Provoost van *St. Niklaas*, sprak eene lijkrede over hem uit. Zijn ligbaam is in genoemde kerk bij het hoofdaltaar, onder eene witte marmeren tombe, begraven, met dit opschrift:

Monumentum Venerandi Patris nostri PETRI CANISII, *Soc. Jesu Theologi. N. N.* NIC., HOCH., GEORG., PET., *fratres a Diesbach posf.* M.D.XCVII.

JAN WILDT, Voorzittend Regeringsraad te *Freiburg*, liet hem naast het autaar een fraaij gedenkteken oprigten, 't welk door VERONIUS met het volgende graffchrift is verëerd.

D. O. M. Venerandus in Christo Pater, PETRUS CANISIUS, *Theologus, Noviomagi natus, Societatem Jesu tertio a conformatione illius anno ingressus, ac sacerdotio insignitus, ob magni animi & placidi animi praestantiam, à Coloniensi Ecclesia ad* CAROLUM V. *Imp.*, *ab* OTHONE *Cardinali Augustano ad S. Concilium Trident.*, *à* CAROLO V. *Imperat. Vormatiam contra* MELANCTHONEM *hæreticum*, *à* PIO IV. *Pont. Max*, *ad Principes Germaniæ in fide confirmandos missus: postquam Romæ, in Sicilia & Germaniæ Academiis docuisset, diu apud* FERDINANDUM *Imp*, *& passim summa cum laude Verbum Dei prædicasset, primus Provincialis Soc. ejusdem in Germania, ab ipso Soc. Auctore P.* IGNATIO, *actus fuisset, Scriptisque fidem Catholicam egregiè illustrasset: auspiciis Reverendi D.* JOANNIS FRANCISCI, *Episcopi Vercellensis, Nuncii*

Apostolici, Friburgum Sexagenarius venit, Collegii Societatis fun-damenta jecit, multa præclara documenta dedit: & quasi quidam Friburgensium Patronus, Ecclesiæ per Helvetiam Patriarcha, Religionis Catholicæ sui temporis columna, toto Christiano orbe notissimus, fide, prudentia, indefesso scribendi labore, abstinentia perenni, gravitate, animi puritate, flagrantissimo Dei amore, multaq, sanctitate clarissimus, migravit ad CHRISTUM *Festo S.* THOMÆ *Apostoli* CIↃ.IↃ.XCVII., *anno ætatis* LXXVII.

Men maakte op zijn dood de volgende digtregels:

Obscuro quæ flamma rogo, quæ fama superstes
Corda redaccendit vividiore face?
Nempe novum cœlo, placidumque CANISIUS *astrum,*
Jam propior CHRISTO, *fulgurat igne novo.*
Sic fundit flammas, cui sideris auctor JESUS:
Ipsa fides, radius: spes, jubar: ignis, amor.

Men vindt zijn afbeeldzel in verscheidene Boeken, onder anderen voor zijn Levensbeschrijvsng van RADERUS, met dit vierregelig vaars 'er onder:

Erudit stilo populos: hic fulmine linguæ
Incendit: castis moribus iste trahit.
Millibus é m ibis da qui simul omnia posfit:
Hæc potuit noster, Cæsare teste, Petrus.

Dat PETRUS CANISIUS een verheven rang onder de klasse der Geleerden van zijn tijdvak verdiende, is onbetwistbaar, en getuigen zijne werken. Hij was met een stalen geheugen begaafd, dat hij tot in zijn hooggeklommen jaren behouden heeft; voorts bezat hij een fijn en juist oirdeel; was ongemeen welsprekend, zo wel in 't latijn als hoogduits en zijne moedertaal; hij bezat in een vo'maakten trap de konst om iemand tot zijne denkbeelden over te halen, en zaken van belang te bestieren. Zeer bedreven was hij, het tijdvak in aanmerking genomen waar in hij leefde, in de Kerkelijke Geschiedenissen; ook was hij ervaren in de Godgeleerdheid, en zeer bedreven in het voeren van twistredenen over geloofsartikelen.

Zijne

Veelvuldig zijn de werken die hij door den druk heeft gemeen gemaakt; zie hier ene optelling der voornaamſten: 1. S. CYRILLI, *Patr. Alex.*, *Opera*, *edita ſtudio* PETRI CANISII *&c. Colon.* 1546. *II. Vol. in folio.* 2. LEONIS *Papæ*, *hujus nominis primi*, *qui ſummo jure Magni cognomentum jam olim obtinet*, *Sermones*, *& Homiliæ quæ quidem extant omnes. Colon.* 1547. *8vo.* 3. D. HIERONYMI, *Stridonenſis Epiſtolæ &c.* 1565. *12mo.* 4. *De Venerando* CHRISTI *Domini Præcurſore* JOANNE BAPTISTA. *Dilingæ* 1628. 1567. *16mo.* 5. *Epiſtolæ et Euangelia; quæ per totum annum, ſecundum Miſſale Romanum, in Eccleſia leguntur &c. Duaci* 1578. *8vo.* 6. *Manuale Catholicorum, in uſum piè precandi collectum &c. Ingolſt.* 1587. *16mo.* 7. *Notæ in Euangelicas lectiones, quæ per totum annum Dominicis diebus in Eccleſia Catholica recitantur &c. II. Tom. Friburgi Helvet.* 1591--1593. 8. *Inſtitutiones & Exercitamenta Christianæ pietatis. Iis accedunt Epiſtolæ & Euangelia, quæ Dominicis & Feſtis diebus in templis recitantur: quibus præmiſſa ſunt ſuccincta Scholia, quæ vice commentarii eſſe poſſunt. Antv.* 1592. *16mo.* 9. *Enchiridion Itinerantium. Antv.* 1599. *16mo.* 10. *Palæſtra hominis Catholici. Duaci* 1599. *16mo.* 11. *Sacræ Meditationes. Monach.* 1628. *16mo.* 12. *Summa doctrinæ Christianæ, per quæstiones tradita, et in uſum pueritiæ nunc denuo edita juſſu et authoritate ſacratiſſ. Rom. Hung. Bohem. etc. Leod.* 1557. *24mo.* 13. Een groot aantal Werkjes door hem in 't hoogduits geſchreven, en in die taal gedrukt 14. *Commentarium de Verbi Dei corruptelis, adverſus Centuriatores Magdeburgenſis. II. Tom. Dil.* 1577. *4to.* —— SOTUELLUS, *Biblioth.* p. 662--666. HARTZHEIM, *Biblioth. Colonienſis.* p. 267--269. PANTALEONIS, *Proſopographia*, Part. III. p. 365-367. J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 960--962. Jo. FABRICII, *Hiſt. Bibl.* Part. III. p. 365-367. *Catal. Bibl.* BUNAV. Tom. I. Vol. II. p. 1133. C. SAXI, *Onom. liter.* Pars III. p. 305, 306. PAQUOT, *Mem. litter.* Tom. XIV. p. 84--123.

CANJUWEL (BENEDIKTUS), is ten jare 1608 te *Antwerpen* geboren, en wierdt in den ouderdom van 22 jaren

De-

Dominikaner Monnik in het kloofter van genoemde ſtad. Na zijnen proefijd doorgebragt te hebben, zondt men hem naar *Sevilla* in *Spanjen*, om de wijsbegeerte en godgeleerdheid te beoefferen. In zijn vaderland te rug gekeerd, wierdt hij tot Rektor van het kollegie van *Lier* aangeſteld; vervolgens betrad hij den kanzel, en predikte ten minſten gedurende zeſtien jaren vast en in verſcheidene *Vlaamſe* ſteden. De laatſte jaren zijnes levens bragt hij door met de biegt te hooren, en hij ſtierf in zijn kloofter te *Antwerpen* den 3 augustus 1583, in den ouderdom van 75 jaren. Men heeft van hem: *Courte Méthode pour l'Oraiſon mentale, avec une pratique pour la Confeſſion. Anvers* 160. Daar zijn vier onderſcheidene drukken van dit werkje. —— *Scriptores Ord. Præd.* Tom. II. p. 698. Paquot, *Mém. litter.* Tom. VI. p. 13.

CANNEGIETER (HENDRIK), geboren te *Steinfurt* in *Weſtphalen* den 24 februarij 1691; hadt tot vader Johan Hendrik Cannegieter, Schepen en Raad van die ſtad; zijnde zijne moeder geweest Elizabeth Tropp, dogter van den Burgemeester Engelbert Tropp.

Hendrik wierdt nog jong zijnde ter ſchool beſteld in zijn vaderſtad, alwaar hij met den grootſten ijver de latijnſe en griekſe talen leerde, ten tijd toe dat hij tot het Gijmnaſium aldaar werd bevorderdt, waar zig in hoger wetenſchappen oeffende, voornamelijk in de literatuur en regten, onder de Hoogleraars Aug. Houck, Rud. Goclenius en J. F. W. Pagenstecher. Van daar wierdt hij tot voltrekking zijner ſtudien naar *Leijden* gezonden, en oeffende zig onder de twee grote Mannen, Joh. Voet en Gerh. Noodt, welker leſſen en kollegien in de regten met de grootſte vlijt bijwoonde, als mede den uitmuntenden Jakob Perizonius, welke hij in de geſchiedenisſen en het verklaren van griekſe en latijnſe Schrijvers dagelijks hoorde; met den laatſten was hij aan de zijde zijner moeder nauw door bloedverwantſchap verknogt; deze was een getrouw en geliefd leidsman zijner ſtudien, bij wien hij zo dikwils wilde met toegenegenheid ontvangen werdt; oneindig

zijn de beleefdheden door dezen groten Man aan hem bewezen, welken hij ook nimmer zonder vrugt raadpleegde.

Nog op de Akademie zijnde, wierdt hij van de Magiſtraat van *Arnhem* tot Conrektor der latijnſe ſcholen aldaar in 't jaar 1714 beroepen; kort hier na wierdt hem het Rektoraat te *Thiel*, en weinig tijd hier na het Rektoraat te *Deventer* aangeboden. Hier op wierdt hem zijn tractement te *Arnhem* vermeerderd, en het Profesſoraat in de historien en litteratuur aangeboden. In het jaar 1720 verwisſelde hij het Prorektoraat met het Rektoraat.

Ook huwde hij in dat zelvde jaar nog met RACHEL MUIS, welke uit een aanzienlijk geſlagt geboren was, beroemd door de eerſte eerambten, waar uit mede geſproten waren Mannen door grote geleerdheid vermaard. Zij was de eenigſte dogter van HERMANNUS MUIS, Landſchrijver van *Veluwe* en *Veluwenzoom*, en JOHANNA DE GIMMER, beide zeer fatzoenlijke en wel bemiddelde lieden. Deze egt is met negen kinderen gezegend, waar van twee kort na hunne geboorte zijn weggerukt, maar zeven langen tijd geleefd hebben, en thans nog vijf overig zijn, drie zoons en twee dogters. De oudſte der zoons is HERMANNUS, die gedurende het tijdvak van 45 jaren, Hoogleraar in de regten is geweest te *Franeker*, en meermalen tot *Leijden* en *Utrecht* in de zelve profesſie is beroepen, die thans 76 jaren oud is; de tweede zoon is HENDRIK GERHARD, thans Predikant te *Bolsward*, mede een man van veel ſtudien; de derde is JOANNES, welke Profesſor is in de regten op het Hogeſchool van *Groningen*. Zijne dogters waren, JOHANNA, die voor ruim twee jaren te *Arnhem* is overleden, na dat getrouwd was geweest met ALBERT JAN VERBEEK, uit welk huwelijk nog mede geboren is de zoon van den zelvden naam, die in de hoogſte bediening thans in *Holland* langen tijd is werkzaam geweest; de tweede dogter is MARIA ELIZABETH, die aan den beroemden en zeer geleerden JOANNES PIERSON, Rektor der latijnſe ſcholen te *Leeuwarden* getrouwd is geweest, en nu als weduwe hare dagen in ſtille rust doorbrengt te *Leeuwarden*, oud bijkans 74 jaren. De derde dogter, RACHEL,

voor

voor ruim 25 jaren geſtorven, is gehuwd geweest aan den *Utrechtſen* Hoogleraar, HENDRIK JOANNES ARNTZENIUS, van welken kundigen man ene korte levenſchets in het I. Deel bl. 351, 352. van dit werk voor handen is; de vierde en jongſte dogter, REINOU MARIA is nog in leven, oud 63 jaren, getrouwd aan PIETER EDO FRIESWYK, oud Gecommitteerde ten Landsdage in *Friesland* en Mederegter van *Idaarderadeel*.

De Heer CANNEGIETER is op verſcheidene tijden als Profeſſor op verſcheiden Akademien in de *Nederlanden* beroepen geweest, meermalen te *Harderwijk*, eerst als Hoogleraar in de hiſtorien, welſprekendheid en griekſe taal, naderhand in de regten; meermalen zijn hem ook dergelijke profesſien aangeboden op zeer voordelige voorwaarden te *Franeker*, in plaatze van P. WESSELING, P. BURMAN en D'ARNAUD; te *Groningen* en te *Utrecht* heeft men hem ook vurig verlangd als Profeſſor in de hiſtorien enz., in plaatze van ISINCK en DUKER. Alle deze beroepen heeft hij afgeſlagen, ſchoon voor zig zelven wel daar toe genegen was; maar zijne ſtokoude ſchoonvader en beminde huisvrouw, voor welke beiden hij de grootſte achting voedde, en de gedurige aanhoudingen van zijne eerbiedenswaardige en magtige vrienden, gevoegd bij het groot aantal van Studenten, die mede van afgelegen plaatſen gekomen waren, om van zijne leſſen gebruik te maken, hadden zo veel invloed op hem, dat hij te *Arnhem* bleef; waar alles in voordeel en verkering naar zijn volmaakt genoegen was; voeg hier nog bij, dat de meeste vaste goederen van zijn vrouw in de nabuurſchap van *Arnhem* gelegen waren.

Ten jare 1734 is onze CANNEGIETER tot Doktor in de regten gepromoveerd te *Harderwijk*, wanneer Profeſſor MASCOU uit naam van den Senaat, hem die waardigheid opdroeg, zonder enig examen, wijl zijne kennis in dat vak van ſtudien door zijne reeds uitgegeven werken, als mede discourſen en briefwiſſeling aan de Juridiſe faculteit, bekend was. Naderhand is hij door de Staten van *Gelderland*, tot Hiſtorieſchrijver van die toenmalige provintie aangeſteld; als mede ten

jare

jare 1758, tot lid der Hollandſe Maatſchappije te *Haarlem* verkoren.

De lijst van zijne door den druk gemeen gemaakte, en nog onuitgegeven werken aan het ſlot van dit Artikel te vinden, ſtrekken tot onwraakbare getuigen van de noestige arbeidzaamheid dezes geleerden Mans, die met den grootſten ijver zijnen tijd tot de ſtudien heeft beſteedt, en het geluk hadt van met groot gemak te kunnen opſtellen, en zonder behulp van boeken, door zijn ongelooflijke memorie het meeste heeft vervaardigd, invullende nadehand de plaatzen welker inhoud hem bekend was. Daar benevens hadt hij een ſterk en wel geſpierd lighaam, in de eerſte 50 ja en van zijnen leeftijd niet vatbaar voor enige koude of ongemakken, waar door hij met bijvoeging van de levendigheid en vlugheid van geest, onvermoeid konde werken. Dit zal ongelooflijk voorkomen, en egter is het waarheid, dat hij den gehelen winter door in het jaar 1740, wanneer de koude zo ſmerpend en ongewoon was, alle dagen door, zonder enig behulp van ſtoof of vuur, in zijn gewone kleding, met den grootſten lust en ijver heeft geſtudeerd, en nimmer over enige koude heeft geklaagd. In den herfst van het jaar 1744, wierdt hij aangevallen door een hevige purperkoorts, waar door in groot gevaar van het leven wierdt gebragt, nogthans is hij dit gelukkig te boven gekomen, zonder nadehand enige verzwakking of ongemakken hier van weder te gevoelen. Dus ging hij voort op zijne gewone wijze te leven, geen ſtorm of onweder ontziende om uit te gaan, of koude, om op zijn kamer zonder vuur te ſtuderen. Doch zijne beenen begonnen langzamerhand te zwellen, 't geen men meende dat veroirzaakt wierdt door zijn altoos ſtaan onder het ſtuderen; ook voelde hij ſomtijds benauwdheden door de menigvuldigheid van ſlijm, waar bij zig een zware hoest voegde. Het gevoelen der Doktoren was, dat hij een etterbuil in de long hadt, veroirzaakt door zijn hoest, en doordien zig niet genoeg in acht nam bij ſlegt en guur weder; eindelijk wierdt hij genoodzaakt, het gedurig ſtaan onder het ſtuderen op te geven; ook verminderden de grote kragten zijnes lig-

lighaams oogſchijnelijk; blijvende egter zijn geest even vlug, zijn geheugen even ſterk, zijn tong vaardig en zijne handen tot het ſchrijven gewoon; ook benauwde geene vrees voor den dood zijne ziel, maar hij volhardde met de diepſte kalmte ten einde toe in het ſtuderen. Twee jaren voor zijn dood heeft hij zijnen post als Profesſor en Rektor nedergelegd, en heeft een ander huis tot zijn woning verkoren, waar in hij zig met de gewone letteroefeningen verlustigde: eindelijk is hij in den ouderdom van bijna 60 jaren op den 20 augustus 1770 geſtorven, zijne zinnen volkomentlijk magtig zijnde, vertrouwende ene gelukkige en zalige verwisſeling. Hij is te *Arnhem* in de grote kerk begraven, en het graf is door een zark bedekt, waar op ene latijnſe inſcriptie ſtaat te lezen.

Onze CANNEGIETER was godvrugtig, zonder enige verwaandheid of bijgeloof, en bevrijd van alle veroordeling van die genen welke ten aanzien van geloofsſtukken van hem in gevoelens verſchilden. Omtrent zijnen medemensch was hij vriendelijk, innemend, beleefd en milddaadig; vervreemd van alle haat, nijd of wraakzugt verkeerde hij met zijne vrienden. Nimmer heeft hij de eens gemaakte vriendſchap verbroken, ook heeft zig niemand van hem verwijderd. Nooit nam hij euvel op, dat zijne gevoelens werden tegengeſproken; en, wanneer hij van een ander verſchilde, heeft hij zulks altoos op ene vriendelijke en innemende wijze gedaan, nogthans rondborſtig en vrij zijne gedagten uitende, zonder enige vleijerij. Hij wierdt hooggeacht bij alle Geleerden en waardeerders van konſten en wetenſchappen; en zulks verſchafte hem gelegenheid, om bijzondere dienſten te bewijzen aan die genen, welke bij hem geſtudeerd hadden, welker getal groot is geweest.

Schoon de ſtudie zijn voornaamſte lust was, was hij egter gezellig, en woonde dikwils gezelſchappen van anderen met vermaak bij, ook wist hij over alles mede te praten, zijnde door zijne grote belezenheid en ondervinding op de meeſte zaken gevat. Wanneer hij over ſtudien ſprak, deedt hij zulks zonder enige verwaandheid of kleinachting van anderen, en

kwam

kwam de dwalenden gaarne met vriendelijkheid te gemoet; ook was hij van natuur vrolijk. Zijn huis was het gewoon logement voor alle Geleerden uit vreemde plaatſen komende. Als vader des huisgezins was hij nauwlettend, op den inborst, gedrag en geneigdheden zijner kinderen, en ſpaarde geene kosten, om hen in alle wetenſchappen en konſten te laten onderwijzen.

In zijne post was hij naarſtig en oplettend, en verſtrekte als het ware tot een vader der genen, die aan zijn onderwijs waren toevertrouwd, waar van 'er zeer vele waren, die uit andere gewesten kwamen, om van zijne lesſen gebruik te maken. Mannen van aanzien en geleerdheid hebben het zig tot een geluk gerekend, uit zijne discipline te zijn voortgekomen. Tot hoge jare gekomen, in welk ruim tijdvak hij veel dienst heeft gedaan aan de geleerde wereld; werdt ook zijn dood van alle weldenkenden betreurd, en lieden van kunde ſpreken en ſchrijven altoos van hem, als van een man, die in zijne ſtudien heeft uitgeblonken, en in het vak der Vaderlandſe Oudheden geen gelijken in deze eeuw heeft gehad.

Groot is het getal der brieven over ſtukken van oudheid en geleerdheid aan beroemde Mannen zo in de *Nederlanden*, als andere landen, geſchreven, welke alle zijne gemeenzame vrienden waren. Onder die zijn inzonderheid, KORN. VAN BYNKERSHOEK, WILL. VAN LOON, GER. V. LOON, FR. V. MIERIS, P. TOUILLIEU, W. BEST, J. O. WESTENBERG, EVERH. OTTO, F. HOUCK, H. BRENCMAN, I. SCHOMAKER, J. SCHRASSERT, C. A. DUKER, P. BURMAN *de Oude* en *Junior*, TIB. HEMSTERHUIS, PATR. WESSELING, J. P D'ORVILLE, SIGEB. HAVERKAMP, M. ROSSAL, J. C. RUNGIUS, FR. OUDENDORP, J. A. FABRICIUS, J. G. HAGENBUCH, LA CROZE, G. CORITE, J. H. NANNING, J. H. WITTOF, CHRIST. SAXE, STRUCHTMEYER, JOH. en OTTO ARNTZENIUS, KORN. VAL. VONCF, J. DE BEYER, J. HARTSHEIM, RITMEYER, LAMY, SCHLAGER, STOSCH, *Craav* PIGMS, W. PAAUW, OTTO *Grave* VAN LYNDEN, B. S. CREMER, THEOD. SCHELTINGA, DANIEL GERDES enz.

De werken door hem uitgegeven, zijn de navolgenden:

1. AVIANI, *Fabulæ, cum notis; accedit Diſſertatio de ætate & ſtylo* AVIANI. *Amſt.* 1731. 8vo. 2. *Diſſertatio de Brittenburgo, matribus Brittis, Britannica herba etc. Hag. Com.* 1734. 4to. 3. *Obſervationes in Diplomata ab* HEDA *edita et in* VENANTIUM FORTUNATUM. *Amſt.* 1734. *in* 8vo. *in Miſcell. Obſerv. Critic. Amſt. Vol. V. tom.* 2. 4. *Reſcripta* BOXHORNIO *de Catone.* 1735. 8vo. 5. *Animadverſiones in Sulpiciae Satyram, Amſt.* 1735. 8vo *in Miſcell. Obſ. Crit. Vol. VI. tom.* 3. 6. *Notae ad Auſonii Moſellam.* 1739. 8vo. *Miſc. Obſervat. Crit. Vol. X. tom* 2. 7. *De Nummis contorniatis. Miſcell. Obſerv.* 1736 *et* 1740. 8. Het derde Deel van het Gelderſ Plakaatboek. 1740. in folio / te Arnhem gedrukt. 9. *Epiſtola ad* J. P. D'ORVILLIUM *de inſcriptionibus quibusdam Syllogis Muratorianæ.* 1742. *In Miſc. Obſ. Nov. Tom. IV.* Dit ſtukje is op nieuw in folio uitgegeven in het Supplement op MURATORII *Inſcriptiones Lucæ* 1766. 10. Eerſte Brief over bijzondere Vaderlandſe Oudheden; over de Graffelder bij Arnhem / de zogenaamde Donderbeitels en Dronen Jakoba's Hamertjes. Arnh. 1757. 8vo. 11. *De mutata Romanorum nominum ſub principibus ratione. Poſthumus Bataviæ aſſertor, Hercules Maguſanus, Deuſonienſis, aggerum Bataviæ auctor, ex numis atque inſcriptionibus demonſtratus. Monumentum Dodewerdenſe expoſitum. Utr.* 1758. 12. *Epiſtola de Gemma Bentinckiana, Iſide ad Turnacum inventa, & de Dea Barorina. Utr.* 1764. 8vo. 13. *Epiſtola ad Comitem* OTTON. DE LYNDEN *de Ara ad Noviomagum reperta. Arnh.* 1766. 8vo. 14. *De quibusdam depravatis locis Arnobii. In Otiis Tranſiſalanis. Campis.* 4to. 15. HARII *Sicambri, Triſtia, cum præfatione & addit. in* 4to. 16. Nog zijn verſcheidene Brieven over ſtukken van geleerdheid door hem geſchreven, geplaatst in de werken, door P. BURMAN *Secundus*, B. S. CREMER, HOTTINGERUS, NANNING, STOSCH, en anderen uitgegeven. 17. Na zijn overlijden heeft deszelvs oudſte zoon, de oud Profesſor van *Franeker* uitgegeven, zijne *Diſſertatio de inſignibus* CHRISTI *ad ſupplicium ducti*, geplaatst door den Heer BARKEY in de *Bibliotheca Hagana*, *in* 8vo.

Verſcheidene werken, die tot de drukpers gereed waren, berusten nog onder zijnen voorſchreven oudſten zoon; waar-

on-

onder zijn: 1. *Diſſertatio de Parricida non confeſſo.* 2. Damburgſche Oudheden / in Folio / met menigvuldige platen. 3. *Diſquiſitio de Lapide Trajectino. in 4to.* 4. *Batavia Romana.* 5. Oude Verhandelingen over de oude Penningen / Inſcripten / Statuen / Urnæ / Gemmæ en anderen. 6. *Monumenta Monaſterienſia expoſita.* 7. *De Jure Amelandiæ, Manu mortua et varia Jura medii ævi doc. explicata.*

Veel, ja zeer veel is door hem vervaardigd, om naderhand uit te geven onder den tijtel van *Monumenta vetuſta per Germaniam inferiorem eruta.* Doch de Commentarien hier toe zijn niet afgewerkt; egter konnen die volledig gemaakt worden, uit andere aantekeningen van den Overledenen. Voorts zijn menigvuldig deszelvs Observatien over oude Griekſe en Latijnſe Schrijvers en Roomſe Regten, in zijne adverſarien en aan de margines der boeken aangetekend, als ook de vermeerderingen van zijn uitgegeven werken; dit alles nogthans heeft hij overgelaten aan de zorg van zijn voorgemelden oudſten zoon, om daar mede te handelen naar zijn welgevallen, en uit te geven, dat oirdelen zoude van nut te zijn. —— C. Saxi, *Onom. liter.* Pars VI. p. 471--473. J. C. Strodtman, Geleert Europa / I. Th. ſ. 14--29. Ferd. Stosch, Nou Geleert Europa / IX. Th. ſ. 89, 90. *Medeged. Berigten.*

CANNIUS (NIKLAAS) of KAN, is geboren te *Amſteldam*, waarſchijnlijk in 't laatst van de XVde eeuw, van eerlijke en met tijdelijke middelen wel voorziene ouders. Hij heeft den vermaarden Desid. Erasmus in zijne jeugd, te *Bazel*, zes jaren, als Uitſchrijver gediend; naderhand tot Priester zijnde geordend, is hij, in zijne geboorteſtad *Amſteldam*, Pastoor van de Nieuwe-kerk en Beſtierder van 't *Urſulinen* klooster aldaar, geworden. Nog later, werdt hij tot Pastoor van *Spaarnewoude* beroepen, ten ware, veelligt, de Pastoor van *Spaarnewoude* wel den zelvden naam gevoerd hebbe, doch een ander perſoon geweest zij. Pieter Opmeer getuigt, dat Cannius, die zijn Meester geweest was, in vrolijkheid en geest zeer veel naar Erasmus zweemde. Ook zou Erasmus, onder den

naam van CANNIUS, en van eenen van deszelvs medgezellen, de ſamenſpraak, genaamd *Cijclops* of *Euangeliedrager*, die voor een ſchimpſchrift op OECOLOMPADIUS, en de zijnen gehouden wordt, in 't licht gegeven hebben. PONTANUS heeft eenen geestigen brief van ERASMUS aan onzen CANNIUS, in 't jaar 1527, 's daags voor Hemelvaartsdag, uit *Bazel*, geſchreven, gevoegd in het berigt, welk hij van CANNIUS gegeven heeft; in welken brief de geleerde Rotterdammer zijnen vriend vermaant, om niet bang te zijn voor den tocht over 't kanaal: „ 't welk hem, als genoegzaam in 't water geboren, indien „ ik anders, zegt hij, uw *Amſteldam*, voor dezen, te regt „ beſchouwd hebbe, geheel niet paſſen zou." CANNIUS heeft het leven van KORNELIS CROCUS, zijnen tijd- en ſtadgenoot, beſchreven, doch 't welk door de achteloosheid der erfgenamen is te zoek geraakt; en behalven dit, nog verſcheidene andere werkjes in proſa en digt, die het zelvde lot hebben ondergaan. Voorts, vindt men aangetekend, dat CANNIUS, ten jare 1555 overleden, en in de Oude-kerk te *Amſteldam*, begraven is. En, zo dit waar is, gelijk het door OPMEER, CANNIUS leerling, wordt bevestigd, kan hij, in of omtrent het jaar 1572, niet door het krijgsvolk van LUMEY, of SONOI, van kant geholpen zijn; of NIKLAAS CANNIUS, Pastoor van *Spaarnewoude*, van wien dit verhaald wordt, is van onzen NIKLAAS onderſcheiden geweest. —— PONTANUS *Hiſt. Amſt.* Libr. II. Cap. 28. p. 240. J F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p 903. OPMEER, *Cathol. Martelaarsb.* II. D. bl. 125. 150. 179. 182. 279 *Leven van* P. OPMEER *voor 't I. Deel van 't Cathol Martelaarsb.* bl. 4. WAG., *Beſchr. van Amſt.* XI. St. bl. 195--197.

CANTER (DIRK) of KANTER, geſproten uit een aanzienlijk *Groninger* geſlacht, is geboren te *Utrecht*, in het jaar 1545, zijnde zijn vader geweest LAMBERT, en zijn broeder WILLEM CANTER, die hier volgt. Na in zijn vaderſtad de gronden der geleerde tale, beoeffend te hebben, vertrok hij naar *Parijs*, om aldaar zijne ſtudien voort te zetten, en hoorde aldaar de leſſen van DIONYS. LAMBINUS over de *Ethica* van A-

ARISTOTELES; levende teffens in gemeenaame verkeering met verſcheidene geleerde Mannen, als onder anderen met P. DANIËL, GRUTERUS en L. CARION. In zijn vaderland te rug gekeerd, wierdt hij tot Schepen te *Utrecht* verkoren, en bekleedde die waardigheid in de jaren 1575, 1576 en 1577. Ten jare 1578 werdt hij door den Graav VAN NIEUWENAAR en deszelvs aanhang, tot Burgemeester, in de plaats van GERARD PRUNING gezeid *Deventer*, aangeſteld; van dat tijdſtip af aan was hij verknogt aan de gemeente van *St. Jakobs kerke*, welker Leraars naast overeenkamen met het gevoelen, ſedert, door ARMINIUS, voorgeſtaan; dezen hieldt hij de hand bo en 't hoofd, en deedt daarentegen zijn best, om de Predikanten van de *Conſiſtorie*, gelijk menze noemde, ter ſtad uit te doen vertrekken. Vervolgens in 't jaar 1593 afgegaan zijnde, werdt hij door anderen, met of zonder reden, van 't Burgemeesterlijk kusen, en, door den tijd, ook uit andere posten van regeringe gehouden. Doch zig niet konnende gewennen aan een ambteloos leven, zogt hij, door 't verwekken van oproer, onder de gemeente, zig wederom ter regeringe in te dringen. Of hij, op 't ſtuk van den godsdienſt, onderſcheiden andere inzigten gekregen hadde, is twijffelagtig; dit met, dat hij van ſommigen naderhand, onder de regte Hervormden, gelijk men hen die 't met GOMARUS hielden, noemde, gehaat, en om het ongelukkig lot, welk hem ſedert trof, zeer beklaagd is. De gemeente was nu, enige jaren herwaarts, misnoegd geweest op de Regering. CANTER roerde hier op er, zoekende ook de Roomsgezinden aan zijn ſnoer te trekken, door zig, terwijl men nog over 't Beſtand handelde, te laten verluiden: „ dat men hun, die den oorlog „ hadden helpen voeren, eene openbare kerk behoorde toe te „ ſtaan." Tot medeſtander hadt hij HENDRIK VAN HELSDINGEN, die ook Schepen en Raad geweest; doch, ſedert enige jaren, buiten bewind gehouden was. En deze twee bragten eindelijk, in den aanvang des jaars 1610, te wege, dat enige Schutters hunne Hopluiden bewogen, om, bij de Regering aan te dringen, op herſtelling der privilegien, 't welk ge-

ſchiedde; dan de Regering ſtelde uit, te antwoorden, tot op de wederkomst van den eerſten Burgemeester, JUSTUS VAN RYZENBURG, die in *'s Hage* was; doch dit uitſtel geviel der gemeente niet. Men maakte haar diets, dat het voorſpoot, om onderſteſſen krijgsvolk in de ſtad te brengen, en eenige 't hoofd voor de voeten te leggen. Straks daar na, loopt men te wapen, en maakt zig meester van de ſleutels der poorten, die dag en nagt bewaakt werden. Den Roomsgezinden wierdt ingeboezemd, dat men ook voorhadt, hun vrijheid van godsdienst te bezorgen; waar door zij zig lieten bewegen, om insgelijks de wapenen op te vatten. Tien of elf Gemagtigden der Burgerije, onder welken CANTER, en waarſchijnlijk ook HELSDINGEN was, traden den 21 januarij 1610, naar 't ſtadshuis, met een vertoog, waarbij zij verzogten, dat de Regering terſtond afſtand deedt van hare ambten, en der gemeente, bij ſchriftelijke akte, verlof gave, om voor deze reize, andere Wethouders te kiezen, op dat dezelven door Prins MAURITS, als Stadhouder, bevestigd mogten worden. De Magiſtraat moest hun te wille zijn. De Gemagtigden ſtemden genoegzaam allen, elkanderen tot Regenten; ook wierden CANTER en HELSDINGEN tot Burgemeesters benoemd. De Prins bevestigde deze keuze; magtigende den Schout, om de nieuwe Regenten te beëedigen, gelijk op den 4 februarij geſchiedde; doch wierdt kort hier na door de algemene Staten benevens verſcheidene anderen afgezet. De Regering vorderde hierop van den Burgeren enen nieuwen eed van getrouwheid af, die zelvs door CANTER en HELSDINGEN gedaan werdt; welke egter trouwloos door hun wierdt nagekomen, doordien zij onder het getal der elf perſonen behoorden, die in december van dit zelvde jaar in hegtenis geraakten, ter oirzake van een ontdakte ſamenzwering, om namelijk den Kollonel JOAN OGLE, Overſte der bezetting van *Utrecht*, te vatten, het krijgsvolk te overmeesteren, en daar na, de Regering op nieuws te veranderen; al 't welk gewapenderhand ſtondt te geſchieden. CANTER, die tot geen andere bekwijdenis was te brengen, dan dat hem de zodeg was bekend

geweest, en dat men onder anderen, voorgehad hadt, HELDINGEN en hem weder Burgemeesters te maken, wierdt, ingevolge vonn's van den 11 meij 1611, voor eeuwig gebannen, en alle zijne goederen verbeurd verklaard. Hier op week hij naar *Antwerpen*, doch toefde hier niet lang, maar begaf zig met 'er woon naar *Leeuwarden*, alwaar hij in 't jaar 1617 is geſtorven; uit zijn huwelijk met KATRYNA DE SWART, nalatende twee zoons, LAMBERT en JOHANNES, die beide onder Is. CASAUBONUS hebben geſtudeerd, en ene dogter, KATRYNA genaamd, welke gehuwd is geweest aan JOHANNES DE COCK VAN DELWYNEN. CANTER is begraven te *Vollenhove*, en niet te *Huttem*, zo als VAL. ANDR. verkeerdelijk meldt. Zijne huisvrouw liet zijn lijk derwaard voeren, en dit grafſchrift op den ſteen, die hem bedekt, beitelen.

THEODORO CANTERO *Ultrajectino*,
olim in patria ſua omnibus honoribus perfuncto,
poſtea in ultima ſenectute exuli, bonisque omnibus exuto,
(*talis rerum humanarum orbis*)
Leovardiæ in Friſia.
poſt inchoatum annum ætat's LXXII *mortuo et hic ſepulto*,
Mon. hoc marito et Patri uxor
et liberi moerentes P. P.
Menſe Octobri MDCXXIV. *Ultrajecti obiit*
CATHARINA DE SWART,
Vidua THEODORI CANTERI,
& delatum eſt cadaver in ſepulcrum mariti.

SCHOTTUS *in Epiſt. ad* DAV. HOESCHELIUM, geplaatst in HEUMAN *Poecile*, Tom. I. p. 565, noemt hem *Virum optimum, doctiſſimumque*. RODENBURG in de Opdragt voor zijn werk *de Jure conjugum*, betijtelt hem: *Græce Latineque impenſe doctum*. Eindelijk vindt men hem in de Voorrede van THYSIUS voor zijne uitgaaf van ARNOBIUS, gedrukt te *Leijden* in 1651. 4to., gemaald, als *Vir eruditiſſimus, et judicii omnino exacti, diligentiæque accuratæ*.

Hij heeft uitgegeven: 1. *Variarum lectionum libr. II. ad*

GEORGIUM RATALLERUM. *Antv.* 1574. 2. *Notas in* ARNOBII *Disputationes adverſus gentes. Ib.* 1582. 8*vo.* 3. *Fragmenta Veterum Poëtarum Tragicorum; Comicorum et aliorum Græcorum etc.* Voorts wordt verzekerd, dat 'er enige ongedrukte ſchriften en ene menigte Brieven aan de voornaamſte Geleerden van dien tijd, van hem voorhanden zijn. —— VAL. ANDR., *Bibl. Belg.* p. 826. GRÆVIUS, *Orat. in L. Acad. Traj. nat.* WITTE, *Diſſ. Biograph. ad ann.* 1615. C. BURMANNI, *Traj. Erud.* p. 70—75. F. SWEERTII, *Athen. Belg.* p. 688, 689. Jo. FABRICII, *Hiſtor. Bibloth.* Part. I. p. 174, 175. J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 1121. C. SAXI, *Onom. liter.* Pars III. p. 479. BAILLET, *Jugem.* Tom. II. p. 180. *Nouv. Dict. Hiſt. in* 8*vo.* Tom. II. p. 42. V. D. SANDE, *Ned. Hiſt.* B. V. bl. 60. *Utr. Plakaatb.* I. D. bl. 190. 192. G. BRANDT, *Hiſt. der Reform.* II. D. bl. 156.

CANTER (WILLEM), de oudſte zoon van LAMBERT, die te *Groningen* te huis hoorde, doch die door Keizer KAREL DEN V. als Raadsheer in het Hof van *Utrecht* wierdt geplaatst, en aldaar ten jare 1553 overleed; is een broeder van DIRK geweest, en geboren te *Utrecht* den 24 julij 1542. De latijnſe en griekſe talen wierden hem aldaar onderwezen door den beroemden GEORG MACROPEDIUS, en hij vorderde zo ſnel in de kundigheid daar van, dat hij twaalf jaren bereikt hebbende, bekwaam werdt geoordeeld om naar 't Hogeſchool te *Leuven* te worden gezonden, alwaar hij onder het opzigt van KORNELIS VALERIUS, Hoogleraar in de latijnſe taal, zig gedurende vier jaren geſtudeerd heeft. Zestien jaren oud zijnde, begaf hij zig tot reizen, en bezogt de voornaamſte plaatſen van *Frankrijk*, *Italïen* en *Duitsland*, bezigtigende overal de beroemdſte Boekerijen welke in die landſchappen aanwezig waren, en met de voornaamſte Geleerden kennis makende. Gedurende zijn verblijf te *Parijs*, hoorde hij de leſſen van den beroemden Hoogleraar in 't grieks, JOHANNES AURATUS, die hem zonderlinge genegenheid toedroeg, en voor wien hij ook de eerbiedigſte achting voedde. Ook won hij onder anderen de vriendſchap van KAREL SIGONIUS, FULVIUS URSINUS en MARC. ANT. MURETUS.

Deze

Twee jaren met reizen hebbende doorgebragt, keerde hij naar de *Nederlanden* te rug, zette zig te *Leuven* ter neder, en wijdde zig ten eenemalen toe tot een ftil en aan de ftudien afgezonderd leven; verdelende zijn tijd zodanig, dat hij den voormiddag tot het lezen, en den namiddag tot het fchrijven beſteedde; in welke tijdverdeling hij zodanig nauwkeurig was, dat hij ingevolge het getuigenis van JUST. LIPSIUS, Cent. I. Miscell. I. & BUCHNER. *de Vitiorum inter Eruditos occurrentium Scriptoribus.* Cap. I. p. 15, een zandloper gebruikte, om den tijd af te meten. Doch door zijn zittend leven en gebrek aan lighaamsoeffening, verloor hij trapswijze den eetlust, en verviel ten laatſten in ene teringziekte, welke hem in de maand meij 1575 in het graf rukte, nauwlijks den ouderdom van 33 jaren bereikt hebbende. Hij is te *Leuven* begraven in de *St. Jakobs-kerk*, en zijn broeder DIRK heeft het volgend graffchrift op zijn zark doen beitelen:

NOBILI VARIAQUE ERUDITIONE UTRIUSQUE LINGUÆ
MONUMENTIS CLARO VIRO
GUILIELMO CANTERO
ULTRAJECTINO.
QUI XXXIII ANN. NATUS MINUS LXVI. DIEBUS
OBIIT XV. KAL. JUNII MDLXXV.
FRATRI SUO CARISS.
THEODORUS CANTERUS POSUIT.

Veelvuldig zijn de loffpraaken van de Geleerden zijnes tijds, aan onzen CANTER gegeven. Onder anderen bezingt KORNELIS VALERIUS den dood van zijnen Leerling op de volgende wijze:

Mortuus ante diem longo dignisſimus aevo
GUIELMUS *heu!* CANTERUS *heu meus occidit.*
Quo mihi discipulo juvenis non carior alter,
Quo jam viro conjunctior nemo fuit.
Huic ſtudium a puero conjungere Graeca Latinis,
Sermone linguam excolere, pectus artibus,
Exarare Stylum, doctorum volvere ſcripta,
Notare et obſervare paſſim plurima.

Ardua dehinc adiit myſteria fontis Hebraei,
Lingua expolitus omnium ſanctiſſima.
Heu mihi quantus erat graviore aetate futuris
Qui luſtra ſex, annosque tres modo vixerit.
Occidit ille quidem ante diem, ſed docta manebunt.
Monumenta, multis comparata laboribus.

Men vindt van hem getuigd, dat hij zijn gantſen leeftijd in de zorgvuldigſte kuisheid heeft doorgebragt, en nimmer met enig vrouwsperſoon in vleesſelijke verkering heeft omgegaan; dat hij de gastmalen en drinkgezelſchappen verfoeide, en alle onderhouding met anderen dan geleerde lieden vermijdde. Zijne keurig verzamelde Boekerij en zijn andere goederen, heeft hij nagelaten aan zijnen broeder DIRK.

De voornaamſte werken door hem uitgegeven, zijn: 1. *Novarum Lectionum, Libr. IV, in quibus variorum Auctorum explicationes, emendationes et fragmenta reperiuntur. Baſ.* 1564. 1566. *Antv.* 1571. 8*vo.* 2. *Syntagma de ratione emendandi Graecos Auctores etc.* 3. *Adnotationes in Lycophronis Caſſandram etc. Baſ.* 1566. 4*to.* 4. *Fragmenta quædam Ethica Pythagoreorum quorumdam ex* STOBÆO *deſumpta. Baſ.* 1566 4*to.* 5. PEPLI *Fragmentum, ſive Heroum Homericorum Epitaphia, primus auctori ſuo Ariſtoteli reſtituit, Latine vertit, et animadverſionibus illuſtravit; additis* AUSONII *Epitaphiis Heroum. Baſil.* 1566. 4*to.* *et Antv.* 1571. 8*vo* 6. SYNESII *Orationes aliquot de dono ad Paconium, concionis et conſtitutiones duas, et Hymnos aliquot. Baſil.* 1567. 8*vo.* 7. *Notas et emendationes in* CICERONIS *Epiſtolas ad familiares. Antv.* 1568. 8*vo.* 8. *Scholia brevia in* PROPERTIUM. *Antv.* 1569. 8*vo.* 9. JOH. STOBÆI *Eclogarum, lib. II. acceſſ.* G. GEMISTHI PLETHONIS, *de rebus Peloponneſiacis Orationes duæ, ut et ejusdem* PLETHONIS *de virtutibus liber. Antv.* 1675. Voorts een menigte aantekeningen van onzen CANTER, meestal over griekſe Schrijvers, die door anderen bij de uitgaven van die Schrijvers zijn gevoegt, en te veelvuldig om hier op te tellen. —— L. CARRION, *Antiq. Lect.* Lib. I. Cap. 18. *Deliciæ Poet. Belg.* p. 800. M. ADAMI, *Vit. Philoſ.* p. 126. & ſeqq.

Een

FREHERI, *Theatr. Vir. illuſt.* P. IV. p. 1470. F. SWEERTII, *Athen. Belg.* p. 301. VAL. ANDR., *Bibl. Belg.* p. 309 J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 394. SUFFRID. PETR., *de Script Friſ.* Dec. XII. C. 8. BLOUNT, *Cenſur. Celebr. Auctor.* p. 748. QUENSTEDIUS, *de Patriis Vir. illuſtr.* p. 214. FABRIC., *Hiſtor. Bibliotb.* p. 460. CASP. BURM., *Traj. erudit.* p. 59--70. C. SAXI, *Onom. liter.* Pars III. p. 410. 650. BAILLET, *Jugem. des Scav.* Tom. II. p. 18. *N. Dict. hiſt. in 8vo.* Tom. II. p. 42.

CANTSIUS (WYNAND), was ten jare 1747 oudſte Predikant te *Zierikzee*, en heeft onder 't getal van die Leraren behoort, welke in plaats van zig te bepalen tot het waarnemen van de zwaarwigtige bezigheden aan hun beroep verknogt, zig met Staatszaken bemoeijen, en bij omwentelingen en daar uit ontſtane beroerten, niet zeldzaam het vuur van tweedragt aanſtoken. Toen men op den 25 april des genoemden jaars, te *Zierikzee* tijding gekregen hadt van 's Prinſen aanſtelling tot Stadhouder te *Vere*, en van het overgaan van *Sluis*, rotte het grauw te hoop, ontwapende den Overſte der bezetting, die geenen last hadt om geweld te gebruiken, en ſtreefde naar 't ſtadshuis, der Wethouderſchap den dood dreigende, zo zij den Prins niet terſtond erkende voor Stadhouder. 't Geſchiedde, na kort beraad. 't Volk ſcheen hier mede voldaan, en trok af naar de haven, om 't geſchut te losſen en andere bewijzen van vreugde te geven. Maar 't ongeluk wilde, dat de kruidkist ledig bevonden werdt. Dit maakte de menigte wederom gaande; de Regenten werden uitgemaakt voor landverraders, de klokken getrokken, de boeren, in groten getale, ſtedewaart gelokt, 't ſtadshuis bezet, en twee der oudſte en waardigſte Regenten ſchandelijk mishandeld en gedreigd. Het oproer duurde den gantſen nagt, en 't grauw liet zig niet ſtillen, dan na dat de oudſte Predikant, zijnde onze CANTSIUS, 's Prinſen aanſtelling door de Staten van *Zeeland*, den volgenden dag, van 't ſtadshuis afgekondigd hadt. De ſtilte duurde egter niet lang 't Gemeen aangezet, zo vermoed werdt, door lieden van meerder aanzien, hielt het

het

het ſtadshuis in, doorſnuffelde de papieren, en deedt buiten ſpotge eisſchen aan de Regenten, welker huizen met plundering gedreigd werden, door de Scheepstimmerlieden, die met gecherpte bijlen en ander geweer gewapend waren. Alles was aangelegd, om de Wethouders wars te maken van 't bewind. Ook gaven zij, eerlang toe, dat men eene Regering bij voorraad aanſtelde in hunne ſtede. Hier op begaf zig CANTSIUS benevens zijn kollega GERARDUS VAN DER KAMP, naar 't ſtadshuis, en verkoren met geſloten deuren, op raad van TONIS VAN DER OS, een der aanzienlijkſte Burgeren, twaalf *Interims-Regenten*, van welken v. D. Os een was; en een Bailjuw en drie Schouten voor het platte land, die aan de gemeente voorgeſteld, en door dezelve goedgekeurd werden. De Predikanten behielden voor zig de vrijheid, om alle raadplegingen bij te wonen, en lieten zig zelfs, den 28 van deze zelvde maand, nevens Dr. LEONARD SMEUR, een der *Interims-Regenten*, afvaardigen naar de dagvaart der Staten te *Middelburg*, waar menze egter niet wilde ontvangen. —— *Notul. Zeel.* 29 *April* 1747, bl. 328. WAG, *Vad. Hiſt.* XX. D. bl. 23--25.

CANU (ROBBERT ROBBERTSZ. LE), is geweest geadmitteerd en geauctoriseerd Schoolmeester van de grote Zeevaart te *Hoorn*, en woonde ten jare 1590 te *Amſterdam* buiten de Haarlemmerpoort, agter de brouwerij van de Klaver, in de Leidſtat, toen hij het volgende boekje door den druk gemeen maakte: Korte inleidinge der Feesten Israëls, synde regte tijdkaarten waar in men zien mag/ hoe veel groote jaren de wereld geſtaan heeft/ en nog ſtaan zal enz. Nu weder door de Liefhebbers gedrukt/ en van vele letter- en druikfouten verbetert/ met haar toebehorende platen en tijdkaarten. Te Franeker voor JACOBUS HORREUS, 1693. 8vo.

't Oogmerk van LE CANU is, een tijdrekening te vertonen van 's werelds begin, tot deszelvs einde toe, beneffens den dag des oordeels, dien hij egter niet bepaalt. De goede man wil dit trekken uit de *Feesten Israëls*, en uit bijzondere plaat-

zen en perſonen in den Bijbel vermeld; verklarende hunne namen, en dezelven aanmerkende ten dele in hen zelven, en hunne gedane t'den, ten dele in hunne bedieninge, als zinnebeelden van CHRISTUS, en zijn Kerk. Dus meint hij ook aan te wijzen de huishoudinge Gods met zijn volk, zo onder 't O. als N. Verbond, van ADAM af tot 's werelds ondergang. Dit alles doet hij met onderſcheid te maken tusſen kleine, middelbare, en groter *dagen*, en daar door te verſtaan *jaren*. Stellende dan jaren voor dagen, vertoont hij, dat 14 grote jaren behoren tot den tijd des Ouden Verbonds, van ADAM op CHRISTUS, in welke jaren op te tellen hij de rekening der Griekſe Overzetters volgt. De 14 grote jaren, verdeelt hij wederom in tweeën; waar van de 8 eerſte jaren behoren tot den tijd van ADAM op ABRAHAM, en de zes anderen tot den tijd van ABRAHAM op CHRISTUS. Boven deze veertien grote jaren zegt hij, dat zeven grote jaren behoren tot den tijd des Nieuwen Verbonds, van CHRISTUS af, tot het einde der wereld, of van CHRISTUS dood tot aan zijn laatſte komſte ten oordeel; GODS Kerke in zeven verſchillende tijden afſchetzende.

„ Indien," zegt de geleerde RAMUS, „ de rekening van „ ROBBERT ROBBERTSZOON den oogen der lezers met zo veel „ bevalligheid voorkomt, als zijne gedigten voor en achter „ dit boekje gevoegt, 'k houde mij verzekert, dat ik alleen „ de man niet zal zijn, die mij een lachje het ontſlippen." Hoor, tot een proefje hoe hij van hem zelven dicht:

Ik ben een Hierhiken in Chriſtus ſchoolen.
Een is geen wonder / zoo leerjonkers doolen /
Dus ſpel ik mijn werk / of ik faalpeerde /
Onder verbetering van wijzer Godgeleerde.
Door 't geloofde ik dit werk niet tjber aanbaate;
Om nog beter te leeren ſla ik gelaate.

Dit ſtaat vooraan, maar de poëzij, die agter volgt, behelst liedekens van een zonderlingen aart; welker eerſte is een nieuw lied / gemaakt door Sion de Bruid des Heeren. Die

zig

zig aan de nieuwerwetſe zwier van digten juist niet vergaapt, maar met dusdanige liedekens wel te vreden is, zal gewisſelijk den Drukker van *Francker* danken, dat hij dergelijke lang verborgene paeltjes, weder aan den dag heeft gebragt. —— PAQUOT, *Mem. litter.* Tom. IV. p. 63, 64. P. RABUS, *Boekz.*, III. D. bl. 538--541.

CAPELLEN (VAN DER), DE CAPELLA, is de naam van een adelijk Geſlagt, oorſpronkelijk uit *Frankrijk*, het welk, zedert den jare 1200, in de *Kleefſe* en *Nederlandſe* Gewesten, met luister bekend is, en waar van nog verſcheidene takken, in de *Verenigde Nederlanden*, met aanzien bloeijen.

De oude en latere aantekeningen komen allen omtrent den *Franſen* oorſprong van dit Geſlagt overëen; als ook, dat het, reeds voor 700 jaren, in verſcheidene takken verdeeld en verſpreid is geweest. AEGIDIUS GELENIUS, een Oudheidkundige, die in de vorige eeuw leefde, en geſchreven heeft *de admiranda Sacra et Civili magnitudine Coloniæ Agrip. Lib. II. Syntag. 6. not. 1. pag. 144--145. edit.* 1645. maakt gewag van deze vroegtijdige en aloude verdeling en verſpreiding, op de volgende wijze: „ *In his quos commemoravi de* CAPELLEN *ſtirpium diviſio, ante ſexcentos annos inchoata, omnibus ejusdem* „ *de* CAPELLEN *nominis, posteris hereditario reliquit crucem anchoratam, id est habentem repandos et recurvos quatuor extremos* „ *ſcapos: eam gerunt nostrates Geldri, argenteam in Campo Coloris* „ *veneti: cui ramus* CAPELLORUM DE WONINGEN *in dextro ſuperiori angulo aureum templum interſerit: ſicut de* HOGHKIRCHEN, „ *qui tamen in cruce et colore differunt. Qui in Normannia et* „ *Gallica Bononia degunt* LA CAPELLE, *eandem crucem anchoratam* „ *ſanguineam habent in ſolo argenteo, cum clavula coloris veneti* „ *obliquata a dextro in ſiniſtram; ſunt etiam in Artheſia dicti de* „ LA CAPELLE, *anchoratam ſanguineam crucem in perpendiculariter* „ *diviſo habentes clypeo, cujus anterior pars aurea, posterior argentea. Res ſane multae antiquitatis in tanta diſtantia et diverſitate* „ *Provinciarum! Ipſum de* CAPELLA *vel* CAPELLARIORUM *nomen* „ *fuit ſecularis muneris et dignitatis in aulis Regum.*"

Uit

Uit deze oudheidkundige naſporingen van GELENIUS, in 1645 uitgegeven, blijkt, dat dit Geſlagt zijn oirſprong en naam ontleent van de waardigheid van CAPELLANI, aan het Hof der *Frankſche* Koningen; ook, dat hetzelve, 600 jaren, vóór de uitgave van zijn aangehaalde Boek, in verſcheidene takken is verdeeld geweest, en dus reeds in de elfde eeuwe, in het *Frankiſche* Rijk met luister gebloeid heeft: zo dat GELENIUS zig met regt verwondert over enen oirſprong, welke in zulk ene aanzienlijke oudheid verdwijnt.

In de twaalfde eeuw hebben zig reeds verſcheidene takken van dit Geſlagt, door de *Nederlandſe*, en daar aan grenzende Gewesten, verſpreid; blijkende uit het geen verder zal bijgebragt worden. ANSELLUS DE CAPELLA, *Miles*, komt, 1138, met een groot aantal *Nederlandſe* Ridders, voor, als getuige, dat Ridder RENERUS DE JAUCHE enige goederen overgaf aan de Abtdij van *Honnecourt*. CARPENTIER, *Hiſt. Geneal. preuv. pag.* 82. THIERRY VAN CAPELLE (DE CAPELLA), wordt, 1144, gevonden onder de Edelen die het verdrag ondertekenden, tuſſen den *Roomſen* Paus CELESTINUS en den Grave van *Vlaanderen*, die beloofden om nooit te *Teroüanen* een kasteel of ſterkte te zullen bouwen. *Chron. van Vlaanderen*, *I. Deel*, *bl.* 184. CARPENTIER, in zijne *Hiſt. Genealog. des Païs Bas*, *Tom. II p.* 362. en verolg. zegt, dat 'er wel twintig *branches* of familietakken van den naam VAN CAPELLE bekend zijn, die meest allen, ten blijke van den zelvden oirſprong, een *geankerd kruis* in hunne wapenſchilden voeren, doorgaans met een of ander bijteken onderſcheiden.

In de *Kleefſe* en *Gelderſe* Gewesten heeft zig, al vroeg, een tak van dit Geſlagt uitgebreid. De eerſte, waar van, in de oudſte Chartres, gewag gemaakt wordt, is, in 1203, WALTERUS DE CAPELLE (DE CAPELLA), die een der XXV. *Nobiles* of *Ridders* was, die zig, bij gelegenheid van het gevangen nemen van OTTO, Grave van *Gelre*, door HENRICK, Hertog van *Lotharingen* en *Brabant*, verbonden tot nakoming van het gemaakte verdrag, tuſſen den Hertog en den Graav, te vinden in *Compoſition entre* HENRI *Duc de Lothier et* OTTON *Comte*

de

de Cueldre de l'an 1203, waar van het oorſprongelijke bewaard wordt onder de Chartres, in de archiven van *Brabant*, te *Bruſſel*. MIRÆUS heeft deze Chartre ook uitgegeven, *in Cod. Diplomat. T. I. Cap.* 81. *p.* 401. Ook wordt dezelve gevonden bij BUTKENS, *preuves des Trophées de Brabant*, *pag.* 52; en bij DU MONT, *Corps Diplomat. Tom. I. Part. I. p.* 129. en in BONDAMS *Charterb. van Gelderl.* I. D. II. Afd. bl. 183. Alle deze uitgegevene handſchriften zijn gebrekkig, vooral in de namen der Edelen (*Nobiles*), en Dienſtluiden (*Miniſteriales*), die zig voor den Graave van *Gelre* verbonden. In de gemelde afſchriften worden genoemd: HENRICUS *Comes de Kesſele*, ROGERUS DE MERCHEM, ENGELBERTUS DE HOERNE, THEODORICUS DE HOERNE, THEODORICUS *Advocatus de Hoelte*, THEODORICUS *Frater ejus*, WILHELMUS MOLSEN, THEODORICUS DE ALTENA, ALARDUS DE DRIELE, WALTERUS SPIERING, GERARDUS DE WISCHE, LAMBERTUS DE MONTE, HENRICUS DE DEUELE, EGBERTUS DE MALSEN, ARNOLDUS DE ORTHEN, THEODORICUS DE ALPHEN: maken de te zamen een aantal van *zes tien* Ridders, daar 'er, evenwel, *vijfe twintig* genoemd ſtaan die dan ook, in de oorſprongelijke Chartre, hier voren gemeld, gevonden worden, als volgt: HENR. *Com. de Kaſele*, ROGERUS DE MERCHEM, ENGELBERTUS D'HOERNE, THEODORICUS DE MOLNE, THEODORICUS *Advocat de Hoelte*, GISELBERTUS DE BEMMEL, THEODORICUS *Filius ſuus*, RULGAR D' AMER WILLE WORSTEN, THEODORICUS DE ALTENA, ALARTUS D'DRIELE, HENRICUS D'VORSTE, RICOLPUS DE HEQTE, WALTERUS SPIERING, THEODORUS DE WIGHEM, GERARDUS DE WISHEM, LAMBERTUS DE MONTE, HENRICUS DE EELO, WILHELMUS DE BRUNCHORST, EGBERTUS DE MALSEM, WALTERUS DE CAPELLE, WARNERUS DE HEDE, ARNOLDI D'ORTEN, THEODERICUS D'ALFEN, HMANN. D'OJE.

Dit bovenſtaande zal voldoen ten aanzien der afkomſt en oudheid van dit doorluchtig Geſlagt. Nu gaan wij over om enige uitmuntende Mannen daar van, die zig inzonderheid door hunne ſchitterende liefde voor het vaderland, bij hunne landgenoten hebben verdienſtelijk gemaakt, te ſchetzen. Die ge-

genen intusſen, welken een uitgebreide Geſlagtlijst van deze luisterrijke famil e verlangen te lezen, zullen die vinden in het *Nederl. Geſlacht-, Stam- en Wapenboek* van ABR. FERWERDA, II. Deel.

CAPELLEN (ALEXANDER VAN DER), Heer van *Aerdsbergen*, *Boedelhoff*, *Mervelt*, enz.; tweede zoon van GERLACH VAN DER CAPELLEN en van MARGARETHA SCHIMMELPENNINK VAN DER OYE, beleend met *Boedelhoff*, bij opdragt zijns vaders, en bij koop bezitter van de Havezate *Mervelt*, bij *Grol* gelegen. De juiste tijd van zijne geboorte vindt men niet bepaald, men meent egter zeker te weten, dat zulks is geweest tusſen de jaren 1590 en 1600.

Deze ALEXANDER was een ſchrander en geleerd man. De gronden zijner letteroefſeningen en kundigheden heeft hij gelegd op het Hogeſchool te *Leiden*; wordende van zijnen ijver en bekwaamheid een opmerkelijk getuigenis gevonden, in de Lijkrede, door GERH. JOH. VOSSIUS, over het afſterven van THOMAS ERPENIUS, gehouden. Men leest aldaar, bl. 17, het volgende: *Inter diſcipulos ejus, quos et multos habuit, et præſtantes, eſt nobiliſſimus* ALEXANDER A CAPELLE, *incyti Viri* GERLACI A CAPELLE, *Cancellarii Geldriæ, proles digniſſima, cujus ſingulare ingenium, et incredibilem induſtriam, æſtimare ex eo licet, quod, qui hiſtoriæ, civili prudentiæ, et juris Studio ſedulo ſe dediſſet, ea minime remittens, ſane non intermittens, horis ſubſecivis, idque quatuor circiter menſibus tantam Arabicarum literarum notitiam comparavit, ut non modo citra vocalium, quas vocant, opem, cuncta lectitaret, ſed quæcunque communi gentis ejus lingua prodita eſſent, optime intelligeret, belleque interpretaretur.*

Vervolgens vreemde landen bezoekende, heeft hij zig in *Frankrijk* langen tijd opgehouden.

In 1624, werdt hij beſchreven in de Ridderſchap des Graafſchaps *Zutphen*, en was, namens dezelve, Gecommitteerde ter Generaliteits Rekenkamer, Raad van State, Staten Generaal, Richter der ſtad en des ambts van *Doesburg*, enz.

Hij is bij aanhoudendheid in 's lands dienst gebruikt geworden,

den, hebbende onderſcheidene aanzienlijke en gewigtige bezendingen bekleed. Zijne ervarenheid, ſtaatkunde en vaderlandsliefde, blijken overvloedig uit zijne *Gedenkſchriften*.

In 1626 is hij in den egt verbonden met EMELIA VAN ZUYLEN VAN NIEVELT, dogter van Jonkheer FREDR. VAN ZUYLEN VAN NIEVELT, Here van *Aartsbergen*, *Berkoude*, *den Eng*, Lid der Heren Edelen des lands van *Utrecht*, en van ANNA UTENENG. Deze ZUYLEN VAN NIEVELT komt in 's lands Geſchiedenisſen voor, als een der voornaamſte en eerſte Tekenaars van 't Verbond der Edelen. Zie ZUYLEN VAN NIEVELT.

Van de egtverbintenisſe is dit getuigſchrift voor handen: „ Wij Jonkheeren HENRICK VAN DER CAPELLEN tot *Rijſel*, „ Gedeputeerde des Graafſchap ende Borgemeijſter der Stad „ *Zutphen*, LUYCAS VAN ESSEN Raet in *Indiën*, JACOB SCHIMMELPENNINCK VAN DER OEY ten *Engelenburg*, Commisſaris „ der Monſteringe, ende Lant-Rentmeijſter der Graafſchap „ *Zutphen*, en WILLEM VAN STEENBERGEN tot *Duijſtervoorde*, „ als bloedverwanten en verſochte houwlix frunden uth den „ naeme van Vrouwe MARGARETHA SCHIMMELPENNINCK VAN „ DER OEY, Weduwe van den Wel Ed. Godzaligen Heere „ GERLICH VAN DER CAPELLEN, in zijn leven Cancelaer des „ Vurſtendombs *Gelre* en Graeſſchap *Zutphen*, van wegens „ haar Zoon Jo. ALEXANDER VAN DER CAPELLEN *ter Boelaf*, „ Bruidegom; Ende wij Jonckeren ARENT VAN ZUYLEN VAN „ NYEVELT Heere tot *Gereſtein*, JOHAN OEM VAN WYNGAERDEN, en JOHAN VAN DOMSELAER, van wegens *Joffer* EMILIA VAN ZUYLEN VAN NYEVELT Bruid, geaſſiſteert met „ Joncker FREDRIK VAN ZUYLEN VAN NYEVELT Heer tot *'s Heer Aertsbergen*, *Uteneng*, Maerſchalk van het Nederkwartier „ 's Lands van *Utrecht* haeren Vader, en bekenden een wettig Huwelijk te hebben gefloten tuſſchen voorn. Jo. ALEXANDER VAN DER CAPELLEN en *Joffer* EMELIA VAN ZUYLEN „ VAN NYEVELT, enz." Op den Huize *Abkoude* den 23 julij 1626. Door dit huwelijk verkreeg hij de heerlijkheid en het ſlot van *'s Heer Aartsbergen*, bij *Bergambagt* gelegen. Hij is

ge-

geſtorven, den 8 julij 1656, te *Dordrecht*, op zijne reize naar *Aartsbergen*, en is te *Bergambagt* begraven, in de kapelle, behorende bij het ſlot van *Aartsbergen*. Zijne vrouw overleed in 1676, en is bij hem ter aarde beſteld. Zij hebben te zamen agt kinderen verwekt.

Omtrent 't jaar 1620, van zijne uitheemſe reizen naar zijn vaderland terug gekeerd, maakte hij in 1624, een aanvang van zijne ſtaatkundige en andere aantekeningen, waar door hij, ſchoon nog geen aandeel in 's lands beſtier hebbende, door zijnen vader gelegenheid kreeg, om de gewigtigſte, zo binnen- als buitenlandſe, zaken te leren kennen. Hoewel de belangen der Hervormde Kerk van harten toegedaan, kende hij egter de gebreken daar van, en behoorde geenzins onder de klaſſe van dezulken, die door een onbezonnen ijver alles daar aan zoeken op te offeren. Groot was zijn zorg voor 't behoud der voorregten en vrijheden zijnes vaderlands, en dus een geſtegt tegenſtrever der genen, die dezelve op eigenbelang of heerschzugt zogten te vestigen. Door en door de gebreken van onze ſtaatsgeſteldheid kennende, merkte hij tevens de moeijelijkheid die het in hadt om dezelven te hervormen. Uit liefde voor zijn vaderland, was hij het huis van ORANJE zeer toegedaan, zonder egter een ſlaaf te zijn van de begeerten en driften dienſ Vorſten. Door naauwe vriendſchapsbanden aan den jongen Prinſe WILLEM DEN II. verbonden, durfde hij met beſcheidene vrijmoedigheid, de onbezonnen ondernemingen van dezen al te vurigen Vorst, daar zulks te pas kwam, onder 't oog brengen, tonende hier door zijn waren vriend te zijn; waar van hij meer dan eens openlijke blijken gegeven heeft, zo als wij zullen zien.

Na dat ons vaderland, na dien langdurigen en bloedigen oorlog met *Spanje*, eindelijk den zo lang gewensten vrede, in 't jaar 1648, verkregen hadt, werdt gants *Nederland*, kort daar na, ontrust, door inwendige ſtaatsverſchillen, die bijna van de allergevaarlijkſte gevolgen, en helaas! niet dan van een al te langen duur, geweest zijn. Bekend is de twist, die 'er ontſtond, tusſen de Provintie *Holland*, ter ene zijde,

en Prins WILLEM DEN II, benevens de Staten der andere Provintien, ter andere zijde, wegens de vermindering van 's lands Krijgsmagt, waarop de eerstgemelde sterk drong, en waar tegen de anderen zig met ernst verzetteden. Die van *Holland* beslooten, negenëntwintig Vaandels onbetaald te laten, waar tegen de Algemene Staten strijdende bevelen gaven, en teffens tot het doen eener bezending aan de steden van *Holland*; welke veel gerugmakende bezending, ook ALEXANDER VAN DER CAPELLEN, Heer van *Aartsbergen*, in dit tijdvak onzer vaderlandsche geschiedenisfen, bekaamd gemaakt heeft. Zijner Hoogheid, die zig aan 't hoofd derzelve begeerde te stellen, werden toegevoegd, of door hem uit de Algemene Staatsvergadering gekozen, de Heren VAN AARTSBERGEN, MAUREGNAULT, REENSWOUDE en KLANT, en uit den Raad van State, ASPEREN LUKASZ. en de Thesaurier-Generaal BRASSER. *Dordrecht* was de stad, daar men het op aanleidde, om dezelve eerst, en daar na de andere steden, tot eensgezindheid met de Algemene Staten en zijne Hoogheid, te brengen. Hier werde aan zijne Hoogheid en bijhebbende Heren, in den vollen Oud-Raad, het verzogte gehoor toegestaan, op vertoning van 't patent, of algemenen brief van hunne Hoog Mogenden, welke van dezen inhoud was: „ Alzo wij hebben verzogt „ zijne Hoogheid, ende gecommitteert uit het midden van „ onze vergaderinge, als ook uit den Raad van State dezer „ *Verëenigde Nederlanden* respective, de edele erentfeste, hoog„ geleerde zeer discrete Heren, VAN AERTSBERGEN, MAUREG„ NAULT, VAN REENSWOUDE, CLANDT, VAN ASPEREN LUCASZ., „ en den Thesaurier-Generaal BRASSER, om aan Ul. voor te „ dragen ende te representeren enige poincten van aanbelang, „ den dienst van den lande in 't generaal als ook Ul. stad, „ ende bij consequentie ende reflexie den goeden ingezetenen „ van dien concernerende; zo hebben wij na voorgaande en „ rijpe deliberatie goedgevonden, Ul. mits dezen vriend„ ernstelijk te verzoeken, dat dezelve gelieven zijne hooggemelde Hoogheid, als ook de opgemelde Heren onze Gede„ puteerden te verlenen spoedige audientie, ende toestaan

„ wel-

„ volkomen geloof als ons zelven, mitsgaders hun ten ſpoe-
„ digſten op derzelver aanbrengen te laten wedervaren vrugt-
„ barig antwoord ende reſolutie, waar toe ons verlatende
„ enz."

De Heer VAN AARTSBERGEN was het, door welken het ſchriftelijk voorſtel der bezendinge ter vergadering werdt voorgelezen, behelzende: „ Dat de Staten van *Holland* den Staat
„ in grote verwarringe gebragt hadden, door uit eigen hoofde
„ enige kompagnien Ruiterij en Voetvolk af te danken, on-
„ aangezien de andere gewesten, zig tegen zulk een bedrijf,
„ als ſtrijdende met de Unie, ernſtelijk hadden aangekant;
„ dat de Afgevaardigden der ſtad *Dordrecht* in deze bijzondere
„ afdanking hadden bewilligd, ſchoon zij regt ſtrijdigen last
„ van de Wetbouderſchap hadden ontvangen; dat deze on-
„ derneming van eene enkele provintie den Prins en den Raad
„ van State te meer bekommerd gemaakt heeft, om dat er
„ de verbreking der Unie, 't bederf van den ſtaat en van de
„ ingezetenen, en bij gevolg de ondergang van den Hervorm-
„ den Godsdienst uit te duchten was; dat men hierom, te.
„ deze bezending beſloten hadt, aan welker hoofd de Prins
„ zig wel hadt willen ſtellen, om met zo veel meer nadruk
„ en vrugt voor te dragen, wat de voorouders, ter liefde
„ van de belijdenis der ware Lere, hadden willen ondergaan.
„ Dat WILLEM, Prins van *Oranje*, uit medelijden met 's volks
„ ellende, de gewesten in de wapenen geholpen, en als tot
„ een lighaam vereënigd hadt; dat deze vereëniging den Staat
„ ontzaglijk hadt gemaakt voor zijne vijanden, en geëerd bij
„ al de wereld; maar dat de eerſte jaren van den vrede
„ dien nu met ene verandering dreigden, die de rust zou
„ ſtoren, zo men gedoogde, dat de gewesten den band bra-
„ ken, die hen vereënigd hieldt. Dat de Raad van State,
„ om zulks voor te komen, enen ſtaat van 't Krijgsvolk, welk
„ in de bezettingen vereist werdt, aan de gewesten gezon-
„ den hadt; doch dat *Holland* dien niet hadt willen aanne-
„ men, weigerende zelvs in onderhandeling te komen met
„ de andere gewesten. Dat hier op ene bijzondere afdanking

„ van een groot deel Krijgsvolk gevolgd was, onaangezien „ zulks door enige voorname Leden van de Vergadering van „ *Holland* zelve was tegengeſtemd. Dat de Prins en de Raad „ van State hier op te rade geworden waren, om zulk een „ ongewoon gedrag, door ongewone middelen, tegen te gaan; „ onder welke men geen bekwamer hadt konnen uitvinden, „ dan het doen ener bezending aan de ſteden. Dat men niet „ twijffelde aan den bezwaarden ſtaat der geldmiddelen van „ *Holland*, doch dat de andere gewesten, in 't zelvde geval „ waren. Dat een krijg van omtrent een eeuw, het land in „ dezen ſtaat gebragt, doch de landzaten te gelijk de dierbare „ Vrijheid verſchaft hadt, welke zij nu genoten. Dat men „ *Holland* verligten moest; doch dat de Bondgenoten, hier „ toe eenparig behoorden te bewilligen. Ten beſluite, werd „ de Wethouderſchap van *Dordrecht* verzogt, acht te willen „ ſlaan op dit alles, onſcheidbaar te willen blijven aan de „ *Unie*, en te willen herſtellen, het geen ſtrijdig daar tegen „ gedaan was."

De propoſitien, daar na gedaan, in de ſteden van *Gorinchem*, *Schoonhoven*, *Rotterdam*, *Alkmaar*, *Hoorn*, *Enkhuizen* en *Leijden*, liepen bijna op een en 't zelvde uit; dus zullen wij ons hier alleen tot *Dordrecht* bepalen, om dat in 't verhandelde aldaar de meeste tegenſtand ontmoet, of, zo men liever wil, de naam van VAN DER CAPELLE *tot Aartsbergen*, daar inzonderheid, en bijzonder in onze Vaderlandſche Hiſtorie, gemeld wordt; en ten dien einde, als een authentiek ſtuk, hier in voegen, de *Memorie* van 't gene bij zijne Hoogheid, en haar Hoog Mogenden Gedeputeerden, gereſolveerd, en, te *Dordrecht*, mondeling geproponeerd is, den 10 junij 1650. Vervolgens zullen wij het verhaal van onzen *Vaderlandſchen Hiſtorieſchrijver* ter nederſtellen, en eindelijk het geen de Heer VAN AARTSBERGEN, in zijne *Gedenkſchriften*, zelv heeft op 't papier gebragt, mededelen: op dat de lezer in ſtaat zij, hier van een volledig begrip te vormen. De gemelde Memorie was van den volgenden inhoud:

„ Zijne Hoogheid ende de Heren haar Hoog Mogenden Ge-

„ de-

„ deputeerden, tot de bezendinge aan de ſteden van de pro-
„ vintie van *Holland*, hebbende tot *Dordrecht* ontvangen di-
„ latoir antwoord, op de eerſte propoſitie aan den Oud-Raad
„ gedaan, hebben bevonden, dat daar mede haar Hoog Mog.
„ reſolutie ende oogmerk niet alleen in die ſtad, maar ook
„ bij gevolg in andere ſteden vrugteloos zoude werden ge-
„ ſteld, ende ondertuſſen, de ſeparate licentiëeringe ende re-
„ ductie van 's lands Militie haar effect zoude gewinnen. En-
„ de daar over naar voorgaande deliberatie goedgevonden, te
„ verzoeken nieuwe convocatie van den Oud-Raad; ende de-
„ ze geobtineerd hebbende, te vertonen: dat zijn Hoogheid
„ en de Gedeputeerden niet gezind waren te prejudiceren de
„ ſouverainiteit, regten ende liberteit van de Provintie van
„ *Holland*, ofte Leden van dien, over 't formeren ende in-
„ brengen van provintiale advijſen, maar veel eer dezelven
„ te helpen conſerveren, met ende door het maintiën van de
„ algemene *Unie* der Bondgenoten. Edoch alzo de gezament-
„ lijke Bondgenoten bezorgden verbrekinge van de *Unie*,
„ in de beginzelen van den vrede door ſeparate caſſatie, en-
„ de reductie van 't gemene Krijgsvolk, ende daar uit niet dan
„ zwarigheid ende onheil te gemoet zagen, dat haar Hoog
„ Mogenden goedgevonden hadden, tot weringe van dit ſchan-
„ delijk kwaad, in zijn geboorte, de Leden dezer Provintie
„ regt te doen informeren, ende dezelve ſerieuslijk te verna-
„ nen, tot het devoir, daar aan zij gehouden zijn, uit kragte
„ van de *Unie*; ende dat daaromme zijne Hoogheid ende zij
„ Heren Gedeputeerden uit de name der Bondgenoten ver-
„ zogten den Oud-Raad dezer ſtede, als mede part hebbende
„ in de *Unie*, en 't wel of kwalijk varen van het land, dat
„ zij willen helpen repareren de contraventie, tegen de *Unie*
„ geſchiedt; met applicatie van het 22ſte artikel van de *Unie*,
„ en de obſervantie daar op gevolgt. Ende tot dien einden
„ helpen continueren, de betaling van de gelicentiëerde mili-
„ tie, tot dat de Provintie over 't ſtuk van de caſſatie zoude
„ wezen vergeleken; met verklaringe, dat men niet en zoude
„ vertrekken, voor en alëer, dat men dezen aangaande had-

„ de bekomen poſitive ende categorisch antwoord, ofte,
„ dat men genoodzaakt zoude wezen, andere tale te gebruik-
„ ken. Alle het welke bij den Heer VAN DER CAPELLEN VAN
„ AARTSBERGEN uitgeſproken ende met redenen ende exempe-
„ len daar toe dienende, bekledet is geworden; bedankende
„ de Heren van den Oud-Raad, uit naam van zijne Hoog-
„ heid, en de Heren Gedeputeerden over haar Achtb. verkla-
„ ringe, van dat zij willen onverbrekelijk verblijven bij de
„ *Unie*, ende verzoekende, dat dezelve dien volgende effec-
„ tivelijk helpen repareren de inbreuk in de *Unie* geſchied,
„ door proviſionele betalinge van de gelicentiëerde militie,
„ alzo daar in geen bezwaar of prejudicie de Heren Staten
„ van *Holland* en de Leden van dien aangedaan wierde, zijn-
„ de de ſeparate caſatie een contraventie van de *Unie*, ende
„ alzulks bij de *Unie* voor nul verklaard.

„ Waarop alzo den Oud-Raad afgetreden is geweest, laten-
„ de zijne Hoogheid ende de Heren haar Hoog Mog. Gede-
„ puteerden verblijven, gelijk voorgeſlagen ende verzogt was,
„ in de plaatſe van audientie, ende wederomme naar gehou-
„ dene deliberatie binnen geſtaan; heeft den Oud-Raad be-
„ dankt, zijne Hoogheid en haar Hoog Mogenden Gedepu-
„ teerden, ende verklaard op 't geproponeerde ſatisfactie aan
„ zijne Hoogheid, als haren Stadhouder, edoch getoond mis-
„ noegen te hebben over iets van 't gene gerepreſenteerd was,
„ en verwijgert aan te wijzen, waar uit misnoegen proce-
„ deerden, onaangezien den Oud-Raad bij haar Hoog Mog.
„ Gedeputeerden inſtantelijk verzogt wierden, daar van ſtaan-
„ de vergaderinge te willen openinge doen, ende in verder
„ communicatie komen.

„ De toegezeide antwoord ende ſatisfactie door Gedeputeer-
„ den uit den Oud Raad aan zijn Hoogheid gebragt wezende,
„ is bevonden, dat dezelve was ſtrekkende, tot bevorderin-
„ ge van proviſionele betalinge van de gelicentiëerde militie,
„ ende alzulks onrodig geweest vorder inſtantie te doen,
„ of andere tale te ſpreken, die anderzints gebruikt ende
„ geëxpliceerd zoude zijn geweest, naar 't gene zoude voor-

„ val

„ vallen, ende anderzints geoirdeeld was overëen te komen
„ met den teneur van de *Unie*, ende onderhoudinge van de-
„ zelve, zonder daar onder enige comminatie of feijtelijkheid
„ begrepen te hebben.

„ Hier van heeft zijne Hoogheid en haar Hoog Mogenden
„ Gedeputeerden ten verzoeke van den Heer VAN AARTSBER-
„ GEN, bovenſtaande reſolutie en verhaal bij geſchrifte doen
„ ſtellen, met verklaringe, dat bij dezelve in de voorſchre-
„ ven mondelinge propoſitie niet anders is gezeid geweest,
„ als 't gene conform was onze intentie ende de letter van
„ 't 25ſte artikel van de *Unie*." Actum in *'s Gravenhage*, 10 augustus A°. 1650. (Get.) G. P. D'ORANGE, *en verder ge-*
melde Heren Gedeputeerden.

In het XII. Deel zijner *Vaderlandſe Hiſtorie*, verhaalt de Heer WAGENAAR het volgende, ten opzigte van het tweede gehoor: „ AARTSBERGEN verklaarde toen, in eene aanſpraak,
„ die den Oud-Raad, ſcherp, bitter en onverdraaglijk voor-
„ kwam, dat zij niet uit de ſtad zonden gaan, enz." Doch deze vinnige aanſpraak, gelijk hij verder meld, deed't geen vrugt altoos. De Regering van *Dordrecht* antwoordde: „ dat
„ zij zig zeer gebelgd hieldt, over de ſcherpe en dreigende
„ woorden, met welke AARTSBERGEN hun bejegend hadt; dat
„ zij zig, deswegen, in alle gelegenheden, gevoelig zouden
„ tonen; en dat voor zo verre hij ook tegen de opperste magt
„ en vrijheid van de Provintie, en tegen de goede mening
„ der ſteden, waar uit zij beſtaat, hadt geſproken, zij, daar
„ van, ter naaster dagvaart, verſlag zouden doen, en her-
„ ſtelling vorderen."

Dus ſchreef de Heer WAGENAAR, volgens het geleide van zijnen gids; welke vraagbaak, voor hem en voor eenen ieder, die ten dien tijde geſchreven hadt, tot onwederſprekelijke getuige van zijne gezegden zou gedient hebben. En wie zou niet hebben moeten beſluiten, uit de aangehaalde woorden van gemelden WAGENAAR, dat AARTSBERGEN een van die geenen geweest was, die uit partijſchap, of onbezonnen ijver, Prins WILLEM DEN II. tot dien zo roekeloozen als dwazen

ſtap, het gevangen nemen der bekende zes Heren, en 't daar op gevolgde beleg van *Amſteldam*, aangeraden hadt?

Daar het, ondertuſſen, in latere tijden, gebleken is, dat de meergemelde Heer WAGENAAR zelve overtuigd is geworden, dat men den Here VAN AARTSBERGEN te kort deedt, met hem te beſchouwen, of gelijk te ſtellen met hun, die, in verwagting van aanzien en voordeel, als lage zielen en verachtelijke ſlaven, 's lands vrijheden en voorregten aan de heerſchzugt en drift van een *Eminent* Hoofd opofferden; en hij de loflijke edelmoedigheid gehadt heeft, daar de ſtukken, tot 's mans verdediging ſtrekkende, toen hij zijne *Vaderlandſche Hiſtorie* ſchreef, hem te laat waren ter hand gekomen, 'er naderhand, in zijne *Beſchrijving van Amſteldam*, gebruik van te maken, en aan te tonen, met bewijzen, die vrij voldoende zijn, dat de publieke Schrijvers en Registers van dien tijd het verrigte van den Here VAN AARTSBERGEN zeer partijdig hebben beſchouwd, zo vordert ook onze taak, dat geen te melden, 't geen verder kan dienen, om AARTSBERGEN's eere bij het nageſlagt te zuiveren.

Dat men den Heer VAN AARTSBERGEN niet te houden hebbe, voor enen dier kwade raadslieden, die als andere ACHITOFELS zijne Hoogheid hebben aangeſpoord, tot het gevangen nemen van de Leden van Staat, zal blijken, als men 's mans eigen woorden hier op naſlaat: „ Ik wierde (zegt hij) tuſſen negen „ ende tien uren ontboden bij den Prins, die mij zeide: *gij* „ *zult wel geſurpreneert zijn, als ik u zal zeggen, wat ik gedaan* „ *hebbe*, verhalende daarop het arrest ende desſein. Ik ver„ ſchrikte, als ik het hoorde, alzo ik nooit zin hadde, dat „ men tot extremiteijten behoorde te komen; ook dikwils zij„ ne Hoogheid hadde gezeid, als ik bezorgde, dat zijn incli„ natie daar toe zoude mogen ſtrekken, dat 't zelve ondien„ ſtig was, ende vermengt met zijn ruijne ende verlos van „ authoriteit, die éénmaal vervallen wezende niet wederom „ opgerigt zoude kunnen worden; ende bij zo veer (zegt hij „ verder) dezelve mij klaarlijk van zodanige voornemen had„ de geſproken, zoude nog ſterker aangeraden hebben, om

„ daar

„ daar toe niet te willen komen." En verder: „ Dat het „ een al te harde en vooruitziende reſolutie was, ende dat ik „ die zake zoude moeten refereren aan mijne Principalen, „ kunnende daar noch voor noch tegenſpreken."

Hier uit blijkt ten klaarſten, dat dit bedrijf in geenen dele door de bewerking van CAPELLE VAN AARTSBERGEN is geſchied; ja uit 's mans gedenkſchriften, en uit de woorden van den Heer WAGENAAR, zien we zelvs, dat hij en de andere Gedeputeerden van *Gelderland*, zeer ſchoorvoetende gekomen zijn tot de gewigtige commisſie en reſolutie van den 5 junij, en zig daar toe niet dan met moeite lieten bewegen. En wat de andere taal aangaat, die hij gezeid hadt te zullen voeren, wanneer die van *Dordrecht* niet aan de hand kwamen, deze zou alleen beſtaan hebben, in ene vraag, door den Prins te doen, aan ieder Lid van den Oud-Raad: „ Wat men dagt, „ dat volgens het vierëntwintigſte Lid der Unie behoorde „ gedaan te worden, omtrent zulke Leden, die nog zwarig„ heid maakten?" Ook ziet men, in de aangewezene ſchriften, dat AARTSBERGEN, in plaats van den Prins in zijne roekeloze onderneming te ſtijven, hem geraden hadde, dat hij alleen in de overige ſteden zoude gaan, en hen Gedeputeerden naar den *Haag* laten vertrekken, om verſlag te doen, alzo hij om hunnent wille onaangenaam was, doch dat de Prins daar toe niet wilde verſtaan; en zelvs, dat AARTSBERGEN het hart hadde, om zijne Hoogheid te *Dordrecht* te keer te gaan, zeggende tegen den Prinſe, (als die zeide: „ als „ die van *Dordrecht* niet wel wilden, zo zoude hij moeten „ zien, wat in zijn briefken van authoriſatie ſtondt,") „ *dat* „ *is ene zake, daar de Gecommitteerden van haar Hoog Mogenden* „ *niet in te zeggen hebben, dat gaat u Hoogheid alleen aan; ons* „ *officie beſtaat alleen in middelen van inductie.*"

Niet minder is de Heer VAN AARTSBERGEN verdagt geweest, kennis gehad te hebben van 't vermaarde beleg van *Amſterdam*. Wij zullen VAN DER CAPELLEN VAN AARTSBERGEN zelven horen ſpreken. Zijn Ed. drukt zig hier over aldus uit: „ De Heren Gecommitteerden van *Holland*, ter vergaderinge

„ van

„ van haar Hoog Mogenden voorgeſteld hebbende, dat men „ zijne Hoogheid zoude verzoeken, om te komen van *Amſteldam*, alwaar dezelve met enige troupes lag, om in „ *'s Gravenhage* bij te wonen de deliberatien van haar Hoog „ Mogenden, die deze gelegenheid van tijden was vereiſchende, zijn de Gedeputeerden van *Gelderland* afgetreden, in „ de ordinaris vertrekkamer, en zijn preſent geweest, de „ Heren VAN BRONCHORST, VERHOLT, A. VAN DER CAPELLEN „ en H. VAN DER CAPELLEN *tot Rijsſelt*, (broeder van ALEXANDER), H. VAN DORT, RAESVELT, HUGENS ende OMMEREN. Onder andere discourſen, ende woorden aldaar „ gebruikt, zijn enige van dezelven, tegens behoren rugbaar gemaakt, ende aan andere buiten dezelve Heren gerapporteerd geworden, ende daar in verdraait de intentie „ ende woorden van ALEXANDER VAN DER CAPELLEN, dewelke gezeid en geſuſtineerd heeft gehad, dat men die zake zo desperaat niet mogte houden ende ſtellen; daar was „ nog wel middel, om bij accommodatie de zwarigheid, die „ 't land ſcheen te drijgen, tot contentement ende gerustheid „ weg te nemen: ende dat men, om daar toe te komen, „ moeste deputeren enige naar zijn Hoogheid, ende dezelve „ verzoeken, dat hij de troupes wederomme wilde zenden „ in haar guarniſoenen; dat de Provintien moesten treden tot „ effectuele caſſatie, geven wat contentement aan *Holland*, „ ende te gelijk ook die van *Holland* moesten nanemen den „ ſtaat van oorloge."

Onder het raadplegen, voerde A. v. D. CAPELLEN den Heer R. HUGENS te gemoete: „ Hoe zijt gij nu zo bekommert met „ de ſtad *Amſteldam*? Ik hebbe toen meermalen wel horen „ zeggen, dat het goed ware, dat *Amſteldam* mogte gedwongen worden, zijnde haare magt ende regeringe bedenkelijk „ voor de andere Leden ende Provintien." Deze woorden, zegt AARTSBERGEN, zijn verkeerd opgenomen, als beduidende niets anders, als of ALEX. VAN DER CAPELLEN hadt gezegt: „ Mijnheer HUGENS! gij weet wel, dat 'er gereſolveerd is, „ *Amſteldam* met kragt van wapenen te dwingen." Hier uit

wordt

werdt het beſluit opgemaakt, dat ALEX. VAN DER CAPELLEN kennis hadde van de reſolutien voorſchreven, en als zodanig oirzaak was van 't beleg van *Amſteldam*. Dit is mij, (tekent hij verder aan,) alzo voorgekomen op den Landdag binnen *Nijmegen*, alwaar A. DE BYE mij uit goede meninge vragende, of ik zulks aan R. HUGENS hadde gezegt; daarop ik vreemd toehorende, voor antwoord gaf: „ dat ik geen ken„ niſſe hadde, dat elders t'eniger tijd gereſolveerd zoude zijn „ *Amſteldam* te dwingen; ende alzulks zodanig rapport niet „ anders konde houden, als voor een openbare leugen; „ hieldt ook voor ſchelmen ende oneerlijke lieden, die mij „ zulks nagaven." Verhalende te gelijk naar mijn beſte onthoud, 't gene tuſſen ons gepaſſeerd was, zeggende daarop de Here DE BYE: „ dat luidt anders, als mij voorgekomen „ was; ik hebbe HUGENS ook wel dergelijke propoosten ho„ ren voeren." De Heren VAN BRONKHORST en VERHOLT, (voegt AARTSBERGEN hier tot bevestiging bij,) bij mij gevraagt wezende, of zij hebben gehoord de voorſchreven aanſprake aan HUGENS, invoegen die gerapporteerd was, verklaren alle beide, niet gehoord te hebben, dat ik zoude gebruikt ofte gezegt hebben het woord *Reſolutie*.

Dat de voorſlag van AARTSBERGEN, om zijne Hoogheid te verzoeken, de krijgsbenden van voor *Amſteldam* te doen wegtrekken, en wederom naar derzelver guarniſoenen te zenden, niet alleen zijn beſlag kreeg, is bekend; maar teffens weet men, dat tot het doen dezer bezending, onder anderen ook de Heer VAN AARTSBERGEN is benoemd geweest. Hoe onze CAPELLE, verder, in 't behandelen van ſtaatszaken, en wel op de berugte *Grote Vergadering* ten jare 1651 in *'s Hage* gehouden, zig gedragen heeft, is bekend uit deszelvs eigen *Gedenkſchriften*, in 't jaar 1778 in II Delen in 8vo. gedrukt, en voorzien met een voorrede van Jr. ROBBERT JASPER VAN DER CAPELLEN, die dezelve, ter verdediging van den goeden naam zijnes oud- over- grootvaders, in 't licht heeft gegeven. —— WICQUEF., *Hiſt. des Prov. Unies.* Tom. I. *Preuv.* pag. 467. 471. 473. 375. L. v. AITZEMA, *Zaken*

van

van St. en Oorl. III. D. bl. 391. 428, 429. 432, 433, 434-440. WAG., *Vaderl. Hiſt.* XII. D. bl. 70--74. 89. WAGEN., *Beſchr. van Amſt.* XIII. St. bl. 274--281. A. v. d. CAPELLE, *Gedenkſchr.* Voorr. bl. XXXI--XLV. II. D. bl. 87--91. 265. 286. 455--458. H. v. WYN, *Bijvoegz. op het* XII. D. *van* WAG., bl. 49.

CAPELLEN (ALEXANDER FILIP VAN DER), Heer van *Berkoude* en *Agterbroek*, jongſte zoon van FREDERIK ROBBERT EVERT VAN DER CAPELLEN en ANNA MARGARETHA ELIZABETH VAN LYNDEN D'ASPREMONT, en dus een broeder van den zo gloten verdediger der Vrijheid, ROBERT JASPER VAN DER CAPELLEN, Heer van de *Marsch*, *Lathmer* enz., trouwde den 16 november 1773 met MARIA TAETS VAN AMERONGEN, ene dogter van GERARD GODARD TAETS VAN AMERONGEN, Heer van *Oud Amelisweerd*, en van ANNA SUSANNA HASSELAAR.

Deze brave Man en eerlijke Hoveling, moest de vuigſte mishandelingen en deerlijkſte rampen ondergaan, welke in ſtaat zijn door den kwaadaartigſten nijd en laagſte wraakzugt te worden berokkend. Hij bekleedde de aanzienlijke krijgsambten van Kollonel bij de Kavallerij, en eerſte Luitenant der Guardes du Corps van den Stadhouder, en was diens Kamerheer, zints het jaar 1759. Om zijne uitmuntende hoedanigheden was hij zeer gezien ten Hove, en genoot 'er zonderlinge blijken van gunst en achtinge. Zonder enige invallende nevelen, beſtraalde CAPELLEN de zon des geluks, tot in den jare 1783, wanneer 'er zig enige donkere wolken kwamen vertonen, die de ſtoring van zijne rust ſchenen te bedreigen. Gewoon om door den Stadhouder altoos met blijken van vriendſchap en vertrouwen behandeld te worden, beſpeurde hij, in dat jaar, in dit opzigt ene merkelijke verandering. Zig zelven geenerlei reden bewust, waarom aan 's Prinſen zijde vriendſchapsbekoeling koste plaats vinden, en rondborſtig van aart zijnde, vroeg hij onbewimpeld zijnen Meester na de reden daar van; waar op de Stadhouder het weinig beduidend antwoord gaf: „ dat hij niets tegen hem hadt, en ook nergens „ van verdagt hieldt; maar dat hij diens Broeder, CAPELLEN

„ TOT

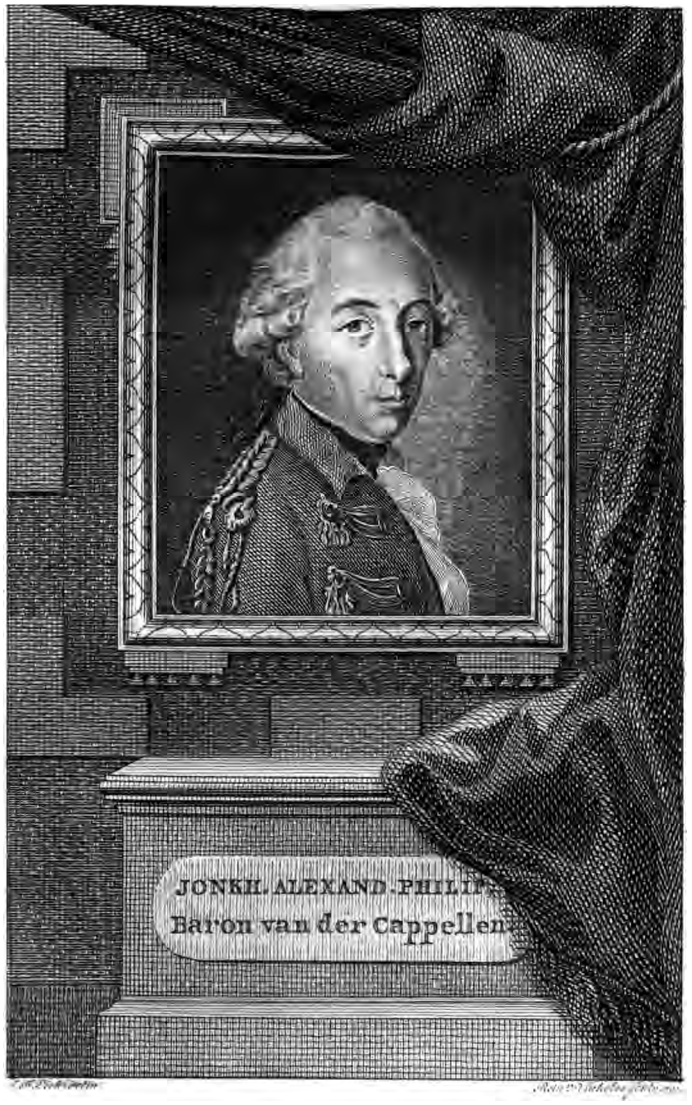
JONKH. ALEXAND. PHILIP.
Baron van der Cappellen

„ TOT DE MARSCH, aanzag, als een zijner grootſte vijanden,
„ die voorhadt het Stadhouderſchap te *culbuteren*, en met den
„ Heer VAN DER CAPELLEN TOT DE POL, de eerſte oirzaak
„ was, van de tegenwoordige troubles; dat daarom de cor-
„ reſpondentie, die hij met zijnen broeder onderhieldt, aan
„ hem enige *ombrage* gaf; dat hij, ofſchoon met de beſte in-
„ tentie van de wereld, ſomtijds zaken zou kunnen melden,
„ waar van zijn broeder een verkeerd gebruik konde maken;
„ waar door hij dan de dupe van dezelve zou zijn: dewijl
„ hij die Heren verdagt hieldt voor Aanhookers van de tegen-
„ woordige onlusten, en aanmerkte als Hoofden eener partije,
„ die het Stadhouderlijk Huis zogten over hoop te werpen.
„ Dat de eclatante wijze, op welke niet alleen zijn *Over-*
„ *ijſſelſe* neef, en zijn broeder TOT DE MARSCH, maar bijna
„ zijne geheele familie, ja zelvs ſommigen van de familie zij-
„ ner Huisvrouwe, zig tegen hem ſchenen te verzetten, hem
„ noodzaakten op zijne hoede te zijn; terwijl hij dagelijks
„ moest ondervinden, dat vele perſonen, die hem het meeste
„ ſchuldig waren, hem nu afvielen, en wantrouwen bij hem
„ verwekten." Waar bij nog kwamen, de verdenkingen van enige geſprekken door dezen Kamerheer, die men waande, dat op onbehoorlijke tijden en plaatzen, door hem zouden gehouden zijn met den *Dordrechtſen* Penſionaris DE GYZELAAR.

VAN DER CAPELLEN ging deze verdenkingen te keer, met zijne Hoogheid te verzekeren, dat men hem met opzigt tot het oogmerk der Heren VAN DER CAPELLEN bedroog, en het 'er maar op toeleide om hen in een haatlijk daglicht te ſtellen, en, ware het mooglijk, met hun gantſche familie te ruïneren; om welk oogmerk gemaklijker te bereiken, men hem ook verdagt gemaakt hadt, ten einde zijne verwijdering van het Hof te bewerken. Wat de verkeering met den Penſionaris DE GYZELAAR betrof, deze, betuigde hij, was op behoorlijke uren, en of in 't logement der ſtad *Dordrecht*, of ten zijnen huize, gehouden: en behelsde niets ten nadele van zijne Hoogheid.

Terwijl dit, ten Stadhouderlijken Hove omging, en VAN

DER

DER CAPELLEN verſcheiden mondgeſprekken met den Prins hieldt, brieven ſchreef, en tusſen beiden komende perſonen van rang de verzoening zogten te vinden, verſpreidde het gerugt niets minder, dan dat VAN DER CAPELLEN een verrader van den Prins zijnen weldoener was, deszelvs geheimen aan diens grootſte vijanden geopenbaard hadt, daar toe misbruik makende van het vertrouwen, 't geen zijne Hoogheid in hem ſtelde, door hem toegang te verlenen tot zijne geheimſte papieren, ja zelvs, dat hij den Kamerdienaar, die het meest 's Vorſten perſoon naderde, hadt omgekogt om hem den inhoud der brieven, die zijne Hoogheid las, mede te delen.

Zo openlijk geſchandvlekt, en in de Nieuwspapieren beſchreven als ontſlagen van zijn post als Kamerheer, drong hij zijne onſchuld met ſterker eisſchen aan; doch zonder te verderen. Hij bekwam weder ten antwoord: „ dat de Stadhou„ der geen het minſte bewijs tegen hem hadt; maar dat de „ vermoedens bleven aanhouden, en dat, zoo ras die wegge„ nomen konden worden, hij hem gaarne wilde regtvaardi„ gen; maar hem thans niet wel kon toeſtaan zijn dienst als „ Kamerheer te doen, en dus veel liever zag dat hij zig ab„ ſenteerde." Tot het laatſte kon hij niet beſluiten, het eerſte hing van zijne Hoogheid af. Om de valsch verſpreide gerugten te keer te gaan, deedt hij in de Nieuwspapieren een berigt plaatzen, dat de eerrovende gerugten ten zijnen nadele, zedert enige dagen, in *'s Gravenhage* en elders, met kwaadaartige oogmerken, verſpreid, van allen grond van waarheid ontbloot waren; en hij 't aan zich behieldt om het publijk, des noods, nadere opening te geven, van die gebeurtenisſen, uit welken de aan hem nog onbekende eerrovende lieden, die gerugten verdigt en in de wereld gebragt hadden. Tot het plaatzen hier van gaf zijne Hoogheid verlof; alleen kon deze niet toeſtemmen, de voorbehouding van het nader opening geven; ook hadt VAN DER CAPELLEN een en andermaal bij zijne Hoogheid betuigd, de noodzaaklijkheid, waar in hij zig, door den Prins niet openlijk geregtvaardigd wordende, zou

ge-

gebragt vinden, om alles, wat deze zaak betrof, te openbaren.

Velen deden herhaalde pogingen, om die breuke te helen; doch met zo weinig vrugts, dat VAN DER CAPELLEN, in 't einde, onder de duurfte betuigingen van onfchuld en den fterkften aandrang op onderzoek zijns gedrags, zijn post als Kamerheer nederleide. Een ftap, die, hoe zeer zijne Hoogheid verklaard hadt, dezelve nooit tot zijn fchande of nadeel kon worden uitgelegd, bij velen, ook in openbare gefchriften, ene allerongunftigfte uitlegging kreeg; 't welk VAN DER CAPELLEN op nieuw deed aanhouden om ene openlijke fchuldloosverklaring van zijne Hoogheid, die hem intusfen met veel beleefdheids behandelde, en zelvs, nevens zijne Egtgenote, met een aantal perfonen van den eerften rang, ten Hove op een avondmaaltijd verzogt. Dit gaf hem enige flikkeringen van hoop; dan deze verdwenen, en wanneer men na vele gefprekken, en onderhandelingen om ene openlijke verklaring te beramen, die zijne Hoogheid en den Heer VAN DER CAPELLEN voldeedt, het niet eens kon worden over de uitdrukkingen, befloot de Jonkheer, ten laatften, tot het zo dikwils voorgeflagen middel, de openlijke uitgave namentlijk van 't geen hij nodig vondt om zijn eer en goeden naam te handhaven.

Zints dien tijd leefde CAPELLEN van het Hof verwijderd. Een man, welke met den Stadhouder dus openlijk overhoop lag, moest, eigenaartig, de aandagt trekken, na dat deze, vooral ten jare 1787, zig als partij van de *Hollandfe* Staten hadt verklaard. Deze benoemden hem tot Kollonel van een regiment, en daarenboven, enigen tijd daar na, tot Bevelhebber der ftad *Gorinchem*. Vreemd moet het fchijnen, dat de laatstgemelde benoeming eerst op den 12 feptember gefchiedde, en alzo in een tijdftip, toen de *Pruisfije* troepen dagelijks wierden te gemoet gezien. Met de onderftelde eere, welke VAN DER CAPELLEN, in de opdragt van dien gewigtigen post, werdt aangedaan, was hij hierom niet gediend. Met kragt van redenen zogt hij zig daar van te ontflaan; doch

dezelve genen ingang vindende, vondt hij zig genoodzaakt, den toevertrouwden last te volvoeren, en vertrok reeds op den 13 der maand naar *Gorinchem*.

Onmiddelijk na zijne komst in deze veste, zag en betoogde hij de volſtrekte onmogelijkheid, om die ſtad tegen den minſten geregelden aanval te verdedigen; dewijl het ontbrak aan allen nodigen krijgsvoorraad en geſchikte Manſchap ter behandeling des geſchuts. Ondanks dit alles was hij onophoudelijk bezig om alle middelen tot verzekering in 't werk te ſtellen, om voor ene verraſſing bevrijd te blijven. Dit was het ulterſte 't geen hij doen kon. Het *Woerdenſe* Defenſiewezen hadt wel ten oogmerke gehad, deze ſtad met raad bij te ſtaan; doch, behalven dat deze niets zou gebaat hebben, was hetzelve naar *Amſteldam* gevlugt.

In den nagt tuſſen den 16 en 17 ſeptember hadt VAN DER CAPELLEN de wagten doen verdubbelen, en alle mooglijke zorg gedragen om het vuuren, zonder zijnen uitdruklijken ſchriftlijken last, voor te komen; ook hadt hij den éénigen afgerigten Kanonnier gelast, alle brandende lonten weg te nemen, en dat 'er niet, dan op zijn uitdruklijk bevel, zou gevuurd worden. De tijding, hem 's morgens ten vijf uren gebragt, dat alles in orde en zeer ſtil was, verſchilde zeer veel van die hij een uur later ontving, dat de *Pruiſen* zig te *Dalem* vertoonden. Deze waren, door den donkeren regenagtigen nagt begunſtigd, in de grootſte ſtilte, tot voor *Gorinchem* genaderd, en hadden ijlings het geſchut agter den weg, tuſſen groot en klein *Dalem*, geplaast, en alles gereed gemaakt om het onmiddelijk te doen ſpelen.

VAN DER CAPELLEN, van de aankomst der *Pruiſen* verwittigd, begaf zig terſtond naar het *Dalemſe* Bolwerk. Dan hoe groot was zijn verbaasdheid, als hij, enige voetſtappen buiten 's huis gezet hebbende, Bomben bij zig zag nedervallen. Dit was voor hem het eerſte opontbod der ſtad. Deze eerſte wierden welhaast door verſcheide anderen gevolgd, waar door een molen op het Bolwerk en verſcheiden huizen in brand geraakten. Terſtond liet hij alle de Posten op de alarm-

alarmplaats rukken, en ſtelde zig op het Parapet voor het front des aanvals van den *Dalemſen* dijk. Het werpen van Bomben aanhoudende, liet de ſtads-bevelhebber van de batterij vuur geven; dan teffens op het Parapet den aftogt ſlaan; 't welk enigen tijd van geen uitwerking was, gedurende welken het vuuren uit de ſtad aanhieldt, doch zonder iets te betekenen, daar de *Pruiſen* zig door den hoogen dijk gedekt vonden. Na het uitſteken van een Vaandel hieldt het ſchieten op.

De Commandant, die in dezen hem opgedrongenen post, noch Groot-Major, noch Adjudant, ten zijnen bijſtand hadt, vondt eindelijk den Onder-Major VAN DE PYLL, wien hij last gaf om met een Tamboer buiten de poort te gaan, en te vragen, wat men begeerde? Het antwoord luidde, dat men de ſtad *Gorinchem* binnen een half uur opeischte. Met dit antwoord niet voldaan, zondt hij dezen Onder-Major weder te rug, met verzoek om in perſoon den Bevelhebber dezes aanvals te mogen ſpreken. Ter *Dalemſe* poort uit, en tot op de grenzen van het *Hollands* grondgebied gereden, kwam hem de *Pruiſiſe* Bevelhebber, de Baron VAN ROMBERG, te gemoet.

Zonderling was dit onderhoud. Op CAPELLENS betuigde verwondering, wegens het onverwagt beſchieten der ſtad, kreeg hij van den Kollonel ten antwoord, dat hij hem, heden morgen, een brief van den Hertog VAN BRUNSWYK, Hoofdbevelhebber des *Pruiſiſen* legers, toegezonden hadt; met bijvoeging dat op den Trompetter, die den Officier, met de bezorging des briefs belast, vergezelde, onmiddelijk gefchoten was. Twee bijzonderheden, die VAN DER CAPELLEN, van beiden even zeer onbewust, grote verwondering baarden: inzonderheid de laatſte; uit hoofde van zijnen gegeven en herhaalden last, om, zonder zijn bevel, niet te ſchieten. Dit bedrijf, voegde het *Pruiſiſe* Legerhoofd 'er bij, hadt hem op de ſtad doen vuuren en Bomben werpen, en dat hij nu, op 't eigen ogenblik, de ſtad opeischte, op last des Hertogs VAN BRUNSWYK, en uit naam des Konings van *Pruiſen*.

VAN DER CAPELLEN, die, zo ras hij van den Onder-Majoor, de opeisching der ſtad verſtondt, aan den Kolonel VAN STERNACH last gegeven hadt, om den uittogt zo te beramen, dat hij zig na het veer van *Papendrecht* zou begeven, om, zo 't mooglijk ware, *Dordrecht* te hulp te ſchieten, met het lot der Burger-hulpbenden begaan, verzogt, dat alle de Burgerijen van andere ſteden, een ieder na de zijnen mogten te rug keren; en dat hij, dit geweigerd wordende, zijn Perſoon hem aanbood en overgaf; mits het goed en bloed der brave, dog ongelukkige Burgerije, in *Gorinchem* voor plundering bewaard bleef. Dit wierdt hem toegeſtaan, mits geen gewapend perſoon zig uit de ſtad begaf, allen de wapens nederleiden, en alle krijgs- en levens-voorraad overgeleverd wierdt.

Dit alles beloofde VAN DER CAPELLEN, voor zo verre hij 'er meester was, onmiddelijk te zullen bevelen. Overeenkomſtig hier mede beval hij een Officier van de *Rotterdamſe* Burger-hulpbenden, die zig bij zijne terugkomst nog aan de *Dalemſe* poort bevondt, niet te moeten vertrekken, om dat alle gewapende Manſchappen thans in *Gorinchem*, nevens hem, krijgsgevangen waren; ook droeg hij zorg, om dit aan allen, die zig nog in de ſtad bevonden, te laten aanzeggen.

Terwijl deze onderhandeling voorviel, aan de ene zijde der ſtad, openden de Burger-hulpbenden, vol ſchrik, aan de andere zijde, de poort, en namen de vlugt naar *Dordrecht* en elders. VAN DER CAPELLEN, in de ſtad gekomen, begaf zig, na 't gemelde vermaan aan de gewapenden, om in de ſtad te blijven, 't geen niet opgevolgd kon worden, door de menigte der reeds uitgewekenen, naar 't ſtadshuis, deelde aan Burgemeesteren zijne gemaakte ſchikkingen mede, met last, om vooral zorg te dragen, dat geen gewapend Man verder de ſtad verliet, maar dezelve te bevelen, zonder tegenſtand de wapenen neder te leggen; waarop hij de inwoonders verzekerde, dat hun geen leed zou geſchieden, en hun op het ernſtigſte vermaande, zig ſtil te gedragen.

Staande dit bezetten en aantasten van *Gorinchem*, hadt de Hertog VAN BRUNSWYK zich naar *Asperen* begeven, en op den

to-

teren dier ſtad, van waar men *Gorichem* zien kon, een Officier met goede verrekijkers geplaatst. Deze ontdekkende, dat 'er brand op verſcheiden plaatzen in *Gorinchem* was, en dat men kort daar op hier meer hoorde ſchieten, beſloot de Hertog, dat *Gorinchem* gekapituleerd hadt, en ijlde hier op, met enige Officieren, onder geleide van enige Huzaaren, na die vermeesterde vesten, en bereikte dezelve op 't eigen oogenblik dat een Grenadier-Regiment 'er binnen trok. Hij ſtelde zig aan 't hoofd, en nam de ſtad in bezit. Geen wonder, dat de Regering met een aantal der inwooneren hem te gemoet ging, hem hunnen verloſſer noemde; en dat het roepen van *vivat Oranje!* de lugt deedt weêrgalmen, terwijl het toorens, huizen en menſchen, aan geen oranje-ſtaaden ontbrak.

Van al het gebeurde gaf VAN DER CAPELLEN den Hertoge VAN BRUNSWYK mondeling berigt. Doch deze betoonde zig geheel onvoldaan over het laten ontkomen der Bezetting en de vlugt der gewapende Burger-hulphenden; en betuigde VAN DER CAPELLEN, dat hij tot Gijzelaar zou ſtrekken, omtrent al het leed dat die geenen, die den Prins VAN ORANJE toegedaan waren, mogt overkomen. Hij verzogt, met een commiſſie uit de Magiſtraat, in tegenwoordigheid des Hertogs, te mogen ſpreken. De Burgemeesters BARNEVELD, DAVY, en BLEISWYK, kwamen bij hem. „ Dezen bragt hij," op dat wij hier 's Mans eigene woorden gebruiken, „ te binnen: hoe en op welk eene wijze hij direct aangetoond „ hadt, hoe dat de ſtad alle middelen van defenſie ontbrake, „ en derhalven in eene volſtrekte phiſique onmooglijkheid „ was, om de minſte geregulleerde attaque te kunnen doorſtaan; hoe dat zulks was bevestigd door alle deszelfs ingezetenen in „ de ſtad preſent, waar onder de Luitenant Kolonel tegenwoordig „ Contrarolleur Generaal DE BOCK. Hoe hij, nog dezen zelfden „ even op zig genomen hadt, om zulks aan de hoofden en de „ Commandanten der Corpſen, bijzonder van die van *Dordrecht* en *Rotterdam*, om dezelve na hunne ſtaden te doen te „ rug keren, en door hunne voortgaande exercitie, zijn eigen

„ ne retraite en die des verderen guarniſoens te faciliteren.
„ Hoe de Auxiliairen zulks hadden afgewezen en hem gede-
„ clareerd hadden, alles tot defenſie van de ſtad te willen
„ wagen; hoe hij daar op had gedeclareerd, dat ene zo teme-
„ raire defenſie door hem niet zou aangevoerd worden; doch
„ dat hij als dan de ſtad met zijn perſoon alleen zou defende-
„ ren, daar hij zig, bij ene onverhoopte attaque, alleen, op
„ het Parapet, voor het front der attaque zou ſacrificeren;
„ direct de retraite bevelen, en hij alleen als dan op de bes-
„ te wijze zou kapituleren, tot behoud der ongelukkige Bur-
„ gerij. Dat hij derhalven, de Heren van de Magiſtraat, ja
„ alle de Ingezetenen der ſtad, die de zaken des kundig wa-
„ ren, ſommeerde, of 'er iets in zijn gedrag te vinden zou
„ zijn, dat niet overeenkwam met dat van een eerlijk, ja hij
„ durfde zeggen, van een buitengewoon genereus Mensch! dat
„ hij nu, van zijn kant, en van de Heren van de Magiſtraat,
„ en van de geheele ſtad durfde vorderen, om zig voor
„ hem, die zig vrijwillig voor de ſtad en Burgerij hadt ge-
„ ſacrificeerd, zodanig, met allen ſpoed te interponeren, en
„ cautie tot zijn ontſlag, 't geen op zijn woord van eer kon
„ geſchieden, te ſtellen, als hij meriteerde, ja, hij durfde
„ zeggen, als zij hem verſchuldigd waren."

Ondanks dit verdedigend voorſtel, kreeg hij bij zig één Officier en twee Onder-Officieren, om hem te bewaren; en wanneer de Hertog naar *Meerkerk* vertrokken was, wierdt de bewaarde en bewaakte, met een koets derwaarts gebragt, en 's anderendaags, op dezelvde wijze, tot het Hoofdkwartier agter *Ameide*. Voorts, onder 't geleide van een Luitenant en twee Onder-Officieren, door *Gorinchem*, en *Thiel*, naar *Nijmegen* gevoerd. Daar aankomende, ontving hem een zamengeſchoolde ſchaar van menſchen, die een vloed van ſcheldwoorden, gepaard met de ſchriklijkſte bedreigingen, tegen hem uitbraakten.

Dit was ſlegts een voorſpel van het lot hem beſchooren. Men voerde dezen, bij den Stadhouder en diens partij zo gehaaten Man, naar *Wezel*, in een akeligen kerker, die zijne

gezondheid krenkte, en uit welken hij geen ontflag kreeg, dan na dat zijne herftelling oogfchijnlijk onder de onmoogelijkheden behoorde. Gelijk hij ook flegts twee dagen, na zijn vertrek uit *Wezel*, en nauwlijks te *Utrecht* aangekomen, onder den last der geledene ongemakken bezweek, en in den bloei zijner jaren, aan zijn vaderland, aan ene zwakke egtgenote en zes onmozele kinderen, ontrukt wierdt. Geen wonder dan dat VAN DER CAPELLEN TOT DEN MARSCH, over het lot der overgave van *Gorinchem*, en dat van zijnen broeder fprekende, en zijner partije de fchandelijkfte verzuimenisfen verwijtende, zig in dezer voege laat horen: „ Hoe dikwils heb „ ik niet gefmeekt en gebeden, dat men toch niet langer wil„ de wagten; ja zelvs, toen de vijand reeds in aantogt was, „ om *Gorinchem*, als den fleutel van *Zuidholland*, in ftaat van „ tegenweer te brengen? Men verzekerde dat 'er in voor„ zien was. Men verzekerde het aan mijnen deugdzamen „ broeder, toen men hem het bevel over die vesting opdroeg. „ Hij zijn leven, ter verdediging ener regtvaardige zaak, veil „ hebbende, ijlde dadelijk derwaarts. Dan, hoe bitter valt „ het mij, hier te gedenken, dat hij, zig zo deerlijk in zijne „ verwagting te leur gefteld vindende, alzo de vesting, noch „ voorzien, noch bezet, ja van alles wat tot den geringften „ tegenftand vereischt wordt, ontbloot was; een flagtoffer en „ van het fchandelijk verzuim van zijne eigene partij en van „ de barbaarfe wraak zijner vijanden heeft moeten worden! „ Deze herinnering overftelpt mijn gevoelig hart te veel, om „ 'er meer van te zeggen." Men leze hier ook over *Vaderlands Huisboek*, I. D. bl. 98, 99. —— *Gedrag van Jonkh.* A. F. VAN DER CAPELLEN, *aan het Publijk door hem zelven opengelegd. 's Hage bij* PLAAT, 1784. *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 2061. *Memorie van de Heer* CAPELLEN VAN DE MARSCH, bl. 99. *Vad. Hift. bij* ALLART, XXXI. D. bl. 88–92. XLI. D. bl. 21–30.

CAPELLEN (GERLACH VAN DER), Heer tot *Rijsfel* en *Doedelhof*, oudfte zoon van HENDRIK VAN DER CAPELLEN en

JUDITH SLINDEWATER, is geboren ten jare 1543. In 1575 werdt hij beſchreven in de Ridderſchap des Graavſchaps *Zutphen*; in 1580 tot Raad in den Hove van *Gelderland* aangeſteld; in 1586, namens de Ridderſchap ter vergadering van de Staten Generaal gecommitteerd; en, eindelijk in 1616, tot Kantsler des Furſtendoms *Gelre* en Graavſchap *Zutphen* verkoren. Hij is getrouwd geweest met MARGARETHA SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE TOT DEN ENGELENBURG, die hem verſcheidene kinderen heeft ter wereld gebragt. Zij ſtierf in 't jaar 1633.

Deze GERLACH, de hachelijke en rampvolle lotgevallen, den Vaderlande, door het *Spaanſe* geweld, overgekomen, belevende, heeft zig altoos, met goed en bloed, tegen de onderdrukking en overheerſching van Koning FILIPS verzet, en doorſlaande blijken gegeven, dat hij een voorſtander van burgerlijke en godsdienſtige vrijheid was. 's Lands archiven getuigen van zijne verdienſten. Zie hier een beknopt verhaal van enige zijner verrigtingen.

GERLACH VAN DER CAPELLEN, heeft in zijn jeugd, veel gereisd. De eerſte gronden der regtsgeleerdheid heeft hij te *Keulen* gelegd; daar na heeft hij zig in dezelve geoeffend onder den vermaarden CUJACIUS, te *Bourges*, in *Frankrijk*. Te *Geneve* woonde hij de lesſen in de godgeleerdheid bij, onder BEZA. Hij bragt ook enigen tijd door op de Hogeſcholen te *Bazel* en *Heidelberg*. Volgens ALVA's bevel, was het niemand geoirloofd, buitenlandſe Hogeſcholen, dan alleen te *Rome* te bezoeken; hierom reisde hij derwaards, te gelijk de voornaamſte plaatzen in *Italiën*, daar geleerdheid en kundigheden op te ſporen waren, aandoende. Van zijne reizen te huis gekeerd, vondt hij zijn vaderland in toenemende benaauwde omſtandigheden. Hij gaf dadelijk blijken van ijver en moed, om hetzelve van dienst te willen zijn. Die van *Zutphen*, wederom door de *Spaanſe* woede gedreigd wordende, ſtelden veel vertrouwen in hem, en droegen hem het bevel op over hunne burgerij, in 1578. *Deutichem* door SCHENK belegerd, ſtelde hij zig aan het hoofd van enige *Zutphenſe* en

De-

Deventerſe burgers, gevolgd van enige Staatſe knegten, ontweldigde de ſtad aan den *Spaanſen* Bevelhebber MARTEN SCHENK, bezette dezelve, en ſtoeg de *Spanjaarden* op de vlugt.

In 1580 bezorgde hij dat *Zutphen* van bezetting voorzien werdt, de Beſtierders der ſtad waarſchuwende om op hunne hoede te zijn. Hij werdt, in 1580, op de nadere Unie te *Utrecht*, namens de *Zutphenſe* Ridderſchap gezonden, en hielp, op 's Prinſen voordragen, met de andere Gecommitteerden tot de nadere vereniging, beſluiten, om de punten, begrepen in het affcheid der jongſte Staatsvergadering te *Antwerpen*, tot ſtand te brengen, voornamelijk betreffende het inſtellen van den algemenen Landraad, het bewilligen in den ſtaat van oorlog, en in den handel met ANJOU. Hij woonde de bijeenkomst te *Kampen* bij, alwaar middelen beraamd werden, om, wegens den afval van RENNENBERG, orde op de zaken te ſtellen. Hier gaf hij zig veel moeite, om de ſteden op hare hoede en veiligheid bedagt te doen zijn; in het bijzonder tegen de verdere ondernemingen van RENNENBERG. Hij bezorgde dat 'er twee Regimenten binnen *Steenwijk* kwamen, dat ſtraks belegerd werdt. De Staten, intuſſen, het ontzet van *Steenwijk* behartigende, wist hij enig geld en buskruid te bekomen, en deedt hetzelve, door NORRITZ, in die veſting bezorgen. *Hattem*, door verraad, in PARMA's handen gevallen zijnde, dreven met dat al de burgers de *Spanjaarden* naar het flot; dat ook, eerlang, door vijf vendels, uit de ſteden *Deventer*, *Kampen*, *Harderwijk* en *Elburg*, onder zijn bewind, weder bemagtigd werdt. Voorts voorzag hij de ſteden des Graavſchaps *Zutphen* met bezetting en voorraad.

Hoe zeer hij, in 't jaar 1583, de Regenten en Burgerij van *Zutphen* hadde aangemaand, om de bezetting te verſterken, en de goede zaak beter te behartigen, werdt de ſtad evenwel, door THASIS, overrompeld, ten dele door verraad, ten dele door gebrek aan goede wagt. De meeste Regenten hadden te voren de ſtad verlaten; latende het beſtier derzelve aan zijnen vader HENDRIK VAN DER CAPELLEN, een tijd lang, alleen over: ook is dezelve, bijna een jaar na

zijnen dood, in 's vijands handen gevallen. Hij verzuimde intusſen niets, om in deze bedrukte tijden zijn vaderland voor verdere onheilen te bewaren. Zijne vaderlijke ſtad was thans in een jammerlijken toeſtand; de *Spaanſe* bezetting kwelde de Burgerij op het hardſte; alle bezittingen en woningen der genen, die de Staatſe partij hadden aangehangen, werden vernield en verwoest; zijne vaderlijke en voorouderlijke huizingen tot den grond afgebroken en geſlegt, zijne goederen verbeurd verklaard; nauwlijks bleven de beenderen van zijnen vader ongeſchonden. Ten jare 1585 verzoende zig de ſtad met den Koning. PARMA zond haar een bepaalden vergiffenisbrief in februarij; waarbij zij in hare voorregten herſteld werdt, tot weder opzeggens toe. Het veranderen der Regering, welk door de Gemeente plagt te geſchieden, werdt aan Stadhouder en Raden van *Gelderland* overgedragen; men moest de Roomſe Regenten wederom inhalen, en de Kerken en Kloosters herbouwen. Voorts werden verſcheiden perſonen van dezen ſoen uitgeſloten, met namen SEINE VAN DORTH, *Gouverneur der Stad Zutfen, bij de laatſte troubelen*, BERENT MOCKINK, *Rentmeester*, JACOB PLENCKE, *Provoost*, JOHAN MARIENBURG, DERK MOCKINK, *Burgemeesters*, HENDRIK VAN DER CAPELLEN, *in zijn leeven oudſte Burgemeester en Hoofd van de Magiſtraat derzelver Stede*, LAMBERT LOUWERMAN, *ook Burgemeester*, GEERLICH VAN DER CAPELLEN, *Soone van den voorſ.* HENDRIK VAN DER CAPELLEN, *bij tijden der laaste troubelen Hopman over de Burgerij*; JASPER KREYNCK, DIRCK VAN BAER, *eertijds Landdrost der Graafſchap Zutfen*, FREDRIK VAN MARHUIZEN, JOACHIM VAN LIER, DIRK VAN HAEFTEN, *ſchoonzoon van* SENO VAN DORTH, ARNT VAN DER WALLE, *Burgemeester*, PETER WESSEL, *Vleeshouwer*, LAMBERT MET DE KAMMEN, *Viſſer*, HENDRIK TER HEGER, WILLEM HONSEMAN, BERNT VRONSINK; „ mitsgaders de Ministers, Dogmatiſeurs, Diako-„ nen, Conſistoriarnten, Schenders van het H. Sacrament des „ Altaars, Stormers van Kerken, Altaren of Beelden, Moor-„ denaars, Verkragters van gewijde Maagden, en Kapiteinen „ van de voorſ. wederſpannige oproerige en Ketters enz."

BOR,

BOR, *Nederl. Oorlogen*, XX. B. *Generale Remisfie*, bl. 560. (5). PARUS hield het uitleggen of matigen van deze remisfie geheel aan zig.

In 1586 werdt CAPELLEN afgezonden, om te *Amſteldam* over de zeezaken te handelen; wordende die aldaar alleen door Gemagtigden afgedaan, ſchoon LEYCESTER reeds enige Admiraliteits Kollegien hadt ingeſteld, als te *Hoorn*, *Rotterdam* en *Vere*. Hij bemerkte, bij tijds, LEYCESTER's ſlinkſe wegen, en verzette zig, gevolglijk, tegen denzelven; tragtende, op de beste wijze, 's lands vrijheid en voorregten te handhaven. In 1587 is hij, met JOHAN VAN ARNHEM, naar *Zeeland* gezonden, om op LEYCESTER's toeleg, ten nadele van 's lands vrijheid, een wakend oog te houden, en de kleinmoedigen en waggelenden aldaar aan het ſtaan te brengen. Ook heeft hij de, ten dezen tijde, door LEYCESTER verwekte troubelen, in verſcheide plaatzen, geſtild, ſchoon de Gemeente, door de Geeſtelijkheid opgerokkend, doorgaans de zijde des Landvoogds hield.

De zaken der Staten begonnen, in 1591, eene betere gedaante te vertoonen. *Zutphen* was evenwel nog in 's vijands handen. MAURITS vondt, derhalven, geraden, de ſteden en ſloten, langs den *Yſſel*, bij den vijand nog bezet, met meer geweld aan te tasten. Tot het uitvoeren dezer onderneminge voegde men den Prinſe enen Raad toe, waar van hij een lid was. Terwijl MAURITS, met het Staatſe leger, in aantogt was, gelukte het den Ridder FRANÇOIS VEERE, de ſchans, tegen over *Zutphen*, bij verraſſing in te nemen. Hij rade den Prinſe, om zig nu met der haast derwaards te begeven, gelijk geſchiedde; vertonende zig MAURITS, daags na het innemen der ſchanſe, op het onverwagtst te *Zutphen*. De ſtad was ſlegt voorzien, en de bezetting gering; zij werdt beſchoten en opgeëischt, en gaf zig over, den 30 mei 1591. De bezetting bedong den vrijen uitogt, en de Burgerij behoudenis van privilegien, waar toe CAPELLEN niet weinig werkzaam was, en als Gecommitteerde van wegen de Heren Staten in het leger, te wege bragt, dat de Burgers hunne p-

vilegien en vrije keur van de Magiſtraat behielden, dat bij het guarniſoen vergeven was. Toen heeft hij, op last van 'Prinſe MAURITS, door de Heren Staten hier toe geauthoriſeerd, met den Kancelier ELBERTUS LEONINUS, de Regering aldaar beſteld en in ééd genomen. Die van *Zutphen*, ziende zijne vaderlijke huizingen verwoest, boden hem, ten dezen tijde, aan, voor zijne ongemene trouwe en ijver, enige Geeſtelijke gebouwen, en wel in het bijzonder het Klooſter *Rondeel*; doch hij bedankte heusſelijk voor deze blijken van achting en toegenegenheid, zo als ook bij zijne kinderen, op herhaalde aanbiedingen, vervolgens geſchied is.

Na de verovering van *Zutphen*, was MAURITS bedagt om de *Frieſe* ſteden te bezetten; doch onze GERLACH raadde den Prinſe op het ernſtigſte, om niets vijandelijks agter te laten, en vooraf *Deventer* aan den vijand te ontweldigen. OLDENBARNEVELD onderſteunde dit gevoelen; en MAURITS, zijnen raad volgende, rukte naar *Deventer*, binnen welke veſting Graav HERMAN VAN DEN BERG, het bevel voerde. CAPELLEN wist, behendig, verſtandhouding in de ſtad te bekomen, en bragt twee voorname vlugtelingen bij MAURITS, uit welke men vernam, dat de bezetting onënig, en de ſtad ſlegt voorzien was. MAURITS deedt dezelve hevig beſchieten, en werdt 'er ras meester van. In 1592 werden, door CAPELLEN's goed beleid, *Knodſenburg* en andere forten, door PARMA belegerd, den vijand wederom ontweldigd.

Toen, in 1592, op den *Gelderſen* Landdag, te *Arnhem*, ijverig werdt gearbeid, om *Bommel*, dat zig tot nog toe aan *Holland* verbonden rekende, weder met *Gelderland* te vereenigen, bragten CAPELLEN, VARICK, met een Burgemeester uit ieder der drie hoofdſteden, tot dit werk gemagtigd, hetzelve tot een gewenscht einde. Op zijn aanraden is *Brevoort*, onder beleid van den Overſten DORTH, ook omtrent dezen tijd, op de vijanden veroverd.

De *Spanjaarden*, geſterkt door den invloed, dien zij op ſommige verraders van het vaderland hadden, zogten zig, intuſſen, van hem te outdoen; gaande hunne wraakzugt tegen

den

dien braven man zo verre, dat hij, te *Arnhem*, gereed zijnde om naar den Raad te gaan, op ene verraderlijke wijze, door enen vreemdeling, die heimelijk in de ſtad was geſloopen, en daar toe omgekogt, is aangerand en gevaarlijk gewond. Voor dood ter aarde vallende, werdt zijne wonde niet buiten gevaar bevonden. Gelukkig herſtellende, heeft hij, met verdubbelden ijver, de belangen van het vaderland ter harte genomen. In 1618 verzelde hij Prins MAURITS naar *Nijmegen*, en raadde denzelven tot gematigdheid; doch de Prins volvoerde zijn voornemen, en veranderde aldaar de Regering op ene buitengewone wijze, tegen de oude Conſtitutie en privilegien der ſtad aan, niet zonder groot gemor der Gemeente. MAURITS deedt, intuſſen, door deze willekeurige daad, de ſtad overhellen, om met de overige leden van *Gelderland* te bewilligen tot het houden van een Nationaal Sijnode.

GERLACH VAN DER CAPELLEN heeft, in *Gelderland*, overleefd, allen die aan het werk der grondlegging van ons Gemenebest geholpen hebben, en, van het begin der troubelen, altoos geijverd voor het behoud van vrijheid en godsdienst. Hij heeft in zijn leven altijd getragt naar het gemene beste, en niet naar zijn bijzonder belang; geen eere nagejaagt, of met enig Geestelijk goed zig of zijne kinderen ooit willen verrijken, of beſmetten.

Hij is gehuwd geweest met MARGARETHA SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE *tot den Engelenburg*, en ſtierf in den hogen ouderdom van 82 jaren, te *Arnhem*, en is te *Zutphen* begraven; wordende, in de grote Kerk aldaar, een gedenkteken ter zijner eere gevonden, met dit graffchrift:

PIETATE ET FORTITUDINE

Ao. Chriſti CIↃIↃCXXV.

GERLACUS A CAPELLE *ſtirpe nobili*
Genus ex Clivicis trahens Majoribus
Vir eruditus et peritus et pius
Qui quas pararat artes ingeniique vim

Dum

Dum marte fœtam et artibus Germaniam
Terram Italamque Galliasque viseret.
Primos per annos Geldriæ bono sibi
Natalis stens afferenda pro fide
Et exstinguenda oppressione exercuit
Patris secutus Strenui Vestigia
Gradus honoris sunctus omnes denique
Summi Senatus Præses annorum Satur
Post hostra vitæ sedecim tædæ decem.
Fessum labore Spiritum reddens Deo,
Corpus reliquit Patriæ Terræ suæ,
Luctumque remque gloriamque Liberis.
Vale Hospes et mortalitatem cogita.
P. M.

D. GERLACI VAN DER CAPELLEN *J. C.*
Geldriæ Zutphaniæque Cancellarii
Uxor Liberi Superstites.
M. P.

Zijn leven is beſchreven door P. GAKELIUS, Conrector te *Zutphen*, en op gezag van de Regering aldaar gedrukt in 1626, en herdrukt onder de bijlagen der gedenkſchriften van zijn zoon *Jonkheer* ALEXANDER VAN DER CAPELLEN, *Heer van Aartsbergen*, enz. hier boven beſchreven. ——— A. FERWERDA, *Geſlagt- en Wapenboek*, II. D. enz.

CAPELLEN (JOHAN VAN DER), Heer *van der Woningen*, oudſte zoon van JOHAN en CUNEGONDE VAN EGEREN; in 1390 Drost, en Landrentmeester des lands van *Weſel* en *Dingslaken*; in 1409 behoud hij het Rentambt, om zijn geſchoten geld weer uit te trekken. In 1416, Ambtman van Hertog WILLEM VAN DEN BERGH. In 1405 werdt hem te *Weſel*, de eerewijn geſchonken. In 1418, bezegelde hij, met de Ridderen en Knegten des Hertogdoms *Cleve*, het vergelijk, of overëenkomst, tusſen Hertog ADOLF, en de Stenden des lands van *Cleve*, om, na ADOLF's dood, zijnen oudſten zoon, of bij

bij gebrek, zijne oudſte dogter, tot Here of Vrouwe des lands, onverdeeld, te zullen aannemen. Zie TESSENMACHER, *Ann. Cliv. Cod. Diplom. p.* 84. *et ſeqq.* In 1422 werdt, door JOHAN VAN DER CAPELLEN en YDEKEN zijn wijf, voor den Geregte van *Bislijk*, afſtand gedaan van enige goederen, aan hare kinderen, JOHAN, HENDRIK en ELSKEN VAN DER CAPELLEN. In 1419 maakte Hertog ADOLF een vergelijk met de ſtad *Dortmunt*; waar over ſtonden, als Raden en Frunden des Hertoghs, *Heer* EVERT *Heer tho Limburg, und thom Hardenberge*, *Heer* PELGRIM VAN DER LEYTEN, *Heer* WILLEM VAN REES, RITTERS, DIDERICH VAN SCHWANSBELL, JOHAN VAN DER CAPELLEN, HERMAN VAN VOERST, und JOHAN VAN DER BRUGGENEYEN, *gebeiten Hafenkamp*, *Knapen*. Hertog ADOLF VAN DEN BERGE, in 1426, wegens zijne bekomene nederlage en gevangenis, in grote verlegenheid zijnde, leende, van de ſtad *Keulen*, 2000 Rhijnſe Guldens; verzoekende *gezegde Hertog*, en zijn zoon ROBRECHT, hunnen *lieven Frund* Hrn. JOHAN VAN DER CAPELLEN, om zig als borg te verbinden.

Hij trouwde, eerst met ene dogter des Heren VAN RANSDORP, waar van de moeder was uit den huize VAN GOOR. Daar na met IDA, erfdogter van Heer ARND VAN DER WONINGEN; waar door hij den *Huize en Ritterzits Woningen*, gelegen bij *Weſel*, verkreeg. Hij bezat mede den *Hof toe Loo*, in gemeenſchap met zijn' broeder GERLACH, en meer andere goederen. In 1439 ſchonken JOHAN VAN DER CAPELLEN en IDE *zijn echte* wijf, JOHAN EEVER ZWEYER *echte* ſoene, hun goed *Ingen Vrede*, in *Rongenberg*, bij *Boekholt*, tot ſtigting van een klooſter, dat *Marien-Vrede* genoemd zal worden. Bij de *Dominicanen*, te *Weſel*, ſtigtte hij ene Miſſe voor zig, zijne gemalin IDA, en zijnen zoon JOHAN, alwaar hij ook begraven is; ſtervende 1442, volgens uitwijzen der graffſteenen aldaar. Zijne vrouw ſtierf 1444. JOHAN verwekte bij IDA, vier kinderen.

HENRICK VAN DER CAPELLEN, overleden te *Padua*, 1426. Hij was, met zijn broeder JOHAN, derwaards gereisd, die hem

hem ook, aldaar, met de vereischte plegtigheden, liet begraven: uitwijzende een origineel diploma van de Universiteit van *Padua*, waar in, onder anderen, gezegd wordt. „ *Dominus* JOHANNES DE CAPELLA *frater ejus*, *Licentiatus in* „ *jure civili noſtræ Univerſitatis effectus*, *noſtram Univerſitatem fe-* „ *cit ſolemniſſime congregari omnes Civitatis Papienſis Religioſos*, „ *et ſuæ Eccleſiæ Parochialis Presbiteros*, *ut corpus quondam fra-* „ *tris ſui*, *ad monumentum Univerſitatis aſſociaret*, *ſumma devo-* „ *tione*, *ſuam decentiſſimè et magnifice in noſtra preſentia perse-* „ *gendo Sepulturam* PRO UT MAGNIFICUM ET NOBILEM DECERET „ SEPELIRI VIRUM."

JOHAN VAN DER CAPELLEN *van der Woningen*, oudſte zoon van JOHAN en IDA VAN DER WONINGEN, heeft in zijne jeugd, vreemde landen bezogt. Op de Akademie van *Padua* werdt hij, in 1429, met een *diploma*, als Licentiaat in de regten, verëerd; wordende hij in hetzelve genoemd: *Egregius et circonſpectus vir Dominus* JOHANNES DE CAPELLA *de Ducatu Civenſi*. In 1443, na den dood zijns vaders, is hij, door Hertog ADOLPH VAN CLEVE, beleend met den *Huize en Hof ter Woningen*, *den Hof toe Loo*, *het Land tot Eger*, benevens verſcheiden andere goederen. Hij heeft, tot ſtigting van het klooster *Marien-Vrede*, in 1439, veel toegebragt; zo dat hij als Stigter van hetzelve voorkomt. In 1443, JOHAN VAN DER CAPELLEN en Juffrouw JUTTE, *zijn echte Wijf*, *tuhtigen malkanderen voor* WALRAVEN VAN ECKOY, *Ambtman van Overbetuwen*, *in kumne goederen aldaar gelegen in den Kerſpel van Randwijk*. Hij was Raad van Hertog JOHAN VAN CLEVE, en bezegelde, in 1466, met andere Ridderen en Knegten des lands van *Cleve*, de *Ehepacten*, tuſſen Hertog ADOLF VAN DEN BERGHE en Jonkvrouwe MARIA VAN CLEVE. TESSENM. *Codex Diplom. p. 97. et ſeqq.*

Deze JOHAN VAN DER CAPELLEN trouwde met JUDITH VAN BRIENEN, dogter van HENRICK VAN BRIENEN en van ANNA TER BOECOOP. In 1443, Joffer JUTTE VAN BRIENEN *tuchtigt* JOHAN VAN DER CAPELLEN *oeren Man*, *in een Huis en Land tot Arnhem*, *voor* WYNANT *Ridder*, *en* WILLEM VAN DOORNICK,

Sce-

Scepenen tot Arnhem. Zijn ſterfdag, en die van zijne vrouw, kan uit de volgende inſcriptie blijken, welke, naar ene authentique afteekening, gemaakt in 1640, gevolgd is, en die, eertijds, in de Kerk van het Klooſter *Marien-Vrede*, op ene koperen plaat uitgeſneden, geplaatst was, doch, in de vorige eeuw, door het krijgsvolk, geſtolen is.

Men ziet op deze aftekening het wapen van CAPELLEN, een zilver geankerd Kruis, en boven hetzelve ene gouden Capelle, op een blaauw veld, gevierendeeld met dat VAN DER WONINGEN: op den Helm, een Vlugt of Griffioen met uitgeſpreide Vleugels, daar naast dat van BRIENEN. Onder deze wapens ſtaat:

Ao. 1470. *die* IX. *Auguſt. obiit Strenuus* JOHANNES DE CAPELLA VAN DER WONINGEN, *hujus Monaſterii Fundator.*

Eodem anno XIV. *Junii obiit ingenua Domicella* JUTTA DE BRIENEN, *Uxor Fundatoris.*

Ao. 1442. V. *Maij*, *obiit Strenuus* JOHANNES DE CAPELLA, *Pater Fundatoris ſive Junioris. Ao.* 1444. XXIII. *Octob. ob. Nobilis Domicella* IDA *Uxor* JOANNIS *Senioris et Mater Junioris.*

JACOBUS VAN DER CAPELLEN VAN DER WONINGEN.

Daar onder:

Ut poſt bella pelicella DE CAPELLA JACOBO *referetur deprecati, Fundatoris Filio.*
Cujus Pater primus later fundi ſtater exſtat grandi precio.

Tegenwoordig wordt de graffteen van JOHAN VAN DER CAPELLEN en JUDITH VAN BRIENEN, in gezegde Klooſter van *Marien-Vrede*, voor het hoge Altaar nog gevonden, met de wapens, als voren, van CAPELLEN en VAN BRIENEN, met dit omſchrift:

Ao. Dmi. MCCCCLXX. IX. *August. obiit Strenuus* JOHANNES DE CAPELLA VAN DER WONINGEN, *hujus Monaſterii Fundator.*

Eodem anno XIV. *Junii obiit* JUTTA DE BRIENEN *Uxor Fundatoris. Requieſcant in pace. Amen.*

STEVEN VAN DER CAPELLEN zijn zoon, was eerst Landrentmeester van *Dingslaken*, in 1487. Hij bezat verſcheidene goederen in *Overbetuwe*, uit de nalatenſchap zijner moeder JUDITH VAN BRIENEN. Hij was eigenaar van het ſlot *ten Rodentoorn*, bij *Randwijk* in *Overbetuwe*. In 1487, verkogt STEVEN VAN DER CAPELLEN, aan WERNER VAN HORSSEN, enige goederen, in *Overbetuwe* gelegen, waarbij hij zig verbindt, tot nakoming des contracts, met deze woorden: „ Hebbe ick STEVEN „ VAN DER CAPELLEN burtgſ. boij mij en mijne Erben geſe„ kert en gelaifft / zekeren en gelaben in gueden trouwen / bij „ mijne eren / den burgen, WERNER VAN HORSSEN en ſijne „ erben / vaſt ſtede en onverbrekelic te halden / en wail te „ beldoen / en dair tegen nijet te doen mit ennigen zaiken / „ rechten off boinden / geiſtelicx of wereltlicx / noch mit ha„ gen of lege rechten / noch mit gheene behulpe van hen vee„ den / noch mit gheene gebreck lettenis / of te ſeggen dat „ deze brieff mach hebn of hijge aan ſegel / woirden / litten / „ gaten / blecken / of raſuren." enz.

Deze STEVEN VAN DER CAPELLEN was een wakker Krijgsman, en heeft, in de oorlogen der *Gelderſen*, altoos de zijde van Hertog KAREL VAN EGMONT gehouden. In 1487 deedt hij, met anderen van den *Gelderſen* Adel, die van *Kampen* veel nadeels. SLICHTENHORST, *Geld. Geſch.* p. 290.

In 1502 was hij Ambtman van *Overbetuwe*.

Op dat zelve jaar vindt men deze aantekening; *in de Signaten van Bemmel in Overbetuwen.* „ Heden des Donderdags „ voor Thomae / heeft die Ambtman STEVEN VAN DER CA„ PELLEN / toe Bemmel / de Ridderen en Knechten zijn eed „ gedaan / na vermogen zijns bevel brief; en aldaar des Don„ derd.

„ derd. voor *Epiphanie* ten gerigte gezeten bij de oregtsluie„ den ..... VAN WELY, en DIRK VAN WEESEN."

In 1509 was hij Slotvoogd tot *Muijden*; zie SLICHTENH. *Geld. Gesch.* bl. 237; en in 1510 Bevelhebber over *Harderwijck* (*Praetor Harderwicensis*). Zie REVII, *Daventr. Illustr.* p. 180. Omtrent dien tijd heeft hij die van *Kampen* geweldig geplaagd; rovende en plunderende hunne koopvaardijschepen, alzo hij de Zuiderzee, met een gewapend schip, onveilig maakte, hebbende nog enige andere *Gelderse* Edelen tot zijne medehelpers, met namen VAN DEN BERGEN, ESSEN, enz. Doch zij raakten allen gevangen, en werden, door die van *Kampen*, binnen hunne stad gevoerd, en enigen tijd daar na, onthalsd. DUMBAR, *Anecdota*, Tom. II. *Overijsselse Chronijcke*, p. 452. Men vindt niet dat hij wettige descendenten nagelaten heeft, alzo zijne goederen onder zijns broeders kinderen verdeeld zijn. —— A. FERWERDA, *Geslagt- en Wapenboek*, II. D. *en Berigten.*

CAPELLEN (JOHAN DERK VAN DER), Heer *tot den Poll*, *Altforst*, *Hagen* en *Appeltern*, geboren den 2 november 1741, te *Tiel* in *Gelderland*; was de zoon van FREDRIK JAKOB DERK VAN DER CAPELLEN, Heer van *Appeltern*, *Altforst*, *Boelenham*, *Hagen* enz., eerst Majoor van de Infanterij, naderhand Ambtsjonker en Heemraad des Ambts tusschen *Maas* en *Waal*, en van ANNA ELIZABETH VAN BASSEN, dogter van DERK REINIER VAN BASSEN, die ten tijde van de beroertens in het voormaals gewest van *Gelderland* in het begin dezer eeuwe, veel rampspoeden heeft moeten ondergaan, en beroemd is geweest wegens zijne onbezwekene deugd en onkreukbare eerlijkheid, wetende van geen buigen, en zig in den tegenspoed in zijne ware grootheid vertonende. Onvermoeid was zijn ijver en arbeidzaamheid, uitgebreid zijne kennis in verschillende takken der wetenschappen, vermaaklijk en nuttig zijne dagelijkse verkering. Door zijne gemeenzaamheid met de beste latijnse Schrijvers, hadt hij zig eene kundigheid in die tale verworven, en eene zuiverheid van stijl eigen gemaakt, wel-

ker zig geen Letterkundige behoefde te ſchamen. Zijne nagelatene Handſchriften dragen onwraakbare blijken van zijne ervarenheid in 's Lands geſchiedenisſen en kennis der Landſchaps-Regiſters, uit welken hij, voor zijn bijzonder gebruik, eenen ſchat van aantekeningen hadt bijëen gezameld. Door lieden van den zelvden rang en geboorte hooggeacht en bewonderd, door zijne minderen hartelijk bemind, ook na zijnen dood, werdt hij alleen benijd en vervolgd door de zulken, welken der Vrijheid een kwaad harte toedroegen. Hij werdt met zijnen ambtgenoot, Mr. ADRIAAN BOUWENSCH, gebannen, en verſmaadde de vergoedingen, hem in zijnen klimmenden ouderdom aangeboden, daar hij zijn gehouden gedrag ten vollen verdedigd, en zijnen naam van den aangewreven blaam volkomen hadt gezuiverd. Dit ter aanvulling van het geen in het II. Deel, bl. 124. dezes Werks, van dien waardigen Man is gezegd.

Ten jare 1772 wierdt CAPELLEN, na veel tegenſtrevens van de zijde der Ridderſchap, ingevolge van de op gronden van regt en billijkheid gedane uitſpraak van Prins WILLEM DEN V, als Stadhouder van *Overijſſel*, tot lid ter Staatsvergadering van dat gewest aangenomen, en nam in die hoedanigheid aldaar zitting den 20 october van genoemden jare.

Den 4 junij 1766 huwde hij met HILLEGONDA ANNA BENTINK, dogter van HENDRIK WILLEM BENTINK, Heer van *Werkeren*, *Wittoſlein* en *Arem*, en van ELIZABETH VAN DEDEM, dogter van het Huis DE GELDER; uit welk huwelijk is voortgekomen eene dogter, ANNA ELIZABETH VAN DER CAPELLEN, gehuwd aan den Grave VAN RECHTEREN, Heer van *Westerveld*, die 'er reeds vijf kinderen bij heeft verwekt. Onze grote Staatsman overleed den 6 junij 1784, nog jong van jaren, doch afgeſloofd van arbeid, aan het huis en in de armen van zijnen bloed- en boezemvriend, den Heer A. W. PALLAND TOT ZUITHEM, Drost van *Ysſelmuiden*; hartelijk betreurd door alle die genen, welke naar eene redelijke Vrijheid ademden; eene Vrijheid, niet door losbandigheid bezoedeld, maar op orde en deugd gegrondvest. De nagebleevene weduwe overleed in het volgende jaar.

De

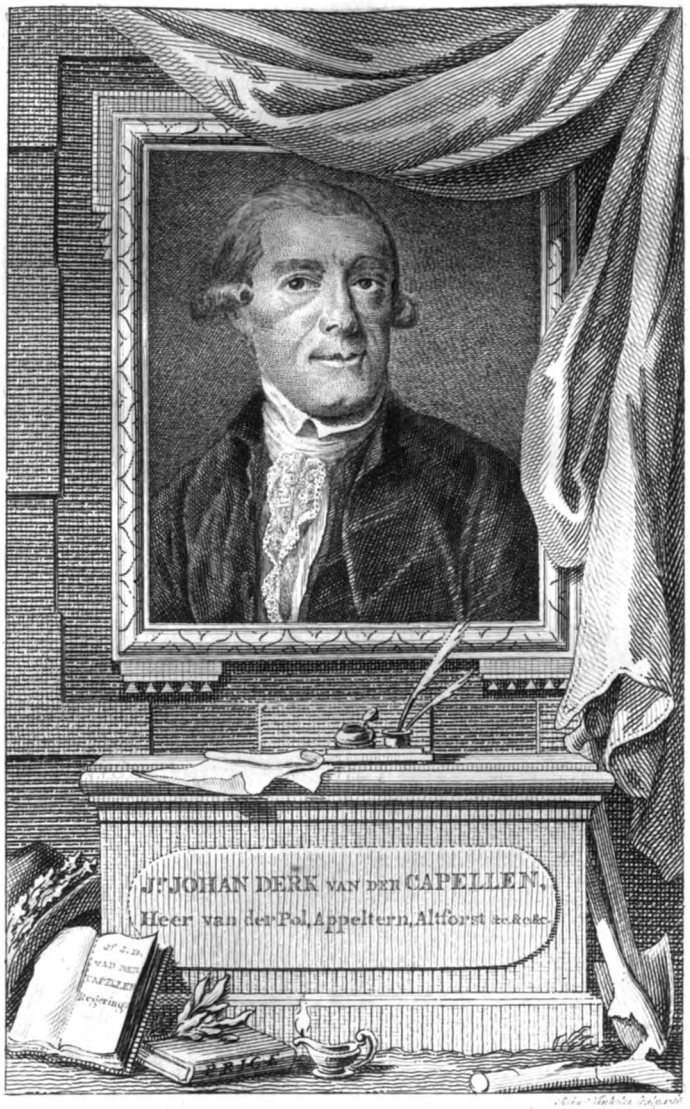
Jr. JOHAN DERK VAN DER CAPELLEN,
Heer van der Pol, Appeltern, Altforst &c. &c.

De eerſte zaak waar in de Heer CAPELLEN ter Staatsvergadering van *Overijſſel* toonde, dat hij uit eigen ogen zag, en zig niet door den algemenen ſtroom liet voortſtuwen, was zijn advijs over de *vermeerdering van Land- en Zee-magt*, ingeleverd den 2 ſeptember 1773. Groot gerugt maakte dit advijs, doordien de Steller daar in niet alleen van de meeste zijner Mede-Regenten, maar ook van den Prinſe Erfſtadhouder verſchilde. Hij beweerde naamlijk: „ dat de augmentatie niet „ alleen geen voordeel konde doen aan 's Lands welzijn, „ maar in tegendeel, in verſcheiden opzigten, zeer nadelige „ gevolgen moest na zig ſlepen. Niet tegen alle vermeer„ dering was egter de Heer CAPELLEN; hij wilde gaarne daar „ in toeſtemmen, mids daar mede gepaard ging de verſterking „ van 's Lands Zeemagt, tot het verlenen van de nodige be„ ſcherming aan den Koophandel en Scheepvaart; als mede, „ dat in de bevordering der Bevelhebberen te Lande, zo in „ hoge als mindere posten, aan de inboorlingen en landzaten, „ boven de vreemdelingen, de voorkeuze zou gegeven wor„ den."

Toen ten jare 1776 de gerede toeſtemming van 't verzoek tot het verbod des uitvoers van Krijgsbehoeften uit deze gewesten, en de bewustheid hoe velen hier naar de *Engelſe* zijde overhelden, het Hof van *Groot-Brittanje* bewoog, om de *Schotſe Brigade* ook van onzen Staat te rug te eisſchen, bij monde van den Afgezant YORKE; vondt die eisch voorſtanders, die denzelven, uit kragte van het oude bondgenootſchap, en andere zig naderhand ontdekkende redenen, wilden toeſtaan; doch onpartijdiger oog zag geen de minſte verpligting hier toe in de uitſtaande verdragen, en beſchouwde die daad voor eene ſchennis der aangenomene onzijdigheid, van de ſchroomlijkſte uitzigten wegens *Frankrijks* regtmatig misnoegen, daar op te wagten, en dat der *Amerikanen*, wier lot nog wel onbeſlist was, doch die, zegepralende in den aangevangen oorlog, met alle reden, dit lenen der *Schotſe Brigade*, en het doen overgaan in 's Konings dienst en ſoldij, tot het ſtillen der onlusten in de *Amerikaanſe Volkplantingen*, den Staat euvel

zouden duiden, en met het verlies van handelvoordelen, duur betaald zetten.

Doorzag iemand deze gevolgen, hadt iemand Vrijheidsmin en moeds genoeg om dezelve onbewimpeld voor te dragen, 't was onze Staatsman CAPELLEN TOT DEN POL; immers leverde hij over dit belangrijk onderwerp een ſchriftelijk vertoog ter Staatsvergadering van *Overijſſel* in, 't geen te veel gevolgs hadt, om niet hoofdzakelijk gemeld te worden; 't liep uit op dezen zin: „ Krijgsvolk te geven is hier partij kiezen, dat ge„ vaarlijke gevolgen na zig kan ſlepen. Onze vervallen koop„ handel en landbouw, is, zo herſtelbaar, alleen te herſtel„ len door ene ſtipte onzijdigheid in de onenigheden van *Eu„ ropa.* Wordt zijne *Groot-Brittanniſe Majeſteit* hulpe aange„ boden; men zal 'er ook vinden die zulks den *Amerikanen* „ niet weigeren, en wij zullen ons inwikkelen in onlusten „ met een onzer magtigſte Naburen, die door wederzijds be„ lang onze natuurlijke Vriend is, en niet anders kan wen„ ſchen dan dat 'er ſteeds zulk een onzijdig en door den „ koophandel bloeijend Gemenebest aanwezig zij. 't Gedrag „ van *Engeland*, 't geen thans meer dan ooit de alleenheer„ ſchappij ter zee oeffent, is, ten onzen opzigte, verre na „ zo gunſtig niet, dat het ons aan zig verpligte. Onze „ verbintenisſen met het zelve, hebben ons eer nadelen be„ rokkend, dan voordelen geſchonken. De handel-verbinte„ nisſen van onzen kant zo heilig onderhouden, worden ons „ ontzegd. Wanneer de regtmatige reden van klagten weg„ geruimd, en de onnoemelijke ſchatten, welke aan onze „ Kooplieden door die verbondsſchennis ontnomen zijn, te „ rug gegeven zijn, dan zal het eerst tijd wezen, om het doen „ van ongehoudene dienſten in overweging te nemen. Ons „ Krijgsvolk zou gebruikt worden tot het dempen van 't geen „ ſommigen ene *Rebellie der Kolonisten in Amerika* gelieven te „ noemen. Dan, hier toe zag ik liever *Janitzaren* dan Troe„ pen van een vrijen Staat huren. Haatlijk is die onnatuur„ lijke Broederkrijg, daar zelvs de Wilden (indien men de „ nieuwspapieren geloof mag geven,) zig niet willen inmen-

„ gen;

„ gen; haatlijker zou het zijn dit een volk te zien doen, dat „ zelv *Slaaf* is geweest, den naam van *Rebellen* ook gedragen, „ en zig eindelijk vrij gevogten heeft; maar allerhaatlijkst „ moet dit mij voorkomen, die de *Amerikanen* eens ieders ach„ ting waardig oirdeelt, en hun aanmerkt als brave lieden, „ die de regten welke zij als menschen niet van de wetgeven„ de magt van *Engeland*, maar van God zelve hebben ont„ vangen, op ene bezadigde, manmoedige en godvrugtige „ wijze verdedigen; op ene wijze, die te hopen is dat alle „ Volken, welken in hunne voorregten mogten worden ver„ kort, en tevens nog zo gelukkig zijn, van tot derzelver „ behoud of herwinning enige pogingen te kunnen aanwen„ den, tot een opwekkend voorbeeld zal strekken. Ook „ vrees ik dat deze overgifte van Krijgsvolk, aanleiding zou „ kunnen geven tot ene vermeerdering van Krijgsvolk, van „ welke ik dagelijks vreemder word, naar mate dat gedrogt, „ de zogenaamde *Militaire Jurisdictie in Civile zaken en Gemeene „ middelen*, de handhaving des regts stremt, en die in dit Ge„ menebest niet behoorde genaamd te worden, meer veld„ wint, en ongevoelig meer en meer die weinige zwakke „ banden ontknoopt, waar mede het gewapende deel onzer „ Natie met het ongewapende nog enigzins is verenigd, en „ welke het eerstgenoemde nog enig gevoel van afhanglijkheid „ van, en onderworpenheid aan zijne burgerlijke Overheden „ konnen doen behouden." —— De stem dezes Mans, die het *zwijgen* een misdaad rekende, daar het *spreken* een pligt was, luidde verder: „ dat het belang van onze Republijk in „ 't algemeen, en van de provintie *Overijssel* in 't bijzonder, „ de *cessie* van deze *Troupes* noch verderende, noch toelatende, „ en dezelve boven dien niet kunnende geschieden, zonder „ ene hardigheid te doen aan lieden die ons nooit hebben „ misdaan, het verzoek van zijne Majesteit van *Groot Brittan„ je*, als nog niet behoort te worden geaccordeerd." Binnen weinig weken zag zig VAN DER CAPELLEN gerugsteund door het magtig *Amsteldam*, en deze eisch hadt geen gevolgen.

Schoon het inleveren van dit Aanvijs wegens het lenen der

Schotſe Brigade veel onaangenaamheden aan onzen Ridder ter *Overijſſelſe* Staatsvergadering hadt verwekt, wederhieldt hem zulks egter niet, om zijn aangevangen loopbaan met een ſtatigen tred te vervolgen, en als een Vrijheids-vriend, en regtſchapen Vaderlander, zig ten jare 1777, in die zelvde vergadering, te vertonen, en te ijveren voor de grondwettige Regeringsgeſteltenis. Zie hier de mannelijke taal, die vervolgens een der aanleidende oirzaken was, om dien waardigen Man ter Raadzale uit te ſluiten: „ Indien ik," ſprak hij, „ dezer tegenwoordige Regering min welmenend ware toegedaan, of mij kon verheugen met een vooruitzigt van uit „ verwarringe verandering te zien geboren worden, zo zou „ ik, omtrent het handhaven der Grondwetten, waar op de„ze onze *Conſtitutie* rust, onverſchilliger kunnen zijn. Be„zield, derhalven, met ene zugt, niet om nieuwigheden in „ te voeren; maar om die te weren, en om ons Staatsgeſtel „ ongeſchonden te bewaren, heb ik het van mijnen onvermij„delijken pligt geoirdeeld, ter gelegenheid van de aanſtaan„de begeving der *provintiale Commisſien*, den Heer Drost van „ *Salland* te herinneren, dat het reglement op de Regering, „ 't welk wij *allen*, zonder enige uitzonderinge, hebben be„zworen, uitdruklijk vordert, dat 'er voor de *vacerende Com„misſien*, door de Ridderſchap van elk kwartier, en door „ elke ſtad, ene *Nominatie* van vier perſonen, aan zijne „ Hoogheid, den Prins Eiffladhouder, worde aangeboden, „ om uit dezelve, en wel voor enen, bij dit reglement be„paalden tijd, of ook wel, als zijne Hoogheid dit zal goed„vinden, buiten dezelve, enen ter vervullinge daar van te „ verkiezen. Ik heb zijn Hoog Welgeb. Geſtr. ook tevens „ verzogt, de Ridderſchap des kwartiers van *Salland*, waar „ onder ik behore, ten dezen einde te willen vergaderen; „ doch, deze zwarigheid makende om aan dit mijn zo billijk „ en regtmatig verzoek te voldoen, zo zie ik mij genood„zaakt, de gehele zaak mits dezen, ter kennisſe van Uw „ Ed. Mog. te brengen. Ik ben niet onbewust, Ed. Mog. „ Heren! dat dit artikel des gezegden reglements enige jaren

„ in

„ in onbruik is geweest; als ook dat een ander, naamlijk,
„ 't geen met duidlijke woorden verbiedt, *dat in geen vergade-*
„ *ringen van Ridderſchap zullen mogen compareren, ook in geene*
„ *functie van Magiſtraten der ſteden zullen worden geadmitteerd,*
„ *enige perſonen, Edele of Onedele, die aan de Landſchap, in*
„ *enige delen of pointen, ter zake van ontvarg of adminiſtratie van*
„ *enige penningen, direct of indirect, comptabel of reliabel zijn;*
„ dat, zeg ik, dit artikel, meer dan eens, ook nog onlangs,
„ bij de aanſtelling van mijnen neve, den Heer VAN ITTER-
„ SUM, Rentmeester van *Sipculo* en *Albergen*, tot Burgemeester
„ van *Kampen*, is ter zijde geſteld. Doch ik zou aan het door-
„ zigt van deze Vergadering te kort doen, indien ik Hoogst-
„ dezelve beſtondt te vervelen met een uitvoerig betoog, dat
„ niet de *misbruiken*, al waren zij zelvs enigzins ingeworteld,
„ of ook met den name van *dispenſatien* vernist; neen, maar
„ de eeuwigblijvende *letter der Wet*, het rigtſnoer van ons ge-
„ drag moet zijn; dat het wezenlijk onderſcheid tusſen *Grond-*
„ *Wetten* en *Gemeene Wetten*, hier in beſtaat: dat de eerſte uit
„ haren aart onveranderlijk zijn, en in *geene* gevallen, hoe
„ genaamd, enige uitzonderingen, of opſchortingen, dulden;
„ dat, inzonderheid, het niet nakomen dier *Grond-Wetten*,
„ welke de lijn trekken tusſen het *Staats-* en *Stadhouderlijk* ge-
„ zag, en op welke alleen de vrijheid en veiligheid der Natie
„ rusten, de akeligſte gevolgen, moet, en zo men daar in
„ voortgaat, zal na zig ſlepen, alles 't onderſte boven ke-
„ ren, en het Volk onfeilbaar van deze Regering vervreem-
„ den, door onder 't zelve enen argwaan te verwekken, als
„ hadt men enen toeleg om *onbepaald* en naar *willekeur* te rege-
„ ren. Om nu niet te zeggen, dat wij, in de Provintie, elk-
„ anders omſtandigheden van nabij kennende, best geſchikt
„ zijn om den Erfſtadhouder in het doen der gevoeglijkſte
„ keuze voor te lichten.

„ 't Is waar, Ed. Mog. Heren! ſommigen geven voor, dat
„ dit maken der *Nominatien* ene niets betekenende *Ceremonie* is;
„ 't zij zo: doch, wij hebben, in de tegenwoordigheid van
„ een alwetend GOD, wien het zeker niet onverſchillig kan

„ zijn, ten Getuige geroepen te werden, over ene verbin-
„ tenis, die wij niet zouden denken te volbrengen, deze
„ *niets betekenende Ceremonie* bezworen; en hier door alleen
„ wordt dezelve reeds ene zake van het hoogſte gewigt; be-
„ halven, dat het verwaarlozen, *eerst*, van de geringſte poin-
„ ten van enige Grondwet; *vervolgens*, al de overige in 't
„ zelvde gevaar brengt; terwijl, aan den anderen kant, het
„ ſtreng onderhouden, zelv' van beuzelagtige kleinigheden,
„ in 't Staatkundige, zo wel als in het Krijgswezen, zijne
„ nutdigheid heeft, al was het maar enkel om ſteeds tot ene
„ heilzaame herinnering te ſtrekken, dat, in dit *Vrijgevogten*
„ *Land*, niet naar *goeddunken*; doch naar het rigtſnoer van
„ heilige onſchendbare *Grondwetten*, geregeerd wordt. 't Is aan
„ dit ongevoelig voortkruipend veronagtzamen dier inſtellin-
„ gen; door welker middel men de gepaste verdeling en be-
„ paling der Magt, in de Burger-maatſchappij, voor altoos
„ dagt en ſchaen verzekerd, en op enen onwrikbaren voet
„ gevestigd te hebben, dat men het verval en de onbeſten-
„ digheid van zo vele *vrije Regeringen* te wijten heeft. Om
„ dit een en ander, zo ver mijne zwakke pogingen kun-
„ nen ſtrekken, in de *onze* te voorkomen, neme ik de
„ vrijheid, het bovengezegde, waar mede ik nodig oirdeelde
„ Uwer Ed. Mog. aandagt een ogenblik te moeten bezig hou-
„ den, Uw Ed. Mog. in dit ſchrift aan te bieden, met ver-
„ zoek, van het, in gevalle Uw Ed. Mog. andere begrippen
„ dan ik, zo over den aart zelve van onze verpligtingen, als
„ over de bekwaamſte wijze om daar aan te voldoen, mog-
„ ten voeden, als dan in de *Notulen* dezer Provintie te willen
„ *inſereren* en *geinſcreven te laten blijven*, om, ten allen tijde,
„ tot mijne openlijke *decharge*, bij het tegenwoordig en toe-
„ komend geſlagt, te kunnen dienen."

De Ridder, die geen de geringſte inbreuk op de bezwo-
rene regten kon dulden, welker minde bij hem zo zwaar
woog als het meeste, en door zijn voorbeeld het getal der
onafhanglijke Staatsleden zogt te vergroten, hadt bij enen
brieve, dit ſtuk, met de nodige woordveranderingen en afk-
[illegible]

ting van het flot, alvorens hij 't zelve ter vergadering van Ridderfchap en Steden inleverde, zijner Hoogheid onder 't oog laten komen; doch was met geen antwoord daar op vereerd. Het vondt ook geen gunftig gehoor ter vergaderinge, en, wanneer de Commisfien, overeenkomftig met de opgave van zijne Hoogheid, werden begeven, zonder enigzins acht te flaan op zijn vertoog, behieldt hij aan zig zijne aantekeninge tegen alle deze aanftellingen, in zo verre zij niet gedaan waren naar het voorfchrift van het Regerings-Reglement.

Men draalde met het befluit omtrent het voorftel in 't flot des vertoogs, en liet hem in 't onzekere tot den dag voor het fcheiden der vergaderinge, of het zelve in de Staatsfchriften zou ingevoegd worden, dan niet. Hem zweefde de moedloze, en op zijn toeftand wel paffende taal, die men bij SALLUSTIUS, *Bell. Jugurth.* C. III. aantreft: *Frustra niti, neque aliud fe fatigando, nifi odium quærere, extremæ dementiæ eft.* Dat is: „ Vergeefze pogingen te doen, en, door zig af te floven, „ niet anders dan haat te gewinnen, is het toppunt van uit„ zinnigheid." Dan deze hoogft onvoeglijke behandeling deedt zijn ijvervuur op 't fterkst ontbranden, en lei hem, bij het inleveren van een nader Vertoog, op het inlijven des voorgaanden aandringende, een Aanfpraak in den mond, die tot ondersteuning daar van diende; waar in hij klaagde: „ zig „ grievend getroffen te voelen, door de vreemde, ongehoor„ de, en harde behandelinge, die hij telkens moest onder„ gaan;" en zijne Mede-Regenten onder 't oog brengt, hoe onverantwoordelijk zij gehandeld hadden met zijn *advijs*, in de zaak der *Schatfe Brigade, uit bijzondere conflideratien, en, om redenen, Hun Ed. Mog. daar toe moverende; en om de onvoegzame expreffien, welke daar in gevonden worden*, na dat het, zonder iemands wederfpraak, van den eenen Landdag tot den anderen, openlijk in de *Notulen* hadt geftaan, met zo veel verachting als mogelijk, daar uit te werpen, en hem fchandelijk ten toon te ftellen, als Regent te honen, zijne nagedachtenis, ware het mooglijk, door een geheimzinnig befluit, waar in geen *redenen* gegeven, geen *onvoegzame uitdrukkingen* aangewe-

zen

zen worden, te brandmerken. Thans maakte men zwarigheid hem iets toe te ſtaan, waar toe elk lid der Regeringe bevoegd was, en een der wezenlijkſte en nodigſte delen hunner bediening uitmaakte. Het regt en de magt om een ſchriftlijk voorſtel te doen, en 't zelve in de Aantekeningen te doen inlijven, op dat het een punt van everweginge mogt worden, of tot zijne verantwoording bij het tegenwoordig en toekomend geſlagt ſtrekken, werd hem tot heden afgeſneden, zijn gedaan verzoek om uitſlag, voor bekendmaking aangenomen; en nu verwees men hem tot het *Reces*. Geen wonder, dat hij, onder anderen, op dit alles betuigde: „ Wat toch kan U „ Ed. Mog. bewegen om mij ſteeds tot ene uitzondering van „ den algemenen regel te maken? Waar mede toch, kan Ik, „ en juist Ik alleen, allen eisch op die toegevenheid en heus„ heid, die de leden van ene zelvde Regering zig onderling „ ſchuldig zijn, verbeurd hebben? Zien U Ed. Mog., ziet „ gij Ridderſchap niet, dat alle onze voorregten, alle onze „ bezittingen, alles wat ons dierbaar is, onzeker worden, „ en op losſe ſchroeven komen te ſtaan, zo wanneer het „ grootſte voorregt, dat ooit in een Burger-maatſchappij kan „ genoten worden, het regt naamlijk, van, uit kragt der ge„ boorte, tot de Regering gerecpen te worden, niet meer „ heilig is?" CAPELLEN verzoekt hun de gunst om hem het onbetaamelijke te tonen, en verklaart, gereed te wezen, om dan alle ſchuldige voldoening te geven. „ Maar," vervolgt hij, „ zo niet, zo in dit ſtuk niets gevonden wordt, dan ene „ pligtlijke, ene hoognodige, ene gepaste poging, om ons „ Staatsgeſtel te behouden, en, zo lang doenlijk, te verhin„ deren, dat het niet nederſtorte over de zelvde zijde, naar „ welke meest alle Regeringen van dit ons wel eer zo vrij „ werelddeel zo onwederſtaanbaar overhellen, zo *reclamere* ik „ het regt dat de leden dezer Vergaderinge toekomt, en zon„ der ene onbelemmerde uitoefening van 't welke wij niets „ anders zouden zijn dan veragtlijke leden van enen ſpraak„ lozen Raad, volkomen gelijk aan dien van 't ſaaffe *Rome*, „ ten tijde der Keizeren. Dat, *in ene vrije Republijk, de Ge-*

„ *moe-*

„ *moederen en de Tongen behoren vrij te zijn*, was eene waar-
„ ſpreuk, die, en ziet! zo veel vermag de kragt der waar-
„ heid, zelvs het ondier TIBERIUS, ter kele uitvloog; —
„ en, zou mij dan, in een Land, 't welk met dien ſchonen
„ naam praalt, belet worden, voor te ſtellen, 't gene ik oir-
„ dele ten welzijn des Gemenebests te ſtrekken." Op deze vrijheid- en regt-ademende taal volgde een beſluit, om het ſtuk, waar over zo veel te doen geweest was, in de Staats-aantekeningen in te lijven.

Het Leenſtelzel in de middeleeuwen ingevoerd, hadt de Edelen tot Heerſchers en de andere Ingezetenen tot Slaven gevormd; die onder anderen ROBERTSON, *Hiſt. van* KAREL DEN V. II. D. bl. 57 enz. hier over wil raadplegen, zal 'er van overtuigd worden. Met het verval van 't zelve, beſpeurde men, in de geſteldheid der Volken van *Europa*, ene grote verandering; dan 'er bleven voetſtappen over van dit onvoeglijk onderſcheid, en ſchoon elders meer dan hier te lande, deze gewesten niet vrij van dit verachtelijk gedenkteken der barbaarsheid bleven; zie H. DE GROOT, *Inleid. tot de Holl. Regtsg.* I. B. 4. §. 2.; deze hoewel met den tijd geſleten, beſpeurde men nog in *Overijſſel* in de *dienſten*, welke de Drosten van de Boeren vorderden. Meermalen was bij voorkomende gelegenheden, over dit onderwerp, in de Staatsvergadering diens Gewests gehandeld; en, hadt men daar op beſluiten genomen, welken dit prangend juk van dienstbaarheid op de ſchouderen der Boeren lieten. In een vergeten hoek lag verſchoven een beſluit van Ridderſchap en Steden van den jare 1631, bij 't welk aan de Drosten, een jaarlijks inkomen van gelden werd toegelegd, tot vergoeding van alle dergelijke dienſten, welke dus *afgekogt* waren. Zie dit merkwaardig ſtuk in de *N. Nederl. Jaarb.* voor het jaar 1779. bl. 313.

Enige Landlieden verzogten reeds in den jare 1759, om van zodanige dienſten, immers buiten het Drostambt, bevrijd te mogen worden. De Gelastigden, om ene ſchikking daar op te makèn, bragten eerst in den jare 1774 in 't midden, hoe 't hun best dagt, dat 'er zes Heren benoemd wier-

„ den,

den, tot het beramen van een' overſlag, om die dienſten, ééns voor al, op een vaſten voet te brengen, en te overleggen op wat wijze de ingezeteren, die dezelve wilden afkopen, zulks zouden kunnen doen. De Heren, met dit ſtuk belast, verklaarden, in 't volgende jaar, van begrip te weezen: „ dat de Ingezetenen welken *Drostendienſten* verpligt „ zijn te doen, dezelve als nog, als voorheen, zouden be„ horen te kunnen of te mogen doen; doch dat de genen, „ welke mogten verkiezen dezelve af te koopen, zulks zouden „ kunnen en mogen doen, mits voor ieder wagendienst aan „ den Drost van het *Diſtrict* betalende één gulden, en voor „ ieder handdienst vijf ſtuivers; doch dat in Diſtricten, waar „ dezelve reeds op zekeren prijs geſteld waren, of des ene „ overëenkomst gemaakt was, hetzelve daarbij als nog zou „ behoren te verblijven." De Ridderſchap, als mede de ſteden *Deventer* en *Kampen*, ſtemden in 't gemelde verſlag en plan, de *Drostendienſten* betreffende. *Zwol* kon 'er niet toe verſtaan, en ſloeg op den Landdag des jaars 1776 een plan voor, ingerigt om de dienstbaarheid geheel te doen ophouden. Doch met meerderheid nam men een beſluit, overëenkomſtig met het gedaan verſlag der zes Heren; waar tegen die van *Zwolle* zig verzetten, met betuiging van hun leedwezen, dat men hadt gelieven goed te vinden, om met *meerderheid* te beſluiten in eene zaak, die *volkomene eenparigheid* eischte; zij hielden aan zig het inleveren van eene nadere aantekening, waar in het reeds gemelde beſluit der voorgaande eeuwe, de volſlagen afkoop der *Drostendienſten* behelzende, te voorſchijn kwam, en met veel klem werdt aangedrongen, het gehouden gedrag der meerderheid ten ſterkſte gewraakt, en het genomen beſluit, met de aankondiging van 't zelve, voor kragteloos en niemand verbindende gehouden, als mede voorgeſlagen om de raadpleginge over de *Drostendienſten*, te hervatten; ten einde dit ſtuk, hoe eerder hoe beter, met eenparigheid op zulk een voet te brengen, dat het voor de Drosten voegelijk, en voor de ingezetenen dragelijk en minst ſchadelijk was. Tegen deze aantekening voorbehielden de

Rid-

Ridderſchap, nevens de twee andere Steden, hunne aanteekeningen.

Sieperde bleef dit ſtuk, aan zo veel verwijls gewoon, en dat, verder voortgezet, geen vriendelijk uitzigt opleverde, tot dat de Ridder VAN DER CAPELLEN *tot den Pol*, een Man, „ die zig verbonden hadt, om geenerlei geboden of inſtruk„ zels, even veel waar, en onder welke gedaante ze hem „ mogten voorkomen, goed te keuren, of te verbergen;" in April dezes jaars 1778, zijne ſtem verhief, en de zaak zijner verongelijkte Landsgenoten in *Overijſſels* Staatsraad bepleitte. Schoon dit vertoog afzonderlijk gedrukt, en, naar verdienſten, in andere ſchriften geheel ingelijfd is, kunnen wij niet voorbij 'er ene en andere hoofdtrek uit op te leveren. „ Hoe," dus liet deze Vrijheidsvriend zig horen, melding gedaan hebbende van 't geen hij, ter gelegenheid van het plakaat des jaars 1776, ten voordele der Slaven in 't midden bragt, „ hoe zou ik, daar ik mij dus voor de Slaven „ onzer Volkplantingen in de breſſe heb geſteld, kunnen na„ laten ook ene poging te doen, ten voordele mijner eigene „ medeburgers, de ingezetenen van het platte land dezer „ Provintie, die, ſchoon nevens ons Edelen en Stedelingen, „ gelijke Leden ener zelvde Maatſchappij zijnde, ſchoon de„ zelvde algemene laſten dragende, ſchoon zo wel als wij „ voor de Vrijheid geſtreden hebbende, de enigen zijn, „ wien 't niet mag gebeuren, de zoetſte vrugten van den „ bitterſten arbeid te plukken, en zig, na zo veel zwoegens „ en bloedvergietens, met de daad, en zonder uitzonderin„ ge, in Vrijheid geſteld te zien. 't Is, Ed. Mog. Heren, „ aan allen, die mij met hunnen ommegang vereëren, over „ bekend, dat het mij ſteeds een bron van knagend verdriet „ was, op de vrije halzen van zo *veelen* mijner mede-ingeze„ tenen, nog zo diepe en duurzame tekenen van het pran„ gend juk der dienſtbaarheid te moeten aanſchouwen, en „ geen middel te weten om 'er hun van te verlöſſen."

Na ene opgave van het in de laatſte jaren gebeurde over de *Drostendienſten*, en 't geen zijn perſoon bijzonder betrof,

als

als mede zijne bedenking over den oirſprong dier dienſtbaarheid, waar aan de *Overijſſelſe* ingezetenen ten platten Lande zig nog onderworpen vonden, zo zeer afſtekende bij de Vrijheidszin der Oude *Germanen*, die zig meer lieten *raden* dan *beheerſchen*, oppert hij twee ſtellingen; *vooreerst*: „ dat „ deze dienſten in hunnen aart een ſoort van *ſlavernij* zijn, „ en, *ten anderen*, dat niemand der Ingezetenen daar toe *ver*„ *pligt* is.

„ De *eerſte* dezer *ſtellingen* behoeft weinig betoogs. Men „ is in den eigenlijken zin een *ſlaaf* van hem, dien men ge„ dwongen is te dienen. De tijd hoe lang, of wanneer, kan „ het weezen der zake niet veranderen. Sommigen zijn Sla„ ven voor hun leven, anderen voor een bepaalden tijd, „ en onze Boeren zijn 't gedurende die twee dagen des jaars, „ op welken zij, even als de Negerſlaven in de Volkplan„ tingen, om *allerlei* werk, t' veragtelijkſte niet uitgezon„ derd, voor de Heren Drosten te verrigten, met *ſtraf en boete* „ *geprest* worden. Deze dienſten zijn louter perſoneel, en „ drukken alleen dat gedeelte des Volks, dat op het Land „ woont, en welks belangen wel eens meer over 't hoofd „ zijn gezien."

De *tweede ſtelling*, dat niemand der Ingezetenen daar toe *verpligt* is, betoogt hij eerst uit het natuurregt. „ Door de„ zelvde hand geſchapen, met dezelvde vermogens van ziel „ en ligbaam begaafd, door dezelvde begeerten genoopt, „ door dezelvde behoeften geperst, aan dezelvde zwakhe„ den, aan denzelvden dood, aan 't zelvde toekomſtig oor„ deel onderworpen, en voor het aangezigt van den GROTEN „ SCHEPPER van Hemel en Aarde in 't ſtof kruipende, zijn „ zig alle menſchen onderling gelijk. Is de fortuin den een„ gunſtig, den anderen ene ſtiefmoeder geweest; is de een „ de grenzen van het orgemeten rijk der waarheden ene „ hair breedte dieper doorgedrongen dan de ander; kan ie„ mand enige ponden zwaarte meer tillen dan zijn nabuur, „ dat kan geen wezenlijk onderſcheid tusſen hen maken, „ noch hem, die rijker, kundiger of ſterker is, enig regt

„ ge-

„ geven, om zijnen min bedeelden, min kundigen, min ſter-
„ ken Natuurgenoot, als zijn eigendom, te beheerſchen en
„ te gebruiken. De Natuur, derhalven, kent geen *Heeſters*
„ en *Slaven*; en wel verre van het ene gedeelte onzes ge-
„ ſlagts aan de belangen, het vermaak, of de driften, des
„ anderen, op te offeren, heeft zij ze *allen* op enen gelijken
„ grond geplaatst, aan *allen* het zelvde regt tot geluk geſchon-
„ ken, en *allen*, zonder enige uitzonderinge, onder de zelv-
„ de verpligting gelegd om dit onderling en wederkerig te
„ bevorderen. 't Is alleen in dezen zin, dat de een geregd
„ kan worden voor den ander geſchapen te zijn.

„ Dit zegt, dit wil de Natuur. Maar wat zegt," vervolgt hij, tot een *tweede bevſtuk* overgaande, „ de Maatſchappij? „ Even 't zelvde; in haren aart beſchouwd, is zij niet an-
„ ders dan een Verbond van onderlinge Beſcherming en *Gua-*
„ *rantie* tuſſen derzelver Leden, met opzigt tot alles, wat
„ elk hunner het *zijne* kan noemen, aangegaan. Zij ver-
„ nietigd de ſchikkingen der Natuur niet. Zij voert geene
„ nieuwe betrekkingen onder het menſchdom in, die lijnregt
„ zouden aanlopen tegen die, welke haren grond in 't we-
„ zen, en de eigenſchappen van redelijke vrije, en onderling
„ even gelijke, en van elkander niet afhangende ſchepzelen,
„ hebben. Met één woord, zij is het eenvoudig, het ge-
„ past middel, waar door de Menſchen hunne natuurlijke
„ vrijheid en hunne bezittingen: hunne aangeborene en wel
„ verkregene regten, tegen allen overlast en inbreuk zoeken
„ te beſchermen. En daar het heil en welzijn van alle hare
„ Leden, naamlijk des geheelen Volks, hare eerſte, hare
„ hoogſte wet, hare uiterſte bedoeling is, zo kan zij, met
„ geene moeglijkheid, onderſteld worden, enigen eisch, eni-
„ gen toeleg, enige zogenaamde voorregten, hoe ook ver-
„ kregen, hoe lang ook geoeffend, te wettigen, waar door
„ de Heerschzugtige zig zelven boven de wolken plaatzende,
„ zijnen Medeburger het ſtof onder zijne voeten zou doen
„ likken; of waar door het der nooit verzade hebzugt zou
„ gelukken, zig met het zweet van anderen, ja dikwerf van

„ de zulken, die zelve onder de nijpendſte armoede gebukt
„ gaan, te mogen voeden.

„ Noch de Natuurwet, noch de Burger-maatſchappij in 't
„ algemeen beſchouwd, ene zo verregaande onderwerping
„ van den eenen Mensch aan den anderen niet invoerende,
„ niet toelatende, ja zelvs niet duldende, zo blijft nog te
„ overwegen, welken grond de dienstbaarheid onzer Ingeze-
„ tenen in bijzondere wetten of verordeningen dezer Provin-
„ cie hebbe? Daar ik, Ed. Mog. Heren! niemands gunst
„ heb te bejagen, daar geen perſonele haat of belang mij
„ vervoeren, en de vrees de ſterkſte mijner hartstogten niet
„ is, meen ik niet geheel ongeſchikt te zijn, om, in dit
„ geval, aan de waarheid, in hare natuurlijke gedaante, hul-
„ de te kunnen doen. Ik kan, ik wil, ik mag, daarom
„ mijne *verwondering*, of, om het met den regten naam te
„ noemen, mijne *verontwaardiging* niet verbergen over de on-
„ beſchaamdheid, over de ſtrafbare ſtoutheid van hun, die
„ zig niet ontzien hebben, na den jare 1631, met verbre-
„ king der goede trouwe, en met gevaar van vernietiginge
„ van alle onderling vertrouwen tusſen de Regeerders en
„ hun die geregeerd worden, onze Ingezetenen, ſchoon zij
„ 't zelve met hunnen gelde *afgekogt*, en hier van een deug-
„ dig Handvest en *Charter* verkregen hadden, op nieuw,
„ met het vernederend juk der dienstbaarheid te drukken.

„ Verre zij het nogthans van mij, dat ik zou beöogen de
„ tegenwoordige Drosten met enigen ſchuld in dezen te be-
„ zwaren. Niet Zij, die hunne ambten eenvouwiglijk op
„ den voet hunner Voorzaten ontvangen en bekleed, en
„ waarſchijnlijk deze zaak in haar waare licht nooit beſchouwd
„ hebben; maar *Zij*, die de *Eerſten*, die de *Voorgangers* zijn
„ geweest, om, 't geen, zelvs onder de woeste Volken,
„ als heilig en onſchendbaar wordt geacht, met voeten te
„ treden, en dienſten, die voor ene aanmerkelijke, door de
„ Ingezetenen als nog heden ten dage opgebragte en door
„ de Drosten genoten wordende verhoging der tractementen
„ *afgekogt* waren, door middel van een misbruikt gezag over

„ de

„ de vreesachtige Buitenlieden, en van enen al te groten
„ invloed in de Regering zelve, op nieuw in te voeren en
„ als regt te eisschen."

Hier op bragt hij het te lang in een duisteren hoek schuil gelegen hebbende besluit des jaars 1631 te voorschijn, en liet 'er op volgen. „ Zie hier dan, Ed. Mog. Heren! een *Char-*
„ *ter*, een Handvest; ja, laat ik om den Voorstanderen der
„ dienstbaarheid, zo 'er de zulken nog mogten gevonden
„ worden, allen hertred af te snijden, de door Natuur- en
„ Maatschappij-wet reeds vrij verklaarde Ingezetenen van dit
„ *vrijgevogten Land*, voor 't laatst, in de gedaante van Slaven
„ beschouwen; ziet hier dan ten minsten ene *Vrijlating*, wel-
„ ke door de Vrijgelatenen zelve *gekogt* en *betaald*, en door
„ *quitantie* bevestigd is! ja zodanig wel bevestigd, dat zelvs
„ in het Reglement, op de Regering dezer Provintie in den
„ jare 1657, onder bemiddeling der Heren Staten van *Hol-*
„ *land*, ter gelegenheid der bekende scheuringe beraamd,
„ uitdruklijk vastgesteld is, 't geen zedert ook is geschied,
„ dat naamlijk in de Commissien der Drosten, onder anderen
„ zou worden ingevoegd: *Dat zij zig gecontenteerd zouden*
„ *moeten houden met hunne ordinaris Tractementen ende Profijten,*
„ *zonder de Ingezetenen van hunne respective Drost-ambten, met*
„ *enigerhande lasten te bezwaren, met wat name die ook genoemd*
„ *mogen worden.*"

Uit dit oirspronglijk Handvest toont hij de onvoegelijkheid van alle raadplegingen op het stuk der *Drostendiensten* gehouden, van het begin dezer eeuwe tot tegenwoordig; en vervolgt: „ Een PHILIPS met zijne VARGASSEN, moge het ver-
„ kragten der *Privilegien* een spel, het herroepen derzelven
„ een gedeelte der *Souverainiteit* heten. Wij, Ed. Mog. He-
„ ren! zijn beter onderwezen. Wij hebben geleerd, dat
„ alle Eigendom heilig is. Wij weten, dat *Voorregten*, de
„ edelste soort van Eigendom, de voortreflijkste van alle Be-
„ zittingen zijn. Wij eerbiedigen ze derhalven. En daar
„ wij allen overtuigd zijn, dat het roemrijker is aan het hoofd
„ te staan van een *vrij Volk*, dan enen troep laffe *Slaven* te

„ drijven, zo verwagt ik, dat elk uwer Ed. Mogenden, met
„ genoegen en goedkeuring mijn voorflag zal hooren, die,
„ daar dezelve aan de tegenwoordige Drosten alle redelijke
„ voldoening zal geven, ja meer dan zij Heren van regts-
„ wegen zouden kunnen eischen, tevens geschikt is om onze
„ ingezetenen des platten Lands, eindelijk eens van *alle*
„ dienstbaarheid te bevrijden, en hun stoffe te geven om de
„ gedachtenis van dit jaar in zegening te houden, en de na-
„ men van die in 't zelve gelegenheid of invloed gehad hebben,
„ in hunne dankbare harten, aan de zijde van hunne wel-
„ doenders, van den jare 1631, te plaatzen.

„ Ik weet te wel hoe moeilijk het zij oude palen te ver-
„ zetten. Ik begeer mijnen Medeburgeren, wier zaak en
„ belangen ik heden bepleit heb, van wezenlijken dienst te
„ zijn, en na geen schimmen te grijpen. Ik gevoel ook de
„ hardigheid, die het zou in hebben, de Drosten zonder
„ enige vergoedinge, te benoeijen, in voordelen, welke zo
„ vele jaren aan hunne ambten zijn gehegt geweest, en zij
„ tot hier toe, ter goeder trouw, hebben genoten.

„ Wat dan? Al wat zedert 1631, het jaar van Vrijheid,
„ in het fluk der *Drostendienften*, gedaan of besloten is, wor-
„ de vernietigd; of, om nauwkeuriger te spreken, 'er is niets
„ gedaan of besloten. Alles wat hieromtrent van dien tijd af
„ gedaan werdt, is van zelvs kragteloos. Alle besluiten zijn
„ gebrekkig; de wettige en voor eeuwig vernietigde dienst-
„ baarheid der Landlieden, kon tot geen onderwerp van
„ dergelijke Staatsbesluiten strekken. En wat het laatstge-
„ nomene besluit des jaars 1776 betreft, was de *meerderheid*
„ niet bevoegd iets te besluiten in ene zaak, die voorzeker
„ *eenparigheid* vereischte: en was het den Drosten, ingevolge
„ van een bezworen Reglement, niet geoirloofd raadplegin-
„ gen van dien aart bij te wonen en 'er hunne stemmen uit
„ te brengen, zo dat 'er niets wettigs verrigt, en alles van
„ alle wetgevend vermogen ontbloot is; weshalven, gelijk
„ Schepenen en Raden van *Zwolle* zeer wel zeggen, noch
„ het *Besluit*, noch de *Afkondiging* van 't zelve, *iemand ver-*
„ *binden.*"

Hij

Hij verzoekt overzulks, dat Hun Ed. Mog. „ de goede In-
„ gezetenen des platten Lands, bij hunne aangeborene en wel
„ verkregene Vrijheid gelieven te handhaven, en hun bij eene Pu-
„ blicatie laten weten, *dat zij, ten eeuwigen dage, van het doen*
„ *van Drostendienſten ontſlagen zijn*; en ten anderen, dat aan
„ de Drosten die 'er tegenwoordig zijn; doch aan geene vol-
„ genden, uit de Provintiale kas 's jaarlijks, zo lang zij
„ Drosten deze Drostambten bekleden, zodanig eene ſomme
„ worde toegelegd, als evenredig zal bevonden worden aan
„ het nadeel, dat zij door het ganschlijk ophouden der *Dros-*
„ *tendienſten* komen te lijden."

Welk eene uitwerking dit manlijk Vertoog baarde bij Leden der vergaderinge, die reeds den Heer VAN DER CAPELLEN met het ongunſtigst oog aanzagen, en met een tegen hem vooringenomen oor hoorden, die hem voorheen met zo veel minachting behandeld hadden, valt ligt te ramen. Het Vertoog werdt in handen geſteld van enige Heren om het te onderzoeken, en na te gaan, of 'er ook enige *taxatoire termen*, tegen de vorige Leden der vergadering in werden gevonden, en van alles verſlag te doen. Na het uitſpreken des Vertoogs, hadt de Heer VAN AVERBERGEN de vrijheid gebruikt, om, ten opzigte van CAPELLEN, ten aanhoren der vergaderinge te zeggen, *dat hij 'er* VREEMD *was ingekomen, telkens de Voorouders van hun Heren kwam* TAXEEREN, *dat zulks niet te paſſe kwam, en eens een einde moest hebben.* Deze zaak hing tot den volgenden Landdag in het najaar. Op dezen leverde de Heer VAN DER CAPELLEN eene Bijlage in tot zijn *Vertoog over de Drostendienſten*, op dat het daar bij geplaatst en mede beoirdeeld mogt werden. 't Zelve ſtrekt om te toonen, dat 'er een tijd geweest was, waar in men het Beſluit des jaars 1631, rakende het *ophouden* der *Drostendienſten* hadt geëerbiedigd, even gelijk dezelve in het Hoofdſchoutambt van *Haſſelt* als nog geen plaats hadden; ſtrekkende tot ontzenuwing van 't geen ſommigen met veel betrouwen beweerden, „ dat de
„ dienſten in andere ſtreken der Provintie *nooit* hadden opge-
„ houden." Agt Ingezetenen van het Drostambt *Vollenhove*,

alle oude lieden, verklaarden, onder hunne handtekening, en betuiging van gereed te zijn om het met plegtigen ééde te bevestigen: „ dat zij aan de vorige Drosten, die dat Drost- „ ambt vóór den tegenwoordigen Drost hadden bekleed, *nooit* „ enige *Drosterdienſten* hadden gedaan, noch door anderen „ *zien* doen, en dat zij ook *nimmer, zelfs van de alleroudſte* „ *Lieden*, gehoord hadden, dat deze dienſtbaarheid, *gedurende* „ *derzelver* leeftijd, in gemelden Drostambte *ooit* in gebruik „ was geweest." In deze zelvde Bijlage, verklaart hij zig nader, ten opzigte van de perſonen, die hij gezegd wordt *getaxeerd* te hebben, en wel dat het de zodanigen waren, die zig niet ontzien hadden, het bevel der Staten in den wind te ſlaan, en door het afperſen van dienſten, de heilzame ſchikkingen van een vrijheidminnend Souverein te dwarsbomen: leefden zij, hij zou ze aanklagen en beſchuldigen als *rebellerende Onderdanen* en *Onderdrukkers des Volks*. „ Hij „ moest," gelijk hij ſchrijft; „ *ſchuldig* of *onſchuldig* wezen; „ hij verlangde niets meer, dan om uit de verdrietige onze- „ kerheid te zijn, of hij voldoening hadt te geven aan de „ beledigde vorige Leden dezer Vergaderinge, dan of hij die „ hadt te eiſchen van den Heer VAN AVERBERGEN, die zig, „ op bovengemelde wijze, ten opzigte van zijn perſoon, „ geuit hadt."

De uitgebragte raadſlag der Gelastigden, op den voorjaars Landdag, was, gelijk te wagten ſtondt, dat de zaak der *Drostendienſten*, waaromtrent de Heer VAN DER CAPELLEN een Vertoog hadt ingeleverd, „ in den jare 1756, naar de orde „ en form van de Regeringe dier Provintie was afgedaan, „ dat daarbij als nog behoorde te worden verbleven, en daar „ over geene verdere overwegingen behoorden te worden „ toegelaten." Wat het Vertoog zelve betrof; dit hadden zij, tot hun *leedwezen*, bevonden, „ *zamengeſteld te zijn uit* „ *allerlei taxatoire en ten eenenmale ongemeſureerde expreſſien*:" waarom het bleek geen *goed oogmerk* gehad te hebben, en althans niet te kunnen ſtrekken, om eene zaak, geſteld dat 'er misſlagen plaats hadden, te regt te brengen; „ maar veel

„ een-

„ eerder, om, ware het mooglijk, *oproer* onder den gemeenen
„ Man te verwekken, en dezelve af te trekken van de ge-
„ hoorzaamheid, aan hunnen wettigen Souverein verſchul-
„ digd." Tot verſterking van dit hun vermoeden, bragten zij bij de handelwijze des Ridders, in het laten drukken en verſpreiden des Vertoogs, waarom zij oirdeelden, „ dat de
„ Ridderſchap en Steden dit geenzints ongemerkt mogten la-
„ ten doorgaan; doch daar over hunne uiterſte verontwaar-
„ diging aan den Heer VAN DER CAPELLEN TOT DEN POL be-
„ hoorden te betonen, en zulke maatregels te nemen, waar
„ door dergelijke *onbetamelijke* en *tumultueuſe* handelwijzen,
„ voor het toekomende, konden belet worden." Ridder-ſchap en Steden, uitgenomen *Zwolle*, ſtemden hier in, gelijk ze ook, met uitzondering dier Stad, ten opzigte van de zaak der *Drostendienſten*, gedaan hadden. Men vondt wijders goed, den Heer VAN DER CAPELLEN op te leggen: „ Het *Vertoog*
„ *over de Drostendienſten*, weder na zig te nemen, met be-
„ tuiging van zijn *leedwezen* over de *taxatoire expreſſien*, in
„ hetzelve voorkomende, niet alleen; maar ook over het
„ laten drukken en verſpreiden van 't zelve, met beloften
„ van zig daar van in het toekomende zorgvuldig te zullen
„ wagten, dat ingevalle de Heer VAN DER CAPELLEN kon
„ goedvinden, aan deze *zagte* en *inſchiklijke* handelwijze van
„ Ridderſchap en Steden niet te voldoen, als dan door
„ Hoogstdezelve zodanig een nader Beſluit behoorde geno-
„ men te worden, als zij vermeenden te behoren."

De *Overijſſelſe* Ridder verzogt bij de hem gedane boodſchap, uittrekzels van de gegevene verſlagen en de beſluiten daar op gevallen, en tijd tot den volgenden dag om te antwoorden. Zijn antwoord was geſtemd op den zelvden manlijken toon als het Vertoog; „ daar men zig geens misdaads
„ bewust was, kon geen *Berouw*, geen *Leedwezen*, geene
„ *Schuldbekentenis* plaats hebben. De prijs- of laakwaardig-
„ heid zijns Vertoogs, hing af van de gronden, waar op het
„ ſteunde. Waren deze valsch, hadt het Beſluit van den jare
„ 1631 geen beſtaan, of een anderen zin en betekenis, dan

„ hij en de Heren van *Zwolle* vóór hem gemeend hadden, dan;
„ doch niet eer, zou hij zig zelven veroirdelen; zijn opregt
„ *Leedwezen* over zijne voorbarigheid tonen, en herſtelling van
„ eere geven:" ook verzogt hij het opſchorten van alle verdere Beſluiten tegen zijn perſoon, tot dat, door de wederlegging van de tegenverklaring der ſtad *Zwolle*, deze gehele zaak, en zijn ſchuld, in een helder licht was geplaatst, en hij, op die wijze, in de mooglijkheid geſteld, om te voldoen aan het voorſchrift des genomen Beſluits. Men nam geen genoegen in deze Verklaring, en hadt een antwoord, *al, of neen*, zonder enige bepaling, verwagt, en bleef het nog wagten. Vergeefsch, hij betuigde op een nader vragen, te volharden bij de voorheen gegevene verklaring. Ingevolge hier van, werdt hij beſchouwd als de Man, die weigerde aan het alzins *zagte* en *inſchiklijke* oogmerk van Ridderſchap en Steden te voldoen, en goedgevonden *tegen hem voor de Hoge Bank van Juſtitie der Provincie te procederen, wegens de taxatoire en ongemeſureerde expresſien en het doen drukken en divulgeren van dezelve*; en hem tevens aan te zeggen, *om zig, tot uitdragt van zaken, uit de Vergadering van Ridderſchap en Steden te onthouden:* teſſens voorſtellende, om deze zaak, door ene *korte manier* van *procederen*, ten einde te brengen.

Zulk een tergend gedrag moest de gevoelige ziel diens Vaderlanders zwaar grieven: ene min kieſche was in grammen moede opgeſtoven; dan VAN DER CAPELLEN leverde een nader *Vertoog* in, ſtrekkende om zig, op de ſterkst mooglijke wijze, onder aanbod van ééde, te zuiveren van allen oogmerk om énig Lid van de Vergadering, of de gehele Vergadering, op enigerlei wijze, in eer en goeden naam te kwetzen, of te beledigen; dat hij ze, elk hoofd voor hoofd, en te gader, hieldt voor Mannen van eer en deugd, op welken hij niets hadt te zeggen, dat hij ze alleen aanmerkte, als ſtaande in een verkeerd, en van hem verſchillend begrip, en verſchonelijke dwaling, gelijk hij ook zelve langen tijd daar in verkeerd hadt, ten opzigte van het onderwerp, in zijne thans ingeleverde Schriften vervat, alleen ingerigt om het

oog

oog zijner Mede-Regenten te verlichten. Voorts was het 'er verre van af, dat hij iet kwaads, iet oproerigs zou bedoeld hebben; nooit hadt hij enige andere beöoging gehad, dan 's Lands welzijn, het behoud der Vrijheid, en der tegenwoordige Regeringsform, met de Grondwetten, waar op dezelve ſteunde, als mede de bevordering van de welvaart en 't geluk zijner Medeburgeren. Zijn gedrag, waar op hij zig beriep, diende tot wederlegging der hem aangetijgde verdenking, als of hij den gemenen Man aan de gehoorzaamheid, zijnen wettigen Souverein verſchuldigd, hadt willen onttrekken.' Ten blijke van zijn geene belediging bedoelend oogmerk, boodt hij aan, om alles wat *aanſtootlijk* in zijn Vertoog, en volgende daar toe betrekkelijke Schriften, mogt voorkomen, daar uit te nemen, als men 'er hem ene lijst van ter hand ſtelde, zelvs onbepaald, als 'er maar het *weezenlijke* in overbleve, beſtaande in het voorſtel, *dat Ridderſchap en Steden, bij reſumptie, tot zijn ſentiment en propoſitie zouden overgaan.* De *kortere wijze* van regtspleging wees hij van de hand, hieldt zig aan het Landregt, en de wijze van regtspleging bij 't zelve vastgeſteld.

In dezen billijken voorſlag, van alle laagheid vervreemd, zo zeer ſtrekkende om verdere onaangename gevolgen te voorkomen, kon geen genoegen genomen worden, en men hieldt zig bij de genomene Beſluiten; den Here VAN DER CAPELLEN, des onverminderd, zijn eisch omtrent de wijze van regtspleging toeſtemmende: gelijk hem ook, op zijn verzoek, terſtond de vrijheid werdt verleend, om, te zijner verdediging en bijſtand, Advokaten en Prokureurs der Provintie te mogen nemen.

Inmiddels, vervoegden zig de Ingezetenen van de Schoutſchappen *Wilſum*, *Tſelmuiden*, *Kamperveen*, en van het Kerſpel *den Hardenberg*; als mede de Landgerigten en onderhorige Landſchappen van *Kedingen*, *Delden*, *Enſchede*, en de Kerſpelen *Heino*, *Wijhe*, *Ommen* en *Dalſzen*, met ſmeekſchriften bij den Stadhouder, en met verzoeken bij de Staten, om van de dienstbaarheid der Drosten, als Ingezetenen van een vrij-

gevogten Land, en wettig daar van vóór honderd en veertig jaren ontflagen, geheel ontheven te mogen worden; zij hielden dezelve, voor ene „ *Slavernij*, die zij vermeenden niet „ ſchuldig te kunnen zijn; voor ene *Slavernij*, die hun niet „ alleen in de ogen van anderen, maar ook in hunne eigene, „ verachtlijk maakte, voor ene *Slavernij*, die niet kon nala„ ten, ook in dit Land, op harten en zeden, haren gewo„ nen vergiftigenden invloed te verſpreiden, voor ene *Sla„ vernij*, eindelijk, die, zedert dat, door een onvermijdelijk „ gevolg van het Beſluit des jaars 1776, elk *Dienſtpligtig „ Landman*, voor de Drosten geld is waardig geworden, veel „ algemener en veel drukkender is bevonden, dan zij weſ„ eer was, toen geenerlei afkoop mogende worden genoten, „ de dienſten zelve, op verre na zo ſcherp niet werden na„ gezogt of afgevorderd."

Wij vinden niet, dat zijne Doorluchtige Hoogheid, de ſmeekſchriften dezer Landlieden met enig antwoord heeft verwaardigd. Ridderſchap en Steden hielden, de verzoeken overwogen hebbende, de zaak der *Drostendienſten voor afgedaan*; doch ſtelden, des onverminderd, de verzoekſchriften der In- en Opgezetenen, in handen der Gelastigden tot de zaak van 't Vertoog des Heren VAN DER CAPELLEN, om ze nader te onderzoeken, en na te gaan, of 'er ook enige *onbehoorlijke expreſſien* in gevonden werden. Aan de zelvde Heren gaf men ook ter toetze, een gedrukte naamlozen *Brief over de Drostendienſten in Overijſſel, door een Heer uit Twente aan een Koopman te Amſteldam geſchreven.* 't Gevolg der raadplegingen op 't een en ander, was ene *Publikatie*, bij welke verklaard wordt, „ gebleken te zijn, dat die Requesten niet „ waren ingeſteld *met dien geest van ſubmiſſie, als getrouwe „ Ingezetenen en Onderdanen, aan hunnen wettigen Souverein ver„ ſchuldigd zijn.* Men wilde dit zo zeer niet aan dier Inge„ zetenen kwaad oogmerk toeſchrijven; maar liever rekenen, „ dat zij daar toe verleid waren door den *waan*, als of zij „ reeds van den jare 1631, tot nu toe, 's jaarlijks ene zekere „ ſomme voor vrijdom van *Drostendienſten* betaald hadden;"

't geen

't geen hier ene *allerkennelijkſte onwaarheid* genoemd wordt. „ De oirſprong dezer verleiding en het daar uit ſpruitend „ wanbegrip, was te vinden in het verſpreiden van 't zoge- „ naamde Vertoog des Heren VAN DER CAPELLEN, en de han- „ delwijze daaromtrent door hem gehouden. Om alle bove- „ gemelde redenen hadt men goedgevonden, *den Requestran-* „ *ten dezen hunnen beganen misſlag gratieuſelijk te remitteren*, „ *zulks doende bij dezen, dezelve, egter, ſerieuslijk recommande-* „ *rende, van zig, in 't vervolg, van zodanig ene onbetamelijke* „ *en ſtrafbare handelwijze zorgvuldig te wagten, wilden zij zig* „ *niet de indignatie van Ridderſchap en Steden op den halze halen,* „ *en zig ſchuldig maken aan de pœnaliteiten bij vorige Plakaten* „ *daar tegen geſtatueerd.*" De opgemelde Brief werdt verklaard, voor een *naamloos-*, *eerrovend*, *fameus Libel*, en ene aanbieding van *honderd Dukaten* gedaan aan den Ontdekker des Opſtellers. Ten zelvden dage beſloot men den Heer VAN DER CAPELLEN op te leggen, dat *hij zig, tot uitdragt van zaken, uit de Vergadering van Ridderſchap en Steden zou moeten onthouden.* Eer dit jaar ten einde liep, zegepraalden dus de vijanden van den Ridder zo verre, dat zij hem, zonder enige regtspleging, uit de Raadsvergadering zetten, en, bij eene openlijke afkondiging, als een *Leugenaar* en *Verleider* des Volks, ten toon ſtelden. Doch hij daalde niet tot die onverdiende laagte, dan om vervolgens met meerder luisters op te daagen.

De Heer CAPELLEN, diep getroffen door zig zo wederregtelijk uit de *Overijſſelſe* Staatsvergadering uitgeſloten te zien, en dus in zijnen goeden naam en aangeborene regten gekrenkt te worden, daarbij gevaar te lopen, een kostbaar geding aanvangende, een onberekend nadeel in zijne goederen te lijden, vervoegde zig, met een allerernſtigſt Vertoog, het welk ſtrekkende was om het wederregtelijke der handelingen van zijne partij ten duidelijkſten te betogen, vergezeld van bewijsſtukken, dat de Drosten verhoging van wedde voor de afgeſchafte *Drostendienſten*, ontvangen hadden, tot den Erfſtadhouder, verzoekende: „ door diens invloed en bemid-

„ deling, en dus zonder tot het onaangenam gebruik van re-
„ medien van regten, (welke hij egter bij dezen, in allen
„ gevalle, wel uitdrukkijk voor zig behieldt,) genoodzaakt
„ te zijn, voorloprig, en voor 'er iets tegen hem mogt on-
„ dernomen worden, inners op den aanftaanden Landdag,
„ herftel in 't bezit en genot van 't geen hem, van wegen
„ zijne gebooste en admisfie, toekwam; 't welk hij, voor-
„ zeker, uit hoofde zijner belangloze pogingen in de zaak
„ der *Drostendiensten* niet kon verbeurd hebben, en hem al-
„ thans, zonder geding, zo als reeds met de daad was ge-
„ fchied, door niemand, en allerminst door de Ridderfchap,
„ een Lighaam van alle uitvoerende magt geheel ontbloot,
„ kon, noch mogt ontnomen worden. Het regt en 't ver-
„ mogen, naamlijk, om in de vergadering van Ridderfchap
„ en Steden in 't algemeen, en van de Ridderfchap in 't
„ bijzonder, te mogen verfchijnen. *Ten anderen*, dat, indien
„ hij ongelukkig genoeg mogt wezen om de gedreigde regts-
„ gedingen te moeten ondergaan, zijne Doorluchtige Hoog-
„ heid, hem als dan die gunst geliefde te bewijzen, en Rid-
„ derfchap en Steden te bewegen, om zulks wat hun Ed.
„ Mogenden aanging, insgelijks toe te ftaan, dat zijne zaak,
„ naar Landregte volfchreven zijnde, door enig Hof van
„ Juftitie, met zijne *Concurrentie* te kiezen, en dus buiten
„ de Provintie van *Overijsfel*, mogt worden beoirdeeld."

Zijne Hoogheid deelde dit Verzoekfchrift, met de Bijlagen, aan Ridderfchap en Steden van *Overijsfel* mede, met verzoek om derzelver gedagten, wegens 't geen hij daar op zou verleenen. 't Werd geftelt in handen der Heren tot deze zaak voorheen gelast. Die van *Zwolle* keurden het gedrag hunner Afgevaardigden, ten opzigte van de zaak der *Drostendienften* en van den Ridder, in den voorleden jare gehouden, goed bij ene thans ingeleverde Aantekening; de Drost van *Vollenhove*, desgelijks zig toen tegen het Befluit der meerderheid, omtrent den Heer VAN DER CAPELLEN verklaard hebbende, handhaafde in een breed Vertoog, de zaak zijns Mede-regents. De overige Leden ter Staatsvergaderinge, als ook de fteden *Deven-*

ter

ter en *Kampen* behielden aan zig de tegenaantekening op het Beſluit van *Zwolle*, en het ingekomen Vertoog des Drosts van *Vollenhove*. De Staatsvergadering berigtte zijne Hoogheid, van het ontvangen des Briefs, en beloofde hare verzogte gedagten, zo ras doenlijk, te zullen mededelen.

Min waarheid- regt- en vrijheidminnend moest de vervolgde *Overijsselse* Ridder geweest zijn, indien hij, zonder zig des gevoelig geraakt te tonen, hadt kunnen ſtil zitten, op de aantijging van ene *allerkennelijkſte onwaarheid* te nedergeſteld te hebben, wegens de ontvangene gelden voor de afgekogte *Drostendienſten*; op de openlijke betigting van een *Uitvinder en Verſpreider van onwaarheden*, en van een *Volksverleider* te wezen. Zijne geraaktheid vervoerde hem egter niet tot bitterheden tegen zijne verongelijkers; maar zette hem alleen aan om de ſprekendſte bewijzen voor de dugtigheid zijner ſtellinge op te zoeken en bij te brengen, gelijk hij deedt in een Geſchrift aan Staten van *Overijsſel* overgereikt, behelzende Uittrekzels uit de oude Rekeningen der Landrentmeesteren en algemene Ontvangeren, die niet geloochend konden worden, waar uit bleek de gaafheid des Beſluits van den jare 1631, als mede de verhoging van de tractementen der Drosten, en hoe die verhoging bij de verpondinge verdeeld en gevonden ware; terwijl hij teffens enige beuzelagtige uitzonderingen daar op gemaakt te keer ging.

Dit Geſchrift werd door alle de Leden overgenomen, en, dies onverminderd, geſteld in handen der Heren eertijds tot deze zaak gelast: die van *Zwolle* hielden zig aan hunne vorige tegenverklaringen en aantekeningen. Welhaast volbragten gemelde Heren hunne belofte om zijne Hoogheid hunne gedagten over het bij Hoogstdenzelven ingeleverd Verzoekſchrift te doen toekomen; dezelve kwamen hier op neder; „ dat het, door zijne Hoogheid, van de hand behoorde ge„ wezen, en VAN DER CAPELLEN aan de Staten van *Overijs*„ *ſel*, als zijne wettige en bevoegde Regters, overgelaten te „ worden." Dan de Afgevaardigden van *Zwolle* leverden vervolgens ene beredeneerde, en op gronden van Staatsregt ſteunen-

nende, Verklaring over, wegens de wijze, op welke zij meenden, dat zo omtrent het antwoord aan zijne Hoogheid, als in 't algemeen ten aanziene van den Heer VAN DER CAPELLEN, behoorde gehandeld te worden: het gedane als onregtmatig en van de verfte uitzigten beſchouwende. De Ridderſchap verklaarde zig hier tegen met een langen omhaal van het oude; de tegenkanting der ſtad *Zwolle* des jaars 1776, met het geen daar aan vast was, voor onbezonnen, onwettig en beuzelachtig houdende.

Schoon *Kampen* met de Ridderſchap inſtemde, wegens het antwoord aan zijne Hoogheid om het verzoek des Ridders, dat hij, hangende dit geſchil, ter Vergadering mogt toegelaten worden, van de hand te wijzen, was die ſtad van oirdeel: „ dat men, in dit bijzonder geval, en zonder gevolg „ in het toekomende, om alleszints de onpartijdige behande„ ling dezer zake aan geheel de wereld bloot te leggen, zou „ kunnen toeſtaan, dat het geding, voldongen en geſloten „ zijnde, regtſtreeks, uit naam van Ridderſchap en Steden, „ door ene daar toe te benoemene Commisſie, behoorde te „ worden verzonden aan een onpartijdig Hof van Juſtitie „ buiten *Overijſſel*." Het gevoelen van *Deventer* was; „ om „ met de overige Leden van Ridderſchap en Steden te helpen „ raadplegen, over, en het beramen van gepaste middelen, „ om, voorbehoudens de waardigheid van Ridderſchap en „ Steden, op ene voegelijke wijze, de onaangename zaak „ met Jonkheer VAN DER CAPELLEN, uit den weg te ruimen; „ en daar toe, zo nodig, de hoge tusſenkomst en bemidde„ ling zijner Hoogheid, bij een Brief in beantwoording, te „ verzoeken; doch dat, indien deze voorſlag den overigen „ Leden niet mogt ſmaken, na dat men alles gedaan hadt „ om denzelven ſmakelijk te doen worden, het beſluit der ſtad „ overëenkwam met dat der Gelastigden van Ridderſchap „ en Steden; zig intusſen niet verenigende met het laatst„ gemelde bijvoegzel van de ſtad *Kampen*, wegens het ter „ beoirdeling overzenden, aan een onpartijdig Hof van Ju„ ſtitie buiten *Overijſſel*; maar met dat der Ridderſchap,

„ die

„ die betuigd hadden, om hunne eigene woorden te gebruiken: „ dat, wanneer de zaak naar Landregt zou wezen „ volſchreven, en daar in *geſententieerd*, de Heer VAN DER „ CAPELLEN, of de Fiskaal dien na mogte goedvinden, van „ dit voor de Hooge Dingwaardersbank, ergane en gevelde „ Vonnis aan Stadhouder, Ridderſchap en Steden te *appelleeren*, Hun Ed. Mog., als dan met *Concurrentie* van zijne Hoogheid, een ſchriftlijk *advijs* van een onpartijdig „ Hof van Juſtitie, daar over wel, in dit ſingulier geval, „ zonder enige *conſequentie* voor het toekomende, wilden innemen, en vervolgens in conformité van gemelde *advijs*, „ de *Sententie* in name van Ridderſchap en Steden laten *pronuntiëren*."

Bij de meerderheid der Ridderſchap klonk alles, wat naar verzoening zweemde, ſchor in de ooren: dezelve weigerde den voorſlag van *Deventer*, daar toe ſtrekkende, zo lang 'er, van de zijde des Heren VAN DER CAPELLEN, geen verzoek van bijlegging gedaan was, in nadere overweging te laten nemen. Dan de drie Steden en vijf Heren uit de Ridderſchap waren van een ander begrip, en gaven hunne hooggaande verwondering, over dit gedrag der overige Leden van de Ridderſchap, nadruklijk te kennen, aandringende dat 'er zes Heren tot het onderzoek des Voorſlags van *Deventer* zouden benoemd worden: en wanneer de meerderheid der Ridderſchap goedvondt zig, bij aanhoudendheid, aan te kanten tegen het nemen van een Beſluit in dezen, verklaarden de Gelastigden der drie Steden, zig hier over bij den Prins Erfſtadhouder, ingevolge van de orde van den Lande, te zullen vervoegen, ten einde de Steden in haar welhergebragt regt mogten worden gehandhaafd. De Ridderſchap nam het een en ander over. De Steden hadden geëischt, dat het voorſtel, uit hoofde van de daar zijnde meerderheid van ſtemmen, drie Steden en vijf Edelen, tot een Beſluit gebragt wierdt; maar, noch de Voorzitter, noch iemand der tegenwoordig zijnde Edelen, was te bewegen om een Beſluit op te maken. Men ontkende, dat 'er een meerderheid van ſtemmen gevonden wierdt,

wierdt, en 't was boven al de Heer DIRK ERNST VAN VOERST TOT AVERBERGEN, die toen reeds volmondig ſtaande hieldt, het geen vervolgens, door de grote meerderheid der Ridderſchap werdt vasgehouden, dat niet minder dan een derde deel der tegenwoordige Edelen, met de drie Steden behoorde zamen te ſtemmen, om daar op met meerderheid te kunnen beſluiten. Het verdient hier onze opmerking, dat de Steden de gemelde verklaring haarer Afgevaardigden, van de tusſenkomst zijner Hoogheid te zullen verzoeken, vervolgens niet zijn nagekomen. Die tusſenkomst zou misſchien de zaak niet hebben afgedaan; ja 't is, naar ſommiger oordeel, waarſchijnlijk, dat de Edelen zig tegen zijne Hoogheid zouden verzet hebben, indien deze zig als Scheidsman hadt willen gedragen, in ene zaak, waaromtrent hij zig, enige jaren geleden, voor 't gevoelen van hunne partij hadt uitgelaten.

De voorſlag van *Deventer*, en de begeerte van verſchelden aanzienlijke Leden der Staatsvergadering, om het onaangenaam geſchil in der minne bij te leggen, met vermijding van haatlijke uiterſten, bij den vredelievenden VAN DER CAPELLEN bekend geworden zijnde, zogt hij dit te bevorderen, door het inleveren van een Geſchrift, behelzende, dat hij, na alvorens weder toegelaten te zijn, zeer gaarne, van zijnen kant, alles zou toebrengen, wat ſtukken kon om het gerezene verſchil, op ene wijze met zijn eer beſtaanbaar, in der minne te vereffenen.

De meerderheid der Ridderſchap oordeelde, dat dit Geſchrift des Ridders niet vervat was in uitdrukkingen, overeenkomſtig der agtbaarheid van de Staatsvergadering, en daarom behoorde uitgegeven te worden; dan de Afgevaardigden der drie Steden namen het over. In zulk ene verſcheidenheid van gevoelens, beſloot men alle de ſtukken, zo als dezelve naar tijdſtde waren ingebragt, aan zijne Hoogheid te zenden, met verzoek dat hij, dezelve gezien en onderzogt hebbende, op het Verzoekſchrift des Heren VAN DER CAPELLEN, zodanig ene ſchikking zou maken, als hij naar Hoogstdeszelvs hoge wijsheid zou bevinden te behoren.

Ge-

Gewigtige redenen bewogen den verongelijkten Ridder, wien men hadt aangewreven, dat hij, in zijn verzoekſchrift aan zijne Hoogheid, „ de zaak in een geheel verkeerd dag„ licht hadt voorgeſteld en verdraaid," op deze Verzameling te laten volgen, een brief aan den Stadhouder, waar nevens ging zijn vertoog aan de Ridderſchap, den 19 april in zijn geheel, daar het, in de gezondene ſchets onder de papieren, niet *volkomen* en *onkenbaar* was, met bede, dat het, door Hoogstdenzelven in overweging en aanmerking mogt genomen worden. Zijne *onſchuld* en de *onwettigheid* der *Drostendienſten* waren uit den aart van elkander onaffcheidelijk: de laatſte bewezen zijnde, volgde de eerſte; het een ſtondt of viel met het andere. Wijders herriep hij, in dezen brief, alle gedane aanbiedingen van zijnen kant om de zaak bij te leggen, als door partij van de hand gewezen, en verzogt zijne Hoogheid 'er geen acht op te ſlaan; „ volkomen gezind „ het uiterſte af te wagten, en alle conſtitutionele en geoir„ loofde middelen, ter verdediging van zijn goed en onbe„ twistbaar regt bij de hand te nemen, liever dan om de „ herſtelling van 't geen hem zo wederregtelijk ontnomen „ was, te kruipen, of deze zaak anders te vereffenen, dan „ op ene wijze met zijne geſchondene eer beſtaanbaar."

Op het verzoekſchrift des Ridders hier boven vermeld, hadt zijne Hoogheid, wat het laatſte lid betrof, goedgevonden hem kennis te geven, dat hij aan de Staten van *Overijſſel* hadt voorgeſlagen, daar in toe te ſtemmen, en diensvolgens te beſluiten, om, zo ras de zaak des Heren VAN DER CAPELLEN, naar Landsregte zou volſchreven zijn, aan de Raden des Hofs van *Gelderland*, als een onpartijdig Geregtshof, over te laten de beſliſſing van het volgend ſtuk, of hij naamlijk zou moeten ontzet blijven van zijne zitting, zo ter Vergadering van Ridderſchap en Steden der Provintie van *Overijſſel* in 't gemeen, als van de Ridderſchap in 't bijzonder, tot dat hij zou hebben ingetrokken het vertoog over de *Drostendienſten* van april des verlopen jaars, met betuiging van zijn leedwezen, gelijk van hem geëischt was, bij een

beſluit van oktober dezes jaars; dan wel, of hij in de voorſchrevene zitting zou worden herſteld, en daar van daadlijk genot trekken, zo ras hij uit dat bekende Vertoog zou hebben geligt, alle de gewraakte uitdrukkingen, volgens zijne eigene aanbieding, behoudens zijne aankanting tegen het onderwerp der *Drostendienſten* zelve, verwagtende zijne Hoogheid dat de Jonkheer zig naar deze ſchikking wel zou gedragen.

Hoe weinig dit beantwoordde aan de verwagting des Heren VAN DER CAPELLEN zal elk in 't oog lopen, die dit antwoord met het gedane verzoek vergelijkt; ja, hij oirdeelde reden over te hebben, om zig, wegens dit beraamde, bezwaard te achten, en deswegen, met een nader Verzoekſchrift, bij zijne Hoogheid aan te houden. Dien Vorst onder 't oog brengende; „ dat het eerſte lid zijns verzoeks, met „ ſtilzwijgen was voorbij getreden; en in de benoeming eens „ Hofs van Juſtitie, in ſtede van de keuze met zijne zamen„ ſtemming te doen, daadlijk, met affnijding van alle keuze, „ het Hof van *Gelderland* bepaald was. Behoudens allen eer„ bied voor dat Geregtshof, moest hij aanmerken, dat 'er Ge„ regtshoven in ons land waren, op welke hij, en enigen „ van zijne tegenpartijderen, vrij minder betrekking hadden, en „ welke dus als bevoegder Regters moesten gehouden worden. „ Hij hadt 'er zijne verwantſchap, hoewel niet zo nabeſtaande, dat zij zig, naar regten, zouden moeten afwezig houden; doch de Heer PALLAND TOT BEERSE, de Voorzitter „ bij de Benoemden van Ridderſchap en Steden over zijne „ zaak, hadt 'er een zwager onder de gewone, en de Drost „ van *Haxbergen*, een zwager onder de buitengewone Raden. „ Voorts herinnert hij zijne Hoogheid, het wraken der eer„ tijds gedane aanbiedingen, op welke 's Prinſen voorſtel ge„ grond was; en vermeldde teffens hoe de zaak, zo als zij „ tegenwoordig ſtondt, naar 't gewone Landregt voor de Ho„ ge Bank moest volſchreven worden, buiten 't welk het „ gedane voorſtel van ſchikkinge verre liep, gelijk 't zelve „ ook regtſtreeks tegen zijn gedaan verzoek ſtreedt. Vermids

„ dan

„ dan zijne Hoogheid op het eerſte lid zijns verzoekſchrift,
„ geen acht hadt gelieven te ſlaan, gelieſde deze het hem ten
„ goede te nemen, dat hij zig naar de ſchikking op het twee-
„ de niet kon gedragen: en nog aanhieldt, dat zijne zaak,
„ naar Landregte volſchreven zijnde, ter beſliſſinge mogt
„ gezonden worden aan een Hof van Juſtitie, met zijne me-
„ deſtemminge te kiezen, waar toe hij, en zijne tegenpartij-
„ ders geene zo hinderende betrekkingen hadden."

Hoe zeer de Ridder zijn geval aandrong, en met de dugtigſte reden bekleedde, was het antwoord, dat zijne Hoogheid volhardde bij het voorheen vastgeſtelde, dat in het gedane verzoek niet kon getreden worden, en dat hij hem wees tot de Staten van *Overijſſel*, om ter hunner vergadering zodanig een verzoek te doen, als hij zou menen te behoren. 't Gevolg hier van was een verzoekſchrift door VAN DER CAPELLEN daar ingeleverd, behelzende ene aandrang op het verzogte aan zijne Hoogheid; om naar het Landsregt van *Overijſſel* behandeld te worden, en verder het voorſtel, om de zaak ter beoirdelinge te laten aan enig ander Hof dan dat van *Gelderland*, even veel welk hun Ed. Mogenden, ook zonder verdere medeſtemming van hem, binnen deze Republijk, zouden mogen verkiezen. Ten ware dat zij eindelijk nog mogten goedvinden, zodanige maatregelen, ten zijnen opzigte, te nemen, die den weg konden banen, om alle plaatshebbende geſchillen, hoe ook genaamd, tot genoegen van alle de leden van Ridderſchap en Steden, bij vriendlijke ſchikking op ééns te kunnen vereffenen; waar toe hij zig nogmaals aanboodt, met herhaalde betuiging van zijne geneigdheid om van zijnen kant, alles wat daar toe enigzins kon dienen, gaarne te willen toebrengen.

Verre van eenſtemmig waren de leden der vergadering. De Ridderſchap bragt, als haren raadſlag, uit; „ dat zij zig „ volkomen hieldt aan den voorſlag door zijne Hoogheid „ gedaan, en oirdeelde, dat het nader verzoek des Heren „ VAN DER CAPELLEN behoorde afgeſlagen te worden:" dan de Heer J. A. DE VOS VAN STEENWYK tot *Nijerwal*, en de

Heer VAN DEDEM *tot de Rollerate*, betuigden hier in niet te kunnen toeſtemmen. Die van *Deventer* lazen uit de Stadsbeſluiten voor; „ dat Schepens en Raad hunner ſtad, belangende de bewuſte zaak des Heren VAN DER CAPELLEN, met „ ongenoegen vernomen hadden, hoe de Ridderſchap, op „ den laatst verlopen Landdag, geweigerd hadde, ingevolge „ van het ingebragte der *drie Steden*, zamenſtemmende met „ dat van *vijf Edelen*; dus eene kennelijke meerderheid van „ ſtemmen uitmakende, tot de zaak van voorſchreven Here „ Gelastigden te benoemen, om dezelve te vinden; zij konden zig in geene verdere raadplegingen daar over in laten, „ en dit door de Ridderſchap en Steden bewerkſtelligd was." Die van *Kampen* ſtemden met *Deventer*, die van *Zwolle* desgelijks, met bijvoeging: „ dat indien, niettegenſtaande den „ herhaalden aandrang der drie Steden, van hun voorſlag „ niet kwam, en hier door de handelingen daar over in werkloosheid bleven, huns oindeels, de Heer VAN DER CAPELLEN inmiddels in zijn geheel behoorde herſteld, en ter „ vergaderinge weder toegelaten te worden."

De ontzette Ridderſchap betoonde hare verwondering en bevreemding over de beſluiten der Steden, en konde met geene bedaardheid dulden, dat zij op een Brief van zijne Hoogheid geen acht ſloegen, geen eerbied daar voor betoonden, en de zaak met zulk eene ongehoorde onverſchilligheid behandelden, als of 'er geen brief van zijne Hoogheid, over de zaak van VAN DER CAPELLEN, in wezen was, die zij, door hunne zonderlinge handelwijze ſchenen in den zelvden ſtaat te brengen, als voor en ten tijde dat de beſchikking daar over aan zijne Hoogheid, door een raadsbeſluit, was opgedragen. Zij vondt, daarom, zig verpligt en genoodzaakt te verklaren: „ dat zij de handelwijze der Steden met een „ gevoelig ongenoegen aanzag, als zijnde niet alleen zeer „ beledigend voor de achting en eerbied, dien men aan den „ Here Erfſtadhouder ſchuldig was; maar teffens ſtrekkende „ om de onëenigheden tuſſen de leden van den Staat, hoe „ langs hoe meer, te vermeerderen, en de zaak des Heren

„ VAN

„ VAN DER CAPELLEN op de lange baan te brengen, en on-
„ afgedaan te houden: weshalven zij zig, ten kragtigſten,
„ tegen deze onbehoorlijke wijze van doen, en de daar door
„ veroorzaakte vertraging, verklaarden, onder betuiginge
„ van daar aan geen deel te hebben, en dezelve, met alle
„ de gevolgen van dien, latende voor rekening en verant-
„ woording der Heren van de Steden." De Heer DE VOS VAN STEENWYK *tot Nijenwal*, bragt in 't midden: „ dat, de-
„ wijl hij met al het ter nedergeſtelde in dit beſluit der Rid-
„ derſchap niet kon toeſtemmen, hij ene nadere raadſlag aan
„ zig voorbehieldt." De Afgevaardigden der Steden namen het beſluit over, behoudens het regt ener tegenaanteke-ning.

De drie Steden *Deventer*, *Kampen* en *Zwolle*, thans één be-lang hebbende en de zelvde lijn trekkende, en even zeer zig beledigd rekenende, door het Raadsbeſluit van de meerder-heid der Ridderſchap, konden niet nalaten de voorſtellen daar in begrepen, tegen te gaan; *eensdeels*, om, gelijk zij be-tuigden; „ uit hoofde van de verpligting onder welke zij ie-
„ gen, de achtbaarheid hunner vergaderingen in ſtand te
„ houden, en dezelve tegen alle onregtmatige aantijgingen te
„ verdedigen; en, *anderdeels*, op hope dat de Ridderſchap,
„ daar door tot een juister inzigt van zaken gebragt, einde-
„ lijk eens zouden bewogen worden, om van hunne kwalijk
„ begrepene tegenkanting af te zien, tot het vormen van een
„ Beſluit, ingevolge ener, na orde van den lande met meer-
„ derheid van ſtemmen genomen raadſlag, mede te werken,
„ en, in plaats van harde en verwijderende uitdrukkingen te
„ gebruiken, ene bedaarde en regtmatige handelwijze aan te
„ nemen, waar door de onenigheden tusſen de leden van den
„ Staat mogten weggenomen worden." Ten dien einde we-zen zij, door een eenvoudig verhaal van het gebeurde, aan:
„ dat niet zij; maar de meerderheid van de Ridderſchap, het
„ meeste hadden toegebragt om de bewuste zaak op de lange
„ baan, en onafgedaan te houden. Dat zij in dezen niets
„ vernigt hebbende, dan 't geen zij moesten doen, zouden

„ zij zig niet bloot ſtellen aan de regtmatige beſchuldiging,
„ dat zij de orde van Regering, en die aloude regten, wel-
„ ker bewaring en handhaving zij alle jaren zo plegtig belo-
„ ven moesten, met geopende ogen hadden laten vlotten en
„ drijven, de harde en aanſtootlijke beſchuldiging, wegens
„ het verwerpen van allen eerbied voor zijne Hoogheid, en
„ de krenking van de achting, welke men hem ſchuldig is,
„ van zelve verviel. Zijne Hoogheid kon een gedrag, ſtrek-
„ kende, om de Regeringsgeſteltenisſe ongeſchonden te be-
„ waren, niet afkeuren: was 'er iets laakbaars in dezen han-
„ del, hij zou het moeten vinden bij de meerderheid der
„ Ridderſchap, die het overlaten der betwiste zaak aan zijne
„ Hoogheid zeer verkeerd begrepen en ongerijmd voorgeſteld
„ hadden. Wel verre dat hunne handelwijze ſtrekte, om
„ de onenigheden tusſen de Staatsleden te vermenigvuldigen
„ en te vergroten, paste die beſchuldiging met veel meer
„ regts op die Heren uit de Ridderſchap, die zo halſtarrig
„ weigerden het beſluit, ingevolge van den gedanen voorſlag
„ wettig genomen, ene behoorlijke uitvoering te doen ge-
„ worden. Zulk ene weigering hadt, buiten twijffel de Ste-
„ den gewettigd, om alle raadplegingen, waar over zij ook
„ wezen mogten, tot dat dezelve was opgeheven, volſtrekt
„ van de hand te wijzen; door dit niet te doen hadden zij de
„ doorſlaandſte blijken van hunne zugt om de eensgezindheid
„ tusſen de Leden der Landſchapsvergadering, aan te kwe-
„ ken, aan den dag gelegd. Ook wilden zij, om als nog te
„ tonen, hoe zeer hun die eensgezindheid ter harte ging,
„ wel veronderſtellen, dat de harde, ongepaste, en zo zeer
„ tot verwijdering ſtrekkende uitdrukkingen, waar mede het
„ geſchrift dier Heren was opgevuld, meer aan onopletterheid,
„ dan aan opzettelijkheid, meer aan overijling, dan aan be-
„ raad, waren toe te ſchrijven. Te liever wilden zij dit ver-
„ onderſtellen, naardien de verwarde en van allen zamen-
„ hang ontblote wijze, waar op het was ingeſteld, de duide-
„ lijkſte merktekens van zulk een driftige zorgloosheid ſcheen
„ aan te kondigen: om welke reden zij, wel verre van de

„ Rid-

„ Ridderſchap na te volgen, en dus, tot vergroting der on-
„ enigheden mede te werken, bij deze afgeperste verdedi-
„ ging van hun gedrag, niets anders voegden, dan den her-
„ haalden wensch, dat dezelve ſtrekken mogt om de Heren
„ tot een regtmatiger inzigt in den ſtaat van zaken, en,
„ langs dien weg, tot een regtmatiger handelwijze in dezen
„ te brengen."

Niet vreemd, dat de Ridder VAN DER CAPELLEN, wiens zaak met die der *Drostendienſten* in een zo naauw verband ſtondt, ja met dezelve, om zo te ſpreken, één was, zig, gedurende dit marren, bevlijtigde om dezelve, als uit den grond op te delven, in zo verre ze betrekking hadt tot *Overijſſel*; hier door leerde hij, dat het algemene begrip, als of de Ingezetenen des platten lands in dit Gewest, voor den jare 1631, *Dienſten ſchuldig* zouden geweest zijn, en dat gevolglijk de ſchikking der Ridderſchap en Steden, van den 18 maart diens jaars, werklijk ene *Vrijlating*, een *Privilegie*, een *Charter* of *Handvest* zou zijn, gelijk hij t zelve in zijn *Vertoog* genoemd hadt, voor niet meer dan een enkelen *waan* moest gehouden worden, van welke hij niet vrij gebleven was, en 'er dus verkeerde namen aan hadt toegevoegd. Dit bekend hebbende, in een nader verzoekſchrift aan de Staten van *Overijſſel*, legt hij voor hun open wat oudtijds in dezen het regt van den *Landheer*, wat dat der *vrije Ingezetenen* geweest zij, en welk gezag de *Drosten*, in 't oude Landregt *Amtlieden* genaamd, over hun hadden mogen oeffenen. Uit deze beſcheidenheid der Regtsgeleerd- en Oudheidkunde bleek, dat alle dienſten, nu met den naam van *Drostendienſten* in 't algemeen beſtempeld, nooit anders dan tegen de ſtellige Wetten ingedrongene *Misbruiken* waren geweest; dat zij, bijgevolge, die, in den gemelden jare, van dit alles afſtonden, niet konden gezegd worden ene opoffering van wel en wettig bezetene voordelen aan hunne ambten verknogt, gedaan te hebben; maar dat Ridderſchap en Steden, toen alleen alles op den ouden voet zogten te brengen, de reeds ingewortelde misbruiken, zo verre de aart der nieuwe Regeringsvorm,

waar in de Drosten vrij meer invloeds hadden dan in de vorige, toeliet, te weren, en de goede Ingezetenen des platten Lands van *Overijssel*, ware het mooglijk, in dien ſtaat van vrijheid en onafhanglykheid te herſtellen, dien ze onder de vorige Landsheren, onder een KAREL, zelvs onder FILIPS, dien men, om dwinglandij, hadt moeten verjagen, ſteeds hadden mogen genieten.

Dit diende tot nader betoog zijns onſchulds; en tevens van de wederregtlykheid der berovinge van het voorregt zijner geboorte, met hem ter vergaderinge uit te weren. In vroegeren tijde, toonde hij, dat men den Drost van *Zalland*, RUTGER VAN HAERSOLTE, die beſchuldigd werdt, wegens gekwetſte Majeſteit, als Drost bedreven, wel het waarnemen van zijn Drostambt verboodt; doch zonder benadeling van zijn verſchijnen als Edelman ten Landsdage. Nogmaals verzogt hij, en wel inzonderheid aan de Ridderſchap, die hij, uit hoofde van hunne voldurende aankanting tegen het aanſtellen van perſonen, om zijne zaak minnelijk af te doen, als zijne voorname partij in dezen wel mogt en kon aanmerken: „ dat zij zijne wedertoelating tot de hoge Vergaderin„ gen niet langer geliefden te weigeren: terwijl hij zig an„ ders, hoe ongaarne ook, genoodzaakt zou vinden, zoda„ nige middelen van regten, voornaamlijk tegen de Ridder„ ſchap te gebruiken, waar aan, in een welgeſchikte Bur„ gerſtand, niemand, zelvs niet de Souverein, en dus nog „ veel minder een lighaam, dat geen grondgebiedelijke on„ afhanglijkheid kan vorderen, zig ooit hadt kunnen onttrek„ ken. Verkoos men tot het uiterſte met hem te komen, „ dan zou hij, ten gepasten tijde, bij het *Collegie der Heren* „ *Ordinaris Gedeputeerden*, als in dezen het *Repreſentatif* van „ de Hoogheid der Provintie, al zulke *Citatie* of *Dagesbrieven* „ verzoeken, als, volgens de orde van den lande, zou be„ vonden worden te behoren."

Het voorlezen van dit ſtuk, met zo dringende bewijzen geſtaafd, moest noodwendig de Ridderſchap, als behelzende hun hoogst onaangename waarheden, haatlijk in de ooren klin-

klinken: dan zij achtten het onnodig, over de ſtukken, in dit verzoekſchrift voorkomende, tot enig breed verſlag te treden, en veel min noodzaaklijk, zig met ene wederlegging van het daar in ter nedergeſtelde op te houden, als oirdelende alzins te kunnen volſtaan met te verklaren: „ dat zij bleven bij 't „ Beſluit van Ridderſchap en Steden, op den 23 oktober des „ jaars 1778, in 't welk de zaak der *Drostendienſten* voor af„ gedaan gehouden en geen verdere raadpleging op dezelve „ toegelaten wierd. Als mede, dat zij, in de zaak des Heren „ VAN DER CAPELLEN, met de *Drostendienſten*, op zig zelve „ geene betrekking hebbende, bleven volharden bij het daar „ op uitgebragte, en zig hielden aan den voorſlag van den „ Prins Erfſtadhouder, rakende de wijze waar op die zaak in „ Regten moest worden afgedaan; in vertrouwen, dat de He„ ren van de Steden niet langer zwarigheid zouden maken, „ om mede daar in te treden."

VAN DER CAPELLEN vernemende, dat de Staatsvergadering ſtondt te ſcheiden, zonder iets te doen op zijne ingeleverde Schriften, veel min een beſluit te nemen tot zijne wedertoelating, was hun nogmaals aan met een verzoekſchrift; „ waar „ in hij, niettegenſtaande hij zig, tot zijn leedwezen, in het „ geval bevond, om middelen van regten aan te wenden, „ tot het bekomen van zijn herſtel, nogmaals den weg van „ vriendlijke ſchikking bleef aanbieden, en voordroeg; in „ hope dat dezelve zou ingeſlagen worden, gaarne met het „ gebruik van Regts-middelen te willen wagten, tot op het „ einde van den eerstkomenden Landdag; indien zulks zon„ der benadeling van zijn regt kon geſchieden." De Drost van *Twente* zondt dit Verzoekſchrift, ſchoon niet het éénige op den laatſten dag overgegeven, ſchoon het uit den aart der zake op den eerſten niet kon overgeleverd geweest zijn, ſchoon betreklijk tot een geſchil dat Ridderſchap en Steden zelve raakte, ſchoon door den Drost van *Zalland*, uit zijne handen aangenomen, met het gunſtig oogmerk om te beproeven of hun Ed. Mog. hetzelve niet zouden gelieven in overweging te nemen, zonder het ter vergadering in te leveren,

als niet meer kunnende aangenomen worden, om dat het te laat was, aan VAN DER CAPELLEN te rug, die te rade werd de gewone Afgevaardigden der Staten van *Overijsſel*, bij naderen verzoekſchrifte, te vragen, dat hem, daar hij reeds meer dan een jaar geleden, door geweld, ter Staten Vergadering uitgehouden werdt, zonder zijne zaak geregtelijk te hebben kunnen vervorderen, een Dagesbrief, mogt verleend worden. Dit alles van geen gevolg zijnde, herhaalde hij nog eens dat aanzoek, 't zelve met enen bijzonderen brief aan den Voorzitter vergezellende. Het einde hier van was, dat men goedvondt alle deze Verzoekſchriften te brengen, ter kennisſe en overweginge van Ridderſchap en Steden, op derzelver eerstkomende gewone vergadering, en ze te doen nederleggen, bij de ſtukken, die dan zouden dienen.

Ten jare 1781 herinnerde onze CAPELLEN nogmaals de Staten, ten Landsdage vergaderd, „ dat 't hem reeds het derde „ jaar niet hadt mogen gebeuren, de plaats op de vergade„ ring te vervullen, tot welke hij geregtigd en dat 'er nu „ wederom bijna een jaar verlopen was, waar in hij onzeker „ wagtte na het eindelijk beſluit omtrent den weg, dien men „ zou inſlaan om eens een einde aan zijne zaak te maken: „ nog bleef hij hopen en wenſchen, dat hun Ed. Mog. den „ weg van minzame ſchikking zouden gelieven te verkiezen: „ met verzoek dat men dezen Landdag niet zou laten aflopen, „ zonder zijne zaak in gunſtig overleg te nemen." —— PALLANDT, Drost van *Tſelmuiden*, oirdeelde dat het aanbod des Ridders, om zig met Ridderſchap en Steden te verzoenen behoorde beproefd, en, ten dien einde, uit de Vergadering, Gelastigden benoemd te worden, en, dit vrugtloos aflopende, in regten voort te gaan: van dit gevoelen was ook de Heer VAN VOERST TOT ALERDINK; en werd dit voorſtel door de Afgezondenen der Steden overgenomen.

Een brief in twee *Noordhollandſche Couranten* van februarij geplaatst, die het voorgevallene omtrent de *Drostendienſten* en den Ridder VAN DER CAPELLEN TOT DEN POL, in een voor de Ridderſchap en zijne Hoógheid zeer ongunſtig licht ſtelde,

en

en ten flot zeer vrije aanmerkingen behelsde over de vervallen Zeemagt, het verwaarlozen van CAPELLENS raadgevingen, en de noodzaaklijkheid der vernieuwing van het Bondgenootſchap met *Frankrijk*, verwekte geen geringen indruk op de gemoederen van vele leden der *Overijſſelſe* Regering: zij hielden het daar voor, dat hun gedrag als mede dat des Stadhouders, op eene honende wijze, werd ten toon geſteld, en het Gemeen, door zulke berigten, in een kwaad denkbeeld van de Regering gebragt. Men vondt goed in enen Brieve den Staten van *Holland* open te leggen het ongenoegen van Ridderſchap en Steden, en hoe gevoelig zij waren, over de beledigingen hun en den Prins Erfſtadhouder aangedaan; met verzoek van *Redres* en *Satisfactie*, als mede de ontdekking van den naam des opſtellers, en zorgdraging dat voorts dergelijke zaken in de Couranten niet meer mogten geplaatst worden. *Deventer* en *Kampen* verklaarden wel te mogen lijden, dat deze brief werd afgevaardigd; *Zwolle* kon 'er niet toe verſtaan. De verbittering der partijen des Ridders was door dezen voor hun zo gevoeligen Brief toegenomen. Zij ontvingen een antwoord van Staten van *Holland*, hun enigzins, maar op verre na niet geheel, voldoende.

VAN DER CAPELLEN vervoegde zig met een Verzoekſchrift, aan de Regering van *Zwolle* om afdoening zijner zaken bij wijze van minlijke ſchikking, of regt, te vragen. De Ridderſchap bleef hun voorgaande beſluiten tegen den Ridder aankleven; hielden eene minnelijke onderhandeling voor laag en onverantwoordelijk; en oirdeelden dat het geſchil in regten moest worden afgedaan. Die van *Zwolle*, bevonden hebbende, hoe de zaak des gemelden Jonkheers, door middel van minnelijke ſchikking, niet was uit den weg te ruimen, bleven van oirdeel, dat de Heer VAN DER CAPELLEN TOT DEN POL ter Vergaderinge van Ridderſchap en Steden weder moest worden toegelaten, en aan hem zijn onvertogen Landregt wedervaren, zo als hetzelve aan niemand in *Overijſſel* kon onthouden, of hem zijne verweringe ontzegd worden. Zij leverden desgelijks een breed Stadsbeſluit in over de afſchaffing der haat-

haatlijke *Drostendienſten*, tot wederlegginge dienende van het pleit der Ridderſchappe voor deze betwiste zaak; welke zij, na op dit ſtuk gemaaptpleegd te hebben, voor afgedaan hielden: doch het beſluit van *Zwolle*, des onverminderd, overnamen. *Deventer* en *Kampen* verklaarden zig, met *Zwolle*, ten voordele des Ridders.

't Jaar 1782 aanſchouwde het einde van CAPELLENS onaangenaam ſtand, waar in hij zig zints vier jaren hadt bevonden. Reeds in april, was de Meente te *Zwolle* ijverig voor hem in de weer, met in de verzogte Belastingen te ſtemmen, onder verwagting, dat de *Drostendienſten* zouden afgeſchaft, CAPELLEN in de Vergadering der Ridderſchap zou toegelaten, en de drie Steden van *Overijſſel* in 't algemeen, en *Zwol* in 't bijzonder, herſteld worden, in het Regt, om, als 'er zig één Heer der Edelen bijvoegde, met meerderheid te beſluiten. Zij drongen dit ten ſterkſten aan, bij de Magiſtraat, door de dankbetuiging des Ridders opgewekt, om in hunne pogingen onvermoeid voort te varen. De voorjaars Landdag deedt niets af. Doch, om den najaars Landdag, ten dezen aanziene, meer te doen betekenen, leverden de voornaamſte Gildens van *Zwolle* aan de Regering, als mede aan de Gezworen Gemeente, de dringendſte verzoekſchriften in, en vervoegden zig een groot aantal Burgers bij CAPELLENS Voorſtander PALLANDT, met bede om de zaak van zo vele Ongelukkigen, de zaak van zijnen Vriend, en de regten der Steden, te handhaven. — In *Deventer* en *Kampen*, ſprak de Burgerij, de Gezworen Gemeente en de Regering ſoortgelijke taal als *Zwolle*, en werd zulks ten Landsdage aan de Staten voorgedragen. Op denzelven, bragt PALLANDT, Landdrost van *Ysſelmuiden*, twee breedvoerige raadſlagen in; de een betrof de affchaffing der *Drostendienſten*, waar voor hij ſtemde; de andere de herſtelling des lang geweerden Ridders, en wilde hij, hoe eer hoe beter, immers ſtaande dezen Landdag, den zo dikwerf aangeboden weg van minnelijke afdoening, beproefd, en daar toe zes Heren benoemd, of anders hem in regten toegelaten hebben, en intusſen CAPELLEN terſtond ontheven van de uitzetting uit de Raadzaale.

Met

Met de ſtem van PALLANDT, was de meerderheid der Staatsvergadering voor het afſchaffen der *Drostendienſten*; doch lieten de leden dit ſtuk, dien dag, buiten beſluit, der Ridderſchappe tijd van beraad tot den volgenden verlenende; en ſchoon dezelve in het denkbeeld bleef van de wettigheid der *Drostendienſten*, zouden zij van hun ſtrikt regt in dezen, wel in zo verre willen afzien, om voor te ſtellen, dat de wederzijdſe gevoelens over de wettigheid of onwettigheid der *Drostendienſten*, mogten gelaten worden aan de uitſpraak van den *Hogen Raad*, het *Hof van Holland*, of zodanig ander Hof van Juſtitie, als men wederzijds daar toe zou goedvinden te verkiezen.

De Afgevaardigden der Steden betuigden, uit hoofde van den ſtrikten last hunner zenderen, dit voorſtel, door de Ridderſchap, met uitzondering van den Baron VAN PALLANDT, gedaan, niet te kunnen aanvaarden, verzogten dezelve dit advijs te rug, en, bij nader bedenken, een beſluit te nemen, éénſtemmig met hun en den gemelden Ridder. Dan zij kwamen, na enig uitſtel, niet verder, dan tot ene bekentenis hunner bereidvaardigheid, om, bij het vorige advijs blijvende, de *abuizen*, welke in het vorderen der *Drostendienſten* mogten plaats vinden, daadlijk te helpen verbeteren.

Iet verder op de meerderheid der Ridderſchappe te winnen, hielden de Afgevaardigden der Steden hooploos, en lieten daar op aantekenen: „ De Afgevaardigden der drie Ste„ den hebben verklaard, dat zij het ſtuk der *Drostendienſten*, „ als zijnde daar op door de drie Steden, met medeſtem„ ming van den Drost van *Ysſelmuiden*, éénparig beraadſlaagd, „ voor afgedaan houden, en ingevolge van dien de *Drosten„ dienſten afgeſchaft.*" Grondende dit beſluit op de vaſtſtelling van den 4 april des jaars 1597. „ Dat," namelijk, „ het „ éénparig advijs der drie Steden, *Deventer*, *Kampen* en *Zwol„ le*, met gevolg van één of meer Leden der Ridderſchap, „ Overſtemming maakte." De meerderheid der Ridderſchap keurde dit beſluit kragtloos, en van geener waarde, zig gereed betonende, om, indien de Steden, de uitvoering daar van met de daad mogten onderſtaan, zulks even zo te beletten.

ten. Nogthans aan de Steden voorſlaande, „ om de orde van „ ſtemming, en andere wederzijdſe punten van bezwaar, o„ ver te laten aan ene onpartijdige Regterlijke beſlisſing. „ Voorts het regt van nadere Aantekening behoudende, op „ de onregelmatige en onbillijke handelwijze der Steden in „ de beraadſlagingen over de *Drostendienſten.*" Dan de Afgevaardigden bragten in 't midden: „ dat zij, verpligt om „ de voorregten hunner Steden te handhaven, niet be„ voegd waren, om dezelve, door zig aan enige Uit„ ſpraak te onderwerpen, als enigzins twijffelagtig te doen „ voorkomen, en daarom niet konden treden in enigen voor„ ſlag, hoe ook ontworpen. Dat zij het ſtuk der *Drostendien„ ſten* voor onwettig en ten vollen afgedaan hielden, en 't „ nu alleen aankwam op het behoorlijk kennis geven aan de „ Ingezetenen, bij openbare afkondiging; hier tegen ver„ trouwden zij, dat de Ridderſchap zig niet zou aankanten; „ dewijl zij zig anders genoodzaakt zouden vinden, daar in „ te handelen op zodanig ene wijze, als hunne oordeels, de be„ houdenis van de wettige en aloude Regeringsgeſteltenis en „ het nut der goede Ingezetenen vorderde." Even ſterk ſtondt de Ridderſchap op de laatst gedane verklaring, en bleef het ſtuk der *Drostendienſten* hangen.

De zaak van CAPELLEN TOT DEN POL, hoe nauw daar mede verknogt, kreeg, egter, op dezen Landdag, den voor hem gewenschten uitſlag. Bij zijnen bloedverwant den Heer VAN DE MARSCH, zig ſtaande denzelven onthoudende, hadt hij niet onduidelijk te kennen gegeven, dat hij zig niet zou ontrekken als hij mogt verzoeht worden; en vertrok, overëenkomſtig hier mede naar *Zwolle*, verwittigd, dat men genegenheid beſpeurde, om met hem in onderhandeling te treden. De pogingen om ene bijlegging te treffen, tuſſen den 22 en 29 oktober aangewend, vielen vrugtloos uit: dewijl men de wedertoelating dan eens onder meer, dan eens onder minder, bepalingen wilde dulden, en hij alle voorſtellen, die voorwaarden behelsden, volſtrekt van de hand wees, ja de vorig vrijwillig gedane ſtappen, om tot een vergelijk te komen,

voor

voor niet gedaan aanmerkte. Na veel onderhandelens, bragt de Ridderſchap, op den 1 november, ter Staatsvergadering het eindelijk beſluit in, dat terſtond de uitſluiting opliefe en de beraamde regtsvordering buiten kragt ſtelde.

De Griffier PUTMAN, gaf 'er den Ridder kennis van. Niet vreemd zou het geweest hebben, als hij, na 't behalen van deze zegepraal, daar van ene openlijke vertoning, tot vernedering zijner partije, gemaakt hadt, door, omſtuwd van ene menigte Ingezetenen van allerlei rang, zig ter Vergaderinge, nu weder voor hem geopend, te laten vergezellen. Dan hij vergenoegde zig, daar de Landdag op 't punt van ſcheiden ſtondt, met op de eerstvolgende Vergadering zitting te willen nemen, en liet, door den Griffier, antwoorden: „ Dat hij, „ als verſchreven Edelman, even als voorheen, de Lands„ dagen zou bijwonen." De Heren van de Steden, met die toezegging niet te vrede, drongen 'er ten ſterkſten op, dat VAN DER CAPELLEN verzogt zou worden, om onmiddelijk ter Vergadering te verſchijnen. De Heer BENTINCK TOT WERKEREN, zijn zwager, werd verzogt den herſtelden Edelman af te halen. Enige Heren der Ridderſchap toonden zig toen gereed om op te ſtaan; doch de voorzittende Drost van *Zalland*, haalde hun, op ene heusſe wijze, over om dit voornemen te ſtaken, met bijvoeging: „ dat de Heer VAN DER CA„ PELLEN, met alle decentie moest gereadmitteerd worden."

Zo ſterk aangezogt om onmiddelijk toe te treden, verliet hem zijne gematigdheid niet; hij ontweek alle openbaar vertoon, door het huis van den *Zwolſen* Secretaris TOBIAS, 't welk, in ene ſteeg uitkomende, met het ſtadshuis gemeenſchap hadt, met den Heer BENTINCK ter Staatsvergadering inredende. Bij het inkomen boog hij zig, en de Drost van *Zalland* beantwoordde dit met ene buiging als Voorzitter. Treffend was de zigtbare aandoening des Landdrosts, de tranen, dezen bloedverwant des herſtelden Ridders over de wangen biggelende, getuigden van zijne hartlijke opregtheid. *Enige* Edelen reikten hem de hand toe, de Heren van de Steden de-

deden het *allen.* —— Na het ſluiten der Vergadering ging VAN DER CAPELLEN, met de andere Leden, de voordeur uit. De blijdſchap tekende zig op aller gelaat, en waren de aanſchouwers zo geheel en al ingenomen met hem te zien, dat zijne tegenſtanders, nog zeer onlangs de voorwerpen van hun openbaar misnoegen, geheel ongemerkt voorbijgingen.

Men mogt laten verluijen, dat CAPELLEN het hoofd in den ſchoot gelegd en alles verklaard en gedaan hadt, wat de Ridders van hem vorderden; de ſtukken der onderhandelingen wezen het tegendeel uit. „Dat hij zo veel moeite aanwendde om weder toegelaten te worden, geſchiedde, naar zijne eigen betuiging, kort voor deze gebeurtenis, „ uit hoofde van ene „ nog flikkerende hope om zijn vaderland, in deze omſtandig„ heid, van dienſt te kunnen zijn. Indien ik mijn eigen be„ lang alleen raadpleegde, dan moest ik het 'er nu bij laten. „ Ik heb een honorabele rol geſpeeld, ik heb het geluk van „ bij alle braven in een gunſtig licht te ſtaan. Wie weet „ of ik, verder voortgaande, wel altijd zo algemeen zal wor„ den goedgekeurd! maar met dat alles heb ik nog lust om „ voort te gaan, 'er kome van wat wil, *modo poteſtas veniendi* „ *in Senatum ſit!*"

De vervulling van dezen wensch „ om weder in den Raad „ te komen," verſpreidde zig ras door *Overijſel*, en zo ſpoedig de vlugge maare lopen kon, door alle de *Verenigde Gewesten.* Vreugdebetoningen ontbraken bij 's Ridders vrienden niet, *Kampen* ſtak 'er in uit; een Gezelſchap te *Amſteldam* verëerde reeds den 4 november deze gebeurtenis met een vriendenmaal. Dit vriendenmaal was flegts een voorſpel bij den zo pragtigen als talrijken maaltijd enige maanden later, te weten den 26 april 1783 te *Amſteldam* gegeven, ter gedagtenisſe van des Ridders herſtelling, welken hij met zijne tegenwoordigheid verëerde, en waar op zijn boezemvriend Jonkheer PALLANDT *tot Zuithem* zig bevondt. De Gastheren, enige voorname kooplieden, hadden moeite, noch kosten geſpaard,

ſpaard, om dit Feest, waar zeventig Heren, uit de meeste Gewesten genodigd, aanzaten, met luister te vieren. Het Nageregt beſtond uit vijf ſtukken; het eerſte vertoonde: *De herſtelde Vrijheid der Republijk*; het tweede 's Lands grijzen vader JAN VAN OLDENBARNEVELD, boven op een graftombe: het derde *de Vrije Zee*; het vierde *de Verbintenis met Noord-Amerika*; het vijfde *de Overwonnen Dwinglandij*, alles met gepaste bijcieraden en opſchriften. Elk glas, op dezen maaltijd geledigd, getuigde van der Aanzitteren belangſtelling, in alles door deze tafelcieraden afgeſchetst; hier mede ſtemden zamen de voorgelezen Verſen van de Heren PIETER VREDE en JAN LUGT *Dirksz.*, als mede de aangeheven daar toe vervaardigde muzijk; en boven al de Eerpenning ter gedagtenisſe van 's Ridders herſtelling, en de afſchaffing der *Drostendienſten*, door den Heer J. G. HOLTZHEY vervaardigd. VAN DER CAPELLEN werdt een gouden en elk der Gasten een zilveren vereerd, bekostigd door een Heer, die dezen maaltijd niet bijwoonde. De zilveren waren in een verzegelden omſlag, de zegelring vertoonde den Hoed der Vrijheid, omringd door een lauwerkrans, en in 't midden der zonneſtralen, met het omſchrift: *Zij gedoogt geen Dwinglandij*. Op den voorgrond van den Gedenkpenning zat de Vrijheid op het voetſtuk ener kolom, met den Hoed op 't hoofd, in haare regtehand het wapenſchild van VAN DER CAPELLEN, met een eikenkrans gedekt, in hare ſlinkehand een ſcepter met een ſtralenſchietend oog; het gezigt was gewend op een Landman leunende op zijn ſpade, ſlaande zijn gezigt, met verontwaardiging, op den grond, op welken voor de voeten der Vrijheid, een gebroken Juk lag, tegen het voetſtuk ſtondt het wapen van *Overijſſel*. Het omſchrift luidde, SUUM CUIQUE *(Elk het zijne)*. In 't verſchiet vertoonde zig een adelijk-huis en boeren-ſtulp, daar voor een ontſpannen kar, waar van het paard in de weide loopt aan de rivier den *Yſſel*. Op de keerzijde leest men, onder een helderſchijnende zon:

Nob. Equite
JOHAN DERK
VAN DER CAPELLEN TOT DEN POL
Patriæ reddito
et Agricolis in Libertatem
reſtitutis.
ex decr. ord. præp. TRANSISAL.
ZWOLLÆ 1 Nov.
MDCCLXXXII.

Beneden zag men een Herdersſtaf en Tuinmans Seis, met een Boeren Speeltuig, onder een Hoed van Vrijheid met Bloemfestoenen verſierd.

Ook gedagten de Studenten te *Lingen*, waar CAPELLENS Vriend, VAN DER MARCK, toen het Hoogleraar-ambt in de regten bekleedde, deze herſtelling met ongemene openbare blijdſchapsblijken. Zijne vijanden, hoe vol zwellenden ſpijts, durfden openlijk de ſtem tegen dat algemeen gejuich niet verheffen. De Digtkonst vlogt lauwerbladen om 't hoofd des *Overijſſelſen* zegenpralenden Ridders. —— CAPELLEN *Regent*, bl. 461--568. *Naberigt* bl. 570. *Tegenw. ſtaat van Overijſſel*, I. D. bl. 307. Zie bovenal de Prijsverſen van G. J. G. BACOT, J. VERVEER en A. LOOSJES *Pz.*, te *Dordrecht* bij BLUSSÉ, in 1783, gedrukt.

Betrekkelijk het *ratificeren* of bekragtigen der voorwaarden van den geſlotene vrede met *Engeland* in 1783, liet CAPELLEN zig dus ter raadzale van de *Overijſſelſe* Staatsvergadering horen: „ Het is met die verontwaardiging, met dien ſpijt, met „ dien geoirloofden lust tot wraakoeffening, die elk regtſchapen liefhebber van zijn getergd en mishandeld Vaderland, „ op dit ogenblik moet gevoelen, dat ik mij genooddwangd „ vinde mijne toeſtemming te geven tot de Preliminairen, die „ list, trouwloosheid en geweld, en dat nog wel onder de „ aanhoudende betuigingen van vriendſchap, van Bondgenootſchap, van wezenlijke hoogachting, van vreugde over

„ al-

„ alles wat het geluk en den voorſpoed van deze Republijk
„ kan bevorderen, ons afpersſen.

„ De gevoeligheid, wegens de opeenſtapeling van mishan-
„ delingen, welke onze ſtille, vreedzame, doch thans onge-
„ lukkige Natie ondervonden heeft van het *Britſe* Rijk, dat
„ ſteeds onzen ondergang zogt, ſteeds ketenen voor ons ſmeed-
„ de, en daar met behulp van zijne binnenlandſe vrienden
„ nog mede bezig is, de begeerte tot ene regtvaardige wraak,
„ een *Christen-Volk*, in ons geval, zeer wel betamende; de
„ ſchaamte over onze vernedering; de zugt om onze ſchande
„ met het bloed onzer erfvijanden uit te wisſen; deze onder-
„ eengemengde aandoeningen, hebben mij wel eens doen wen-
„ ſchen, dat de Natie liever het uiterſte, ja haren geheelen
„ ondergang, zou wagen, liever dan zig onderwerpen aan de
„ harde Vredesvoorwaarden, die ons, als een overwonnen
„ Volk, dat even als een tweede *Carthago* door de *Romeinen*
„ van dezen tijd, tot den ondergang, tot ene gantſche uitdel-
„ ging gedoemd is, worden voorgeſchreven.

„ Zo denk, zo gevoel ik als *Particulier*. Als zodanig zou
„ ik, met hart en ziel, zo ver mijn zwak vermogen ſtrekt,
„ de ſtoutſte maatregelen, daar ooit enig Volk, welks geduld
„ ten einde getergd is geweest, toe heeft beſloten, tot den
„ laatſten druppel van mijn bloed, mede ten uitvoer bren-
„ gen. Doch als *Regent*, meen ik, in dezen noodlottigen
„ toeſtand, daar wij den Vijand van binnen en buiten heb-
„ ben, de voortzetting van den Oorlog niet te moggen aanra-
„ den. Ik zou mij egter ook niet bevoegd rekenen, om,
„ zonder uitdruklijken last des Volks, welks rekenſchapſchul-
„ dige Dienaar ik ben, tot dezen Vrede, die zo wel als de
„ voortzetting des Oorlogs doodlijke gevolgen kan hebben,
„ te ſtemmen, was het niet, dat het Volk, door het niet
„ doen van Addreſſen tegen denzelven, gelijk het tegen den
„ afzonderlijken Vrede met *Engeland* deedt, genoegzaam ge-
„ toond hadt, dat het dezen Vrede, gelijk het bij ene be-
„ daarde Staatkundige beſchouwing ook met de daad is, als
„ het minſte der twee voorgeſtelde kwaden, aanzag.

„ Ik geef daarom mijne toeſtemming tot deze voorlopige
„ Vredesvoorwaarden, die egter, zo als men het der onkun-
„ dige Gemeente gaarne zou voorſtellen, niet een gevolg
„ zijn van de weinige onderſteuning, welke wij van *Frankrijk*
„ genoten — van *Frankrijk*, waar aan wij alles hebben dank
„ te weten, wat wij nog hebben overgehouden! Maar die
„ het werk, het meesterſtuk zijn der genen, die tegen alle
„ voorſtellen, aanmaningen, verzoeken, bidden, ſmeeken,
„ eisſchen, ja tegen de openlijke en hun bekende verant-
„ woording des gantſchen Volks van *Nederland*, de zaken,
„ vóór, en gedurende den Oorlog, zo hebben gelieven te
„ beſturen, dat 'er niets anders dan deze ſmaadlijke, en met
„ de oogmerken van onzen vijand best ſtrokende, vrede op
„ kon volgen.

„ Thans zal ik mij niet inlaten tot ene omſtandige ontvou-
„ wing van alle gebeurtenisſen, die wij, in deze bittere da-
„ gen beleefd hebben: ik zal enkel herinneren, dat ik reeds
„ in den jare 1773, in tegenwoordigheid van den Heer Erf-
„ ſtadhouder, op de zo hoognodige verſterking der zeemagt,
„ heb aangedrongen, met bijvoeging, dat de zeelieden zig zo
„ ſpoedig niet lieten dresſeren, als de recruten te lande.
„ Van tijd tot tijd is in dit Gemenebest, de zelvde aandrang
„ geſchied. 'Er is dus, om zig zodanig te wapenen, dat wij
„ of dezen oorlog, of ten minſten dezen verderflijken vrede
„ niet zouden hebben beleefd, tijd in overvloed geweest, ja
„ in ruimen overvloed. Het heeft, door den zegen des HEE-
„ REN, aan geen geld ontbroken. Men heeft het voordeel
„ gehad van niet door het onweer overvallen te worden;
„ maar het zelve van verre zien zamentrekken, en ons niet
„ dan langzaamlijk naderen. Wij hadden evenwel, toen het
„ op ons losbarstte, geene vloot, die aan het vermogen der
„ Republijk, en aan het gevaar, waar in men voorzien kon,
„ dat zij ſtondt te komen, geëvenredigd was. De oorlog
„ begon. Wij hadden enige ſchepen klaar. Men bouwde
„ 'er andere bij. Wij kregen eindelijk een gansch niet onaan-
„ zienlijke zeemagt gereed. Haare minderheid in getal en

„ groot-

„ grootte der ſchepen werd dubbel vergoed door de bekende
„ en betoonde dapperheid onzer zeelieden; door de gadelige
„ omſtandigheden van onzen vijand; door de gelukkige gele-
„ genheid, die ons de Voorzienigheid aanboodt, doch die
„ moedwillig en onverantwoordelijk verſmaad is, om onze
„ zwakkere magt, op de wijze van alle verſtandige volken,
„ bij die van de vijanden van onzen afgeſtreden en uitgeput-
„ ten vijand te kunnen voegen; om leden te kunnen wor-
„ den van een magtig en overwinnend Bondgenootſchap, en
„ op de Vredehandeling, daar wij thans enkel als Beſcherme-
„ lingen van *Frankrijk* verſchenen zijn, als Medegenoten,
„ aandeel te kunnen krijgen, in alle de voordelen, die het
„ Bondgenootſchap des Huizes van *Bourbon* behaald heeft en
„ thans geniet.

„ Doch waar toe gebruikten wij die vloot? Welk een af-
„ breuk hebben wij 'er aan den vijand, welk een' dienst aan
„ onze vrienden mede toegebragt? Waarom zijn 'er niet bij
„ tijds, en tijd is 'er genoeg geweest, enige weinige ſchepen
„ na de *Oostindiën* gezonden, alwaar enige weinige ſchepen,
„ gevoegd bij de magt van HYDER ALY en de *Franſen*, een
„ ſpoedig einde aan den oorlog zouden hebben gemaakt?
„ Waarom zijn onze ligte ſchepen niet afzonderlijk uitgezon-
„ den, en in plaats van ze te laten rotten, beſteed om den
„ koophandel van onzen vijand te onderſcheppen, en te ruï-
„ neren, gelijk het Congres van *Noord-Amerika* gedaan en 'er
„ zig zeer wel bij bevonden heeft? Waarom heeft men door
„ middel van ſubſidien, onzen vijand niet uit *Noord-Amerika*
„ beſtookt, daar men door middel van dezelven, de *Amerika-*
„ *nen* in ſtaat zou hebben geſteld om ſchepen in zee te bren-
„ gen en den vijand te belemmeren? Waarom? —— Doch
„ eindeloos ware het deze ſtoffe uit te putten, en zal ik hier
„ nog maar alleen aanmerken, dat het toch aan iemand moet
„ hebben gehaperd! Iemand moet de ſchuld hebben! Er is
„ geen uitwerkzel zonder oorzaak; zonder ene oorzaak, die
„ kragtig genoeg is in hare werking om het uitwerkzel daar
„ te kunnen ſtellen!

„ Ik geef dan mijne toeſtemming; doch met die verklaring,
„ dat ik nimmer, tot geen prijs, hoe genaamd, zal mede-
„ werken tot ene vernieuwing van enige der oude en thans
„ vernietigde verbonden met een Volk, dat zig aan geene
„ verbonden houdt langer dan met zijn belang overeenkomt;
„ ja alleen nauwe verbintenisſen met ons zoekt met geen an-
„ der oogmerk dan om ons, onder derzelver begunſtiging,
„ te gemakkelijker in ketenen te ſluiten, en het overblijfzel
„ onzer kragten, die wij in deszelvs juk reeds grotendeels
„ verſpild hebben, als nog enkel tot deszelvs nut en voor-
„ deel, gelijk een onmededogend Planter met het bloed en
„ zweet zijner Slaven handelt, te beſteden en dienstbaar te
„ maken."

Uit HUME's *Hiſtorie van Groot-Brittanje*, het gedrag der *Engelſen* ten opzigte van ons Land aangewezen hebbende, vervolgt de Ridder: „ Ik vertrouw, dat onze Natie thans te zeer
„ omtrent hare ware belangen verlicht is, dan dat ze zig door
„ een *Negapatnam* zou laten te rug lokken in die ſtrikken,
„ welke zij thans ontkomen is. Ik hoop, zij zal begrijpen,
„ dat, ſchoon de oorlog gelukkiger hadt kunnen uitvallen,
„ de ſlaaking nogthans, der oude verbintenisſen met onzen
„ natuurlijken vijand, dat de verbreking der begroeide boei-
„ jen waar mede hij ons zo lang heeft weten gekluisterd te
„ houden, met *Negapatnam* niet te duur betaald is. Ik wagt
„ derhalven, dat de Natie, welke pogingen ene ſterke factie
„ ook moge aanwenden, om 'er haar toe te bewegen, nooit
„ tot die laagheid zal komen, om te dulden, dat deze ater-
„ lingen hun oogmerk bereiken, en het genoegen ſmaken van
„ de Republijk wederom onder de vorige afhanglijkheid van
„ *Engeland* gebragt te hebben.

„ Verviel de Natie tot zulk eene laagheid, ('t geen ik nog
„ thans onmogelijk reken,) zo ware het vrugtloos, dat eer-
„ lijke lieden, hun rust, hun genoegen, ja hunne veiligheid,
„ langer aan haare redding opofferden, en zij zou niet beter
„ verdienen dan, als een Volk, daar geen redden aan is,
„ aan haar noodlot overgelaten te worden. Maar ik ver-

„ wag',

„ wagt, in tegendeel, dat de Natie, het Volk van *Nederland*,
„ wegens moed en vrijheidsmin zo zeer beroemd, ſteeds voor
„ oogen zal houden het zeggen van den Graave DE VERGENNES
„ aan onze Staatsdienaren: *Dat Frankrijk, in den jare 1763,*
„ *ook een ongelukkig lot hadt moeten ondergaan, en zig genoodzaakt*
„ *hadt gevonden, de harde voorwaarden aan te nemen, die door*
„ *Engeland aan 't zelve werden voorgeſchreven. Dat het egter daar*
„ *door zijne waardigheid niet hadt verloren; maar zig in ſtaat*
„ *geſteld, om, bij ontſtaande gebeurtenisſen, aan geen even ongun-*
„ *ſtig lot blootgeſteld te zijn.* —— Ik verwagt, dat de Natie,
„ haare waardigheid indagtig, niet zal nalaten, de pogingen
„ der welmenende Regenten, die tot hier toe te zwak bevon-
„ den zijn om hare zaken een gunſtiger keer te doen nemen,
„ zo veel immers in haar is, te ondersteunen, en dat dezen,
„ aldus door het vermogen des volks geſterkt, die maatrege-
„ len blijmoedig zullen mogen bij der hand nemen en tot een
„ gewenscht einde brengen, die 'er nodig zijn om voortaan
„ de boze raadſlagen der vijanden van onze vrijheid en wel-
„ vaart te verijdelen; ja ons zelvs dezen vrede, tot een
„ zegen te doen ſtrekken."

Toen 'er in dit zelvde jaar beſloten werdt ene Commisſie te benoemen, ten einde onderzoek te doen, wegens het niet uitvoeren van den togt naar *Brest*, en de Staten van *Overijſſel* gereed ſtonden, te raadplegen over de benoeming van een Staatslid tot deze Commisſie, trok de *Deventerſe* Burgerij, zig deze zaak aan, en verzogt de Regering dier ſtad: „ dat van
„ wege *Overijſſel*, een aanzienlijk lid uit de Regering, van
„ wiens onkreukbare trouwe, moed en doorzigt, de Natie
„ overtuigd was, mogt gezonden worden." Zij gingen een ſtap verder, met 'er bij te voegen: „ dat dewijl deze hoeda-
„ nigheden onbetwistbaar verenigd waren in Jr. J. D. VAN
„ DER CAPELLEN TOT DEN POL, zij gaarne zouden zien, dat
„ deze met die Commisſie bekleed wierdt, ten einde ook aan
„ de nakomelingſchap een duurzaam blijk te geven, dat on-
„ ze Natie hare ware voorſtanders niet alleen van onderdruk-
„ king kan bewijden, maar zig ook derzelver verdienſten, in

„ bezwaarlijke gevallen, weet ten nutte te maken." Dit Gewest was, na veelvuldige aanmaningen, in 't volgend jaar eerst gereed om den Heer ROUSE, Burgemeester te *Zwol*, en gecommitteerd ter algemene Staatsvergadering, tot die post te benoemen.

Aan de afſchaffing der *Drostendienſten*, waar van wij hier voor in 't brede geſproken hebben, ontbrak nog de openlijke afkondiging; doch bleef dezelve niet langer dan tot den 23 februarij des jaars 1783 agter, wanneer de drie ſteden *Deventer*, *Kampen* en *Zwolle*, onderſteund door PALLANDT TOT ZUITHEM, Drost van *Ysſelmuiden*, en de Heer VAN DER CAPELLEN TOT DEN POL zo ernſtig toonden haar Beſluit omtrent de *Drostendienſten* te zullen doen gelden, dat nog agt andere Leden, ſchoon met bijvoeging, dat dit uit enkele toegevendheid, en niet uit overtuiging van de onwettigheid dier *Dienſten*, voortkwam, hunne toeſtemming tot de zo lang wederhoudene afkondiging gaven; terwijl agt anderen hunne aantekening daar tegen te boek lieten brengen. De Edelen dus toegegeven, en zig dezer wijze verdeeld hebbende, dat meer dan een derde gedeelte der aanwezigen de Steden bijviel, kreeg dit ſtuk eindelijk een volkomen beſlag, tot onuitſprekelijke vreugde der Landlieden. Terwijl de Ridderſchap, in de zaak met den Heer VAN DER CAPELLEN, en in 't ſtuk der *Drostendienſten*, moetende bukken, beſloot ene *Justificatoire Deductie* deswegen in't licht te zenden, om, ware het mooglijk, de blaam dat lighaam, bij naamloze geſchriften, als anderzins, aangewreven, en niet alleen in *Overijſſel*, maar ook in andere Gewesten, verſpreid, af te wisſen. Van welk vertoog zij aan de Staten van *Holland* enige afdrukken zonden.

De Landlieden wilden aan den herſtelden Ridder, CAPELLEN TOT DEN POL, een blijk hunner gedagtenisſe ſchenken, en gaven ongevergd daar van een betoon, 't geen, zo verre wij weten, énig in zijn ſoort is in de Geſchiedenisſen van ons Vaderland, en daarom ene bijzondere melding verdient. Zij hadden, door het vindingrijk vernuft en de kunstrijke hand van den Heer HOLTZHEY, een gouden Eerpenning doen ver-

vervaardigen. Aan een gouden ketting, waar aan de Eerpenning hing, was een pergamenten rol gehegt, waar op geſchreven ſtondt: *Ter eeuwige en onſterflijke gedagtenis van den edelmoedigſten Ridder* JOHAN DERK, BARON VAN DER CAPELLEN, *Heer van den Pol, Apeltern, Altforst, Hagen enz. Beſchreven in de Ridderſchap van Overijsſel enz., enz., enz.* ——

„ Die, in navolging der aloude ware Ridderen, den onder-
„ drukten bijſtand biedende, door wijs beleid, onvermoeiden
„ vlijt, ſtandvastige verduring, verachting en overwinning ve-
„ ler wederwaardigheden, zonder dat zijn grote Geest be-
„ zweek, de vrijheid van den Landman in *Overijsſel*, tegen
„ het ſlaaffe juk der *Drostendienſten*, met GODS hulp, heeft
„ verdedigd.

„ Die ook, door regtvaardige uitſpraak der Ed. Mog. He-
„ ren Staten dezer Provintie, Beſchermers van regt en vrij-
„ heid, het wit zijner loflijke pogingen, in de gehele uit-
„ rooijing van de harde dienstbaarheid heeft bereikt.

„ Voor dezen regtgeaarten Ridder, den roem onzer Ede-
„ len, hebben wij Huislieden van *Twente*, met algemene toe-
„ juiching, dezen Brief, als een gedenkteken onzer dankbaar-
„ heid voor zulke voortreffelijke daden opgerigt.

„ Zijne edelmoedigheid, die onze voorgenomene dubbel-
„ verſchuldigde kostbaarder vereering heeft afgeſlagen, kan
„ ons niet weigeren, dat wij hem hier bij tevens een regt van
„ altoosdurend verblijf in onze dankbare harten opofferen;
„ ene dienstbaarheid, dien wij aan brave Regenten, welke
„ alle ſlaaffe dienſten van een vrijgevogten volk verfoeijen,
„ toekennen.

„ Wij wenſchen, dat dit Gedenkteken bij zijn later Nage-
„ ſlagt, eeuw uit eeuw in, gezien, en onze erkentenis daar
„ door vereeuwigd worde.

„ Wij hebben dezen door de Boerrigters uit elke Boerſchap
„ doen ondertekenen, en, om dat wij geen zegel gebruiken,
„ een gouden Gedenkpenning, met dit opſchrift:

De nijvre Landman juicht, zijn Vrijheid is herſteld!
CAPELLEN zegepraalt op Baatzugt en Geweld!

„ aan een Keten van het zelvde metaal hier aan doen hangen.
„ *Aldus gedaan in Twente, in het jaar onzes Heren* 1783, *op*
„ *den* 25 *September.*"

Op de voorzijde van den Penning ziet men het borstbeeld van den Ridder, met dit omſchrift:

JOH. DERK VAN DER CAPELLEN TOT
DEN POL, BESCHR. IN DE RIDDER-
SCHAP VAN OVERIJSSEL.

Op de tegenzijde, onder het gemelde tweeregelig vaarsje, leest men 1 november 1782. Boven ziet men de *Zon der Vrijheid*, beſchijnende het wapen van den Ridder, door een eikenkrans omgeven, en onder aan enige Bouwmans gereedſchappen, benevens den Hoorn des overvloeds.

Gevoelig was de aandoening van CAPELLEN, over dit gedagteniteken. Zijn gehele Brief van dankzegging draagt 'er blijk van. Wij zullen 'er enkel deze weinige trekken uit overnemen. Na betuigd te hebben, dat hij in de voldoening van zijn éénigst gezogten pligt, zijne beloning vondt, ſchrijft hij: „ Dan, mijne Vrienden, ſchoon ik in mijn binnenſte een „ afkeer voede, zo wel van de giften van partikulieren, als „ van de verleidende gunſten der groten: waar van ik de eer„ ſte, door GODS goedheid, niet behoeve, terwijl ik de ande„ re verſmade, en aan mijne vijanden niet misgunne, zo „ oirdeel ik nogthans, dat het door ulieden, namens de Inge„ zetenen van ulieder reſpective Boerſchappen, aan mij over„ handigd blijk van goedkeuring van mijn gedrag in 't ſtuk „ van Regeringe, bijzonderlijk met betrekking tot ulieder be„ langen, mij zeer aangenaam is geweest. Het zou dit, eg„ ter, nog meer geweest zijn, indien gijlieden hadt kunnen „ goedvinden van u, op mijn herhaald verzoek, tot een „ gantsch onkostbaar Getuigſchrift op pergament te bepalen, „ het welk toch de gevoelens van ulieder hart mijwaards even „ zo wel aan de volgende Geſlagten hadt kunnen overbren„ gen, als het kostbaarst metaal dit kan doen. —— Dewijl „ nogthans, ulieder verkiezing aldus is geweest, dewijl gij-

„ lie-

„ lieden mij dezen vriendlijken dwang hebt willen aandoen, „ zo ontvang ik dit Eerteken met die gewaarwordingen, die „ 't zelve moet verwekken in ene ziele, die zig ongelukkig „ zou achten; die een walg van haar aanwezen zou hebben, „ indien zij, boven die gebreken, daar zij reeds over blooit „ nog dit in haar moest ontdekken, dat eigenbelang, dat ene „ begeerte naar ijdelen roem, dat ene buitensporige regeer- „ zugt, de drijfveer harer daden in de ſtaatkundige wereld „ zou zijn geweest."

CAPELLEN leverde, in den voortijd van 1784, ten *Overijſſelſen* Landsdage een breedvoerig vertoog in, tot aandrang ener verbintenisſe met *Frankrijk*. Wij zullen 'er, als de denkbeelden dier partije in den ſterkſten dag zettende, ene en ander trek uit overnemen.

Schoon hij bekende, „ voorheen in 't algemeen begrip ge- „ weest te zijn, dat het beste ſijstema, 't geen ons Gemene- „ best kon volgen, beſtondt, in *ſteeds wel gewapend, met nie- „ mand in alliantie, en met alle in vriendſchap te leven*, was hij, „ bij ene nadere beſchouwinge der gebeurtenisſen van vroe- „ ger of later tijden, overtuigd geworden, dat dit ſtelzel, „ hoe wenschlijk het op zig zelven mogt zijn, nogthans van „ alle grond ontbloot was, en het gantsch niet veilig zou „ wezen op 't zelve alleen ons betrouwen te ſtellen." Na de voorbeelden aller Mogendheden om zig door verbonden te ſterken, aangevoerd te hebben, beweert hij, dat geen Volk meer dan wij een magtig Bondgenootſchap nodig heeft, en zonder 't zelve niet kan aanwezig blijven, brengt hij het gebeurde in den jongſten oorlog, als mede van dien des jaars 1672, tot ſtavende bewijzen bij; en merkt op, „ dat wij, „ door de tijdsomſtandigheden, tot het ſluiten van een voor- „ delig Bondgenootſchap nodig, te verwaarlozen, ons telkens „ blootſtellen voor hinderpalen, die of de vijand van buiten, „ of ene met hem heulende factie van binnen, zoude kun- „ nen in den weg zetten; voor die, welke uit ene verſchei- „ denheid van gevoelens, zelvs van de eerlijke en welmenen- „ de Regenten, geboren worden; en eindelijk voor de vertra-

„ gin-

„ gingen, die niet zo zeer de gevolgen zijn van onze Con-
„ ſtitutie, dan wel van de langwijlige wijze van raadplegen,
„ in ons land de gewoonte geworden."

Ten aanzien van de keuze eens Bondgenoots laat hij zig dus horen. „ Schoon wij met *Pruiſen*, even gelijk met alle
„ andere Mogendheden, zo veel in ons is, in goede ver-
„ ſtandhouding moeten leven; ſchoon de vriendſchap des *Kei-*
„ *zers* ons kostlijk moet zijn, en op alle mooglijke wijzen
„ van ons aangekweekt worden; zo is het nogthans *Frankrijk*
„ alleen, 't welk, door ſprekende daden, door overtuigende
„ blijken, getoond heeft, door wederzijds belang onzen na-
„ tuurlijken vriend te zijn. *Engeland* moge, terwijl het onzen
„ ondergang berokkent, onze welvaart de hartader afſteekt,
„ onze vrijheid belaagt, zig den *Guarandeur*, den *Handhaver*
„ (God betere 't!) *der Bataafſe Conſtitutie noemen. Frankrijk*
„ heeft, door alle tijden heen, (de oorlogen die wij met dat
„ Rijk hebben gehad, hebben wij ons zelven te wijten,)
„ *Frankrijk* heeft ſteeds getoond, een waar belang in ons te
„ ſtellen! *Frankrijk* heeft ons van het *Spaanſe* juk kragtdadig
„ helpen verloſen! *Frankrijk* heeft ons, in deze dagen,
„ toen 'er geen Redder meer ſcheen te zijn, van onzen gehe-
„ len ondergang bevrijd! *Frankrijk* —— en dat hier de *En-*
„ *gelſe Faktie* verſtomme! *Frankrijk* heeft ons onze op den
„ vijand heroverde kostlijke Bezittingen, die door het regt
„ des oorlogs de zijne waren geworden, om niets, zonder
„ enige de minſte vergoeding, uit vriendſchap, weder gege-
„ ven! *Frankrijk* is, derhalven, die Mogendheid, die de
„ Voorzienigheid ons met den vinger aanwijst, als het mid-
„ del in hare hand, om ons van den verderen ondergang te
„ bevrijden, en onze welvaart en vrijheid in veiligheid te
„ ſtellen.

„ De vrees om door Bondgenootſchappen in oorlogen ge-
„ ſleept te worden, moet naar mijn inzien, ons van dit voor-
„ geſtelde Bondgenootſchap niet wederhouden. Zeker is ene
„ wel gewapende neutraliteit het ware ſijſtema der Repu-
„ blijk, en dat ook, bij het aangaan van dit Bondgenoot-
„ ſchap,

„ ſchen, zorgvuldig dient in 't oog gehouden te worden.
„ Maar men zou zig bij de uitkomst deerlijk bedrogen vinden;
„ wanneer men wilde verwagten, dat een Volk, als het on-
„ ze, met zo vele buitenlandſe bezittingen, met zulk een
„ wijduitgeſtrekten handel, door alle de werelddelen heen,
„ met zo vele belangen van andere Volken ſtrijdende, met
„ zo vele Benijders; dat een Volk, op welks vrijheid voor-
„ lang een toeleg is geſmeed —— dat zulk een Volk, ſteeds
„ onafgebroken, met elk in vrede zou kunnen leven, en
„ nimmer den oorlog zou moeten zien! Laten wij ons niet
„ verbeelden, boven alle andere Volken des aardbodems der-
„ mate het begunſtigſte Volk van het Opperweezen te zijn;
„ maar liever, door de ondervinding wijs geworden, in vre-
„ de op den oorlog leren denken. Laten wij onze mindere
„ kragten met die van andere Volken, door de voorgeſtelde
„ verbindtenis, in evenwigt zoeken te brengen; ten einde
„ daar door een duurzamer en beſtendiger vrede te kunnen
„ genieten, of als het niet anders kan, als onze veiligheid
„ zulks vordert, als wij 'er, onzes ondanks, toe gedrongen
„ worden, den oorlog met te beter hoop op een goeden uit-
„ ſlag te mogen voeren.

„ Dat hier bij zwakken en minkundigen het onderſcheid
„ van Godsdienst niet in aanmerking kome. De Godsdienst
„ hadt nimmer veel invloeds in de politike wereld, en zal
„ dien voortaan hoe langer hoe minder behouden. De *Engel-*
„ *ſen*, onze Geloofsgenoten, waren ſteeds onze bitterſte vijan-
„ den. Nog onlangs verbonden zij zig met de Wilden, en
„ deden hunne medeburgers en geloofsgenoten in *Amerika*
„ al de wreedheden van de wijze van oorlogen dezer bar-
„ baarſe Natiën ondervinden. De Keizer en *Spanje* waren
„ voorheen de vervolgzugtigſte van alle *Roomſe* Mogendhe-
„ den, en zij waren niettemin, in dat zelvde tijdvak, onze
„ ijverigſte Bondgenoten. *Frankrijk* onderſteunde ons tegen
„ *Spanje*, terwijl het zijne *Protestantſe* Onderdanen vervolgde.
„ Ja, wij zelven, ſchoon voor onze vrijheid ſtrijdende,
„ legenden, tot onze onuitwisbare ſchande, onze vloot aan

„ *Frank-*

„ *Frankrijk*, om onze Geloofsgenoten aldaar, die, even als „ wij, het zwaard tot verdediging hunner vrijheid hadden „ aangegord, in hunne ſterkſte, doch laatſte, wijkplaats te „ vervolgen, en *Rochelle* te helpen onderbrengen. Nog da- „ gelijks verbinden wij ons, tegen onze *Mede-Christenen*, met „ *Mahometaansſe*, zelvs met *Heidenſe* Mogendheden in *Indiën*. „ Het verſchil van Godsdienst moet ons derhalven niet afhou- „ den van ene nuttige en noodzaaklijke alliantie met *Frank-* „ *rijk*, te minder daar het vervolgen in dat Rijk, zo wel als „ elders, een einde heeft genomen.

„ Uit aanmerking van dit alles, vind ik mij verpligt tot „ den voorſlag, dat, met afzien van alle denkbeeld ener „ vernieuwing der oude verbindtenisſen met *Engeland*, van „ wegen *Overijsſel*, bij de Bondgenoten ernſtige aandrang „ worde gedaan; ten einde, uit naam van 't Gemeebest, „ in dit gunſtig tijdſtip, aanzoek moge geſchieden bij zijne „ Allerchriſtelijkſte Majeſteit onzen groten weldoener, tot „ het aangaan van zodanige verbindtenisſen als met de ware „ belangen der beide Volken bevonden zullen worden best „ overëen te komen."

In januarij van dit zelvde jaar 1784 deedt onze CAPELLEN, als Kollonel van het *Zwolſe* Schutters-Genootſchap, aan de Leden van dat Corps, bij gelegenheid van het vaſtſtellen van derzelver wetten, ene aanſpraak, die 's Mans denkwijze, betrekkelijk de vrijheid en derzelver gebruik in zulk een helder daglicht ſtellen, dat wij niet wel kunnen nalaten om die hier ene plaats te geven.

„ Het is met meer genoegen, dan ik woorden kan vinden, „ om uit te drukken, dat ik ulieden, dat ik ons allen, dat „ ik deze ſtad, dat ik de goede zaak, de zaak der vrijheid, „ geluk wenſche met het grote werk, 't welk heden onder „ ons is tot ſtand gebragt.

„ Ons eerſte zamenſtel van wetten was, gelijk gijlieden „ weet, in vele opzigten onvoldoende, wij waren, reeds in „ onze eerſte bijëenkomst, genoodzaakt van 't zelve, in we- „ zenlijke artikelen, af te gaan. En naardien ene maatſchap-

„ pij,

„ pij, zo talrijk en van zulk een aart als de onze, niet lang
„ zonder goede orde, zonder goed beſtuur, beſtaan kan, zo
„ dagten wij, dat wij aan 't vertrouwen, waar mede gijlieden
„ ons hebt vereerd, door ons tot ulieder Officieren aan te
„ ſtellen, als mede aan de pligten, die deswegen op ons la-
„ gen, niet beter konden beantwoorden, dan door, zonder
„ tijdverzuim, een nieuw zamenſtel van wetten te vervaar-
„ digen, en aan ulieden ter overweging voor te dragen; een
„ zamenſtel, waar in de Schutters, waar in de Officieren,
„ inzonderheid de Luitenanten en Vaandrigs, getoond heb-
„ ben dat zij in ſtaat zijn, opofferingen aan het algemeen te
„ doen: en dat ulieder genoegen en belangen hun meer ter
„ harte gingen dan regten, die hun toekwamen, en die zij,
„ door middel van het vorig plan, waarop zij aangeſteld wa-
„ ren, wel en wettig hadden verkregen.

„ Onze Maatſchappij was reeds talrijk genoeg, om alle die
„ ongelegenheden te ondervinden, die alle zo oude als nieu-
„ we maatſchappijen ondervonden hebben, in welke de me-
„ rigte, in plaats van de beſturing harer zaken in handen
„ van weinigen te ſtellen, verkozen heeft, zelve in eigene
„ perſonen te regeren. In de oude *Griekſe* Republieken, en
„ in de Republiek van *Rome* viel het Volk, dat is de Leden
„ van die grote maatſchappijen, in dit ongelukkig denkbeeld;
„ en dit was de oirzaak, dat die anders bloeijende Maatſchap-
„ pijen, die, in andere opzigten, geſchapen ſchenen de eeu-
„ wen te zullen verduren, niets anders dan tonelen van on-
„ afgebroken verwarringen vertoonden, die op den ondergang
„ van alle dezelve uitliepen. Wijl onze Maatſchappij, gelijk
„ ik gezegd heb, reeds talrijk genoeg was, om alle de nade-
„ lige gevolgen te ondervinden, die uit gebrek aan goede
„ orde, geboren worden, en naardien de aart en oogmerken
„ onzer vereeniging de goede orde op een nog meer bijzon-
„ dere wijze onder ons noodzaaklijk maakten, zo meenden
„ wij voor alle dingen dezelve onder onze Maatſchappij te
„ moeten uitvoeren.

„ Wij hebben dit in ons zamenſtel van Wetten gedaan;

„ maar

„ maar wij hebben ons ook herinnerd, ſteeds voorgeſteld,
„ nimmer uit het oog verloren, hoe klein de overgang tus-
„ ſen het *handhaven van goede orde*, en *het bekorten der Vrijheid*
„ *is*; hoe dat, van alle tijden, de ſchreeuwendſte inbreuken
„ in elkanders regten, ja de gruwelijkſte dwingelandijen on-
„ der het Menschdom, enkel en alleen onder een glimpig
„ voorgeven van dat handhaven van goede orde, gepleegd
„ en uitgeoeffend zijn. Wij hebben derhalven gemeend, bij
„ dit invoeren van goede orde onder de Maatſchappij, ulie-
„ der Regten, als Leden van dezelve aangemerkt, allerangst-
„ valligst te moeten bewaken, en wij beroepen ons op al-
„ len, tot wier kennis nu of namaals het door ons opgeſteld
„ plan van wetten zal komen, of wij in dezen getrouw ge-
„ weest zijn, of niet, aan onze grondbeginzelen en verplig-
„ tingen.

„ Overal, in alle zaken, waar ulieder invloed nodig was,
„ zelvs waar die maar niet ſchaden kon, hebben wij aan den-
„ zelven zijnen loop gegeven. Nimmer hadden de Leden
„ van enige Maatſchappij meer noch kragtdadiger teugels in
„ handen ter leiding, des noods ten bedwang, van hun, die
„ zij tot Directeurs van dezelve hadden aangeſteld, dan gij-
„ lieden. Voor zo verre ons bekend is heeft geen Schutters
„ Genootſchap, geene Burger-ſchutterij, de magt om niet al-
„ leen de Officieren te benoemen; maar ook, in geval van
„ misnoegen over dezelver dienst en gedrag, hen te kunnen
„ ontzetten. Deze magt hebt gijlieden, en ik twijffel geen-
„ zins, of gijlieden zult dit artikel der Wetten, zo als het
„ ook in de daad is, ſteeds aanmerken als de hoofdzuil, als
„ het plegtanker van ulieder Vrijheid, als leden dezer gewa-
„ pende Maatſchappij. Hier door zult gijlieden ſteeds zo veel
„ invloeds over uwe Officieren en Directeuren kunnen uit-
„ oeffenen, als nodig zal zijn om elk tot zijnen pligt te hou-
„ den.

„ Doch ſpaarzaam, waarde Schutters! moet het gebruik
„ zijn, 't welk gijlieden van dit middel moet maken. Het moet,
„ even als het ontzetten van kwalijk dienende Regeerders,

„ in

„ *in* 't algemeen, een uiterſte zijn, daar gijlieden niet ligt toe
„ *moet*, en ik houde mij verzekerd niet ligt toe *zult* komen.
„ Dit middel, hoe heilzaam in geval van nood, zou, te vaak,
„ of te onvoorzigtig gebruikt, erger dan de kwale zelve kun-
„ nen worden.

„ Vergunt mij, manhafte Schutters! nog een ogenblik aan-
„ dagts omtrent een ander allergewigtigst onderwerp. Ik be-
„ doel den aart der Krijgstugt, die, zullen wij ons oogmerk
„ bereiken, onder ons dient ingevoerd te worden. Het is de
„ zugt tot Vrijheid, die ons heeft zamengebragt. De onder-
„ vinding van alle tijden en volken hadt ons geleerd, (gelijk
„ ik mij onlangs bij ene andere gelegenheid uitdrukte,) dat
„ zonder wapenen te hebben, en die te kunnen behandelen,
„ het onmooglijk is, dat een volk zijne Onafhangelijkheid
„ buiten- of binnenlands kan bewaren. Dat door de wapen-
„ oeffening onze Voorouders Mannen waren gebleven. Dat
„ de Vrijheid, enkel door de Natie zelve, in eigener perſoon,
„ kan worden beſchermd. Dat Burgers hare natuurlijke lijf-
„ wagt zijn. Dat haar, in het midden van een ongewapend,
„ weerloos of verwijfd Volk, enen zetel te willen ſtigten,
„ een harsſenſchim, een ijdele droom is.

„ Wij hebben ons overzulks, ten einde onze ſtadgenoten,
„ zo veel in ons is, gewapend en in den wapenhandel geoef-
„ fend te krijgen, en, inzonderheid, om zelvs voor onze
„ perſonen, de hedendaagſe krijgskunde te leren, tot dit Mi-
„ litair Genootſchap verenigd; maar nimmer zouden wij dit
„ ons oogmerk bereiken, indien wij ons niet aan ene nauw-
„ keurige krijgstugt gewenden. Het moet derhalven, onze
„ wil en welbehagen zijn; wij moeten allen daar in overeen-
„ ſtemmen, dat zo veel ondergeſchiktheid onder ons zal plaats
„ grijpen, als nodig zal bevonden worden, om het voorge-
„ ſtelde oogmerk te bereiken. Wij willen, derhalven, dat
„ de nodige orders en commandos worden gegeven, en dat
„ zij worden ten uitvoer gebragt; doch men zou zig vergis-
„ ſen, wanneer men die orders, deze commandos aanmerkte,
„ als den wil van den Officier of Onderofficier, die dezelve

„ geeft. Neen! Mannen! zij zijn de orders de commandos, zij „ zijn de wil en 't welbehagen van het gantſche Genootſchap. „ De Officier, of Onderofficier is ſlegts de mond van het Ge„ nootſchap. De leden van het Genootſchap willen, dat die „ orders, die commandos zullen worden gegeven, ja aan hun „ zelven worden gegeven, en door hun zelven worden ten „ uitvoer gebragt.

„ De leden van het Genootſchap volbrengen dus, in de „ daad, hunne eigene orders en commandos. Deze bedenking moet de leden, (en ik bedoel hier voornaamlijk de „ jongere leden, wier oirdeel minder rijp en wier bloed meer „ vlugtig is,) de correctien, die hun, (doch altijd, zo als „ onder vrije lieden betaamt, met beſcheidenheid,) moeten „ en zullen gegeven worden, met genoegen doen ontvangen. „ Zij moeten nimmer vergeten, dat den krijgsdienst te leren, „ hunne bedoeling is, en dat zij dit voorgeſtelde doel nimmer „ kunnen treffen, dan door de, ingevolge van hunne eigene „ begeerte, aan hun gegeven correctien en bevelen, met alle „ uiterlijke vertoning van Militairen ſpoed en bereidvaardig„ heid, ja met enen uiterlijken ſchijn van krijgstugtlijke ge„ hoorzaamheid, te ontvangen en ten uitvoer te brengen.

„ Wijl nu, manhafte Schutters! ulieder Genootſchap tot „ ſtand en dus het toppunt mijner wenſchen vervuld is, neem „ ik deze gelegenheid waar, om ulieden mijne erkentenis te „ betuigen voor de eer, die ik heb genoten van door ulieder „ eenparige ſtemmen aan het hoofd van hetzelve geplaatst te „ worden. Niets zou mij aangenamer zijn dan in die post met „ en onder ulieden de krijgskunde te mogen leren; doch, om „ niet van andere beletzelen te ſpreken, mijne huislijke za„ ken verbieden mij zulks. Zij hebben mij nimmer toegela„ ten langer dan enige wintermaanden onder ulieden te ver„ toeven, en het is zeer mooglijk dat mij zelvs dit voortaan „ niet meerder zal gegund zijn. —— Ik zal de regering de„ zer Provintie niet verlaten; maar het is mij ondoenlijk een „ post onder ulieden te blijven behouden, in het waarnemen „ van weiken ik, noch aan de pligten daar aan verknogt,

„ noch

„ noch aan mij zelven zou kunnen voldoen. Ik ſtel d zelve
„ daarom ter dispoſitie van 't Genootſchap, welks be'angen
„ ik des niettemin nimmer zal nalaten, naar vermogen te be-
„ vorderen, en welks goedkeuring en gunſtig aandenken mij
„ ſteeds dierbaar zullen zijn."

Zo groot het genoegen was waar mede de luisterende Schutters deze Aanſpraak van hunnen Kollonel hoorden, zo zeer bedroefden zij zig over den gedanen afſtand in 't einde; doch vonden reden van nieuwe blijdſchap, toen zij, door onafla-tenden vriendlijken drang, hem overhaalden om van dit voornemen af te zien, en hij hun beloofde die post, nog voor eerst, te zullen blijven bekleden.

Ten verderen blijke hoe ijverig de Heer VAN DER CAPELLEN de goede ordo beaamde, en hoe afkerig hij was van alle nodeloze veranderingen, leze men den volgenden brief door hem aan den *Deventerſen* Hoogleraar RUCKERSFELDER geſchreven, betrekkelijk het gefchil in die ſtad ontſtaan, over den ouderdom, in welken iemand tot Gemeentsman en Burgemeester koste gekozen worden. „ Ik," ſchreef hij, „ kan
„ niet zeggen hoe zeer de tijding van het gebeurde te *Deven-*
„ *ter*, en het vooruitzigt op de ſchroomlijke gevolgen van de-
„ zen violenten ſtap mij heeft getroffen. Ik wil niet ontvein-
„ zen, dat ik, ware ik lid van Raad en Gemeente geweest,
„ zelvs voor de vijfëntwintig jaren zou geſtemd hebben;
„ maar overſtemd, wettig door een meerderheid overſtemd
„ zijnde, zou het mij in 't hoofd niet zijn opgekomen, om
„ door middel van een Addres der Burgerij mijne Mede-Re-
„ genten te dwingen om van hun gevoelen in het gereſolveer-
„ de af te gaan. —— Het is bekend, dat ik altoos geijverd
„ hebbe om aan de Burgerijen een behoorlijken invloed in de
„ gewigtigſte zaken te bezorgen. Ik heb mij altoos een
„ vijand betoond van de *Ariſtocratiſe* heerschzugt en eigen-
„ baat. Ik ben altoos die geen geweest, die geraden heb,
„ wanneer kwalijkgezinde Regenten voor zagter remedien
„ niet vatbaar waren, andere, ja bittere, te gebruiken; doch
„ ik kom 'er voor uit, dat ik volkomen afkeure, dat men

„ ene Regering, die zig wel gedraagt, die zig nu ſteeds ge-
„ reed toont tot allerlei heilzame maatregelen, de ſtoutſte
„ niet uitgezonderd, zal bedillen en hunne posten onaange-
„ naam maken. Ik zal nimmer mijn zegel daar aan hangen;
„ men kan te veel reformeren; men kan te driftig te werk
„ gaan; alles moet met gemeen overleg geſchieden, naar een
„ welberedeneerd plan. Geſchiedt dit niet, dan voorzie ik
„ dat *Deventer* een toneel vol verwarring zal worden; en de
„ verdervende hand, die hier onder rokkent, daar door niet
„ weinig invloed zal herwinnen. Het enige middel dat haar
„ nu nog is overgeſchoten, is tweedragt te zaaijen, dit doen
„ zij op de bedektſte wijze, en velen, die zig verbeelden
„ voor de goede zaak gewerkt te hebben, zullen, bij ſlot
„ van rekening, ondervinden, dat zij, zonder het te weten,
„ de werktuigen zijn geweest die men heeft gebruikt om de
„ goede zaak te benadelen. Alles kan zo effen niet gaan:
„ aan ſchurken doe ik geen gratie; maar ik vind mij 'er altijd
„ best bij, van aan onſchadelijke, of zelvs weinig ſchadelij-
„ ke, zwakheden van eerlijke lieden toe te geven. In Gods
„ naam! mijn waarde vriend! belet doch, zo verre uw in-
„ vloed zig uitſtrekt, alle ſcheuringen. Laten de wijzen en
„ de besten toch de eerſten zijn om toe te geven. Raad toch
„ de driftigen liever wat te weinig dan te veel te doen: het
„ geen te veel gedaan is kan dikwerf niet herdaan worden;
„ maar het geen te weinig gedaan is kan doorgaans nog wor-
„ den geſuppleert. Redreſſen moeten in zaken, waar bij
„ geen *periculum in mora* is, niet te ſchielijk geſchieden. Het
„ zou waaragtig te betreuren zijn, dat in ene ſtad, daar zo
„ veel en zo wezenlijk patriotisme is, en zo ſtout het pa-
„ triotisme heerscht, door te veel drift, of te weinig toege-
„ venheid voor elkanderen, de zaken in de war liepen; en
„ in de war zullen zij lopen, wanneer elk zijn zin wil heb-
„ ben, of zijn eigen gang gaan."

Men kan niet lochenen dat de zaken in den Lande gunſtig geſchapen ſtonden voor de partij die na een *grondwettige Herſtelling* ademde, en, met warmen ijver 'er op uit was om de-

dezelve tot ſtand te brengen; en 't gaat even zeker dat CAPELLEN TOT DEN POL, blijkens bijna ontelbare ſtukken, zints den *Amerikaanſen Oorlog*, een der eerſte en voornaamſte Bewerkers was van dezen bedoelden Staatswisſel; en ſteeds tot drijfveer ſtrekte ter bevordering en voltooijing van dat werk. Allen die het begunſtigden, allen die 'er deel in namen, hadden op dien Edelman het oog gevestigd. Hij was als 't ware, het middelpunt, de Man des Volks, dierbaar geworden door zijne verdrukking, beroemd door zijne zegepraal, en geliefd wegens zijnen onvermoeiden ijver en onbezwekene ſtandvastigheid, met pen en mond de zaak, die hij op zig genomen hadt, rustig verdedigende. Of, om met de taal zijner Hoogachteren te ſpreken: „ Een Staatsman, begaafd met een vlug „ verſtand, ſchrander oirdeel, diep doorzigt, bedaarde kloek„ moedigheid en ſtandvastige trouw. Een Ridder, meer edel „ door zijne uitmuntende gaven en verdienſten, dan door het „ aloude bloed. Een vader des vaderlands, die de verdrukte „ onnozelheid, gehuisvest bij den *Overijſſelſen* Landbouwer; „ beſchermde tegen dwinglandij. Een regtſchapen *Belg*, die, „ in weerwil van de beledigingen, hem van den ontaarten die„ del en ſlaaffe Hovelingen aangedaan, belangloos, de burgerlijke regten verdedigde, de zieltogende Vrijheid opbeurde, de vadzige werkloosheid opwakkerde, en de verkleumde liefde voor het vaderland ontgloeide." *Gedenkzuil voor J.* D. VAN DER CAPELLEN TOT DEN POL, *Haarl.* bij WALRÉ en LOOSJES. *Voorber.* bl. X. Deze hoogstbewonderde Man ontviel, den 6 junij 1784 zijn Aanhang, gelijk reeds hier boven door ons is gemeld.

Een gevoelige ſlag, die zijne partij, de grootheid van dat verlies bezeffende, op het diepſte trof. Een dood die juichenſtoffe gaf aan de tegenpartij, welke volvrolijk uitriep, *de ijſgod der Vrijheid ligt geveld!* Schoon 'er, „ want arre ſaam," gelijk de Geſchiedſchrijver HOOFT zegt, „ gaat der Goden „ uitgang dikwils na," gerugten liepen, dat een boosaartige hand gif gemengd, en door dit ſneod bedrijf den dood des Ridders veroirzaakt hadt, is 'er nooit bewijs voor bijgebragt,

en alle waarſchijnlijkheden pleiten voor het tegendeel. Zijn grootſte vriend en lofredenaar de Eerw. I. DU PUY, ſchrijft denzelven toe aan ene werkzaamheid van ziel, die wel tot een aanhoudenden arbeid bekwaam, door de vermoeijenis heen worſtelde, den zwaarſten last gewillig torste, en zig nooit door de aangenaamheden ener aanlokkende rust liet bekoren; terwijl zijn ligchaam de zelvde kragten niet bezittende, allengskens werd uitgeput, en zijne onafgebroken bezigheden het langzaam, doch zigtbaar verzwakten; en zijne rustloze pogingen, tot heil van 't vaderland, zijnen dood verhaastten. Deze Heer woonde CAPELLENS ziek- en ſterfbedde bij, en zou zeker, was 'er iets van dien helſchen aart gezien of zelvs vermoed, het aangeduid en daar tegen uitgevaren hebben.

Hoe ook gehaat en gevloekt van zijne tegenpartij, zal de onpartijdigheid, als zij niet op *woorden* let; maar zig, de door hem bedrevene daden herinnert, de egtheid erkennen der karakter-trekken, onder welken hij in gemelde lofreden, ten opzigte van de partij, door hem tot zijn uiterſte aangekleefd, wordt voorgeſteld. „ Zo," roept DU PUY uit, „ zo is hij „ ons vaderland ontrukt in de kragt zijner jaren, wanneer „ wij met reden konden hopen, dat de grote weldaden, door „ hem aan dezen Staat, in 't bijzonder aan *Overijsſel*, bewe„ zen, ſlegts beginzelen waren van het heil, 't welk hij, „ zo de Voorzienigheid hem niet zo vroegtijdig van zijnen „ zwaren arbeid hadt verlost, meer en meer zou hebben be„ vorderd. Thans was hij meer dan ooit in ſtaat om het va„ derland de gewigtigſte dienſten te doen. Het onbegrensd „ vertrouwen, het welk bijna de gantſche Natie in hem ſtel„ de; zijn welverdiende en bijna algemene invloed, ver„ enigden de harten, en deden de welmenenden, in verſchei„ dene gewesten van ons gemeenebest, een en het zelvde „ doelwit in het oog houden, en den zelvden weg inſlaan om „ het te bereiken. Door hem, door zijnen invloed verdwe„ nen de tegenſtrijdige denkbeelden, die, hoe opregt de men„ ſchen ook handelen, dikwils onvermijdelijk zijn, daar ieder „ de zelvde zaak niet altoos uit het zelvde oogpunt beſchouwt.

„ Hij

„ Hij was de band der eensgezindheid onder de voorſtanders
„ der Vrijheid en des vaderlands: door hem werden de krag-
„ ten vereend, die verſpreid zijnde en afzonderlijk werken-
„ de, weinig indruk gemaakt, elkanderen belemmerd, moog-
„ lijk wederſtreefd, en niet dan zeer geringe uitwerkzels te
„ wege gebragt zouden hebben; maar aan welke hare vereen-
„ ging den grootſten nadruk heeft gegeven. En daar het ver-
„ trouwen op hem, daar zijn invloed nog dagelijks vermeer-
„ derde, vleiden wij ons met de ſtrelendſte hope, dat hij
„ met nog ſneller ſchreden in zijne loopbane voortſpoeden,
„ zijne verzwakte tegenſtrevers met nog meerder magts ter
„ nederſlaan, en het heil van 't vaderland volmaken zoude.
„ Bedaardheid en gematigdheid was de raad van onzen ver-
„ ſtandigen vriend; 's volks regten moesten op ene regtmati-
„ ge wijze ſtaande gehouden worden. Wie haatte meer dan
„ hij de ſnode muitzugt, die een land tot deszelvs ondergang
„ doet hellen, wanneer een woeste hoop, met een diepe
„ onkunde gewapend, gelijk een door hollen verblind paard,
„ voortſnelt, zijne woede den ruimen teugel viert, de hei-
„ ligſte wetten vertrapt, en het vaderland verplettert! ——
„ Zijn gehelen invloed beſteedde hij om het oproer, dat
„ haatlijk gedrogt, uit het midden van ene agtenswaardige
„ Natie te weren, haar dien bedaarden moed in te prenten,
„ dewelke alle middelen van geweld, zo lang het moogelijk
„ is, van zig verwijdert, en de palen van pligtmatigheid en
„ billijkheid niet overſchreedt. —— Capellens naam was
„ nooit de leus van oproer; nooit werd een domme en la-
„ dadige troep door hem opgehitst tot het plegen van moed-
„ willigheden. Zij allen, die zijne leer begrepen en zijne
„ waarſchuwingen aannamen, waren vrienden van rust en
„ vrede. Zij togen de wapenen aan, niet om te beleedigen;
„ maar om rust en vrede te beveiligen."

't Was 't Genootſchap van wapenhandel te *Zwolle*, waar van de overleden Ridder de ſlagter was, dat den Eerw. I. DU PUY, Secretaris des Genootſchaps, Bedienaar des Godlijken woords in de *Walſe kerk* te dier ſtede, verzogt tot het doen

der lijkrede, waar uit wij deze trekken ontleenden. Een der ſtads kerken vergunde de Regering ten dien einde, op den 16 augustus; een treurmuzijk vóór en na de lofreden, vermeerderde de ſtaatlijke treurigheid der toegevloeide menigte; de leden des Genootſchaps waren allen in hunne uniforme uitgedost tegenwoordig, en droegen een rouw van zes weken, beſtaande in zwarte ſtrikken om den arm.

Verſcheiden Digters en Digteresſen, en onder hun de beroemdſten dezer dagen, betreurden 's Ridders dood, en zongen zijnen lof. Een Gezelſchap te *Alkmaar* loofde een eerprijs uit aan den Digter, die het beste zangſtuk, met bijgevoegd zangmuzijk op het afſterven dezes Mans vervaardigde, 't welk eensdeels den lof behelsde van dien Ridder, en anderdeels ten ſpoorſlag ſtrekte voor andere vaderlandſe Mannen. De Medailleur J. G. HOLTZHEY, een gedenkpenning vervaardigende met betrekking op, en bij gelegenheid van, het begin des jaars 1785, ſchikte de voorzijde geheel tot aandenken aan CAPELLENS roem en dood. De verklaring des makers luidt: „ Op de voorzijde vertoont zig, (ter dankbare vereeuwiging „ der gedagtenisſe van den onſterflijken Ridder Baron J. D. „ VAN DER CAPELLEN TOT DEN POL, die door kunde, ge„ trouwheid, mannenmoed en onwaardeerbare dienſten aan „ het Vaderland in 't algemeen, en aan de ingezetenen der „ provintie van *Overijsſel* in het bijzonder bewezen, gantsch „ *Nederland* aan zig verpligt heeft,) een eerzuil als op zijn „ grafzerk opgerigt, op dewelke onder een ſtarrekroon der „ onſterflijkheid, een lijkbus met cijpresſenloof behangen, „ nevens het ſtamwapen van den edelen Menſchenvriend, „ geplaatst is. Op de zerk leest men *nobilisſimo Equiti* J. D. „ VAN DER CAPELLEN TOT DEN POL, *Libertatis Tranſſalanicæ* „ *vindici*, *natus* 11. *Nov.* MDCCXLI. *Obiit* VI. *Junii* MDCCLXXXIV. „ Dat is, *Tot gedagtenisſe van den Ed. Ridder* J. D. VAN DER „ CAPELLEN TOT DEN POL &c. *Handhaver der Overijsſelſe Vrij*„ *heid.* Geb. 2 nov. 1741. Overl. 6 junij 1784. De Vrijheid „ met haar hoed en ſpeer ſtaat aan de eene, de Standvastigheid „ met haar kolom aan de andere zijde, met een laurierkrans

„ in

„ in hare hand om hoog geheven, en ter herinnering, dat de
„ Vrijheid, door zijne ſtandvastigheid over list en geweld ze-
„ gevierde, en niet alleen de overwinning, maar ook de
„ grootſte lauwerkroon voor een mensch op aarde te verkri-
„ gen, naamlijk de dankbare erkentenis van alle zijne brave
„ tijdgenoten, heeft weggedragen, zo zit op de zerk een te-
„ der kind, wel wenende om zijnen dood, maar ook in zijn
„ handje houdende een pergament opgerold, hebbende in
„ plaats van een zegel een gouden medaille met zijn Wel Ed.
„ Geb. borstbeeld aan de ene zijde aan een kleine gouden
„ ketting hangende, ziende op het voorgevallene bij het per-
„ gamente erkentenisſchrift der Boeren van *Overijſſel*; wijders
„ een Doodsgeraamte met een vurige pijl en uurglas de vlugt
„ nemende, ziende op zijn vroegtijdig en onverwagt overlij-
„ den met dit omſchrift:

MORS OPTIMI MOEROR OMNIUM BONORUM.

dat is:

DE DOOD VAN DEZEN ALLERBESTEN IS DE ROUWSMART VAN ALLE BRAVEN.

Mogt iemand, op de tijding van het afſterven dezes Edelmans een der aanhangeren van hem toevoegen, *Mijn* CESAR *leeft! uw* BRUTUS *is niet meer!* De vrienden van den betreurden Ridder beurden zig op met het denkbeeld, 't geen wij niet voeglijker weten uit te drukken dan met de woorden van DU PUY, „ ware hij afgeſneden geweest, vóór dat zijne heilzame
„ denkbeelden zig onder ons hadden kunnen verſpreiden;
„ vóór dat de zaden van kennis tot enen zekeren trap van
„ rijpheid waren gekomen, en vrugten hadden gedragen;
„ vóór dat *Neêrlands* volk door hem was opgewekt; vóór dat
„ zo vele grote en den vaderlande nuttige daden door hem
„ waren verrigt; welk deerniswaardig lot zouden wij dan
„ niet hebben ondergaan? —— Als een lugtsverheveling
„ zou hij geſchenen hebben voor één ogenblik en verdwenen
„ zijn; in één ogenblik waren wij wederom in de zelvde
„ duisternis gedompeld geweest: zijne leſſen waren niet be-

„ kend of ras vergeten geworden; zijne grote vermogens, zij-
„ ne veruitgeſtrekte inzigten waren voor ons verloren ge-
„ weest. —— Maar vele jaren hebben wij hem mogen be-
„ houden; en daar door is hij ons niet geheel ontrukt. Hij
„ is geſtorven; maar zijn geest bezielt ene menigte van *Neêr-*
„ *lands* inwoonderen. Het vuur van vaderlands- en vrijheids-
„ liefde, dat in zijn harte brandde, heeft veler harten doen
„ ontvlammen; het licht, dat bij hem was, heeft in veler
„ zielen een helder licht doen ſchijnen. Het zal ſchijnen na
„ zijnen dood! en mogt het nooit worden uitgeblust!"

Op ſommiger voorbeeld, om niet in de kerkgebouwen, maar op ene andere daar toe meer geſchikte plaats, begraven te worden, en het bijgelovig denkbeeld, 't welk de kerken tot begraafplaatzen beſtemde, en ondanks de meer en meer doorbrekende verlichting, nog doet blijven, tegen te gaan, geviel het den vier broederen ALEXANDER HENDRIK, FREDRIK BENJAMIN, ROBBERT JASPER en ALEXANDER PHILIP VAN DER CAPELLEN, benevens derzelver bloedvriend JOHAN DERK VAN DER CAPELLEN, in 't open veld en niet verre van het maagſchaplijk graf, in de kerk van *Gorſel* gevestigd, ene andere begraafplaats te doen vervaardigen. De Geërfden van de landſtreek hadden 'er in bewilligd. In den jare 1785 werdt deze grafſtigting, naar de tekening van den Bouwmeester OTTEN HUSLY, in een eenvoudigen, doch welvoeglijken ſmaak, voltooid. Men hing het geſlagtwapen der CAPELLENS aan een witten naald bij dit graf, en deedt in een blaauwen ſteen dit latijnſe opſchrift beitelen:

HOC MONUMENTUM, UT CAPELLENORUM GENTIS
CONDITORIUM ESSET, SIBI SUISQUE PROSUERUNT
VIRI ALEX. HEND. FRED. BENJ. ROB.
JASP. ALEX. PHIL. VAN DER
CAPELLEN, FRATRES, ET
HILD. ANN. BENTINCK
JO. D. VAN DER CA-
PELLEN VIDUA.

Dit,

Dit opſchrift wil betekenen, dat de daar in genoemde broeders, benevens de weduwe van den laatst vermelden, tot eigen familie ruste en aandenken, deze begraafplaats hadden doen vervaardigen. Vermids nu de reeds in de jaren 1783 en 1785 ontſlapen JOHAN DERK VAN DER CAPELLEN en diens egtgenote HILDEGONDA ANNA BENTINCK, in de kerkelijke grafkelder te *Gorſel*, waren geplaatst, konden dezen bij hun afſterven in dit veldgraf niet worden bijgezet. Dier lijken werden in het volgend jaar, derwaard, toen het voltooid was, overgebragt. Ongeſtoord lagen die afgeſtorvenen in deze welvoeglijke grafplaatze, tot den 23 ſeptember 1787, wanneer uit *Zutphen* zeven mansperſonen, onder welker getal twee Soldaten, 's avonds omſtreeks tien uren, zig na deze rustplaats der doden begaven, om eene ſchennis aan te rigten, welke onder beſchaafde Volken bezwaarlijk voorbeeld zal aantreffen. Deze onverlaten beklimmen de muur der begraafplaatze, houwen met een bijl het wapen des bij hun zo gehaten Geſlagts van de naald, en poogden met eene ſchendzieke hand, het gemelde opſchrift te bederven en te vernietigen.

Dit ſtuk eener zo verregaande baldadigheid ging gepaard met een gerugt, dat deze grafplaats geheel zou vernield worden; dat, op den volgenden avond, eene bende Graauws; ten getale van drie honderd, ter voltooijing dier graffchennisſe, zou opdagen. De Hoofd-Officier dit gerugt ter ooren komende, bewerkte dat enige Ruiters derwaards gezonden wierden, ten einde den moedwil van zo vele laaghartigen en ontmenschten te voorkomen. De talrijke hoop van grafſteenſchenders daagde niet op. Dan de op de wagt gezondenen ontmoetten te middernagt te dezer plaatze den Regter van *Gorſel*, nevens twee andere perſonen, beide uit *Zutphen*. De Regter nam ze in hegtenis, deedt ze naar *Zutphen* brengen, waar zij den volgenden dag ontſlagen werden.

De gepleegde grafſchennis, en de gerugten van verder daar op gemunte woede, bewogen den ſchoonzoon van JOHAN DERK

VAN

VAN DER CAPELLEN, den Graav VAN RECHTEREN VAN WESTERVELD, om de twee lijken, op vollen dag, uit deze geſchondene, onveilige en bedreigde begraafplaats, naar de lijkgraf-kelder in de kerk van *Gorjel* te doen vervoeren.

Hier mede ſcheen de woede tegen dit geſchonden gedenkteken der CAPELLEN bedaard, en bleef dezelve omtrent een jaar ſluimeren. Toen ontwaakte dezelve met nieuwe en ſchrikkelijker kragt. Op den 7 augustus 1788, deedt men deze begraafplaats, met kruid bezwangerd, in de lugt vliegen. Het buskruid, tot deze volſlagene vernieling geſchikt, hadt men op ene karre van de *Veluwe*, een uur ſlegts van *Arnhem*, naar dat graf gevoerd. Deze werdt begeleid door een Onder-Officier, een Conſtapel en drie Burgers uit de ſtad *Zutphen*. Met een ſchrikkelijken ſlag vloog de begraafplaats in de lugt, en liet ene ruïne agter, die de oogen mogt verlustigen van de deelhebbers in dit ſchendig bedrijf, en die nevens hun den naam der vrijheidlievende CAPELLENS enen doodlijken haat toedroegen. Die eigenſte ruïne verwekte verontwaardiging, ſpijt en affchuw in aller braven hart.

Geen wonder dat de Heer CAPELLEN TOT DE MARSCH, gewagende van die eindelijke vernieling des familiegrafs, ook door zijn toedoen daar opgerigt, om, door voorbeeld, de vooroirdelen ten opzigte van het begraven in de kerken, en bij de woningen der levende, te doen verdwijnen, uitroept: „ Is 'er wel een voorbeeld onder de woeste Volken, welken „ altijd een heiligen eerbied voor de doden en derzelver „ rustplaatzen toonden, van ene dergelijke woede voor han„ den! en heeft niet een ieder verbaasd moeten ſtaan, dat „ zulk een euveldaad ononderzogt en gevolglijk ongeſtraft is „ gebleven!" Wij vinden aangetekend dat het wapen der CAPELLENS onbeſchadigd onder de puinhopen gevonden en van daar weggehaald is.

Hooftzakelijk is dit verhaal wegens de graffchennis en vernieling ontleend uit de *Berigtgevende Beſchouwing over de Begraafplaats des Edelen Geſlagts* VAN DER CAPELLEN, door Mr. W.

W. H. SELS, dienende tot geleide van twee konstplaten. De ene verbeeldende: *de Begraafplaats van de Familie der* CAPELLEN, in vollen ſtand, met dit onderſchrift:

Zal hier CAPELLENS lijk een ſtille rustplaats vinden?
De Ridder was deze aarde en al haar omdag moê.
Zal zig zijn ſterflijk deel in deze kuile ontbinden?
ô Boomen ruischt het dan een zoeten ſlaapzang toe!
Maar neen! Zie hoe de wrok met kruid en lont zig wapen...
Wie ſtuit een raſernij, die GOD noch Mensch ontziet?
Te rugge onedel Volk! laat Neerlands Ridder ſlapen,
En weiger aan zijn lijk het recht der doden niet.

De ander ſtelt ons de puinhopen voor oogen, na het doen ſpringen op den 7 augustus 1788, en heeft ten onderſchrift deze digtregelen:

Gij die de handen ſchendt aan doodkist, graf en lijken,
Zie hier nu 't noodlot van CAPELLENS heiligdom!...
Uw haat is als een vloed die dammen beukt en dijken...
Zo barst een Etna los en wringt paleizen om.
ô Schande voor onze eeuw, voor land en maatſchappijen,
Dat zo veel wroks beſta —— zo vuig een haat verſchijn!
Hier zou CALIGULA om 's Ridders noodlot ſchreien,
En Sijracuſes beul met hem bewogen zijn.

Het baarde niet weinig verwondering, dat de Digter SELS dorst onderſtaan, dit berigt en digtregelen met zijn naam uit te geven, in een tijd, toen de partij, waar onder 'er misſchien waren, die deze grafvernieling met lust aanſchouwden, nog op 't kusſen zat, te weten in den jare 1789. Voor zo veel mij bekend is, is die Heer 'er nimmer over gemoeid. —— J. D. VAN DER CAPELLEN, *Regent.* bl. 30. 32. 77. 101--105. 109. 113. 117--133. 147--180. 190--198. 227--231. 234. 236. 239. 249. 255. 269. 278. 283. 297--318. 321. 336--338. 340--342. 371--568. V. D. KEMP, *Hiſt. der Admiſſie &c.* bl. 25. 58. 75. 80. 137--145. *Kourier van Europa.* I. D. bl. 41. 166. *Post van den Neder-Rhijn*, V. D. bl. 591. *N. Ned.*

Jaar-

Jaarboeken, 1779. bl. 527. 1781. bl. 10. 1138. 1273. 1733. bl. 577. enz. 1231. 1775. 1784. bl. 230. 894. 1061. *Tegensw. St. van Overijssel.* I. D. bl. 306, 307. 309. *Vaderl. Hist. bij* ALLART, XXV. D. bl. 54--58. 141--149. 294--317. XXVI. D. bl. 188--212. XXVIII. D. bl. 62--65. 68--78. XXX. D. bl. 65--74. 353--359. XXXII. D. bl. 174--180. XXXIII. D. bl. 76--89. 96--102. XLII. bl. 200--205. *Lofrede op* J. D. VAN DER CAPELLEN, door IZAAK DE PUY. 1784. *Lijkreden op denzelven*, door HENDR. BERGH. 1784.

CAPËT (JOHANNES), is afkomstig uit het dorp *Asch*, in de nabijheid van *Rijssel*; ten jare 1549 wierdt hij bevorderd tot Meester in de vrije konsten, en kort daar na als Hoogleraar in de wijsbegeerte te *Leuven* beroepen; hij stierf te *Rijssel*, den 12 meij 1594. Daar is van hem in druk: 1. *De vera Christi Ecclesia: deque Ecclesiæ & Scripturæ auctoritate. Libr. III. Duaci* 1584 8vo. 2. *De Hæresi, & modo coërcendi Hæreticos. Antv.* 1591. 8vo. 3. *De origine Canonicorum, & eorum Officio*; Item *de perpetua Sacerdotum castitate. Ib.* 1592. 8vo. 4. *De Indulgentiis. Insulis* 1597. 8vo. —— J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 600.

CAPPELLUS (LODEWYK), DE MONTAMBERT gebijnaamd, wierdt geboren te *Parijs* den 15 januarij 1534. Zijn vader was JAKOB CAPPELLUS, Advokaat van het Parlement in genoemde stad, dien hij in zijn tedere jeugd, nog maar zeven jaren bereikt hebbende, verloor. Doch niettegenstaande dit voor hem zo smertelijk sterfgeval, schijnt het egter dat zijne opvoeding niet is verwaarloosd, doordien hij bekwaam was, 16 jaren oud zijnde, om eene klasse in het Kollegie door den Kardinaal LE MOINE gesticht, te bestieren. Vijf jaren later ging hij naar *Bourdeaux*, met voornemen om aldaar in de regten te studeren; maar deze studie wierdt afgebroken, door de aanbieding die men hem deedt, van eenen leerstoel in de griekse taal, dien hij aanvaardde, en gedurende enigen tijd waarnam. Gelegenheid gekregen hebbende om met enige Gereformeerden te *Bourdeaux* te verkeren, vondt hij smaak in hun-

hunne gevoelens, en omhelsde den Protestantſen Godsdienst. Vervolgens deedt hij een reis naar *Geneve*, om zig grondiger in die lere te onderrigten; en na de verlangde kundigheden verkregen te hebben, keerde hij naar *Parijs* te rug, om orde op zijne zaken te ſtellen, en eene keuze van levenſtand te doen. Zijne vrienden zouden gaarne gezien hebben, dat hij op het voetſpoor van zijnen vader, de pleitzaal betreden hadt; doch zijn ſmaak dreef hem tot de beoefening der godgeleerdheid. Gedurende de tijd dat hij nog weiffelde, en in beraad ſtondt, welk een beroep te zullen kiezen, verzekert men, dat hij een dienst van groot belang aan de Gereformeerden bewees, met het eerſte ontwerp te vormen, 't welk gelegenheid gaf tot het Edikt van den 17 januarij 1561; en, het voorſpoedig gelukken van deze belangrijke zaak, wekte bij de Gereformeerden het verlangen, om een Man met zulk een warmen ijver aan hunne belangen verkleefd, in den predikdienst gevestigd te zien. Men zegt, dat hij veel moeite hadt om 'er toe te beſluiten; maar ten laatſten door de vurige begeertens zijner broederen overgehaald, ontving hij te *Parijs* de oplegging der handen, en men vertrouwde hem de beſtiering der Kerke van *Meaux*. Hij begaf zig ten gevolge hier van met 'er woon naar die ſtad; maar de beroerten die 'er vervolgens ontſtonden, noodzaakten hem, om zig aanvangelijk naar *Geneve* en vervolgens naar *Sedan* te begeven. De Gereformeerden te *Antwerpen* in 1569 om een Predikant verzogt hebbende, zondt men 'er CAPPELLUS naar toe; maar hij bleef 'er niet lang, ter oirzake van de wrede vervolging, die 'er tegens de Gereformeerden plaats vondt, en zijne zekerheid aldaar onveilig maakte, waarom hij naar *Sedan* te rug keerde. Hier enigen tijd verbeid hebbende, kwam hij nader bij *Parijs*, en wierdt als Predikant aan de Kerk van *Clermont* toegewezen; maar in 1572 noodzaakte hem de *St. Bartholomeus* moord, met verlies van alle zijne goederen, genoegzaam naakt en bloot, naar *Sedan* te rug te keren. De Gereformeerden van *Frankrijk* zonden hem vervolgens naar *Duitsland*, om hulp bij de Protestantſe Vorſten te verzoeken. Van die reize

te

te rug gekeerd, beriepen hem de Staten van *Holland*, op aanbeveling van Prins WILLEM DEN I, tot gewoon Hoogleraar in de godgeleerdheid te *Leijden*, en door hem wierdt de inwijdings-redevoering gedaan bij het openen dier Hogeſchool op den 8 februarij 1575. Het volgende jaar wierdt hij in *Frankrijk* te rug geroepen, en nam 'er gedurende enigen tijd als Predikant den legerdienst waar. Vervolgens wierdt hij als gewoon Leraar te *Sedan* beroepen, waarbij hem teffens de last wierdt opgelegd om de godgeleerdheid aan de ſtuderende jeugd te onderwijzen. In 1581 was hij in de hoedanigheid als Gedeputeerde van de Provintie *Champagne*, tegenswoordig bij het nationaal Sijnode in junij te *Rochelle* gehouden. Het overige van zijn leven bragt hij te *Sedan* door, en ſtierf aldaar den 16 januarij 1586, in den ouderdom van 52 jaar.

Men heeft van CAPPELLUS in druk: *Oratio inauguralis Academiæ Lugduno-Batavæ*, aan het hoofd van J. MEURSII, *Athenæ Batavæ. Lugd. Bat.* 1625. 4*to*. Deze Redevoering is ſchoon, voor dien tijd, en eindigt met een ſtigtelijk gebed; de Schrijver weidt 'er in uit over de Akademien der oude tijden, en ſpreekt ook van die van *Parijs*, van *Padua*, en van *Bologne*, die hij van gedagten is dat door KAREL DEN GROTEN zijn geſtigt. Voorts heeft hij nog de volgende ſtukken geſchreven, die niet in 't licht zijn gegeven: 1. *Vita procellis Belli civilis perturbatiſſima.* 2. *De Eccleſia & ejusdem notis, adverſus Epiſtolam a Roſario Apoſtata ad Ill.* FRANÇISCUM BORBONIUM *directam*, 1573. 3. *Speculum Papismi.* 4. *Commentarii in* CALVINI *Catechismum.* 5. *Epiſtolarum ſelectarum volumen.* —— J. MEURSII, *Ath. Batavæ.* MARSOLLIER, *Hiſt. de* HENRI *Duc de* BOUILLON. Tom. I. p. 180. 203. NICERON, *Mem. des Hommes illuſtres.* Tom. XXII. p. 385--388. *Synod. Nationaux de France.* Tom. I. p. 147. J. G. DE CHAUFEPIÉ, *D.ct.* Tom. II. pag. 35, 36. PAQUOT, *Mem. litter.* Tom. V. p. 139--146.

CAPUTIS (NIKLAAS DE), een edel Romein, is geweest Biſchop van *Utrecht*, wordende in de wandeling genoemd, *Proost van Deventer*. De twisten, die in het tijdvak, waar

waar in hij leefde, in het *Stigt* en naburige Gewesten plaats vonden, geeft men als de oirzaak op, waarom hij van de Bisschoppelijke waardigheid, reeds in het eerste jaar zijner aanstelling, afstand deedt; waar na hij tot Bisschop van *Vercelles* wierdt aangesteld, en, ten jare 1350, door Paus CLEMENS DEN VI, tot Priester-Kardinaal verheven. Te *Perouse* in *Italië*, stigtte hij een Kollegie voor enige Studenten, zo in de godgeleerdheid als regten; 't welk hij rijkelijk begiftigde, onder voorwaarde, dat 'er altoos twee jongelingen, het zij uit het *Stigt*, of wel van de stad *Deventer*, in zouden aangenomen en onderwezen worden. Hij stierf te *Rome* in 't jaar 1368. —— BEKA & HEDA, *Hist. Ultr. cum notis* BUCHELII *in* BEKAM, p. 117. A. MATTHÆI, *Vet. ævi Anal.* Tom. III. pag. 228. *edit. in 4to.*

CARACENA (LOUIS DE BENEVIDES), volgde ten jare 1659, bij voorraad Don JAN VAN OOSTENRYK in de landvoogdije der *Spaansche Nederlanden* op. Hij sloot voor meij van genoemde jaar een stilstand van wapenen met de *Franschen* voor enige weken, hier op volgde de *Pijrenecsche Vrede*, waar door *Frankrijk* in het bezit bleef van een groot gedeelte van *Artois*, *Henegouwen*, *Luxemburg* en *Vlaanderen*; en deze vrede was oirzaak dat door den Landvoogd CARACENA, weinig van belang in de *Spaansche Nederlanden* is verrigt geworden. —— L. v. AITZEMA, *Zaken van St. en Oorl.* IV. D. bl. 329. enz. WAG., *Vad. Hist.* XII. D. bl. 475.

CARAMUEL (JAN), of LOBKOWITZ, geboren te *Madrid*, den 23 meij 1606, volgde daar in het *Spaansche* gebruik, dat hij zijn toenaam uit die van beide zijne ouders zamenvoegde; zijnde zijn vader geweest LAURENS CARAMUEL, een *Luxemburger* Edelman, en zijne moeder KATRYNA FRISS, gesproten uit het doorluchtig Geslagt van LOBKOWITZ in *Duitsland*. Van zijn vroegste jeugd af aan, liet hij eene groote geneigdheid blijken voor de mathematische wetenschappen, die hem onderwezen wierden door JAN ESRONITE, Aartsbisschop van *Mont-Liban*, welke zig toen ten tijd in *Spanje* bevondt;

en zijn drift voor deze wetenſchappen was zo vurig, dat zijn vader zig verpligt dagt om er hem van te verwijderen, uit vreze dat hij daar door nalatig mogt blijven, om iets anders te leren; ook verſtond hij nog geen latijn, toen hij reeds ſtellingen over de beweging der Planeten, genokken uit de verhandeling over den Hemelkring of *Sphæra* van JAN DE SACROBOSCO, verdedigde. Hij was zo vlug, dat hem ſlegts het tijdvak van een jaar benodigd was, om de *Grammatica* grondig te leren, en in de digtkonst zodanig te vorderen, dat hij ten einde van dien tijd aardige vaarſen maakte. Vervolgens beſteedde hij twee jaren tot het beoeffenen der *Rhetorica*, en even zo veel tijd tot de *Philoſophie*. Deze ſtudiën afgelopen zijnde, toog hij het monnikenkleed aan in het klooſter der *Ciſtercienſer* orden van *la Eſpina* in het bisdom van *Palence*. Vervolgens wierdt hij naar het Hoogeſchool van *Salamanka* gezonden, alwaar hij zig in de godgeleerdheid beoeffende, onder opzigt van ANGELO MANRIQUEZ, die den naam had van een ſchrander Hoogleraar te zijn. Zig als toen bekwaam achtende, om zelv onderwijs te geven, leraarde hij gedurende drie jaren de *Theologie* te *Alcala*, en nam verders den tijd van zijn verblijf aldaar waar, om zig in de *Oosterſe* talen te bekwamen. Van hier reisde hij naar *Flaanderen*, met den tijtel van Abt en Graav van MONROSE, en dien van Vikaris generaal van den Abt der *Ciſtercienſers* in de *Britſe* eilanden, ſchoon hij nimmer een voet aldaar aan land heeft gezet, doordien zedert de regering van Koningin ELIZABETH, 'er geene klooſters meer van die orden in *Engeland* aanwezig waren. Te *Brugge* wierdt hij met veel blijken van achting door den Abt GERARD CAMPMANS, in zijn klooſter verwelkomd, waar in hij gedurende enigen tijd de godgeleerdheid onderwees, en die hem het nodig geld verſchafte, om op den 22 ſeptember 1638 met allen lof de Doktorale waardigheid te verkrijgen. CARAMUEL, enige jaren in de *Nederlanden* doorgebragt hebbende, hieldt zig gedurende al dien tijd bezig, met het zamenſtellen van verſcheidene werken, en in vele ſteden predikende, zelvs verſcheidene malen aan het Hof

van

van *Bruſſel*, alwaar hij door den Infant FERDINAND, toen regerenden Landvoogd, met veel genoegen gehoord wierdt. De uitgave van AUGUSTINUS door JANSENIUS Biſſchop van *Ipren* in 1640, door den druk gemeen gemaakt zijnde, was CARAMUEL een der *Leuvenſe* Doktoren, die dat boek afkeurden, en het dekreet van Paus URBAAN DEN VIII, eerbiedigden, waarbij dat werk als kettersch wierdt beſchouwd en veroirdeeld; te dezer gelegenheid onderging hij vele onaangenaamheden, die hem noodzaakten zijn verblijf te verlaten. Wel dra hier na wierdt hij benoemd tot Abt van de Abtdije *Diſemburg* in de *beneden Paltz*, onder het Biſdom van *Mentz*. Alvorens hij 'er bezit van nam, hieldt hij zig een korten tijd te *Keulen* op, en kreeg 'er kennis met den Nuntius FABIO CHIGI, zedert tot de Pausſelijke waardigheid verheven, die een warme vriendſchap voor hem opvatte. In zijn Abtdije gekomen, beſteedde hij zijne eerſte zorgen om verſcheidene misbruiken te verbeteren, die 'er onder de Geeſtelijken van dat geſtigt waren ingeſlopen. De Aartsbisſchop Keurvorst ANSELMUS CASIMIR WAMBOLD, verkoor hem tot zijn *Suffragant* onder den tijtel van Biſſchop van *Myſien*, enkel om hem meerder gezag te verlenen. Doch de omwentelingen in het *Paltziſche* voorgevallen, noodzaakten hem van daar te gaan; als wanneer de *Spaanſe* Koning FILIPS DE IV, van zijn beleid en bekwaamheden verwittigd, hem als zijnen Agent naar het Hof van Keizer FERDINAND DEN III. zond. Hij wist zig zo diep in de gunst van dien Vorst te dringen, dat deze hem niet alleen twee *Benediktijner* Abtdijen ſchonk, maar daar te boven nog met een aanzienlijk jaargeld begiftigde; en behalven dat benoemde hem de Kardinaal ERNEST ADELBERT VAN HARRACH, Aartsbisſchop van *Praag*, tot zijnen algemenen Vikaris. Deze ſtad, daar CARAMUEL vervolgens zijn gewoon verblijf hieldt, ten jare 1648 door de *Zweden* belegerd zijnde, begreep hij dat de hoedanigheid van Geeſtelijke hem niet moest verhinderen om ter verdediging van zijne woonplaatze het zwaard aan te gespen, plaatſte zig als Kapitein aan 't hoofd van ene bende uit Monniken zamengeſteld, met wel-

her behulp hij op eene dappere wijze de aanvallen van den vijand afweerde, waar voor hij tot erkentenis een gouden keten van den Keizer ontving. Door den vrede, te *Munster* gefloten, de rust in *Bohemen* herfteld zijnde, was CARAMUEL vurig werkzaam, om door allerlei middelen, die veeltijds vrij geweldig waren, het Protestants Geloof in dat rijk te onderdrukken, en ware 't hem mooglijk geweest, ten enemalen uit te roeijen. Zijn ijver hieromtrent bezorgde hem de Bisdommen van *Rofenberg* en van *Koening-Gratz* in *Bohemen*. De Kardinaal CHIGI in 1655 onder den naam van ALEXANDER DEN VII, den Pausfelijken zetel beklommen hebbende, ontbood hem naar *Rome*, met inzigt om hem blijken van die achting te geven, welke hij reeds te *Keulen* voor hem hadt opgevat. CARAMUEL vergenoegde zig met de Bisdommen van *Campagne* en van *Sutriano*, die weinig voordeel opleverden, en welke hem door den Paus op den 9 julij 1657 wierden geschonken. Het enigfte, dat hem in dien weinig voordeel aanbrengenden post tegens de borst ftond, beftond daar in, dat hij zig verftoken zag van de nodige middelen om zijne werken in 't licht te geven, die hij onophoudelijk fchreef. In 1673 bedankte hij vrijwillig voor die beide Bisdommen; maar den 25 feptember van het zelvde jaar fchonk Koning KAREL DE II, hem dat van *Vigevano*, tusfen *Milaan* en *Pavia* gelegen, dit behieldt hij bij de negen jaren lang, dat is, tot op zijn dood, die den 8 feptember 1682 voorviel, toen hij den ouderdom van 77 jaren hadt bereikt. Hij wierdt begraven in de hoofdkerk van *Vigevano*, met dit kort graffchrift op zijn zark geplaatst:

Magnus CARAMUEL
Epifcopus Vigevani.

Benevens deze inferiptie nog op een pijlaster die 'er tegens over ftaat: *En ubi lingua filet & Calamus magni* JOANNIS CARAMUEL, *qui vel* XI *ætatis anno libros fcribens, mox Monachus, Pontificibus Carus ac Regibus,* XXX *hominum millia revocavit ab hæreft, obfeffam ingenio & enfe liberavit Pragam, linguas omnes edoctus,*

&

& disciplinas, vitæ annis æquavit volumina, in LXXVII *ita vegetus ut nunquam otiatus; demum ſuis in operibus immortalis, nuncio Comete tum nato cum obiit, dum in hac Cathedrali Epiſcopi æternum clari pro natæ Virginis feſto veſperæ ſolvebantur, cælo natus, terras reliquit* M.DC.LXXXII.

De oirdeelvellingen over CARAMUEL, zijn bij de verſchillende Schrijvers niet van een en denzelvden ſtempel; ſommigen roemen ten hoogſten zijne geleerdheid, vlugheid van vernuft, ſchranderheid en welſprekendheid; daar anderen hem ter naauwernood onder de klaſſe der halve Geleerden willen gerangſchikt hebben, die in alle wetenſchappen waande bedreven te zijn, en nauwlijks de ſchors van de meesten had: afgeligt, daar bij ene trotſe verwaandheid bezat, die hem onverdraaglijk maakte, en zeer vervolgziek ten aanzien van andere gezindheden. De meesten komen egter daar in overeen, dat hij geleerd was, oneindig hadt gelezen, en van enen zeer werkzamen aart; dat zijn begrip vlug was, doch dat het hem aan oirdeel mangelde; dat hij met vrugt 't algemeen van dienst hadt kunnen zijn, indien hij zijne alle te verregaande ſchrijflust hadt beteugeld, en zig tot zodanige onderwerpen bepaald, waar toe hij berekend was; maar hij heeft de dwaasheid gehadt, om lijvige werken over allerleije wetenſchappen te ſchrijven, en het was met inzigt om die in 't licht te geven, dat hij op zijne kosten ene drukkerij te *St. Angelo* onderhieldt, gedurende den tijd dat hij Biſchop van *Campagna* was.

Om alle de werken op te noemen, die CARAMUEL heeft doen drukken, zouden wij enige bladzijden moeten vullen, wij verwijzen dus liever zodanige lezers, die daar nauwkeurig berigt van begeren, tot NICERON en PAQUOT; en zullen ons vergenoegen met de tijtels van enigen der voornaamſten op te geven: 1. *Ars Grammatica Linguæ latinæ, Romæ, in folio.* 2. *Matheſis biceps vetus & nova. II. Vol.* 1670, *in folio.* 3. *Trismegistus Theologicus. Vigleï.* 1679. *II. Vol. in fol.* 4. *Matheſis biceps &c. Campan.* 1670. *II. Vol. in fol.* 5. *Arte nueva de Muſica &c. Roma* 1669. 4to. 6. *Joculeria Naturæ & Artis.*

Francof 1667. 4to. &c. —— VAL. ANDR., *Fast. Acad.* pag. 143. J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 601. DE VISCH, *Scriptores S Ord. Cisterc.* N. ANTONII, *Bibliot'n. Hispana.* Tom. I. pag. 505--510. A. DE WAITTE, *Hist. Cameron.* Tom. II. p. 598--601. UGHELLI, *Italia Sacra.* Tom. IV. pag. 598--601. BAILLET, *Jug. d. Sav.* Tom. II. P. III. p. 99. Tom. III. p 207. Tom. V. P. I. p. 299. Tom. VI. P. II. p. 2. MENCHEN, *Bibl. Mil. Erud.* p. 110. NICERON, *Mem. pour ſervir à l'Hiſt. des Hommes illuſtr.* Tom. XXIX. pag. 259--273. PAQUOT, *Mem. litter.* Tom. VIII. pag. 251--289. JÖCHER, *Gel. Lex.*

CARAUSIUS, een *Goijlander* van geboorte, was een *Bataafs* Zeeroover, die omtrent het jaar 280 onder de regering van Keizer MAXIMIAAN zig meester van de zee maakte, ingevolge getuigenis van S. VAN LEEUWEN. Bij gemelden Keizer in ongunst geraakt zijnde, begaf hij zig naar *Brittanje*, en matigde zig aldaar het hoogſte gebied aan; ja wierp zig zelvs als Keizer op. Men vindt 'er die hem liever houden voor een *Geldersman*, genaamd CARAUS, waar voor de Romeinen CARAUSIUS geſchreven hebben. Uit de Geſchiedenisſen van dien tijd weet men, dat 'er, onder de regering van DIOCLETIAAN en MAXIMIAAN, grote beroerten in het Rijk ontſtaan waren, en dat CARAUSIUS, als Zeevoogd, de *Flaamſe* kusten bewaarde, tegen de invallen der *Franken* en *Saxers*; ook, dat hij grote overwinningen en buit op hen behaalde, vermits hij, door de *Bataviſe* volken kragtdadig onderſteund werdt, waar voor hij hun, egter, een gedeelte van den buit moest afſtaan; iets, 't welk hij te ligter doen konde, doordien hij geen de minſte rekening aan de *Romeinſe* Stadhouders deedt, noch iets in de ſchatkist van het Rijk bragt; het welk dan ook de oirzaak was, dat de Stadhouder beval, hem omtebrengen, en dat hij, dit ontwaar wordende, met de geroofde goederen, de vlugt naar *Brittanje* nam. DIOCLETIAAN, elders de handen vol hebbende, gaf hem, gedurende den tijd van zeven jaren, gelegenheid om aldaar zijn rol te ſpelen. MAXIMIAAN, die tot medegenoot van het Rijk was aangenomen, zondt CONSTANTYN CHLORUS tegen hem; doch hij wist

zig

zig zo wel te verdedigen, dat beide de Keizers zig genoodzaakt vonden, een verdrag met hem aan te gaan, en hem, als Keizer of Koning, in 't bezit van *Engeland* te laten; tot dat hij, na verloop der gezegde zeven jaren, door een zijner huisgenoten, ALECTUS genaamd, vermoord werdt. Deze, zig het oppergezag hebbende aangematigd, werdt, drie jaren daar na, door ASCLEPIADORUS, Overſten der Lijfwagten, insgelijks omgebragt. Na hem kwam het Gewest van *Britanje* weder onder de magt der *Romeinen*. Behalven de gemelde ontrouw, door CARAUSIUS, ten aanzien van 't Rijk, gepleegd, werdt hem nog ten laste gelegd, dat hij aan de *Frankiſche* en *Saxiſche* Rovers enen vrijen doortogt in de landen, en ook in het gebied van het Rijk vergund hebbende, dezelven hunnen buit ontweldigd, en dien voor zig behouden hadt. —— S. VAN LEEUWEN, *Bat. Ill.* fol. 379. OSSIAN, *The War of* CARUS. SLICHTENHORST, *Gelderſche Geſchiedenisſen*, II. D. fol. 20. SCHOTANUS, *Citron. van Friesland*, fol. 29.

CARDEVACQUE (FERDINAND DE), Schildknaap, Heer van *Beaumont*, wierdt ten jare 1572 te *Arras* geboren, uit KAREL DE CARDEVACQUE en ADRIANA DE SAINT-VAAST, beide uit adelijke geſlagten geſproten. Toen hij zijn kindſe jaren hadt geſleten, en in ſtaat was onderwijs te genieten, ſtelde hem zijn vader onder 't opzigt van den godvrugtigen en geleerden ANTONY MEYER, Opperſten van het ſchool te *Arras*; de jongeling maakte zulke voorſpoedige voortgangen onder dezen ſchranderen Meester, dat hij alle zijne medeleerlingen de loef afſtak en hen in bekwaamheid voorbij ſtreefde. Deze eerſte letterkundige loopbane ten einde geſtreefd zijnde, leî hij zig met alle vlijt toe, op het beoeffenen der geſchiedenis en der ſtaatkunde, en wel inzonderheid op de oudheden van zijn vaderland. De grote bekwaamheden, die hij door zijn vlug vernuft, geholpen door zijn vlijtig ſtuderen, verkreeg, gevoegd bij zijne beſchaafdheid, vriendelijkheid, en geregeldheid van gedrag, deedt hem door zijne medeburgers achten en beminnen, en gaf aanleiding dat tot tienmalen toe de waardigheid van Schepen aan hem wierdt opgedragen, welke aanzien-

lijke post hij met de zorgvuldigſte trouwe en ijver waarnam. Den dood hem in den bloei van zijn leven op den 1 december 1614 weggerukt hebbende, wierdt hij begraven in de laatſte verblijfplaatſe zijner voorouderen, zijnde de kerk van het *Rekolletten* klooster te *Arras*. CARDEVACQUE heeft tot zijne eerſte vrouw gehadt MANON DE LA MOTTE-BARAFFE, dogter van FRANS en MARGRIET DE BREUCQ, en hij hertrouwde in 't jaar 1606, met MARIA BLONDEL, Vrouwe van *Houtbois* en *Havrincourt*. Uit beide deze huwelijken heeft hij vele kinderen verwekt; en uit het tweede is voortgekomen in den vierde graad, Mr. LODEWYK DE CARDEVACQUE, Marquis van *Havrincourt*, geboren in 1707, die zig in *Franſen* dienst begaf, en opvolgelijk tot Luitenant Generaal en Brigadier der Kavallerie is bevorderd; ten jare 1760 was hij Lt. Generaal en Gouverneur van *Hesdin*; den 24 meij 1749 wierdt hij aangeſteld tot gewoon Gezant aan het Hof van *Stokholm*, en in 1762, in die zelvde hoedanigheid bij de *Bataafſe* Republijk. Hij trouwde den 10 junij 1737, met ANTONIA BARBONE THERESIA LANGUET, ene nigte van den beroemden JAN JOSEF LANGUET DE GERGY, Aartsbisſchop van *Sens*.

FERDINAND heeft verſcheidene werken nagelaten, waar van de belangrijkſten zijn: 1. *Nænia in obitum* ALEX. FARNESII, *Parmæ ac Placentiæ Ducis*. 2. *Hiſtoire des Comtes d'Artois*. 3. *Hiſtoire des Evesques de Tournay. in* 4to. 4. *Le Cupidon de l'Amour divin, compoſé en vers françois. in* 4to. —— LOCRII, *Chron. Belg.* 681. SANDERI, *Biblioth. Belg.* Part. I. 290, 291. VAL. ANDR., *Bibl. Belg.* p. 216. J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 275. CARPENTIER, *Hiſt. Geneal. des Païs-Bas.* Tom. II. p. 824. *Tablettes Hiſtor. & Geneal., Paris* 1752. p. 139. *Diction. Geneal. Paris* 1757. Tom. I. p. 378. *Calendrier des Princes. Paris* 1762. p. 54. 75, 76. PAQUOT, *Mem. litter.* Tom. V. p. 62–64.

CARDON (LODEGARDUS), is geboren te *Gent*, in het jaar 1587, heeft te *Douai* geſtudeerd, en is aldaar ten jare 1610 bevorderd tot Licentiaat in de godgeleerdheid; vervol-

gens

gens geweest, eerst Pastoor te *Winkle*, daar na te *Asfenade*, en laatstelijk Aartspriester te *Hulst*. Hij was een man van een voorbeeldige godsvrugt, en groot ijveraar voor de belangen van den Roomsen godsdienst. Veertig jaren oud zijnde stierf hij den 7 meij 1627; na in het licht te hebben gegeven: *De antiqua populi devotione erga Virg. Deiparam, in Capella ad Quercum, juxta Hulstum. Gandav.* 1614. —— J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 814.

CARIOVALDA, is de naam van een *Batavisch* Veldoverften, aan wien door fommigen de tijtel van Koning wordt gegeven. Hij was de opvolger van VEROMERUS; die in den aanvang van des Zaligmakers geboorte geleefd heeft. CARIOVALDA was een dapper Krijgsman, die na agttien jaren het beftier in handen gehad te hebben, in enen veldflag tegens de *Cheruscen* fneuvelde; zijnde dezen ftrijd allernoodlottigst voor de *Batavieren*, doordien 'er een menigte van fneuvelde, en daar onder een groot aantal Edelen, die door een krijgslist hunner vijanden, in ene hinderlage in een bosch geplaatst, gelokt waren. Na dat CARIOVALDA zig gedurende een geruimen tijd met de grootfte dapperheid verweerd hadt, befpeurde hij dat de vijand veld op hem won, en beval aan zijne benden, om van alle kanten op dezelven aan te vallen, en hij reedt met een losfen teugel op een gantfen drom in, als een leeuw vegtende, doch van een menigte pijlen als doorboord, viel hij van zijn paard, en wierdt als toen wel dra afgemaakt. TACITUS noemt hem Hertog der Batavieren, *Dux Batavorum*. —— S. VAN LEEUWEN, *Bat. Ill.* p. 673. M. v. D. HOUVE, *Handv. Chron.* II. D. bl. 39.

CARLETON (DUDLEI), was wegens den *Engelfen* Koning JAKOB DEN I, Gezant bij de *Bataafse* Republijk ten jare 1617 enz.; een tijdvak waar in de *Contra-remonstrantse* partij met Prins MAURITS aan het hoofd, ongemeen ijverde om een *Nationaal Sijnode* te doen bijeenroepen. Deze partij hadt Koning JAKOB ook in hunne belangen weten te lokken, en deze hadt ingevolge hier van aan zijnen Gezant bevel gezonden,

om door alle mooglijke middelen dit ontwerp te begunſtigen; om hier nu aan dienstbaar te zijn, deedt CARLETON op den 6 oktober 1617, ter vergadering van hun Hoog Mogenden, ene redevoering, waar in hij „ den oirſprong der *Remonſtrant-* „ *ſe* gevoelens niet hoger bragt, dan tot den leeftijd van AR- „ MINIUS, de *Contra-remonſtranten* verklarende voor aanhangers „ der zuivere oude lere, die door reſolutien, bij meerderheid „ van ſtemmen genomen, gekweld, verdrukt en tot afzonde- „ ring, welke men met den haatlijken naam van ſcheuring en „ oproer benoemde, gedrongen werden." Voorts merkte hij „ de *Unie van Utrecht* aan, als gegrond op den godsdienst; het „ punt waar bij elk gewest gelaten werdt, om over den gods- „ dienst te beſchikken, zag, meende hij, alleen op de hand- „ having der zuivere lere, niet op het invoeren van nieuwig- „ heden." En naardemaal de geſchillen in verſcheiden' ge- westen waren doorgedrongen, beſloot hij „ dat zij, niet door „ een *Provintiale*, maar door ene *Nationale Sijnode*, moesten „ weggenomen worden. Het houden van welk ene *Sijnode* „ hij den Staten uit naam zijns Meesters," want zelvs was hij, meent men, nader in 't gevoelen der *Remonſtranten*, dan in dat van hunne partijen, „ ernſtelijk aanraadde." De *Staten van Holland*, of de meeste leden derzelve, zig voelende ge- raakt door deze redevoering, verdedigden hunne reſolutien betrekkelijk dit onderwerp genomen, vrijmoedigliik, den Ge- zant voorhoudende: „ dat de oorlog tegen *Spanje*, de oirzaak „ der *Unie van Utrecht*, niet om den godsdienst begonnen was, „ maar om 't ſchenden der vrijheden, handvesten en voorreg- „ ten, van welken geen der minſten was het regt van elk „ gewest, om orde te ſtellen op de *kerklijke zaken*; onder welk „ regt zij begrepen de magt om onwettige kerkelijke beſtraf- „ fingen te beletten; om Kerkendienaars te ſtellen en af te „ zetten, om zig tegen in- en uitheems geweld te verzekeren, „ en om te verhinderen, dat de Geregtsho en *provijien* ver- „ leenden tegen de reſolutien der Staten aangekant; het naar- „ komen van welke reſolutien zij, overeenkomſtig met den „ raad, hun, door zijne Majeſteit van *Groot-Britanje*, voor-

„ be-

„ heen gegeven, nog hielden voor het beste middel, om de „ kerklijke eendragt te verkrijgen. De *Nationale Sijnode* was „ hier toe, huns oirdeels, geheel ondienſtig, zo wel als de be„ ſlisſing der geſchillen. Ook begrepen zij nog, dat deze „ *Sijnode* hun, door de andere gewesten, niet mogt over„ drongen worden."

Doch, behalven in dit antwoord, werdt CARLETONS *Redevoering* wederlegd, in een boekje, zonder naam des Schrijvers, in november, in 't licht gegeven, onder den tijtel van *Weegſchaal.* De Gezant toonde 'er zig zeer over gebelgd; zelvs ſchreef 'er Koning JAKOB over aan hun Hoog Mogenden; die na vele tegenſtribbelingen, eindelijk, zonder bewilliging van *Holland*, *Utrecht* en *Overijsſel*, de *Weegſchaal* verboden, 1000 guldens belovende aan hem, die den Schrijver, en 600 guldens aan hem, die den Drukker wist aan te wijzen. Doch 't plakaat, waarbij dit verbod geſchiedde, werdt in verſcheiden ſteden, niet afgekondigd. Enigen deden, ſedert, ſcherp onderzoek naar den Schrijver, zonder hem te ontdekken. De Secretaris der Staten van *Utrecht*, CILLIS VAN LEDENBERG, werdt verdagt gehouden, dat hij de hand gehad hadt, in dit werkje; doch naderhand is gebleken, dat JAKOB TAURINUS, Remonſtrants Predikant te *Utrecht*, de *Weegſchaal* geſchreven heeft. Voor het drukken en afkondigen van genoemd plakaat, verklaarden de Gecommitteerden der Staten van *Holland* ter Generaliteit, „ dat hare Principalen 't voor„ ſchreven boeksken bij enige Gecommitteerden uit hunne ver„ gadering deden examineren en confereren met de gedane „ propoſitie, om te zien, of daar in zulken exces was, dat „ zodanige beloningen voor den aanbrenger van den Autheur „ en Drukker zoude behoren geſteld te worden, en mitsdien „ verzoekende, dat men intusſen met het arresteren van 't „ Plakaat zoude ſuperſederen." Die van *Utrecht* en *Overijsſel* deden gelijke verklaring en verzoek; ook verklaarden nog daar na die van *Holland*, gevolgd door die van *Utrecht* en *Overijsſel*, ziende dat de andere Provintien met 't plakaat voort wilden: „ dat zo lang als hunne Provintien in 't voorſchre-

„ ven

„ ven plakaat niet hadden geconſenteert, dat men 't zelve op „ den naam van de Staten Generaal, niet vermogt noch be„ hoorde te arresteren en publiceren." Ja dat meer is, den Landſchapsdrukker HILLEBRANDT JAKOBSZOON VAN WOU, wierdt het drukken van 't plakaat van wegen de *Staten van Holland* verboden; doch dit alles kost niet helpen; de vier provintien, ziende dat de Drukker zwarigheid maakte in 't plakaat te drukken, verſtonden dat men een affchrift daar van, bij den Griffier getekent, zoude zenden aan de gezamentlijke provintien; met verzoek, dat zij 't wilden doen drukken, publiceren en affigeren; ook deedt men 'er een affchrift van behandigen aan den Gezant CARLETON.

Den 12 januarij 1619, deedt DUDLEI CARLETON een voorſtel ter vergadering van hun Hoog Mogenden, waar in hij betoonde partij te zijn van de drie gevangene Heren, en onder anderen kwalijk ſprak van DE GROOT; doch niets tot zijn nadeel wist te noemen, dan dat hij de vrijheid der zeevaart en visſcherije gedreven hadt, waar door zijne Majeſteit van *Groot-Britanje, de grootſte Eiland-Vorst die 'er was*, drukte hij zig uit, zig gehoond rekende. —— J. BIRCH, *Negotiat. from.* 1592 *to* 1617. p. 205. BAUDARTIUS, *Mem.* IX. B. bl. 69. *Lettres, Memoires, a Negotiations du Chev.* CARLETON, *à la Haye et à Leide*, 1759. III. *Tomes*, 8*vo.* UYTENBOGAART, *Kerk. Geſch.* bl. 829. 859. UYTENBOG. *Leven*, bl. 263. 268. GROTIUS, *Verantw.* bl. 214. G. BRANDT, *Hiſt. der Reform.* II. D. bl. 641, 642. WAG, *Vad. Hiſt.* X. D. bl. 154. 180--182. 290. 331.

CARLIER (LODEWYK), is geweest Kancelier van *Kamerik*, waar zijn geſlagt in groot aanzien was, hij behoorde onder de verbonden Edelen, en wierdt benevens nog 17 anderen op den 1 junij 1568 te *Bruſſel* door last van ALVA onthoofd. Waarſchijnlijk was hij een broeder, ten minſten een ſtamgenoot, van JAN CARLIER, die door de Walſe Hervormden te *Antwerpen* afgevaardigd was, om met Prins WILLEM DE I. in onderhandeling te treden, wegens de vrijheid der godsdienstoefeningen.

Men ontmoet verſcheiden geſlagten die den naam van CAR-

LIER gevoerd hebben. Zie LE CARPENTIER, *Hiſt. Genéal. des Pais-Bas*, Part. III. p. 366, 367; die ook elders daar van gewag maakt, p. 88. 188. 618. 742. Nog komt voor eenen ANTHONY CARLIER, Ambagtsheer van *Hoog-Blokland*, onder de Vaſallen van *Holland*; doch niet beſchreven ter dagvaart. Eenen ÆGIDIUS CARLIER, een zeer geleerd man, die eerst Deken is geweest van de Hoofdkerk te *Kamerijk* en naderhand Profeſſor in de Godgeleerdheid te *Parijs*. HENDRIK CARLIER, beroemd Med. Doktor, die geſchreven heeft: *Caſtigationes Medicinæ practicæ &c.* —— J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 27. 438. M. v. d. HOUVE, *Handv. Chronijk*, bl. 62. 65. S. v. LEEUWEN, *Ecl. illuſtr.* bl. 686. 691. P. C. BOR, *Ned. Hiſt.* I. D. bl. 238. J. W. TE WATER, *Hiſt. van 't Verbond der Ed.* II. D. bl. 318.

CARNARIUS (JOHANNES), was een Schrijver van de XVIde eeuw, te *Gent* geboren, die zig met 'er woon naar *Padua* begaf, alwaar hij in 1553 leefde. Hij was Doktor en Hoogleraar in de geneeskunde aan die Hogeſchool, ook leraarde hij 'er enigen tijd de zedekundige wijsbegeerte. Men heeft van hem in druk: *De Podagra laudibus Oratio. Oratio habita in diſceſſu* MARCI ANTONII VENERII, *Patavinæ urbis Prætoris. Carmina de Thermis Patavinis.* Zijnde deze drie verhandelingen bij malkanderen gedrukt te *Padua* ten jare 1553, in 12mo. —— SIMLERI, *Epitome Gesneri*, fol. 184. MATTHIÆ, *Conſpectus hiſt. Medicor.* 210. J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 604. PAQUOT, *Mem. litter.* Tom. XI. p. 196, 197.

CARNIN (CLAUDIUS), geboren te *Douai*, omtrent het jaar 1576, is waarſchijnlijk de zoon geweest van CLAUDIUS DE CARNIN, Heer van *St. Leger*, *des Fontaines* en van *Gommecourt*, die in 1574 huwde aan MARIA DE MARQUAIS, zuster van JAN DE MARQUAIS, Heer van *Villers*. Waarſchijnlijk dat CARNIN zijne ſtudien te *Douai* volvoerde, en 'er de waardigheden van Licentiaat in de godgeleerdheid en in de regten verkreeg; waar na hij tot Pastoor en Kanunnik teffens van de *St. Pieters* kerk in genoemde ſtad wierdt aangeſteld, welke bedieningen

hij

hij ten minſten zedert 1608 tot in 1624 heeft waargenomen.

Men heeft van hem in druk: 1. *Tractatus de vi & potestate Legum humanarum, in tres partes diſjectus, quarum prima universim de Legum tam Eccleſiasticarum, quam Civilium, ad mortale peccatum, obligatione diſcritur: ſecunda, Legum pœnalium obligandi vis discutitur: tertia, de obligatione Legum tributariarum disceptatur.* Duaci 16 3. 4to. 2. *Malleus, ſive oppugnatio Turris Babel, id eſt, Defenſio utriusque Politiæ.* Duaci 1624. 8vo. —— F. SWEERT, *Athen. Belg.* p. 178. VAL. ANDR., *Biblioth. Belg.* 139, 140. J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 183. GAZET, *Bibl. Sacrée du Pays-Bas*, p. 113. PAQUOT, *Mem. litter.* Tom. VII. p. 189, 190.

CAROLINA, zie KAROLINA.

CARON (JOHANNES), is geweest Benediktijner Monnik in het klooster van *St. Rictruda* te *Marche* in *Frans-Vlaanderen*, hij leefde omtrent het einde van de XVde eeuw, ſchijnt een liefhebber van 't beoeffenen der fraaije letteren en wel inzonderheid van de digtkonst te zijn geweest. Hij heeft uitgegeven en aan zijnen leermeester ERARD BERTOT opgedragen, *Opusculum Tumultuum*, in 4to. gedrukt, zonder melding van plaats noch jaar. —— J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 605.

CARON (NOEL DE), Heer van *Schonewal*, is een verdienſtelijk Staatsman geweest, en een bijzonder vriend van WILLEM DEN I, Prinſe van *Oranje*, dien hij wist te bewerken dat ten jare 1579 tot Stadhouder van *Vlaanderen* wierdt benoemd; doch welke waardigheid die Vorst nimmer heeft willen aanvaarden, blijkens zijne uitgegevene *Apologie*, bl. 90.

CARON was ten jare 1584 lid wegens *Vlaanderen* van de aanzienelijke kommisſie naar *Frankrijk*, om het oppergezag dezer Landen aan diens Koning HENDRIK DE IV. onder zekere voorwaarden aan te bieden. Dit Gezantſchap vertrok den 3 januarij te water, begeleid van 14 oorlogſchepen, die, door tegenwind, te *Boulogne* inliepen. Van hier ſloegen de Gezanten op weg naar *Parijs*; doch zij kregen op reize, last van den Ko-

Koning, om zig 14 dagen te *Senlis* op te houden, alwaar zij den 24 aankwamen, woordende alomme zeer heus bejegend en op 's Konings kosten onthaald. Terwijl zij te *Senlis* vertoefden, zogt de *Spaanſe* Ambasſadeur, Don BERNARDYN DE MENDOZA, den Koning te bewegen, om hun gehoor te weigeren, voorgevende: „ dat hun als muitelingen, zo veel eers niet „ toekwam." Doch HENDRIK voegde hem dit merkwaardig antwoord toe: „ dat hij ze beſchouwde als verdrukten, die „ heul kwamen zoeken in *Frankrijk*, daar men 't zig van „ ouds, tot eer rekende, vreemdelingen, en mishandelde „ volken, zo wel als vervolgde Vorſten, goedertierenlijk te „ bejegenen." Hij deedt, vervolgens, de *Nederlanders*, met een aanzienlijken ſleep van koetzen en ander rijtuig, afhalen van *Senlis*, en verleende hun, op den 13 februarij, gehoor. De *Gelderſe* Kanſelier LEONINUS voerde het woord, ontvouwende beknoptelijk, de gelegenheid der Landen, welke zij zijner Majeſteit kwamen aanbieden, en die hij zeide, nog van zo vaste ſteden, behalven vele andere ſterkten, een onteldbaar getal van ſchepen, bootsvolk en bekwame lieden, havens en ſtromen, voorzien te zijn. Hij merkte aan, dat het enkel beletten van toevoer over *Calais* en *Mezieres* zeer veel toebrengen zou, tot krenkinge van den *Spanjaard*, dien zijne Majeſteit, derhalven, het overheerde deel der *Nederlanden* ligtelijk zou konnen ontweldigen. Hij ſmeekte, eindelijk, den Koning de beſcherminge en heerſchappij te willen aanvaarden van volken, die, meestendeels van ouds, leden gewees waren van *Frankrijk*. De Koning hoorde en beantwoordde zijne aanſpraak met toegenegenheid, en beval den Gezanten, hunnen last, ſchriftelijk, over te leveren, op dat hij 'er zig op zou mogen beraden. Het verdere voorgevallene ten aanzien van deze merkwaardige handeling, vindt men wijdlopig geboekt bij onze *Nederlandſe* Hiſtorieſchrijvers, en wel inzonderheid bij BOR en WAGENAAR, daar wij onze lezers naar toe wijzen, ons vergenoegende met enkel te berigten, dat deze zaak niet tot ſtand kwam, en de onderhandelingen daaromtrent, vrugteloos afliepen.

In

In dit zelvde jaar namentlijk den 18 junij, vertrok CARON met enige andere Heren als Gezanten naar *Engeland*, ten einde de Koningin ELIZABETH de zelvde aanbieding te doen, welke vrugteloos bij den *Franſen* Koning was afgeloopen. Zij kwamen door tegenwind opgehouden, niet voor den 6 julij te *Londen*, en zij wierden reeds den 9den ten gehoor bij de Koningin ingeleid. JOOST VAN MENYN, Penſionaris van *Dordrecht*, voerde het woord, boodt der Koninginne de opperheerſchappij der *Nederlanden* aan, en leverde, te gelijk, de punten over, waar op zij verzogt werdt dezelve te ontvangen. Zij beriedt zig maar weinige dagen, en wees toen de aanbieding der hoge Overheid van de hand. Vervolgens zogt men met haar te overkomen, op ene altoosdurende beſcherming der Landen; doch hier na luisterde zij even weinig. Men tradt dan, eindelijk in onderhandeling, over bepaalden onderſtand, gedurende den oorlog; dit gelukte, en 'er werdt een verdrag van gefloten, 't welk men bij de boven aangehaalde Hiſtorieſchrijvers geboekt vindt.

CARON zig ten jare 1600 als gewoonlijke Agent wegens hun Hoog Mogendem aan het zelvde Hof bevindende, zogt de vredehandel met *Spanje* af te raden. In april dezes jaars met hare Majeſteit, in een gemeenzaam geſprek geraakt zijnde, verhaalde zij hem, „ hoe zeer zij aangezogt werdt, van „ den Infant ALBERTUS, om hare Gezanten te zenden naar „ *Boulogne*." Zij voegde 'er bij: „ dat de Aartshertog zig „ vleide, dat de verpandde ſteden, of hem overgeleverd, of, „ ten minſten, door haar bewaard zouden worden. Ook ver„ langde hij naar 't openen der vaart op *Engeland*, voor zijne „ onderzaten, doch wenste, te gelijk, dat den ingezetenen „ der *Verenigde Gewesten* belet mogt worden, op *Spanje*, on„ der *Engelſe* namen, te handelen." De Koningin verklaarde, wijders, met algemene woorden, dat zij niets beſluiten zou, ſtrijdig met de vriendſchap die zij den Staten beloofd hadt. CARON, haar ziende in een' goeden luim, veritoutte zig, haar te vragen, of zij beſloten hadt, Gezanten naar *Boulogne* te zenden, of niet? doch zij was te leep, om hem, hier

hier op regtſtreeks te antwoorden. *Hola!* zeide zij, *ik moet mij, deswege, nog eerst beraden; verzeker gij ſlegts den Staten, dat zij op mij, als op een rots, vertrouwen mogen.* In 't weggaan, beet zij hem deze ſpreuk der ſchrifture toe, in 't latijn: MODICÆ FIDEI, QUARE DUBITASTI, *Kleingelovige, waarom hebt gij getwijffeld?* nogthans beſloot zij eerlang tot het afvaardigen van een gezantſchap naar *Boulogne*, daar drie of vier maanden geſleten werden, zonder dat de *Engelſen* en *Nederlanders*, met die uit den naam des Konings van *Spanje* ſpraken, ſchoon zij door de Aartshertogen waren afgezonden, eens in eigenlijke onderhandeling hadden konnen treden. Men ſcheidde derhalven vrugteloos; 't welk openlijk geweten werdt aan een geſchil over den rang, dien de *Engelſen* den anderen niet afſtaan wilden.

De toerusting ener aanzienlijke vloot in *Spanje* ten jare 1601, die ten dele, tot onderſteuning der wederſpannigen in *Ierland*, geſchikt was, hadt de Koningin van *Engeland* dit jaar bewogen, om den Staten enen onderſtand van 5000 man toe te ſtaan; mids menze in *Vlaanderen*, en tot ontzet van *Oostende*, gebruikte. Daar zijn 'er die willen, dat de Agent CARON, haar dit in 't hoofd gebragt hadt; doch 't is waarſchijnlijker, dat zij heimelijk getragt heeft naar *Oostende*, en dat ook hierom bewerkt werdt, dat het bevel over deze vesting, en over de nieuwe en oude *Engelſe* regimenten, die, binnen dezelve, ſtonden gebruikt te worden, aan den Ridder VERE werdt opgedragen. De aanbieding der Koninginne was hier egter dankelijk aangenomen; te meer, om dat 'er, in 't voorjaar, iet in *Engeland* gebeurd was, waar uit vermoedt werdt, dat men haar van dezen Staat zogt te vervreemden. De GRAAV VAN ESSEX namelijk, uit zijne hegtenis geſlaakt zijnde, hadt zig, zedert, in gevaarlijke aanſlagen, tegen de perſoon en regering der Koninginne, laten inwikkelen, en was hierop, gevat, veroirdeeld en onthalsd. Hij hadt zig altoos zo groot een' vriend getoond van dit gemenebest, dat men vermoedde, dat CARON niet onkundig van zijne oogmerken zijn moest; nogthans betuigde hij, dat hij 'er dezen nimmer iet van ontdekt

hadt. Men vreesde, hier, dat zijn dood, de partij, die voor den vrede ijverde, te veel ingang zou doen krijgen bij de Koninginne; waarom men zeer in zijn schik was met de aanbieding van nieuwen onderstand.

Na den dood van Koningin ELIZABETH, welke op den 3 april 1602 voorviel, beklom JAKOB, Koning van *Schotland*, haar naaste bloedverwant, den *Engelsen* troon. Hij sloot den 28 augustus 1604 een verdrag met *Spanje*, dat ganls en al niet naar den zin van de *Verenigde Staten* was; doch zij ontveinsden voor dien tijd hun ongenoegen, zendende hem hunnen gewoonlijken Agent NOËL DE CARON toe, met den tijtel van *Ambassadeur*; in welke hoedanigheid, hij, onaangezien de tegenkanting des *Spaansen* Gezants, door zijne Majesteit erkend werdt.

Ten jare 1613, hadt OLDENBARNEVELD aan Koning JAKOB door onzen Gezant CARON, die onlangs in *Holland* geweest was, den staat der kerkelijke geschillen hier te Lande, doen vertonen, en te wege gebragt, dat zijne Majesteit den algemenen Staten, en daarna ook den Staten van *Holland*, schreef, dat hij de leer, die wederzijds betwist werdt, verdraaglijk hieldt. Koning JAKOB liet zig voorstaan, dat hij de godgeleerde verschillen in den grond verstondt. In 't jaar 1610, hadt hij den *Staatsen* buitengewonen Gezanten reeds te kennen gegeven, dat men ze niet op den predikstoel brengen, maar in stilte dulden moest. Doch tegen VORSTIUS hadt hij zig daar na heftiglijk verklaard, in enige brieven, in welken hij ook de *Remonstranten* in 't gemeen, als *Ketters* en *Scheurmakers*, hadt afgemaald. Men verwonderde zig hierom, over de brieven, welke hij nu herwaards zondt.

In het jaar 1616, waren de Staten van dit gemenebest ijverig bedagt, om, ware het mooglijk, de steden *Vlissingen*, *Briele* en het fort *Rammekens*, die aan de *Engelsen* verpand waren, en waarin zij bezetting hielden, te losen. De gelegenheid hier toe was hun gunstig; doordien Koning JAKOB in gedurige verlegenheid van geld was, 't welk hij met zo een milde hand spilde, onder een groot getal van gunstelingen, dat hij nauwlijks middel wist, om de kosten zijner hofhoudinge, behoor-

hoorlijk, goed te maken. Het Parlement, wetende hoe kwalijk 's Konings inkomſten beſteed werden, was, ſedert enigen tijd, huiverig geweest, om hem te onderſteunen. Het laatſte was, in 't jaar 1614, vrugteloos geſcheiden, en 't volk was thans zo misnoegd op de Regering, dat het niet te wagten was, dat de Koning een nieuw zou beſchrijven; 't welk nogthans vereischt werdt, om, met 's Volks genoegen, aan penningen te geraken. Dit alles wist men in den *Hage;* de enige zwarigheid beſtond maar, in de zaak derwijze te beleggen, dat de Koning de herlevering der ſteden zelv' voorſloeg; wanneer men gelegenheid hebben zou, om hem, met minder dan agt millioenen te voldoen, welke men ten volle zoude hebben moeten betalen, indien de herlevering van der Staten zijde, begeerd was geworden. En, om den Koning hier toe te brengen, werdt het ſtuk zo men meent, voornaamlijk door beſtelling van OLDENBARNEVELD, op deze wijze, aangelegd. Men liet de *Engelſe* bezettingen, in de ſteden van verzekering, enigen tijd, onbetaald; zij vielen hier op klagtig aan den Koning, die de Staten vermaande, op het voldoen der knegten te paſſen. Men beriep zig op den ſlegten ſtaat van 's lands geldmiddelen, veroirzaakt door den oorlog; aan 't krijgsvolk gaf men goed beſcheid, doch verſchoof hunne voldoening van tijd tot tijd. In *Engeland* hieldt men aan, met dringen op betaling, bij den *Staatſen* Gezant CARON, die eindelijk, als uit zig zelven, voorſloeg: „ dat de Staten veel„ ligt beſluiten zouden, het uiterſte hunner pogingen in 't „ werk te ſtellen, om alle 's Konings agterſtallen te voldoen, „ en 't geld daar toe nodig, tot ene hoge rente, op te ne„ men; zo zijne Majeſteit kon goedvinden, hun de herleve„ ring der ſteden van verzekering aan te bieden." Deze opening vondt gehoor bij den Koning, die ontbloot was van geld; en bij de Hovelingen, die met verlangen hunkerden naar dezen vetten buit. De Koning ſchreef kort hier na aan de Staten: „ dat hij, hen aanziende voor zijn goede vrienden en „ bondgenoten, die een en denzelvden godsdienst met hem „ beleden, en in de algemene zaken, het zelvde belang had-

„ den als hij, geene reden hadt, om te dugten, dat 'er ooit
„ enig misverſtand ontſtaan zou, tusſen hen beide; om welke
„ oirzaak hij, zo zij begeerden zig in t bezit te ſtellen van
„ hunne ſteden, genegen was, om hun dezelven weder te
„ geven." De Staten draalden niet, met hun beſluit. CARON kreeg last, om met den Koning te handelen. JAKOB DE I. magtigde zijnen geheimen Raad, om de zaak met hem af te doen, en men was 't eens binnen weinige dagen. De Staten verbonden zig, den Koning voor alle agterſtallen, twee millioenen en 728000 guldens eens te betalen; en deden 't op den beſtomden tijd. De bevelhebbers der ſteden van verzekering kregen, nog voor 't einde van meij, last, om dezelven te ruimen, en zulks geſchiedde ook eerlang.

Na dat CARON aan het Hof van *Engeland* gedurende een tijdvak van ruim 34 jaren met alle getrouwheid en ijver, eerst als Agent der Staten van *Holland*, waar toe hij ten jare 1590 in de plaats van JOACHIM ORTEL was aangeſteld, en zedert het jaar 1604 als Ambasſadeur van de algemene Staten, zijn vaderland met roem hadt gediend, ſtierf hij te *Londen* in december 1624. —— THUAN., *Hiſt. ſui temp.* Lib. LXXX. p. 714. HUG. GROTII, *Hiſt.* Lib. IX. p. 386. RIEMER, *Akt. Publ. Angl.* Tom. VI. p. 182, 183. Tom. VII. p. 210--212. G. BURNET, *Hiſt. of his own Time.* Vol. I. p. 15. RAPIN THOYRAS, *Hiſt. d'Anglet.* Tom. VI. p. 475--480. Tom. VII. p. 71, 72. 108--110. P. C. HOOFT, *Nederl. Geſ.* B. XV. bl. 659. REYD, *Ned. Geſ.* B. XVIII. bl. 442. 445. E. v. METEREN, *Ned. Oorl.* B. XV. bl. 483. P. C. BOR, *Ned. Hiſt. druk van* 1679, II. D. bl. 495. 524--526. 635. III. D. bl. 555. 617--620. H. GROTIUS, *Verantw.* Hoofdſt. VI. bl. 56. L. v. AITZEMA, *Zaken van St. en Oorl.* I. D. bl. 456. 469. WAGEN., *Vad. Hiſt.* VII. D. bl. 296. VIII. D. bl. 55. 90. 352. IX. D. bl. 92, 93. 111. 178. X. D. bl. 60. 103, 104. XI. D. bl. 21.

CARONDELET (JAN), Heer van *Champuans*, was een *Bourgonjer* van geboorte, en wierdt Kancelier van zijn vaderland

land ten jare 1480, in de plaats van WILLEM HUGONET, dien door de *Gentenaars* het hoofd was afgeflagen. In 't jaar 1486 wierdt hij benevens nog elf andere Raden en Hofbedienden van MAXIMILIAAN VAN OOSTENRYK, toen ten tijd Roomsch Koning en naderhand Keizer, door de *Bruggenaars* in hegtenis genomen, onder voorgeven, dat het Land flegt door hunne fchadelijke raadgevingen wierdt beftierd. De tijding van dit bedrijf was bij die van *Gent* zo aangenaam, dat zij den Bode, in de wandeling HAANEKRACHT genaamd, daar voor het ene jaarlijkfe inkomfte van zes ponden groten gedurende zijn leven, befchonken. Dan Keizer FREDERIK nam deze gevelldige daad zeer euvel op, en met zijn leger in het laatst van meij te *Evergem* gekomen zijnde, vaardigde hij zijnen Herauit af naar *Gent*, omtrent een mijl weg van daar liggende, en deed den ftedelingen gebieden, zij zouden hem als Opperheer van de *Overfchieldifche* heerfchappije erkennen en aanneemen, vóorts alle de gevangene Edellieden, en inzonderheid den Kancelier CARONDELET, in vrijheid ftellen. Doch hier luidde men geen oren naar; 't geen dermate den toorn van den Keizer ontftak, dat die hier op *Brugge* belegerde; doch de rust wierdt na enigen tijd herfteld, een verdrag gefloten, en de gevangene Heren in vrijheid gelaten.

Ten jare 1497 wierdt CARONDELET van zijne waardigheid als Kancelier ontzet, niet, om dat hij enig misdrijf hadt begaan, zo 't gerugt liep, maar door laster zijner vijanden. Hij is gehuwd geweest aan MARGARETA DE CHASSE, eene dogter van den Ridder HUGO DE CHASSE. —— HARÆI, *Annal. Brab.* Tom. I. p. 456. 477--497. J. LE CARPENTIER, *Hift. Genéal. des Païs-Bas.* Tom. II. p. 368. MIERIS, *Ned. Voifien*, D. bl. 195. 203, 204. 291.

CARONDELET (JAN), een zoon van den voorgaanden, is geboren te *Brugge* ten jare 1469. Hij is geweest Aartsbisfchop van *Palermo* en Preſident van den Geheimen Raad te *Mechelen*, en was een man zeer ervaren in de ſtaatkunde en regten. Toen in het jaar 1525 de Staten van *Holland*

Gouvernante der *Nederlanden*, MARGARETA VAN OOSTENRYK, ten ſterkſten aanmaanden, om een beſtand met *Frankrijk* te ſluiten, ten einde de viſcherijen onverhinderd mogten uitgeoeffend worden, doordien de genen die dezelve hanteerden, anderzins geene lasten noch beden konden betalen, zondt dezelve CARONDELET, benevens ANTONY VAN LALAING Graav van *Hoogſtraten*, Stadhouder van *Holland*, en JAN VAN BERGEN, Ridder van 't *Guldenvlies*, naar *Breda*, welke met den Gemagtigden van *Frankrijk*, den Heer WARTI, een beſtand voor zes maanden troffen, door het welk alle vijandſchappen zo te water als te lande, tuſſen *Frankrijk* en 's Keizers landen aan deze zijde gelegen, eindigden, op dat de koophandel, de haring- en andere viſcherijen onverhinderd zouden blijven, ook zouden ze elkanders vijanden geenen onderſtand, hoe die genaamd mogt worden, verſchaffen.

CARONDELET is ervaren geweest in velerleije wetenſchappen, en was een vriend van den geleerden ERASMUS, zo als vele nog voorhanden zijnde brieven tuſſen hen gewisſeld, getuigen. Ten jare 1550 door ene aanhoudende zware krankheid bezogt, lei hij zijn post als Preſident van den Geheimen Raad te *Mechelen* neer, en leefde nog in een zukkelenden toeſtand tot op den 8 februarij 1554, toen hij te *Mechelen* ſtierf. Zijn lijk wierdt naar *Brugge* vervoerd, en aldaar in 't graf zijner voorvaderen begraven. Hij heeft geſchreven: *Conſilia & Obſervationes Juris.* 4*to.* Nog vindt men bij BOR, *Ned. Hiſt.* IV. D. bl. 10. gewaagd, van enen JAKOB CARONDELET, Heer van *Marques* en *Estivant*, die ten jare 1595 Kanunnik van de hoofdkerk te *Luik* was, en Kancelier van derzelver Biſchop. —— J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 605. *Corps Dipl. par* DU MONT. Tom. IV. Part. I. p. 433. MIERIS, *Nederl. Vorſten*, II. D. bl. 211.

CAROLUS (JOHANNES), is geboren te *Antwerpen*, en volvoerde een gedeelte zijner ſtudien te *Leuven*, waar na hij die in *Frankrijk* ging voltoijen, en zig ten dien einde enigen tijd aan de Hogeſcholen van *Orleans* en van *Poitiers* ophield:

van

van daar reisde hij naar *Italie*, bezogt 'er de Akademien van *Padua* en *Bologne*, en verkreeg aan de eerſte de doktorale waardigheid in de regten, toen hij 23 jaren hadt bereikt. In de *Nederlanden* te rug gekeerd, oeffende hij gedurende tien jaren lang de praktijk als Advokaat te *Mechelen*; vervolgens wierdt hij door FILIPS DE II. aangeſteld tot Prokureur-Generaal in het Hof van *Friesland*, en vervolgens tot Raadsheer in het Parlement van *Mechelen*, alwaar hij ten jare 1597 Vice-Preſident en de oudſte Raadsheer was; op welk tijdvak hij zig tot den Geestelijken ſtaat begaf, en Lekebroeder wierdt in het *Rekolletten* klooster van die ſtad, alwaar hij den 13 ſeptember 1598 ſtierf. Hij ſchreef in 1573 te *Leeuwarden* een werkje, getijteld: *de Rebus* CASPARIS à ROBLES, BILLÆI; *in Friſia geſtis Commentariorum Libros IV.*, opgedragen aan FILIPS DEN II. Koning van *Spanje*; dus wel gansch niet onpartijdig, evenwel zeer belangrijk voor de geſchiedenis van dien tijd. Hij ſtelde het, geſchreven, ter hand aan VIGLIUS VAN ZWICHEM, het ſchijnt ook naar *Spanje* verzonden te zijn; 'er is egter ook een exemplaar gebleven te *Groningen*, bij den Raadsheer WARNER EMMEN, in wiens huis SIMON ABBES GABBEMA 't afgeſchreven heeft. Dit affchrift is gekomen in handen van DUCO MARTENA VAN BURMANIA, Grietman van *Wijmbritzeradeel*, en, naar het zelve zijn die geſchiedboeken uitgegeven door PETRUS WESSELING, eerst Hoogleraar te *Franeker* en vervolgens te *Utrecht*, gedrukt te *Leeuwarden* 1731. in 4to. GASPAR DE ROBLES was een Portugees, Landvoogd van *Friesland*, die veel lof hebbende verworven in den dienst van FILIPS DEN II. gedurende den oorlog in *Flaanderen*, het ongeluk hadt een noodlottigen luchtſprong te doen, door de mijn, welke in 1585 de brug verbrijzelde welke tot het beleg van *Antwerpen* was vervaardigd. Men ontmoet in de *Monumenta Sepulchralia* van SWEERTIUS, het volgend graffchrift, betrekkelijk het geſlagt van onzen Schrijver. Het is geplaatst in het klooster *Sion* te *Lire*: *D. O. M. S. Lucretiæ Affitatæ*; JOANNIS CAROLI, *dum vixit*, *D.* DE GISTELLIS *uxori*; *matronæ claritate parentum illuſtri*, JOAN. FRANCISCUS, COSMAS, & CÆSAR *FF. tresque eorum ſorores*

PP. Anno Domini M.D.LXXI. *Obiit anno* M.D.LXIX. —— SUFFRID. PETRI, *Contin.* WILH. HEDÆ, *ed.* 1643. p. 3. FR. SWEERTII, *Athen. Belg.* p. 407, 408. E. L. VRIEMOET, *Athen. Frif.* p. 792. DERNOYE, *Medull. Euang.* p. 250. PAQUOT, *Mem. litt.* Tom. II. p. 125-127. J. W. TE WATER, *Verh. der Edelen*, IV. D. bl. 361.

CARPENTIER (HENDRIK), vindt men ten jare 1593, als lid van het *Zuidhollandſe* Sijnode, benevens nog twee andere Predikanten, namens het Sijnode naar *Utrecht* gezonden, ten einde alaar de klagten te onderzoeken, die de *Contra-Remonſtranten* tegens de *Remonſtranten* hadden aangevoerd. —— P. BOR, *Ned. Hiſt.* III. D. bl. 731.

CARPENTIER (JAKOB), was ten jare 1619 Predikant te *Middelharnis*, en behoorde onder het getal van zodanige Kerkleraren, die om hunne Remonſtrantſe gevoelens, voor de regtbank van de *Dordſe* Vaderen gedagvaard; en doordien hij zig bezwaard vondt om de canons door het gehouden Sijnode bepaald, te tekenen, afgezet; doch de *Akte van Stilſtand* heeft hij, na enige tegenſtreving, en 't beraad van drie dagen, ondertekend. —— G. BRANDT, *Hiſt. der Reform.* III. D. bl. 863.

CARPENTIER (JAN), een Schrijver van de XVIde eeuw, geboren te *Rijſel*, is Rektor en Regent van het Kollegie te *Armentieres* geweest, en hij gaf tot gebruik van zijne ſtuderende jeugd in 't licht: *Decalogica Enarratio, ex illuſtrioribus Theologis deprompta. Antv.* 1533. 4*to.* —— VAL. ANDR., *Bibl. Belg.* pag. 477. PAQUOT, *Mem. litter.* Tom. XVII. pag. 293, 294.

CARPENTIER (JAN), geboren te *Atrecht*, alwaar hij omtrent het midden der XVIde eeuw ſchijnt ter wereld gekomen te zijn; leide zig van der jeugd af aan toe op de beoeffening der regtsgeleerdheid, en, verkreeg in *Frankrijk* of elders, den tijtel van Licentiaat of Doktor in de regten, waar na hij de praktijk voor het Geregtshof van *Artois* uitoefende. Doch in-

indien men zijne ſchriften raadpleegt, ſchijnt het beſtudeeren der fraaije letteren, voor hem bevalliger aanlokzelen gehad te hebben, dan het bezoeken der pleitzale. Men ontmoet nergens berigt van den tijd zijnes afſtervens, die waarſchijnlijk tot het laatst van de XVIde eeuw kan gebragt worden. Hij was gehuwd met N. MONCEAU, bij wie hij ene dogter verwekte, die gehuwd is geweest aan N. WALLART, vader van ANT. WALLART, die in 1640 te *Arrás* leefde. JAN CARPENTIER was verheven boven de middelmatige latijnſe Digters. Wij hebben van hem in druk: 1. *In Vaticinia Heſaiæ, Prophetæ divinisſimi, Paraphraſis latina, heroico carmine conſcripta per* JOAN. CARPENTEÏUM, *Paris in* 8*vo. Antv.* 1588. 4*to.* 2. *Sanctisſimi Patris* BENEDICTI *Vita, heroicis tetrastichis expreſſa. Antv.* 1588. 4*to.* 3. *Malchus Maromades, ſive Monachus fugitivus, ex D.* HIERONYMO . . . . . *heroico carmine redditus. Antv.* 1588. 4*to.* —— F. SWEERTII, *Athen. Belg.* p. 408. VAL. ANDR., *Bibl. Belg.* p. 477. J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 606. PAQUOT, *Mem. litter.* Tom. XVII. p. 294--297.

CARPENTIER (JEAN LE), Geſchiedſchrijver, heeft geleefd in de XVIIde eeuw. Dit is genoegzaam al wat wij van dezen kundigen Man hebben kunnen opſporen; behalven nog, dat hij is geweest een inwoonder van ons Gemenebest, ten jare 1664, zo als blijkt uit zijn Opdragt van het onderſtaande werk aan de Staten van *Holland* en *Westfriesland*; in welk werk, dat ongemeen zeldzaam is, hij bewijzen oplevert, van zijne grote ervarenheid in het vak der Geſchiedenisſen en Geſlagtregisters: *Hiſtoire Genealogique des Païs-Bas; ou Hiſtoire de Cambrai & du Cambreſis, contenant ce qui s'y est paſſé ſous les Empereurs, & les Rois de France & d'Eſpagne; enrichie des Genealogies, Eloges et Armes des Comtes, Ducs, Eveques, et Archevesques, et presque de quatre milles Familles Nobles, tant des* XVII *Provinces que de France, qui ont poſſédé des terres, des benefices, et des charges, y ont eté alliés par mariage, ou y ont laiſſés des marques de leurs pieté dans les Egliſes et Ho-*

pitaux. Le tout diviſé en IV. Parties. Juſtifié par Chartes, Epitaphes, et Chroniques, et embelli de pluſieurs riches Memoires de l'Antiquité, qui ſervent grandement aux Nobles, et aux Curieux. Par JEAN LE CARPENTIER, *Hiſtoriographe. Avec Fig. Leide* 1664. *II Vol. in* 4*to.* —— FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 606. C. SAXI, *Onom. liter.* Pars V. p. 106. *Dedicace à la tête de l'Ouvrage ſusdit.* TE WATER, *Verh. der Ed.* IV. D. bl. 400.

CARPENTIER (PIETER), is geweest de vijfde Opper-Landvoogd of Gouverneur Generaal van *Neerlands Indiën*. Van zijnen eerſten leeftijd heeft men geene of ten minſten weinig voldoende berigten, ſchoon het zeer vermoedelijk is, dat hij een *Amſteldammer* van geboorte is geweest; ook moet hij een Man van geen geringe afkomst geweest zijn, doordien hij ten jare 1616, met de aanzienlijke post van Opperkoopman bekleed met het ſchip *de Getrouwheid*, naar *Indiën* ſtevende. Twee jaren hier doorgebragt hebbende, wierdt hij door den toenmaligen Gouverneur JAN PIETERSZOON KOEN, tot ordinaris Raad en Direkteur Generaal van den handel op *Amboina* benoemd, in welke post hij zig met de grootſte bekwaamheid en ten nutte voor de Maatſchappij gedroeg.

Zeer onaangenaam was voor CARPENTIER in het begin van zijn Opperbeſtier, de bekende tweeſpalt met de *Engelſen* op *Amboina*, ene gebeurtenis, die zo in de *Indiën* als in *Europa*, verregaande verbittering tusſen de beide natiën veroirzaakte. Doch doordien dit voorvål meerder betrekking heeft tot het tijdvak, waar in de Heer JAN PIETERSZOON KOEN, als Gouverneur Generaal, de *Indiën* beſtierde, zullen wij 't verhaal daar van uitſtellen, tot dat wij aan het levensberigt van dien Landvoogd zullen gevorderd zijn.

Onder het Opperbeſtier van CARPENTIER, vindt men niet dat 'er enige verovering ten voordele van de Maatſchappij gedaan is, maar alleen dat 'er gedurende zijn bewind, het veroverde zeer voorzigtig bewaard, beſtierd, en de handel zo te *Batavia*, als op alle de buiten-komptoiren, met zeer veel beleid is voortgezet; dat hij na 4 jaren en 8 maanden

zijn

zijn ambt met veel lof bediend te hebben, het op den 30 ſeptember 1627 aan zijn voorganger JAN PIETERSZOON KOEN, die den 27 van die maand op *Batavia* te rug gekomen was, op nieuw in handen ſtelde.

Hij vertrok den 12 november hierop, met nog vier andere alle rijkgeladen ſchepen naar 't vaderland, daar hij den 3 junij 1628 aankwam, en aan Bewindhebberen een net verſlag deedt, van 't gene 'er gedurende zijn opperbewind in *Indiën*, was voorgevallen; die hem uit aanmerking van zijn ijver in het bevorderen der belangen van de Maatſchappij, behalven zijne bezolding, een geſchenk deden van 10000 guldens, een gouden keten en medaille ter waarde van 2000 guldens, en een degen van 400 guldens.

In oktober van het volgende jaar werdt hij verkoren tot Bewindhebber van de *Oostindiſe* Maatſchappij, ter kamer *Amſteldam*; welke aanzienlijke post hij tot zijn dood toe bekleed heeft, welke voorviel den 5 ſeptember 1659. In 1620, het eerſte jaar dat hij de post van Bewindhebber waarnam, werdt hij als Mede-Gevolmagtigde naar *Engeland* gezonden, ter bemiddeling van de hier voor gerepte *Amboinſe* verſchillen. Gedurende den tijd, dat hij zig ten dien einde te *Londen* bevond, werdt door Bewindhebberen op de ſterkſte wijze bij hem aangehouden, om zig wederom als Gouverneur Generaal naar *Batavia* te begeven; doch hoe veel roems en voordeel hier mede ook voor hem te behalen ware, bedankte hij egter bij aanhoudenheid voor dat aanbod.

CARPENTIER was vrij lang van geſtalte, zwart van haair en baard, dik van knevels, bruinachtig van oogen, blank en daarbij blozende van wezen, ſpits van kin, en toen hij naar het vaderland terug keerde 40 jaren oud. Hij ging veeltijds gekleed met een geel rokje met een beſje en daar over een zwarte mantel, en geleek voor 't uiterlijke veel eer een Predikant, dan een Opper-Landvoogd. Zijn afbeeldzel vindt men bij VALENTYN, die 'er dit onderſchrift heeft bijgevoegd.

De

De Vorſtelijke koets der Ooster-Maatſchappij,
De gulde toom van die bekommerlijke wagen,
'Ten deel door hem gemaakt, die waardig was te dragen
Die naam, en ook 't beſtier der roſen in de leij
Van *Indiën*, wierd aan de CARPENTIER bevoolen.
Hij maakte, en mende die, en meide bei de Poolen.

Gedurende het tijdvak dat CARPENTIER Gouverneur Generaal was, viel 'er ene gebeurtenis te *Batavia* voor, waardig om hier vermeld te worden, doordien ten blijke verſtrekt hoe weinig geloof men moet hegten, aan de veelvuldige verhalen, die men doet van de magt en het gezag welke de zogenaamde *Indiaanſe Bezweerders* over de *Kaijmans* zouden uitoeffenen; om de zodanigen namelijk, die kwaad gedaan hebben, door hunne bezweringen te doen opkomen, ten einde voor hun aangebragte leed te boeten. Zie hier het geval: op zekeren dag dat de Generaal van de Tijger-jagt te rug keerde, en men met het vallen van den avond, nu digt bij *Batavia*, volgens gewoonte, de paarden uit de rivier zou laten drinken; gaviel het, dat 'er een *Kaijman* toeſchoot, die een der paarden vattede, waar op een bediende zat, die ter naauwernood de tijd hadt om zig door een ſprong te redden, doch het paard bleef ten prooi van het verſlinderd dier. Het gerugt van dit voorval zig alomme op *Java* verſpreid hebbende, liet de Koning van *Tjeribon* den Gouverneur weten, dat hij een Bezweerder hadt, die de konst verſtond, om dien *Kaijman* levend op te doen komen, zendende hem die teffens toe, om zulks uit te werken en het dier te ſtraffen. CARPENTIER nam dit aanbod aan, doch voorzeker onderſtellende, dat 'er bedrog onder ſchuilde, liet hij den Bezweerder op loden ſchoenen nagaan, doordien deze voorgaf tot uitvoering van dit oogmerk enige dagen nodig te hebben. Na verloop van die tijd verſcheen ook deze knaap met een grote *Kaijman*, die hij zeide gevangen te hebben, en verzekerde de zelvde te zijn, die het paard in de rivier hadt getrokken en verſlonden

In-

Intusſen vernam de Gouverneur uit zijn ſpion, dat de Bezweerder den *Kaijman* door middel van een vetten Aap, daar zij ongemeen op verſlingert zijn, hadt gevangen, en het dus een grove leugen was, dat hij die door enige bezwering uit de rivier hadt doen te voorſchijn komen. Hij hadt namelijk, die Aap aan een grote tweetandigen ijzeren weerhaak geſlagen, en die over een tak boven het water gehangen; hierop was de *Kaijman* toegeſchoten, en zig zo vast daar aan gehaakt, dat hij volgen moest, wanneer hij hem door middel van het daar aan vast gemaakte touw naar zig toe hadt getrokken. De Gouverneur deedt den *Kaijman* met een bijl in de nek ſlaan, die 'er als van een aanbeeld op afſtuite, en het dier zou dien man, welke zulks uitvoerde, buiten ontzet, afgemaakt hebben, zo niet anderen waren toegeſchoten, die het dier van 't leven beroofden. De Gouverneur bedankte den Bezweerder, gaf hem een geſchenk, en liet in genen dele blijken, dat hij van de ware toedragt der zaak onderrigt was; ook deedt hij zijnen Vorst zeer hartelijk dank zeggen, voor den groten dienst die hij hem hadt bewezen; intusſen zig verheugende dat hij door zijne navorſing ontdekt hadt, wat 'er van dit hoog opgeven en bezweren van dezen Inlander was, en dat het ſlegts in ene enkele konstgreep beſtond, waar door hij zijn Vorst, en andere onwetenden tot nu toe misleid en bedrogen hadt. ——— F. VALENTYN, *Beſchrijv. van Oostind.* IV. D. I. St. bl. 275–277. *Hiſtor. Beſchrijv. der Reizen.* XX. D. bl. 76–88.

CARPENTIER (PIETER), van *Antwerpen* geboortig, is eerst geweest Pastoor te *Noortwijk*, en naderhand Rektor te *Rotterdam*. Hij heeft geſchreven: 1. *Introductionem Logicam*, *typis* RAPHELENGII, 1600. 8*vo*. 2. ALDI MANUTII, *Phraſes Linguæ Latinæ tabulis delineatas*. 1603. 4*to*. 3. *Ramum aureum elegantiorum Linguæ Latinæ Orationum*, *ſerie alphabetica*. 1604. 4*to*. ——— J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 962.

CARPENTIER (ROELAND), de enigſte zoon van PIETER CARPENTIER, is geweest Raad in de Vroedſchap en Schepen van

van *Dordrecht*, zijne geboorteſtad; daarbij Opziener van de ſcholen en der ſtads boekerij, ook eerſte Deken van de Broederſchap van *St. Pieter*, en laatſtelijk Bewindhebber van de *Ned. Westind. Kompagnie*. Hij was een beoefenaar der wetenſchappen, beminde de digtkonst, en heeft vele losſe vaarſen zo in 't latijn als nederduits nagelaten, die men geprezen vindt; ook was hij niet onervaren in het vak der geſchiedenisſen. In zijn jeugd hadt hij gereisd, en onder anderen *Rome* bezogt, in welke ſtad hij zig bevondt bij het overlijden van Paus URBANUS DEN VIII. Hij is driemalen getrouwd geweest, ene dezer vrouwen was, LUCIA REPELAAR, weduwe van WALTHERUS KOOLS, en dogter van HUGO REPELAAR, Burgemeester en Schepen te *Dordrecht*, en van MARGARETA KOOLS, hij heeft kinderen bij deze vrouw verwekt, en misſchien ook bij de beide anderen. Men heeft van hem in 't nederduits ene vertaling van de Verhaalbocken van den Cardinaal BENTIVOGLIO, nopende de Vereenigde Nederlanden, gedrukt te Rotterdam 1646. 8vo. ——— PAQUOT, *Mem. litt.* Tom. VII. p. 154, 155. M. BALEN, *Beſchr. van Dordrecht*, bl. 224. 338--342. 933.

CARREE (ABRAHAM), Konſtſchilder, is geweest de zoon van HENDRIK CARREE, hier beneden, en geboren in *'s Hage*, den 27 meij 1694. Zijne neiging ſtrekte zig uit tot het ſchilderen van moderne ſtukjes en pourtraitten, in het levensgroot of in 't klein; in het laatſte formaat zegt de Heer v. GOOL, een familieſtuk van hem gezien te hebben, vertonende de afbeeldzels van den Heer VAN KAMPEN, nevens deszelvs gemalinne en 12 kinderen, die alle te gelijk leefden, en door onzen Schilder in een fraai landſchap wel bij malkanderen geordonneert waren. De zoons hadt hij verbeeld, van de jagt komende, en vertonende aan den vader enen haas; de dogters doen ſpeelwerk of bezigheden overeenkomſtig met hare ſexe; kortom het een en ander was zo geſchikt en behandelt, dat alles te zamen genomen een goed ſchilderij maakte. Ook was CARREE zeer bekwaam om ſtukken van al-

allerlei Meesters, in 't klein te copiëren, en wel zo konſtig en bedrieglijk, dat 'er in vreemde plaatzen vele mede bedot werden, niet door den Konſtenaar, maar door de genen die dezelve tot dat einde lieten maken. De tijd van zijn overlijden is mij onbekend, doch ten jarè 1751 leefde hij nog. —— J. v. GOOL, *N. Schouwburg*, II. D. bl. 215, 216.

CARREE (FRANS), geboren in het voormalig Gewest *Friesland*, ten jare 1630, was door zijn vader tot den geeſtelijken ſtaat beſtemd, en wel bepaaldelijk tot die van de orden der Jeſuiten; ook was FRANS, tot bereiking van dat doel, reeds aardig gevorderd in de kennis der geleerde talen; doch hij meer genegen tot de beoeffening van de teken- en ſchilderkonst, dan om zijn kruin te doen ſcheren, hing de kap op de tuinſtok, en oeffende zig met zodanigen vlijt en warmen ijver in de konst, dat hij binnen kort ongemene vorderingen maakte, en Hoffchilder wierdt van Prins WILLEM FREDERIK, Stadhouder van *Friesland*. Na het overlijden van dien Vorst, het welk voorviel den 25 oktober 1664, heeft hij deszelvs pragtige lijkſtatie in prent gebragt, en het is uit deze prentkonst dat men gemakkelijk kon ontwaren, dat hij geen gemeen Meester is geweest. Hij ſchilderde ook fraaije boeregezelſchappen, daar de liefhebbers heden ten dage nog achting voor hebben; en verbleef nog enigen tijd in dienst van de Princeſſe weduwe ALBERTINA; doch zette zig naar verloop van enigen tijd te *Amſteldam* neder, alwaar hij overleden is in 't jaar 1669. —— J. v. GOOL, *N. Schouwb.* I. D. bl. 64, 65.

CARREE (FRANS ABRAHAM), een zoon van HENDRIK die volgt, is geboren in *'s Hage*, den 11 januarij 1684. Zijn vader verſtrekte hem tot leermeester in de konst; nog jeugdig vertrok hij naar *Engeland*, huwde aldaar, en kon 'er zijn beſtaan ruim winnen, maar hij kwam ſchielijk te ſterven; want des avonds gezond en wel naar bed gaande, wierdt hij 's morgens naast zijne vrouw dood gevonden, ten jare 1721. —— J. v. GOOL, *N. Schouwb.* I. D. bl. 124.

CAR-

CARREE (HENDRIK), Konstſchilder, geboren te *Amſteldam* den 2 oktober 1656; zijn vader was FRANS CARREE, die hem wilde laten ſtuderen tot Predikant, en hem tot dien einde, doch grotelijks tegens zijn zin, op de latijnſe ſcholen beſtelde, doordien zijne genegenheid zig bepaalde tot de teken- en ſchilderkonst, beſtedende zijne ledige uren, buiten kennis van zijnen vader, om zig in het tekenen te oeffenen; dan de oude man wierdt het gewaar, en de jongeling dikwils door hem om die onverzettelijke neiging bekeven. Hij was reeds tot 't vijfde ſchool gevorderd, toen zijn vader kwam te ſterven; doch zijne moeder ziende dat hij een onverwinnelijke tegenzin in het ſtuderen hadt, verkoos zeer verſtandig om zijne aangeborene geneigdheid op te volgen, en beſtelde hem ten dien einde bij den Schilder JURRIAAN JAKOBS, van wie hij enige tijd onderwijs genoten hebbende, onder opzigt van den beroemden JAKOB JORDAANS geraakte. Hier nam hij zijn tijd ijverig en naarſtig waar, en vorderde in korte jaren dermate, dat hij de verdere leſſen van zijnen Meester kost derven, op zijn eigen wieken drijven, en zig naar levendige voorwerpen oeffenen. Doch dat 'er niets veranderlijker is dan de mensch, verſtrekte hij ten voorbeelde van; want reeds een goed meester geworden zijnde, die zig in ſtaat bevond een zoet ſtuiver tot zijn onderhoud te winnen, werdt hem een Faandrikspłaats onder de Militie door de Princeſſe ALBERTINA, weduwe van Prins WILLEM FREDERIK *van Naſſau*, aangeboden, het geen hij aanvaardde, verwiſſelende dus het penſeel voor den degen. Toen *Groningen* ten jare 1672 door den *Munſterſen* Biſchop BARENT VAN GALEN, belegerd werdt, was hij met zijn regiment binnen die veſting, en hielp haar tegen dien trotſen Kerkvoogd dapper en manmoedig verdedigen. Doch waarſchijnlijk het krijgsleven hem op den duur al te ruw en te gevaarlijk voorkomende, en zijnen aangeboren lust tot de ſchilderkonst weer voedende herleven, nam hij het penſeel weer in handen, en begaf zig op nieuw vlijtig aan 't ſchilderen; oeffende zijn konst eerst te *Amſteldam*, en vervolgens in *'s Hage*, daar hij zig met 'er woon vestigde. Hij beſchil-

der-

derde kamers, zeer fraaij; vervaardigde voorts boeregezelſchappen en landſchapjes met beelden en beesten, die door de konstliefhebbers gretig gekogt werden; voorts gaf hij lesſen in de tekenkonst, aan de aanzienlijke *Haagſe* jeugd; en dit een en ander verſchafte hem een ruim beſtaan, voor zig en zijne zeven kinderen, namelijk vier zonen, die hij alle tot de ſchilderkonst heeft opgekweekt, en drie dogters. Hij is geſtorven den 7 julij 1721, in den ouderdom van 65 jaren, den roem nalatende van een braaf man te zijn geweest, die zeer ſtil en ingetogen leefde. —— J. v. Gool, *N. Schouwburg*, I. D. bl. 122--125. Wagen., *Beſchr. van Amſt.* XI. St. bl. 432.

CARREE (HENDRIK), Konſtſchilder, een zoon van Hendrik, is geboren in *'s Hage* den 27 ſeptember 1696. Hij is door zijn vader in de konst onderwezen, en heeft, na hij wel gevordert was, enige jaren te *Amſteldam* bij den Bouwmeester Turk gewoond, die hem, om zijne bekwaamheid in het tekenen van gebouwen, ene jaarlijkſe beloning gaf. Na die verſtreken tijd, keerde hij naar *'s Hage* te rug, en ſchilderde aldaar voor de *Franſe* komedie verſcheidene ſtellen toneelſchermen, benevens een fraaij plafond of zolderſtuk met enige beelden en ene balustrade in 't rond, dat buitengemeen ſchoon is, en zo natuurlijk gepenſeelt, dat het oog in 't eerſte opſlag daar door misleid wordt. Ook heeft hij vele dergelijke zolderſtukken, met beelden en gebouwen, ook kamers in 't rondt met historien en basrelieven, zo in 't grauw als gekleurt, in huizen van aanzienlijke lieden, geſchildert. Voorts hieldt hij zig bezig met het vervaardigen van pourtraitten in kraïon en miniatuur, die zeer wel ſlaagden. Hij hieldt huis met zijn broeder Johannes en twee zusters; omſtandigheden deden hun het verblijf van *'s Hage* verlaten, en zij begaven zig met 'er woon naar *Leijden*, alwaar zij door middel van hunne konstoeffening een ruim beſtaan vonden. —— J. v. Gool, *N. Schouwb.* II. D. bl. 217, 218.

CARREE (JOHANNES), de jongſte zoon van ABRAHAM CARREE, wierdt geboren in *'s Hage* den 3 december 1698. Hij is mede door zijnen vader in de konst onderwezen, en ſchilderde al het geen hem maar voor de hand kwam, het zij pourtraitten of historie-, deur- en ſchoorſteenſtukken, en het geen verder zig in de konst opdoet. Hij is getrouwd geweest, en ook kinderen bij zijne vrouw verwekt, waar onder enen zoon, die de voetſtappen van zijnen vader drukte in het beoefenen der ſchilderkonst. De tijd van zijn overlijden, vinden wij nergens aangetekend. —— J. v. GOOL, *N. Schouwb.* I. D. bl. 218.

CARREE (MICHIEL), Konſtſchilder, een zoon van FRANS CARREE, is geboren te *Amſteldam*, en hadt tot eerſte leermeester zijn ouder broeder HENDRIK, en vervolgens NIKLAAS BERCHEM, onder wiens opzigt hij zulke voorſpoedige vorderingen maakte, dat hij een goed Meester wierdt, in 't ſchilderen van landſchappen en beesten; doch zijne manier verſchilde grotelijks met die van zijnen Meester, ook was die op verre na zo goed niet, en zweemde naar de manier van LIONEN of VAN DER LEEU. Op zijn eigen wieken drijvende, begaf hij zig naar *Engeland*, en heeft enige jaren te *Londen* gewoond; doch het ſchijnt dat de fortuin hem daar niet zeer gunſtig was, want hij kwam weer naar zijne geboorteplaats afzakken, en verbleef aldaar ter tijd toe, dat hij door FREDERIK DEN I, Koning van *Pruiſſen*, tot zijn Hoffchilder, in de plaats van ABRAHAM BEGYN geroepen wierdt; en hoewel hij BEGYN niet evenaarde, genoot hij daar egter een goed jaargeld, en verbleef aan dat Hof tot 's Konings dood die den 16 maart 1713 voorviel; dit ſterfgeval was zo wel voor hem als andere konſtenaars noodlottig, doordien hij nevens verſcheidene zijner medgezellen bedankt wierdt. Hij begaf zig hierop weer naar *Holland*, en hieldt zig meest te *Amſteldam* op, hoewel met weinig voorſpoed, doordien hij voor de Konsthandelaars, die gants niet ſchoorig vallen, moest ſchilderen; ook was zijne manier niet uitlokkende, dewijl zijne keuze zig 't meest bepaalde tot het ver-

verbeelden van donder, blixem en loeijende orkanen, en meer gelijkfoortige onbevallige onderwerpen; ten minſten vonden de liefhebbers 'er zo veel ſmaak niet in dan hij wel gewenscht zoude hebben. Doch zijne bekwaamheid ſtak meerder uit om kamers in 't rond te ſchilderen, dan zedert de mode de behangzels heeft ingevoerd, is het vak van dit ſoort van ſchilderingen, vrij bekrompener geworden. Bij de konstlievenden zijn egter een menigte kleine ſtukjes van hem bekend, die van de ene in d'andere hand overgaan. Hij vondt zijn levenseind te *Alkmaar*, alwaar de dood hem ten jare 1728 verraste. ——— J. v. Gool, *N. Schouwburg*, I. D. bl. 125–127.

CARRION (LODEWYK), deze geleerde Man zag het eerſte levenslicht te *Brugge*, en was oirſpronglijk uit *Spanje* afkomſtig, alwaar zijn vader geboren was. Zijne komst in de wereld kan men bepalen tot het jaar 1547. Reeds vroegtijdig maakte hij zig ongemeen bekwaam in de latijnſe litteratuur, geholpen door de leſſen van Kornelis Valerius, in het Kollegie der *drie Talen* te *Leuven*; en, hij hadt tot medeleerling Justus Lipsius, welke beide naarſtige jongelingen elkanderen, door enen loffelijken naarijver aangeprikkeld, in het verkrijgen van kundigheden zogten voorbij te ſtreven. Carrion beoeffende ook de griekſe taal en teffens de regtsgeleerdheid, in welke wetenſchap hij den graad van Licentiaat bekomen hebbende, zig naar *Keulen* begaf om zijne ſtudien voort te zetten. Vervolgens bezogt hij het Hogeſchool van *Parijs*, alwaar hij kennis maakte en de vriendſchap verkreeg van verſcheidene grote Mannen, beroemd door hun aanzien en geleerdheid. Een goeden voorraad van kundigheden hier opgedaan hebbende, ſloeg hij den weg weder in naar de *Nederlanden*, hieldt zig enigen tijd op te *Douai*, alwaar hij tot Leermeester verſtrekte aan Martinus Delrio, die aldaar in de regten ſtudeerde. In 1578 keerde hij naar *Frankrijk* te rug, en hieldt te *Bourges* openlijke leſſen in de regtsgeleerdheid. Na verloop van twee jaren verliet hij deze Ho-

geſchool, bezogt *Orleans*, en kwam vervolgens te rug naar *Leuven*, alwaar hij tot Profesſor extraordinair in het burgerlijk regt wierdt aangeſteld, en in die hoedanigheid tot Kanunnik van *St. Pieter*. Hier wierdt hem op den 23 ſeptember 1586, de Doktorale muts in beide de regten opgezet, en nog in het zelvde jaar wierdt hij tot Hoogleraar in die wetenſchap verheven. Van dezen leerſtoel klom hij den 10 januarij 1589 op tot dien van het kerkelijk regt, welke bekleed was geweest door SUFFRIDUS PETRI. In het zelvde jaar verkreeg hij een kanunnikaat van *St. Germain* te *Mons*, waar van hij ten jare 1590 afſtand deedt, ten behoeve van FILIPS FABIEN; ook hadt men hem het opzigt over 't Kollegie in de regten van *St. Yves* toevertrouwd, welk huis hij gedurende het tijdvak van 6 jaren beſtierde, en aldaar in een weinig gevorderden ouderdom den 23 junij 1595 overleedt.

Men heeft van dezen geleerden Man in druk: 1. VALERII FLACCI, *Argonauticon &c. Antv.* 1565. 12mo. 2. C. SALLUSTII CRISPI, *Hiſtoriarum libri VI. &c. Antv.* 1573. 12mo. 3. *Antiquarum Lectionum Commentarii tres, in quibus varia Scriptorum veterum loci ſupplentur & illuſtrantur. Antv.* 1576. 12mo. 4. *Magni* AURELII CASSIODORI, *de Orthographia Liber &c. Antv.* 1579. 12mo. 5. C. SALLUSTII CRISPI, *Operum, quæ extant, nova editio &c. Antv.* 1579. 3. *Vol.* in 8vo. 6. In 1581 gaf CARRION in 't licht, den eerſten druk der *Reizen van den Baron van* BUSBEC *in Turkijen*. 7. *Emendationum et Obſervationum libri duo. Lutetiæ* 1583. 4to. 8. CENSORINUS, *de Die Natali, &c. Lutet.* 1583. 8vo. 9. AULI GELLII, *Noctes Atticæ libri XX, auctiores et multis partibus correctiores. Lutet.* 1584. 12mo. 10. *Epiſtolarum ſelectarum libri tres.* Waarſchijnlijk is deze Verzameling niet gedrukt; maar men vindt 'er iets weinigs van in THOMAS CRENII, *Animadverſiones Philologicæ & Theologicæ; parte III. Lugdbat.* 1698. 12mo. ——— F. SWERTII, *Athen. Belg.* p. 519, 520. VAL. ANDR., *Bibl. Belg.* p. 633, 634. *et Faſt.* 45. 156. 158. 200 *et* 296. J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 829. SCHURTZFLEISSCHII, *Elogia*, p. 34–36. MORHOFII, *Polyh. Litter.* Tom. I. p. 205. Jo. FABRICII, *Hiſtor.*

Bi

Biblioth. Part. III. pag. 529. PETR. BURMANNUS, *Major, ad Syllogen Epiſtolar.* Tom. I. p. 110. *et in Præfat. ad Valer. Flac. edit.* Hall. 4. C. SAXI, *Onom. litterar.* Pars III. p. 427, 428. 651. BOUHOU, *Hiſt. de Mons*, pag. 347. BAILLET, *Jug. des Scav.* Tom. II. p. 182. PAQUOT, *Memoir. litter.* Tom. XII. pag. 56-66.

CARTESIUS (RENATUS), of wel RENÉ DESCARTES, een der beroemdſte Wijsgeren en Wiskundigen van de XVIIde eeuw, was afkomſtig van een oud en edel geſlagt in *Touraine*. Hij wierdt geboren den 31 maart 1596 te *Haije* in genoemde Provintie, uit JOACHIM DESCARTES, Raadsheer in 't Parlement van *Rennes*, en JANNA BROCHARD, dogter van den Lt. Generaal van *Poitiers*. Deordien RENATUS de jongſte der kinderen was, gaf men hem den toenaam van *du Perron*, naar een kleine Heerlijkheid aan zijn ouders behorende, om hem hier door van zijnen oudſten broeder te onderſcheiden. Zijne moeder ſtierf kort na dat zij hem ter wereld hadt gebragt; en, enige jaren later, hertrouwde zijn vader aan ANNA MOLIN, dogter van .... eerſten Preſident van de rekenkamer te *Nantes*, bij wie hij een zoon en ene dogter verwekte. De zorg, die de opvoeding van dit nieuwe kroost vorderde, was in genen dele hinderlijk aan die, welke hij met een warmen ijver aan den jongen RENATUS beſteedde, dien hij gewoon was den Philoſoof te noemen, uit rede van de onverzadelijke nieuwsgierigheid dezes kinds, ten einde de redenen te weten van al 't gene zig aan zijne zintuigen opdeedt. In 1604 zond hem zijn vader naar 't Jeſuiten Kollegie *de Pijl*, en gaf hem over aan het beſtier van den vader CHARLOT, zijnen bloedverwant. In dit Kollegie komende, was hij bezield met een ſterke drift om te leren; bezat een gezond oirdeel, benevens een vurig vernuft; en gedurende ruim vijf jaren dat hij met 't beoeffenen der eerſte gronden die tot de geleerdheid leiden, doorbragt, liet hij nimmer de minſte gemaaktheid of grillen blijken, uitgezonderd alleen die, welke door den naarijver wierden voorgebragt, en de begeerte om alle zijne medeleerlingen voorbij te ſtreven, die

anderen in hunnen loop hadden overwonnen. Met zulke uitmuntende neigingen begaafd, drong hij diep in de kennis van de latijnſe en grieksſe talen, die hij reeds vroegtijdig begreep van het uiterſte belang te zijn tot verſtand van de Schrijvers der oudheid. Ook bezat hij meer ſmaak voor de digtkonst, dan wel die genen, welke hem enkel als Wijsgeer beſchouwen, zig kunnen verbeelden; en hij hadt zelvs ſmaak genoeg, om te doen blijken, dat hij alle de ſchoonheden van die wetenſchap kende. Niet minder genoegen vondt hij in de lezing van de verdigtzelen der Ouden, niet zo zeer met betrekking tot het geheimzinnige der wijsbegeerte en zedekunde dat zij ontwikkelen, als wel, om dat zij zijn verſtand opheldérden, door de aangename verbeeldingen welke 'er in doorſtralen. Uit vergelding voor zijne nauwkeurigheid in het betragten van zijnen pligt, wierdt hem de vrijheid gegund, om ſomtijds van de lesſen verſchoond te worden, die de andere leerlingen moesten bijwonen; en hij maakte gebruik van deze vrijheid, om de heerſende geneigtheid, waar mede hij bezield was, te voldoen, in het verkrijgen namelijk van ene gegronde en opgehelderde kundigheid, van elke zaak, die tot geluk van 't leven kan bijdragen. Hij bepaalde zig dus niet enkel bij 't gene men in het Kollegie onderwees, maar hij las de beste en zeldzaamſte boeken die hij kost magtig worden. In dit Kollegie ging hij ook verſcheidene vriendſchapsverbintenisſen aan met jonge lieden, die zig door vervolg van tijd in het gemeenebest der letteren hebben beroemd gemaakt. Zijn wijsgerigen loop hier met weinig genoegen voor zig zelven volvoerd hebbende, verliet hij het Kollegie in augustus 1612, en beſloot om aan de ſtudie en de boeken vaarwel te zeggen.

Hij maakte gebruik van het winter des jaars 1612 en het begin van 1613, om zijn familie te bezoeken, zig in de manegie en het ſchermen, en alle andere lighaamlijke oeffeningen met zijne geboorte overëenkomſtig, te oeffenen. Zijn vader beſlemde hem tot den krijgsdienst, maar zijne jeugdige jaren, gevoegd bij de zwakheid van zijn geſtel, niet toelatende

de om hem zo vroegtijdig bloot te ſtellen aan de werkzaamheden en vermoeijenisſen die onaffcheidelijk het oorlogsleven verzellen, zondt hij hem in het volgend voorjaar naar *Parijs*, zonder dat hij iemand bij zig hadt, die met de zorg belast was, om zijn gedrag te beſtieren; een kamerdienaar en twee knegts, maakten zijn gantſen ſtoet uit. Schoon hij zig nu aan geene ongeregeldheden of ligtmisſerijen ſchuldig maakte, vatte hij egter ene ſterke drift voor het ſpel op, waar in het fortuin hem gunſtig was. Hij hernieuwde hier ook zijne kennis met verſcheidene lieden daar hij te voren in vriendſchap mede hadt geleefd, en die hem van zijn afkeer voor de letteroeffeningen te rug bragten, inzonderheid de Heer MYDORGE en den Geestelijken MERSENNE, welker gemeenzame verkeering in hem op nieuw de drift deedt ontluiken, om naar de *waarheid* te zoeken. Het gevolg was, dat CARTESIUS alle zijne afwijkingen vaarwel zeide, zig van alle gezelſchappen verwijderde, en zijne enigſte bezigheid van de ſtudie maakte. In 1616 vertrok hij naar *Holland*, en nam dienst in het leger van Prins MAURITS in de hoedanigheid van *Volontair*. In den tijd dat hij te *Breda* in guarniſoen lag, gedurende het beſtand tusſen de *Spanjaarden* en *Nederlanders*, loste hij een wiskundig voorſtel op, tot verwondering en genoegen van ISAAK BEEKMAN, Rektor te *Dordrecht*. Zie enige bijzonderheden hier toe betrekkelijk, op het Artikel BEEKMAN, II. D. bl. 204. Ook vervaardigde hij ene *Verhandeling over de Muzijk*, die na zijn dood gedrukt is, onder den tijtel van: *Compendium Muſicæ*, zijnde ook in de engelſe en franſe talen ter perſe gelegd en grotelijks geroemd; verders leide hij in deze ſtad den grond van verſcheidene zijner werken. Hij verliet *Breda* in de maand julij 1619, en ging opvolgelijk naar *Maſtricht*, *Luik*, *Mentz* en *Frankfort*, alwaar hij bij de kroning van Keizer FERDINAND DEN II. aanwezig was; en in oktober van dit zelfde jaar, verbond hij zig als *Vrijwilliger* onder de krijgstroepen van den Hertog van *Beijeren*. De winterkwartieren in het hertogdom van *Nieuwburg* aan de boorden van den *Donaſtroom* betrokken hebbende, bevondt hij zig op een eenzame

plaats, daar genoegzaam geene verkering met menſchen was; hier gaf hij zig over aan de diepſte beſpiegelingen over allerbelangrijkſte onderwerpen, en tragtte die van derzelver aloude vooroordelen te ontbolſteren. Gedurende deze afzondering, hoorde hij van het genootſchap der *Broeders van het Roſen-Kruis*, en deed zijn best, doch vrugteloos, om 'er enigen van te ontdekken. In den voortijd van het volgend jaar, trok hij met het leger van den Hertog van *Beijeren* naar *Swaben*, en kwam in junij 1620 te *Ulm*; hier bragt hij het volgend winter door, en maakte kennis met JAN FAULHABER, die hem ſterk aanmoedigde om de *Matheſis* te beoefenen. Hij bevondt zig bij het beleg van *Praag*, en na het veroveren van die ſtad, trok hij in 1621 naar *Hongarijen*, onder het bevel van den Graav DE BUCQUOY; woonde vervolgens de belegering van *Presburg*, *Tinau*, en enige andere vestingen bij; maar de opbreking van het beleg van *Neuhauſel*, en de dood van zijn Generaal die 'er ſneuvelde, bepaalden hem om aan den krijgsdienst vaarwel te zeggen. Hij verliet ingevolge van dit beſluit, het Keizerlijk leger den 28 julij, en begaf zig naar *Presburg*. Hier een korten tijd doorgebragt hebbende, begost hij zijne reizen door het noordelijk gedeelte van *Europa*; en bezogt *Sileſiën*, *Pommeren*, de boorden van de *Baltiſe-zee*, het markgraavſchap van *Brandenburg*, het *Holſteinſe*, benevens *Oost-* en *Westfriesland*. Zig naar dit laatstgenoemde Gewest begevende, liep hij groot gevaar om door de Bootsgezellen van het vaartuig waarop hij zig bevondt, vermoord te worden; want dezen, in den waan zijnde, dat hij een Koopman was die veel geld bij zig droeg, en behalven dat een vreemdeling die geen kennis in het land hadt, en een vreedzaam mensch, beſloten hem te doden, en zijn lijk in zee te werpen. Zij ſpraken over hun voornemen in zijne tegenswoordigheid, denkende dat hij geen andere dan de franſe taal verſtond, waar in hij met zijn Kamerdienaar gewoon was te ſpreken. Dan CARTESIUS hun boos opzet vernomen hebbende, ſtond eensklaps op, en zijn degen trekkende, ſprak hij ze in hun moedertaal zo hartig aan, dat zij verſchrikten, teſ-

teffens dreigende hun te zullen doorboren, indien zij zig flegts verroerden; dit moedige gedrag werkte uit, dat hij vervolgens vriendelijk door hun werdt bejegend, en dat hij gezond en gaaf ter plaatze zijner beſtemming aanlandde.

Uit *Friesland* trok hij naar *Holland*, en van daar omtrent 't midden van maart naar *Rennes*; vervolgens in het begin der voortijd van het jaar 1623 naar *Parijs*, alwaar hij zig regtvaardigde van de beſchuldiging die men hem aanteeg, van Broeder van het *Roſen-Kruis* te zijn, en hij verklaarde zig tegens de *Mathematiſche* wetenſchappen; ook was hij al lang door ervarenis overtuigd geworden, dat de kundigheid daar van, inzonderheid wanneer men die om haar zelvswille beoeffende, en zonder die op andere zaken toe te paſſen, van weinig nut is. Hij leide zig op nieuw toe op de *Zedeleer* en *Natuurkunde*, ſchoon hij reeds in verzoeking was geweest, om aan de beoeffening van de laatſte vaarwel te zeggen, moedeloos geworden door de onzekerheid die hij in derzelver waarnemingen bevondt; ja zijn beſluit was genomen, om zig enkel tot de beoeffening der *Zedeleer* te bepalen; maar het duurde niet lang, of hij wierdt overtuigd, dat die der *Natuurleer* niet ten enemalen vrugteloos is ten aanzien van de *Zedeleer*, en dat de voortgangen die hij in het onderſcheiden van de *waarheid* met de *dwaling* maakte, hem van groot nut kosten zijn om zijne daden te regelen. Deze overweging bragt hem te rug tot de beſchouwing der *Natuur*, doordien het zekerſte middel om te weten hoedanig men moet leven, beſtaat in de kennis van de *wereld* waar in wij ademen, en van den Schepper des *aardrijks* dat wij bewonen. Ook heeft hij dikwerf betuigd, dat de kundigheden die hij in de *Geneeskonst* hadt verkregen, hem grotelijks dienſtbaar waren geweest, om aan ſommige grondbeginzelen van *Zedekunde* ene juiste bepaling te verlenen; en dat het hem oneindig gemakkelijker viel, om de voldoening die hij over dat onderwerp hadt gezogt, te vinden, dan ten aanzien van verſcheidene anderen die betrekking tot de geneeskunde hebben, ſchoon hij 'er langer tijd aan verſpild hadt. Zo dat hij zig na alle zijne naſporin-

gen koste beroemen, niet zo zeer, de middelen gevonden te hebben, om het leven te behouden, als wel die om geen angst voor den dood te voeden, en dat hij 'er zig toe bereidde, ontheven van de gewone ongerustheid van die genen, waar van de gantſche wijsheid enkeld voortſpruit uit de onderrigtingen van anderen, en op grondbeginzelen is gevestigd die enkel van de voorzigtigheid en het gezag der andere menſchen afhingen.

Vervolgens bezogt hij *Bretagne* en *Poitou*, daar hij de goederen welke hij 'er bezat te gelde gemaakt hebbende, de reis naar *Italie* over *Zwitzerland* ondernam. Bij zijne te rugkomst, bepaalde hij zijn verblijf te *Parijs*, alwaar zijn roem hem een groot aantal vrienden verſchafte, zo dat hij door veelvuldige bezoeken afgetrokken werdt; zulks deedt hem beſluiten om zig verborgen te houden, maar ontdekt geworden zijnde, ging hij in 1628 naar het beleg van *Rochelle*, en kwam in het begin van november te *Parijs* te rug. Weinig dagen na zijne te rugkomst, bevondt hij zig in een gezelſchap van Geleerden aan het huis van den Pauſelijken Nuntius BAGNI, alwaar men hem drong om zijne gevoelens over de wijsbegeerte te verklaren. De Nuntius hieldt ſterk bij hem aan, dat hij zijn leerſtelzel over de wijsbegeerte zoude in 't licht geven; 't welk hem deedt beſluiten, om te midden van maart 1629 naar *Amſteldam* te gaan, en van daar begaf hij zig naar *Friesland* in de nabuurſchap van *Franeker*, alwaar hij een aanvang maakte met zijne bovennatuurkundige beſpiegelingen; hier was het ook, dat hij zijne oude betuigingen plegtig hernieuwde, van namentlijk niet te werken, dan tot ere van GOD en tot nut van zijne Natuurgenoten; zulks bragt te wege, dat hij beſloot zijne beſpiegelingen te beginnen met de beſtaanbaarheid van GOD en de onſterflijkheid der Ziel. Maar ten einde geen maar te roeren die betrekking hadt tot de *Theologie*, beſchouwde hij GOD uit geen ander oogpunt dan als den oirſprong der Natuur, enkel van zijn ontwerp uitſluitende den *Geopenbaarden Godsdienst* en geenzins den *Natuurlijken*. Ook beſteedde hij hier enigen tijd aan de beoeffening der Verrez gkunde (*Dioptrica*).

Na verloop van een half jaar, keerde hij naar *Amſteldam* te rug, alwaar hij drie maanden met de beoeffening der *Mathematiſche* wetenſchappen doorbragt; maar de bewerking der verhandeling waar mede hij een aanvang over die wetenſchap hadt gemaakt, wierdt in het begin van 't volgend jaar door zijne andere letteroeffeningen afgebroken, en hij nam die niet weder bij der hand dan tien jaren later.

Het was gedurende zijn verblijf in *Friesland*, dat hij zijne *Verhandeling over de Luchtverſchijnzelen* ſchreef; men zogt hem ſterk aan, om zijn gevoelen mede te delen over de *Parhélia*, die in maart 1629 te *Rome* was beſchouwd; de waarnemingen daar over wierden hem door den vader MERSENNE gezonden, doch hij hadt die reeds bekomen van HENDRIK REGNERI, of REINIERSZOON; zo als VAN LOON hem noemt, met wien hij in *Holland* hadt kennis gemaakt, en die vervolgens de eerſte was, welke zijne wijsbegeerte leraarde. Aan REGNERI waren deze waarnemingen door GASSENDI, die zig toen ter tijd in *Holland* bevondt, medegedeeld, en deze vervaardigde voor CARTESIUS, gedurende zijne reizen, een betoog over dat luchtverſchijnzel. Het is aan deze waarnemingen over de *Parhélia*, dat men de uitmuntende *Verhandeling over de Luchtverſchijnzelen* of *Meteoren* te danken heeft, welke onze Schrijver enige jaren later heeft in 't licht gegeven.

Toen CARTESIUS te *Amſteldam* woonde, lei hij zig inzonderheid toe, op de beoeffening der *Genees-*, *Ontleed-* en *Scheijkonſt*. Hij was van begrip, dat 'er niets dienſtbaarder is, om het tijdelijk geluk van 's menſchen welſtand te bevorderen, dan ene gelukkige vereniging van de *Geneeskonſt* met de *Matheſis*; maar alvorens die in ſtaat was om tot de verligting van de werkzaamheden der menſchen iets toe te brengen, of door de werktuigkunde de aangenaamheden van het leven te vermeerderen, was hij van begrip, dat 'er enig middel moest uitgevonden worden, om het menſchelijk lighaam van de kwalen te bevrijden, die 'er de gezondheid van kunnen ſtoren, of hetzelve van de nodige kragten tot den arbeid benodigd, beroven. In deze overtuiging, begost hij zijn ont-

werp

werp ten uitvoer te brengen, door de beoefening der *Ontleedkonst*, waar aan hij het gantſe winter dat hij te *Amſteldam* doorbragt, beſteedde. Hij zegt, dat hij zo vurig bezield was om die wetenſchap te leren, dat hij genoegzaam alle dagen een Slager bezogt, om hem dieren te zien ſlagten, en dat hij de delen dezer dieren die hij voornemens was te beſchouwen, aan zijn huis liet brengen, ten einde die op zijn gemak te kunnen ontleden. Op het einde van 't jaar 1629, voegde hij de beoefening der *Chijmie* bij die der *Ontleedkunde*; en hij betuigt, dat hij alle dagen door behulp van beide deze wetenſchappen, zekere dingen leerde, die hij niet in de boeken vondt. Maar alvorens hij zig op de kennis der *Ziekten* en *Geneesmiddelen* toeleide, wilde hij vooraf weten, of 'er ene leerwijze gevonden wierdt dienstbaar, om een *Geneesmiddel* te bereiden, waar van de uitwerking gegrond was op ene onwederſprekelijke bewijsrede.

Hij weigerde het aanbod dat men hem te dezen tijd deedt, om met den Graav DE MARCHEVILLE, Ambasſadeur van *Frankrijk* bij de *Ottomanniſche Porte*, ene reize naar de *Levant* te doen, maar weinig tijd daar na deedt hij een kortſtondig togtje naar *Engeland*, en maakte in de nabuurſchap van *Londen* enige waarnemingen over de *afwijking* van den *Zeilſteen*. Bij zijne te rugkomst, vormde hij het beſluit, om in 't vervolg aan niemand langer vraagſtukken voor te ſtellen, en enkel zodanigen op te losſen, die men hem zoude voorhouden. Hij ontving het bezoek van den Heer VILLE-BRISSIEUX, een man door en door ervaren in de *Matheſis* en *Chijmie*; deze toefde enigen tijd bij hem, en hij trok veel nut uit diens lesſen. In den voortijd van het jaar 1633, verplaatſte hij zijn verblijf naar *Deventer*, in welke ſtad HENDRIK REGNERI, een van zijn eerſte en geliefdſte leerlingen, tot Hooglerraar in de wijsbegeerte was aangeſteld. Te dezer plaatze voltooide hij de werken, die hij het vorige jaar ontgonnen hadt; ook gaf hij zig hier op nieuw aan de beoefening der *Sterrekunde* over; en in het volgend zomer, bragt hij zijne *Verhandeling over de Wereld* in ſtaat, om ter drukperſſe geleverd te worden.

Hij

Hij noemde het *zijn Wereld*, doordien het een ideaal was van een wereld, overëenkomſtig met de wereld die wij bewonen. Het beſtond uit ene verkorte ſchets van zijne *Natuurkunde*, dat wil zeggen, van al 't geen hij van de ſtoffelijke dingen hadt kunnen ontwaar worden, met uitzondering egter van 't geen het *Licht* betrof, welk onderwerp hij voornemens was in alle deszelvs uitgeſtrektheid in 't bijzonder te behandelen. En, ten einde niet genoodzaakt te worden de aangenomen gevoelens der Geleerden te volgen of te wederleggen, beſloot hij de *zigtbare Wereld*, als 't ware, tot een ſpeelpop aan hun over te geven, om 'er zo lange over te twisten als zij zouden goedvinden, en alleen te verhandelen, het geen 'er in een *nieuwe Wereld* zou gebeuren, veronderſteld dat het God mogt behagen in de ingebeelde ruimten, genoeg *ſtoffe* te ſcheppen, om 'er een uit zamen te ſtellen. Hij veronderſtelt, dat God de delen der *ſtoffe* door van elkander verſchillende en tegenſtrijdige werkingen, zodanig beweegt en in roering brengt, dat 'er een *Chaos* uit te voorſchijn komt, en dat hij vervolgens niets anders doet, dan de *Natuur* te laten werken, ingevolge de *Wetten* die hij onveranderlijk bepaald heeft. Op deze onderſtelling, beſchreef hij deze *ſtoffe* zodanig die in den aanvang was; hij ontwikkelde de gronden, waar in eigentlijk de *Natuurwetten* beſtaan; en betoogde, dat het grootſte gedeelte van deze *ſtoffe*, genoodzaakt is geworden, om, ingevolge die bepaalde Wetten, zig op ene wijze zodanig te verenigen, dat die ene *Wereld* zamenſtelden, zo als de onze is. Hij verklaarde vervolgens den aart der *Ziel*, en tragtte te bewijzen, dat deze geen uitwerkzel van de *ſtoffe* konde zijn, zo als de andere onderwerpen waar over wij handelden, maar dat zij een voortbrengzel van ſchepping is. Hij zag deze Verhandeling nader over, ten einde die aan MERSENNE te zenden, om door zijn middel te *Parijs* met privilegie van den Koning te doen drukken. Dit viel juist op den zelvden tijd voor, wanneer hij vernam dat GALILEUS door de klauwen der Inquiſitie was gegrepen, om dat hij de *Beweging van de Aarde* beweerd hadt. CARTESIUS wierdt hier over ontroerd;

de

de ſtelling van GALILEUS kwam hem de waarſchijnlijkſte en bewijsbaarſte voor, en hadt hem zelvs ten grondſlage gediend voor het grootſte gedeelte van zijn *leerſtelzel der Wereld*; zo dat hij 'er dit gedeelte niet kunnende afnemen, zonder het ander gebrekkig te maken, van gedagten was beter te zijn zijne Verhandeling agter te houden, dan een onvolkomen werk in 't licht te geven, of zig aan de beſtraffing der Inquiſiteurs te *Rome* bloot te geven, met eene ſtelling te bewe-ren, die zij, ſchoon ongehoord, veroirdeeld hadden. Hij beſloot egter om zijn werk te herzien, en een nieuwen draij aan zijne verklaring over de *Beweging der Aarde* te geven, ten einde te doen zien, op welk eene wijze men die tegens het gevoelen van GALILEUS kan ontkennen, ſchoon zij wezenlijk bewogen worde, en dat de *hijpotheſis* van COPERNICUS in haar volle kragt blijve. Het geen hij egter hieromtrent te werk ſtelde, was niet zo zeer uit eerbied voor de Inquiſitie, als wel ten einde zekere Schriftuur-texten op te helderen, die gemeenlijk tegens dat gevoelen aangevoerd worden. Men gaf in 1664 eene verkorting van deze Verhandeling te *Parijs* in 8vo. in het frans in 't licht, onder dezen tijtel: *De Wereld van* CARTESIUS, *of de Verhandeling over het Licht, en van de andere voornaame onderwerpen der Zintuigen, benevens eene Redeneering over de plaatzelijke Beweging, en een andere over de Koerſen, zamengeſteld ingevolge de grondbeginſelen van dezen Schrijver.* Deze eerſte druk is zeer gebrekkig; zedert verbeterde 'er de Heer CHERSELIER de fauten van naar het oirſprongelijke van den Schrijver, en liet het zeer nauwkeurig te *Parijs* in 4to drukken, bij wege van aanhangzel geplaatst agter de *Verhandeling van den Mensch*. Men ontmoet die in 't latijn in zijne *Opuscula poſthuma*, zo als wij verder zullen zien.

In het volgend jaar kwam CARTESIUS te *Amſterdam* te rug, en deedt toen een reisje naar *Deventer* en *Nader-Duitsland*, in gezelſchap van den Heer VILLE-BRISSIEUX. Het volgend winter verſchafte hem gelegenheid, om de waarnemingen te doen, die men aan hem verſchuldigd is, over de zeshoekige

Sneeuw-

Sneeuwvlokken, als mede over den *Hagel* en *Regen*. Op het laatst van den herfst des jaars 1635, trok hij naar *Leeuwarden*, alwaar hij tot in het jaar 1637 verbleef; en het was hier, dat hij zijne *Verhandeling over de Werktuigkunde* ſchreef, tot gebruik van zijnen vriend CONST. HUYGENS, Heer van *Zuijlichem*. Hij keerde in het begin van maart naar *Amſteldam* te rug, en vervaardigde een menigte belangrijke aanmerkingen over de *Kringen welke rondsom de Kaarſen flikkeren*. In 1637 gaf hij zijne vier Verhandelingen in 't licht, over de *Leerwijze*, de *Verrezigtkunde*, de *Luchtverſchijnzelen* en de *Geometrie*; zij wierden te *Leijden* in het frans gedrukt, onder dezen tijtel: *Discours de la Methode pour bien conduire ſa Raiſon, & chercher la Verité dans les ſciences. Plus la Dioptrique, les Météores & la Geometrie.* Deze vier Verhandelingen, welke tot proeven van CARTESIUS zijne wijsbegeerte verſtrekken, kwamen eerst zonder naam van Schrijver in 't licht. STEVEN CURCELLÆUS, beroemd Remonſtrants Godgeleerde, vertaalde enige jaren later, de drie eerstgenoemde Verhandelingen in 't latijn. CARTESIUS verbeterde deze vertaling, en maakte gebruik van die gelegenheid, om enige veranderingen aan zijn eerſte werk te maken, waar na het onder dezen tijtel het licht zag: RENATI DES-CARTES, *Specimina Philoſophiæ, ſeu Diſſertatio de Methodo rectè regendæ Rationis, Dioptrice, et Meteora, ex Gallico Latinè verſa, et ab Authore emendata. Amſt.* 1644. *in* 4*to.* en in 1656 *in* 4*to.* Zedert vertaalde FRANS VAN SCHOOTEN, Hoogleraar in de *Matheſis* te *Leijden*, de *Geometrie* in 't latijn, en voegde 'er van zijne eigen aantekeningen bij, benevens de uitmuntende noten van den Heer DE BEAUNE, Raadsheer te *Blois*, het voerde dit opſchrift: RENATI DES-CARTES, *Geometria, cum Florimondi* DE BEAUNE *Notis, ex Gallico Latinè, interprete et Commentatore* FRANCISCO A SCHOOTEN. *Lugd. Bat.* 1649. *in* 4*to. Accedit Compendium Muſicæ. Francof. ad Moen.* 1695. *in* 4*to.*

Enigen tijd na dat CARTESIUS zijne vier Verhandelingen hadt in 't licht gegeven, deedt hij een reisje naar *Breda* en naar *Vlaanderen*, om aan den Heer DE LA BASSE, Gouverneur van

Duin-

Douaij, een bezoek te geven. Bij zijne te rugkomst, ging hij in het fraaije *Noordhollandſe* dorp *Egmond* wonen, alwaar de *Roomſe* godsdienst in het openbaar wierdt uitgeoeffend. Hier was het dat hij welhaast de uitwerkzelen gewaar wierdt, welke de lezing van zijn boek hadt voortgebragt, en hij werdt genoodzaakt de tegenwerpingen van FROMOND, Hoogleraar in de H. Schrift te *Leuven*, te beantwoorden, insgelijks die van PLEMPIUS, Med. Doktor, en die van CLERMONT, Profesſor in de *Matheſis*, aan het zelvde Hogeſchool. In *Frankrijk* maakte het boek verſchillenden indruk, geregeld naar de voor-ingenomenheid van deszelvs lezers. De Heer FERMAT, in 't bijzonder, randde hem aan met enige tegenwerpingen, maar hij verzoende zig vervolgens met onzen Schrijver, die ook in een twistgeding geraakte met de Heren PETIT, MORIN, Hoogleraar in de *Matheſis* te *Parijs*, en BEAUGRAND, Koninglijken Secretaris. Hij nam zedert het beſluit, om aan de ſtudie der *afgetrokkene Geometrie* vaarwel te zeggen, maar de beoeffening van dat gedeelte voort te werken, 't welk betrekking heeft op de *Verſchijnzelen der Natuur*, en hij ſchreef opheldernde aanmerkingen over de duistere plaatzen van zijn werk, tot gebruik van den Heer DES ARQUES zijnen vriend. Ook bewilligde hij, dat een geleerde Hollander die in zijne achting deelde, ene inleiding tot zijne *Geometrie* vervaardigde, ten einde die verſtaanbaarder voor allerlei ſoort van lezers te maken. Op het einde van 't jaar 1638, verzogt hij, om verſchoond te mogen blijven, in vervolg enige vraagſtukken, die hem zo veelvuldig gedaan wierden, te beantwoorden, en hij vervaardigde een lijst van de beste tegenwerpingen, die men hem hadt geopperd, met voornemen om die benevens zijne antwoorden te doen drukken.

Terwijl men hem in *Frankrijk* met ene opſtapeling van tegenwerpingen en vraagſtukken vermoeide, was men in *Holland* grotelijks bedagt, om het oude ſtelzel van wijsbegeerte den zak te geven, en het zijne in de plaats te ſtellen. Het Hogeſchool van *Utrecht*, was van hare ſtigting af aan *Carteſiaans*, door middel van REGNERI; en HENDRIK REGIUS, een

jeug-

jeugdig Medicus, verklaarde zig openlijk voor hem, waar over hij in 't vervolg zeer hevig wierdt aangevallen door GYSBERT VOETIUS, Hoogleraar in de godgeleerdheid aan het zelvde Hogeſchool. CARTESIUS begaf zig omtrent dezen tijd naar *Harderwijk*, van waar hij kort daar na, een buitengoed nabij *Utrecht* betrok, en voorts zijn verblijf te *Leijden* vestigde. Hier zijnde, duurde het niet lang, of hij wierdt door KAREL CAVENDISCH, broeder van den Hertog van NEWCASTLE, aangezogt, om met hem in *Engeland* te gaan wonen; dit zou waarſchijnlijk gelukt zijn, ware het niet verhinderd geworden, door de onlusten welke kort hier na in dat rijk door den burger-oorlog ontſtonden. Genoegzaam in het zelvde tijdvak, wierdt hij door de Jeſuiten aangevallen, en inzonderheid door den beroemden BOURDIN. Op het einde van 't jaar 1641, nodigde hem der *Franſen* Koning LODEWYK DE XIII. aan zijn Hof, en bood hem zeer voordelige voorwaarden aan, doch hoe gunſtig die in der daad ook waren, waren ze egter niet beſtand om hem uit zijn rustig verblijf te lokken. In dit zelvde jaar gaf hij uit zijne *Beſpiegelingen over het beſtaan van* GOD *en de onſterflijkheid der Ziele*; welke te *Parijs* in 8vo. gedrukt, onder dezen tijtel te voorſchijn kwamen: *Meditationes de prima Philoſophia, ubi de Dei exiſtentia, & Animæ immortalitate.* De tweede latijnſe druk dezer *Beſpiegelingen* wierdt te *Amſteldam* in 12mo. ten jare 1642 bij ELZEVIER uitgegeven. De Schrijver veranderde 'er den tijtel van, en ſtelde in de plaats van *Onſterflijkheid der Ziele*, de uitdrukking van *Onderſcheiding der Ziele met het Lighaam.* Een nieuweren druk van dit werk heeft men tot tijtel gegeven: *Meditationes de prima Philoſophia, in quibus adjectæ ſunt in hac ultima editione utiliſſimæ quædam Animadverſiones ex variis doctiſſimisque Autoribus collectæ, cum Auctoris Vita, breviter & concinnè conſcripta. Amſt.* of veeleer *Napels* 1719. *in* 8vo. Deze uitgave is men verſchuldigd aan GIOVACCINO POËTA.

VOETIUS ten jare 1641 tot Rektor van het Hogeſchool te *Utrecht* aangeſteld zijnde, wist te bewerken, dat aldaar de wijsbegeerte van CARTESIUS verboden werdt, en ſchreef zelvs

tegens dezen Wijsgeer, maar die gaf terſtond zijne Verdedi-ging in 't licht, onder den tijtel van: *Epiſtola* RENATI DES-CARTES *ad celeberrimum Virum* GISBERTUM VOETIUM, *in qua examinantur duo Libri nuper pro* VOETIO *Ultrajecti ſimul editi; unus de Confraternitate Mariana, alter de Philoſophia Carteſiana. Amſt.* 1643. *in* 12*mo.*; en in de verzameling zijner Brieven, *Tom. II. p.* 541. Hij wederlegt in dien Brief, een boek door MARTINUS SCHOOCKIUS, met een uitgebreide Voorrede van VOETIUS, tegens hem in 't licht gegeven, onder dezen tijtel: *Philoſophia Carteſiana, ſive admiranda Methodus novæ Philoſophiæ* RENATI DES-CARTES. *Utr.* 1643. *in* 12*mo.* Teffens voegde hij hier bij, de wederlegging van een werk van VOETIUS over de *Broederſchap van 's Hertogenbosch.* Dan ten aanzien van SCHOOCKIUS, vergenoegde hij zig niet met hem enkel te wederleggen, maar hij ving teffens een regtsgeding tegens hem aan, tot betering van de injurien waar mede zijn boek opgevuld was. Na veelvuldige pleithandelingen, wierdt eindelijk het Geding aan de Univerſiteit te *Groningen* ter beoirdeling gezonden, die bij vonnis van den 10 april 1645 decreteerde: „ dat CARTESIUS zig zoude moeten vergenoegen met de betui-„ gingen die SCHOOCKIUS gedaan hadt; hier in beſtaande: „ 1. Dat hij enkel op aandrang van VOETIUS tegens hem hadt „ geſchreven, en deze hem de ſtoffen hadt verſchaft, van al „ 't geen 'er perſoneels tegens hem in wierdt gevonden; „ als onder anderen, 't geen zijn voorgewend *Atheismus* be-„ trof, benevens de lang uitgerekte en hatelijke vergelijking „ die hij van hem met VANINI maakte. 2. Dat die genen „ welke zijn werk hadden doen drukken, 'er zonder zijn me-„ deweten, de meeste der aanſtotelijke dingen in hadden ge-„ plaatst, waar over CARTESIUS zig beklaagde. 3. Dat hij „ CARTESIUS voor een braaf en eerlijk man hieldt, die geen-„ zints een *Atheist* was, zo als men hem dien hadt doen af-„ ſchilderen."

Nog in dit zelvde jaar 1641, deedt hij ene reize naar *Parijs*, alwaar hij bevondt dat men reeds uit *Holland*, exemplaren van zijne *Grondbeginzelen* hadt gezonden; deze waren te

Am-

Amſteldam bij ELZEVIER in 1664. in 4to., onder den tijtel van *Principia Philoſophiæ* gedrukt; en, in 't *frans* vertaald te *Parijs* in 1647, 1651 en 1658 in 4to. onder dezen tijtel: *Les Principes de la Philoſophie, écrite en Latin par* RENÉ DES-CARTES, *& traduites en François par un de ſes Amis.* De Abt PICOT is de Schrijver van deze vertaling; waar van men ook ene *Engelſe* overzetting heeft, die met enige aanmerkingen te *Londen* in 4to. ten jare 1653 is gedrukt. Hij hadt zijne *Principia Philoſophiæ* opgedragen aan de doorlugtigſte zijner kwekelingen in de wijsbegeerte, namelijk aan ELIZABETH, Prinſesſe van den *Paltz*, dogter van FREDERIK DEN V, Keurvorst van den *Paltz* en Koning van *Bohemen.*

Na alle zijne vrienden te *Parijs* bezogt te hebben, keerde hij naar *Holland* te rug op het einde van oktober, en begaf zig naar zijn ſtille wijkplaats te *Egmond*, met voornemen om zig ten enemalen aan de beoeffening der *Dieren*, *Planten* en *Mineralen* over te geven. In junij 1645 wederſprak hij opentlijk zijnen leerling REGIUS, die een menigte zaken van hem zelven hadt voorgebragt, en hem daar te boven zijn *Verhandeling over de Dieren* hadt ontvreemd. Ook gaf hij zig op nieuw met een warmen ijver aan de beoeffening der *Ontleedkunde* over, en op dien tijd het bezoek van een Edelman ontvangen hebbende, die hem verzogt zijne bibliotheek te zien, toonde hij hem niet anders dan een kalf, 't welk hij gereed ſtondt om te ontleden. Hij wierdt een weinig afgeleid van deze ſtudie, door het geſchil 't welk 'er ontſtondt in 1645, tuſſen LONGOMONTANUS en JAN PELL over de *Quadratuur van den Cirkel*; een vraagſtuk, waar van hij betuigde dat de oplosſing onmooglijk is. Hij bragt den ſtrengen winter van dat jaar te *Egmond* door, en ſchreef twee kleine werkjes; het eerſte tegens de *nieuwe tegenwerpingen van* GASSENDI, en het tweede, over *den aart der Hartstogten.* Omtrent dezen tijd, geraakte hij in geſchil met ROBERVAL, over de *beweging des Slingers van een Uurwerk*, en hij hieldt briefwisſeling over de *zedekundige Wijsbegeerte* met de Prinſes ELIZABETH. In het begin van 't jaar 1647, beantwoordde hij enige vragen, die hem door KRISTINA Koningin

van *Sweden*, en door CHANUT, Reſident aan dat Hof wegens het *Franſe* rijk, waren voorgeſteld. Maar het vermaak van dit leerzaam ſchriftelijk onderhoud, wierdt grotelijks vergald door de klagende roepſtem die tegens zijn wijsgerig leerſtelzel aangeheven wierdt, door RAVIUS, Regent van het Kollegie, en TRIGLAND, Profesſor in de theologie te *Leijden*, en oftſchoon Curateuren van dit Hogeſchool deze klagten door een wijſelijk verbod in deszelvs aanvang ſmoorden, vermaten zig echter deze beide Mannen, in het vervolg tegens hem en zijne leerwijze te ſchrijven. In de maand junij deedt hij eene reize naar *Frankrijk*, alwaar hij met genoegen door zijne vrienden wierdt ontvangen, en aan hem door den Koning een jaargeld van 3000 livres vergund. Hij keerde in 't laatst van ſeptember naar *Holland* te rug, en in november daar op volgende, ontving hij een brief van den Heer CHANUT, die hem in naam van de Koningin KRISTINA, zijn gevoelen vorderde, over het *Hoogſte Goed*; hij zondt hetzelve, benevens enige brieven, te voren door hem aan de Prinſes ELIZABETH over dit onderwerp geſchreven, en voegde 'er zijne *Verhandeling over de Hartstogten* bij. De Koningin was over het een en ander grotelijks voldaan, en zij betuigde zulks door eenen eigenhandigen brief. In meij van het volgende jaar deedt hij eene derde reize naar *Parijs*, op welken togt hij zig met GASSENDI verzoende, en hij kwam in ſeptember daar op volgende te *Egmond* te rug. In maart van het volgend jaar, kwam de latijnſe vertaling van zijne *Geometrie* door VAN SCHOOTEN in 't licht. De Koningin van *Sweden* hem genodigd hebbende aan haar Hof te komen, begaf hij zig in het begin van oktober naar *Stokholm*, alwaar hij door de Koningin met alle mooglijke vriendelijkheid en onderſcheiding ontvangen wierdt; en door haare inneemende vriendelijkheid bewoog zij hem, om haar ieder morgen te vijf uren leſſen in de wijsbegeerte te komen geven; ook verzogt zij hem om alle zijne ſchriften, die nog niet waren uitgegeven, over te zien, en in orde te brengen. Verder ſtelde zij hem voor, om op zeer uitlokkende voorwaarden zig in *Sweden* ter neder te zetten,

be-

belovende zij hem een jaargeld van 3000 rijksdaalders, benevens een landgoed, 't welk op zijne erven zoude overgaan, en voorts een Hogeſchool te ſtigten, waar van hij de Beſtierder zoude zijn. Maar deze ontwerpen wierden verijdeld door zijnen dood, welke voorviel den 11 februarij 1650, in den ouderdom van 53 jaren, 10 maanden en 11 dagen, na dat hij op de wijze der Roomſe kerk, uit handen van een Augustijner Monnik alle de kerkelijke geregten ontvangen hadt. Hij werdt te *Stokholm* begraven, en 17 jaren later, voerde men zijn Rif naar *Parijs*, alwaar men voor hem een pragtig gedenkteken in de kerk van *St. Geneviève* oprigtte. Een menigte van werken zijn 'er ter gelegenheid van onzen Schrijver en zijne wijsbegeerte in 't licht gekomen, waar van wij hier de voornaamſten zullen opgeven. 1. PETR. DAN. HUETII, *Cenſura Philoſophiæ Carteſianæ. Paris* 1689. 12*mo.* 2. *Reponſe au Livre qui a pour titre*, P. DANIELIS HUETII, *Cenſura Philoſophiæ Carteſianæ, par* PIERRE SILVAIN REGIS, *Paris* 1691. 12*mo.* 3. GERARDI DE VRIES, *Prof. Philoſ. Ultraj. de* RENATI CARTESII *Meditationibus a* PETRO GASSENDO *impugnatis Diſſertatiuncula Hiſtorico-Philoſophica. Ultr.* 1691. 8*vo.* BEAUVAL zegt, in *l'Hiſtoire des ouvrages des Savans, ſeptemb.* 1691. *p.* 27. dat DE VRIES in deze verhandeling een ingekankerden haat tegens CARTESIUS laat blijken. 4. *Hiſtoire de la Conjuration faite à Stokholm contre Mr.* DES-CARTES. *Paris* 1695. 12*mo.* 5. DAN. LIPSTORPII, *Specimina Philoſophiæ Carteſianæ, Lugd. Bat.* 1653. 4*to.* Men vindt in dit werk ene levensbeſchrijving van onzen Wijsgeer, zamengeſteld uit de bijzonderheden, die de Autheur hadt vernomen van Profeſor SCHOOTEN en den Med. Doktor RAEY. Schoon dit levensverhaal zeer gebrekkig is, bevat het egter verſcheidene aardige bijzonderheden. 6. RENATI CARTESII *Vita, a* PETRO BORELLO *conſcripta.* Dit levensberigt wordt gevonden agter het werk van BORELLUS, getijtelt, *Hiſtoriarum & Obſervationum Medico-Phyſicarum, Centuriæ IV. Caſtres* 1653. *in* 12*mo. Paris* 1656. *in* 8*vo. Francof.* 1670 *&* 1676. *in* 8*vo.* en op bladz. 580 des I. Deels van de *Memoriæ Philoſophorum* HENNINGII WITTEN. 7. JOAN. TEPELII, *Hiſtoria Philoſophiæ*

Carteſianæ. Nuremb. 1674. *in* 12*mo.* Dit werkje is in zes hoofdſtukken verdeeld, waar van het eerſte 't leven van CARTESIUS bevat; het is met faauten opgevuld en zeer oppervlakkig. 8. *Voyage au Monde de* DES-CARTES. *Paris* 1691. *in* 12*mo.* Dit werkje van den Jeſuit DANIEL, is mede in 't latijn en engels vertaald. 9. *Nouvelles difficultés propoſées par un Péripatéticien à l'Autheur du Voyage au Monde de* DES-CARTES, *touchant la connoiſſance des Bêtes, avec la refutation de deux Défences du Syſtême general de* DESCARTES. *Paris* 1693. *in* 12*mo.* Dit werkje is mede van den Jeſuit DANIEL. 10. *Receuil de quelques Pieces curieuſes concernant la Philoſophie de Mr.* DES-CARTES. *Amſt.* 1694. *in* 12*mo.* 11. *Nouveaux Memoires pour ſervir à l'Hiſtoire du Carteſianiſme, par Mr. G. de l'A. Utr.* 1693. *in* 12*mo.* Dit is geſchreven door den Heer HUET, Biſchop van *Avranches.* 12. *La Vie de Mr.* DES-CARTES. *II. Vol. Paris* 1691. *in* 4*to.* De geleerde BAILLET is de Schrijver van dit leven, die 'er ook ene verkorting van heeft uitgegeven ten jare 1693. in 12mo., onder den tijtel van: *La Vie de Mr.* DES-CARTES *reduite en abregé.*

BAILLET heeft zig in deze levenſchets inzonderheid toegelegt, om CARTESIUS zijne ziels- en lighaams-hoedanigheden te ſchilderen, en hij prijst buitengemeen zijne verachting voor eer, roem en rijkdommen, zijne liefde voor de waarheid, zijne zedigheid, zijne onpartijdigheid, zijn zagtmoedig karakter en zijne godsvrugt. Dr. BARROUW getuigd van hem in zijne *Opuscula*, p. 156., dat hij wezentlijk een doorëerlijk en verſtandig Man was, een groot Wijsgeer, die voor dat gedeelte der wijsbegeerte, welk de *ſtoffe* en de *beweging* ten onderwerpe heeft, hulpmiddelen bezat die misſchien aan niemand eigen waren geweest, dat wil zeggen, ene grote kundigheid in de *Matheſis*, een geest door de natuur en de gewoonte van diepzinnig te denken tot verhevene beſpiegelingen gevormd, een oirdeel bevrijd van alle vooringenomenheid en volks-dwalingen; voorzien van een groot aantal gegronde en wel gekozene proefondervindelijke waarnemingen; veel tijd voor hem zelven uitwinnende door zijne afgezonderde levenswijze; ont-

he-

leven door de uitwerking van zijne vrijwillige keuze, van het lezen van vele onnutte boeken; ene onbegrijpelijke doordringendheid van vernuft, benevens het verwonderenswaardige talent om net en onderfcheidenlijk te denken, en zijne denkbeelden in ene juiste fchikking en orde te kunnen voorftellen. SAMUEL DES MARETS in zijn *Theol. Elenct. Nov. Synopf.* Tom. II. Cont. 21. ALEX. MORUS in zijne voorrede aan het hoofd van EUSEBIUS *Chronicon* geplaatst; MORHOF, in zijnen *Polyhiftor.* p. 297; BULLARD, in zijn *Academie des Sciences*, en meer andere Schrijvers, fpreken met den grootften lof van hem. Hier moeten wij nóg melden, dat hij in den waan was geraakt, van te denken, dat het menfchelijk leven verre boven derzelvs gewone tijdperk koste uitgerekt worden; ja zelvs vleide hij zig dat geheim gevonden te hebben.

CARTESIUS is nimmer gehuwd geweest, maar heeft een natuurlijke dogter gehadt, FRANCINE genaamd, die flegts den ouderdom van vijf jaren heeft bereikt; zij was geboren te *Deventer* den 19 julij 1635, en ftierf te *Amersfoort* den 7 feptember 1640. Hij erkende haar openlijk voor zijn kind, fchoon men niet weet wie hare moeder was. Ook betoonde hij zulk een diepe rouwe over het verlies van dit meisje, dat in hem het bewijs werdt geftaafd, dat de wijsgeerte niet in ftaat is de gevoelens der natuur uit te doven; en zijne droefheid zoude doen denken, dat hij geen meer andere kinderen hadt; fchoon die befchuldiging wierdt aangevoerd door zijne vijanden, en ondersteund door het gezag van een ftatig Predikant te *Utrecht*; doch CARTESIUS ftoorde 'er zig in 't geheel niet aan, hij beantwoordde die met verachting, en zeide, dat geen gelofte van kuisheid gedaan hebbende, en niet bevrijd zijnde van de zwakheden aan den menfchelijken aart eigen, hij geen de minfte zwarigheid zoude maken indien hij meer kinderen hadt, om die openlijk voor de zijnen te erkennen.

Het afbeeldzel van CARTESIUS gaat op onderfcheidene wijzen in prent uit; ook is het aandenken van dezen groten Wijsgeer bewaard door enen Gedenkpenning ter zijner ere vervaardigd. De voorzijde daar van verbeeldt zijn borftftuk met

mantel en bef, en binnen den zoom deze latijnſe woorden: RENATUS DES-CARTES; *natus Hagæ Turonum:* 1590. *Mortuus in Suecia:* 1650. Tuſſen een wereldkloot, daar bij ſtaat SÆCULI LUMEN, *Licht der eeuwe*, en ene helderſchijnende zon, leest men op de rugzijde deze agt nederduitſe digtregels:

Dit Pronkjuweel bevat
Het wereltswonder, dat
Natuurs verborgentheden
Doorpolsten en ontleden,
Op 't ſpits van zijn verſtand.
Nu raaskalt Griekenland:
En 't afgeſloofde Romen
Droomt harſenloſe dromen.

Behalven de reeds opgegevene werken, zijn na dode van CARTESIUS, nog de volgenden uitgegeven of herdrukt, *l'Homme de* RENÉ DES-CARTES, *avec les Remarques de* LOUIS DE LA FORGE; *& un Traité de la formation du Fétus, par le meme* DES-CARTES *Paris* 1664. *in* 4*to.*; en in 1677 met de *Monde de* DES-CARTES, *ou le Traité de la Lumiere &c.* Het was de Heer CHERSELIER, die deze beide ſtukken uitgaf. Twee jaren voor den franſen druk van de *Verhandeling over den Mensch*, was 'er ene latijnſe vertaling van in 't licht gekomen, onder dezen tijtel: RENATUS DES-CARTES, *de Homine, Figuris & Latinitate donatus a* FLORENTIO SCHUYL, *inclitæ Urbis Sylvæ-Ducis Senatore, et ibidem Philoſophiæ Profeſſore. Leidæ* 1662, *et* 1664. *in* 4*to.* Het belangrijkſte der werken van onzen Wijsgeer na zijnen dood in 't licht gebragt, zijn zijne *Brieven*, uitgegeven door den Heer CHEFSELIER in drie delen, onder dezen tijtel: *Lettres de* RENÉ DES-CARTES, *ou ſont traités les plus belles Questions ſur la Morale, la Phyſique, la Medecine, et les Mathematiques; données au Public par le Sieur* CHERSELIER. *Paris* 1667. *in* 4*to.* Ook is deze bundel in 't latijn vertaald, en te *Leijden* bij ELZEVIER ten jare 1668 in 4to. gedrukt. Zij bevatten vele wetenswaardige zaken betrekkelijk de geſchillen die CARTESIUS met verſcheidene Geleerden van zijnen tijd heeft gevoerd. De

Heer

Heer CHERSELIER heeft die uitgegeven na de *minuten* door CARTESIUS opgeſteld, die denkelijk in alles niet zullen overeenkomen met de door hem toegezondene *originelen*, doordien hij wel gewoon was kleine veranderingen bij het overſchrijven te maken. Voorts is nog van hem in 't licht gegeven: RENATI DES-CARTES, *Opuſcula poſthuma, Phyſica et Mathematica. Amſt.* 1701. *in 4to.* Men heeft in dit Deel enige van hem onuitgegevene werkjes of brokken van werkjes verzameld, en de zodanigen die afzonderlijk in het 'atijn, frans en nederduits waren gedrukt. De verhandelingen die men hier in vindt zijn: 1. *Mundus, ſeu Diſſertatio de Lumine, ut et aliis ſenſuum objectis primariis.* 2. *Tractatus de Mechanica, una cum Elucidationibus* N. POISSONII, *è Gallico ſermone in Latinum tranſlatus.* 3. N. POISSONII, *Elucidationes Phyſicæ in* CARTESII *Muſicam.* 4. *Regulæ ad directionem Ingenii, ut et inquiſitionem Veritatis.* Deze verhandeling, ſchoon onvolkomen, bevat uitmuntende voorſchriften tot beſtiering van den geest in het naſporen der waarheid. 5. *Inquiſitio Veritatis per Lumen Naturæ.* Dit, het welk tot een vervolg van het voorgaande verſtrekt, is nog onvolledigen, want men heeft 'er ſlegts het begin van. 6. *Primæ Cogitationes circa generationem Animalium.* 7. *De Saporibus.* Dit is een klein fragment, dat niet meer dan twee bladzijden beſlaat. 8. *Excerpta ex MS.* RENATI DES-CARTES *quæ Algebram ſpectant.* Voorts heeft men een nieuwen druk in 't frans van alle de werken van CARTESIUS in 13 Delen in 12mo. met aantekeningen van LOUIS DE LA FORGE; in de jaren 1724--1729 uitgegeven. —— KONIGII, *Bibliotheca V. & N.*, voce. TOB. MAGYRI, *Eponymolog.*, voc. POPE BLOUNT., p. 1014--1017. MORHOFIUS, *Polyhiſtor. Philoſ.* Tom. II. p. 254--260. CRENII, *Animadv. Philolog.* Part. I. §. X. p. 129--131. KRANTZIUS, *ad Conringium*, Sæc. XVII. p. 200. JAC. BRUCKERI, *Hiſtor. Critic. Philoſ.* Tom. V. p. 200--334. *et in Appendice.* Tom. VI. p. 843--857. MOSHEMII, *Inſt. Hiſt. Eccleſ.* Sæc. XVII. Sect. I. §. XXXI--XXXIV. JOH. MATTH. GESNERUS *ad Iſagogen.* Tom. II. p. 106--110. MENCKENII, *Bibl. doctorum Militum.* p. 138, 139. *Catal. Biblioth.* BUNAV. Tom. I. p. 1138--1140. MONTU-

CLA, *Hiſt. Mathefeos*, Tom. I. p. 83. ſeq. ALB. HALLER, *Bibl. Anatomica*. Tom. I. Lib. VI. §. 363. *Miſcell. Leibnitiana*. p. 350. WOOD, *Athen. Oxon.* Vol. I. Col. 461. *Muſeum Mazuchellianum*. Tom. II. p. 44. C. SAXI, *Onom.* Pars IV. p. 364, 365. PERRAULT, *Hommes illuſtr.* Tom. I. p. 124 & ſuiv. *La Vie de Mr.* DES-CARTES *red. en abregé par* BAILLET. NICERON, *Mem. des Hommes illuſtr.* Tom. XXXI. p. 301--309. VOLTAIRE, *Lettres ſur les Anglois*. lettr. 14. J. G. DE CHAUFEPIÉ, *Nouv. Diction.* Tom. II. lett. C. p. 37--45. G. v. LOON, *Ned. Hiſtoriep.* II. D. bl. 355.

CARTHENAY (JOHANNES DE), geboren te *Valenciennes* in het graavſchap *Henegouwen*, was een geleerd man en zeer ervaren in de latijnſe, griekſe en hebreeuwſe talen, voorts Doktor in de godgeleerdheid, die Hij te *Leuven* heeft onderwezen, en is Prior van het Karmeliten klooster geweest te *Brusſel*. Hij moet in zijne godgeleerde lesſen afgeweken zijn van de lere der Roomſe kerk, doordien hij ten jare 1539 verpligt wierd, openlijk in de *St. Waltruda* kerk, te *Bergen*, de ketterijen die hij te voren te *Leuven* geleraard hadt, te herroepen en af te zweren, en hij daar te boven, tot ene eeuwige gevangenis wierdt verwezen. Hij ſtierf te *Kamerijk* in 1580. Daar is van hem in druk: *Comment. in Epiſtolas aliquot D.* PAULI & *in Apocalypſin. Antv.* 1588. *in* 4*to.* —— VINCHANT & REITEAU, *Annales Hanoniæ, ad annum* 1539. J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 606.

CARVIN (JAN), was een ijverig navolger der lere van CALVYN, en is eerst geweest Rektor der latijnſe ſcholen te *Villeneuve*, vervolgens Med. Doktor te *Montauban*. Hij heeft in druk uitgegeven: *De Sanguine, Dialogi ſeptem. Lugd.* 1562. *in* 12*mo. It. Hanoviæ* 1605 *in* 16*mo.* —— MANGETI, *Bibl. Script. Medicorum*. Tom. II. p. 39. FLOR. REMOND, *Hiſt. de l'Hereſie de ce ſiecle*, Tom. II. p. 894. PAQUOT, *Mem. litter.* Tom. XIII. p. 233.

CASANT (DIRK VAN), is geweest Priester en ook Kapel-

laan

laan van de Hofkapelle in *'s Gravenhage*. Men vindt van hem vermeldt in een akte van den Hove van *Holland*, gedagteken 3 maart 1457. geregiſtreerd in 't Sententie-boek, gequot. *F. fol.* 75. *verſo.* —— J. DE RIEMER, *Beſchrijv. van 's Gravenh.* I. D. bl. 247.

CASELIUS (JOHANNES), geſproten uit een voornaam adelijk geſlagt in *Gelderland*, is te *Göttingen* ten jare 1533 geboren, alwaar zijn vader MATTHIAS CASELIUS, om de oorlogsrampen in zijn vaderland te ontwijken, zig naar toe hadt begeven en ook aldaar geſtorven is. Na dat JOHANNES de gronden zijner letteroeffeningen, te *Göttingen*, *Noraheim* en *Gandersheim* gelegt hadt, begaf hij zig naar *Wittenberg*, en was een der vlijtigſte leerlingen van MELANCHTON; vervolgens hoorde hij JOACHIM CAMERARIUS te *Leipzig*, en bezogt de Hogeſcholen van *Rostock* en *Frankfort aan den Oder*. Ook vorderde hij zodanig in kundigheden, dat hij door zijne geleerdheid de gunst des Hertogs van *Meckelenburg*, JOHANNES ALBERT verwierf; en het was op dezes raad dat hij ten jare 1560 ene reize naar *Italië* ondernam; zig eerst te *Bononie* onthieldt, alwaar hij in kennis geraakte met CAROLUS SIGONIUS; en verders zig naar *Florence* begaf, alwaar hij het onderwijs en de vriendſchap van PETRUS VICTORIUS genoot; van daar verreizende, bezogt hij de overige delen van *Italië*, keerende in 't jaar 1563 naar *Meckelenburg* te rug, en wierdt kort hier op tot Hoogleraar in de *Philoſophie* en *Logica* te *Rostock* aangeſteld; doch hij bleef hier niet lang, maar verkoos die ſtad te verlaten, doordien de pest 'er op een vreeslijke wijze begost te woeden, en hij vertrok in 1565 wederom naar *Italië*, alwaar hij zijne gemeenzame verkering met PETRUS VICTORIUS, PAULUS MANUTIUS, JOH. VINC. PINELLUS, MARK. ANT. MURETIUS, JOSEF SCALIGER, JUSTUS LIPSIUS en meer andere geleerde Mannen, vernieuwde. Ten jare 1565 werdt hij te *Piſa* tot Doktor in beide de regten bevorderd, en hij keerde op 't einde van 't volgende jaar naar *Rostock* te rug, alwaar hij zijne vorige profesſie hervatte, en kort daar na door JOHAN

AN-

ALBERT gebruikt wierdt om tot Leermeester voor deszelvs zoon JOHANNES te verstrekken. In deze post behaalde hij zeer veel roem, en na den voorstelijken kwekeling met enen warmen ijver gedurende het tijdvak van vier jaren in de fraaije letteren en andere wetenschappen onderwezen te hebben, keerde hij naar *Rostock* te rug. Toen HENDRIK JULIUS, Hertog van *Brunswijk-Lunenburg*, het Hoogeschool te *Helmstad* stigtte, beriep hij CASELIUS derwaarts als Hoogleraar in verscheidene wetenschappen; na met veel moeite ontslag van den Hertog van *Meckelenburg* verworven te hebben, vertrok hij derwaarts, en nam gedurende het tijdvak van 24 jaren aldaar, met de grootste trouw en onverbeeldelijken vlijt, de aan hem opgedragene bediening waar, ten tijd toe dat hij door een kortstondige ziekte, op den 19 april 1613 overleedt; de roem in zijn graf nadragende, van een uitmuntend Mensch en uitstekend geleerd Man te zijn geweest. Veelvuldig zijn de schriften die hij heeft nagelaten en door den druk gemeen gemaakt; zijne Brieven inzonderheid munten uit, en worden wegens derzelver zuiver latijn en stijl, hoog geschat; daar zijn verscheidene drukken van, onder welke dien, welke door de bezorging van JUSTUS DRANSFELDT het licht zag, door de liefhebbers de voorkeur wordt gegeven. Voorts heeft men van hem het *Propoliticon. Notæ in Tabulam Cebetis. De Magistro dicendi.* Πολλεγόμενον *quomodo ingeniosus adolescens mature & recte educetur ad Rempublicam;* dit werk is door hem opgedragen aan den beroemden HUIG DE GROOT, die zijn bijzondere vriend was, en met wien hij ook briefwisseling heeft onderhouden. Voorts heeft hij enige Griekse Schrijvers in 't latijn vertaald in 't licht gegeven, als THUCYDIDES, en XENOPHON *Cyripædia*, DEMETRIUS VALERIUS, *de Elocutione* enz. benevens verscheidene Oratien bij verschillende gelegenheden door hem uitgesproken, en enen bundel griekse en latijnse vaarsen, die niet onbevallig zijn. ——— *Vita* CASELII, *Epist. ejus præmissa.* ADAMI, *Vit. Philos. Germ.* WITTE, *Diar. Biogr.* TOB. MAGYRI, *Eponymologicum*, Voce. MORHOFIUS, *Polyh.* Tom. I. p. 449, 450. 976. Tom. II. p. 491. CRENII,

Anim.

Animadv. Philolog. Part. I. p. 76--82. Part. VI. p. 223, 224. Part. XX. p. 246, 247. FRID. GOTT. FREYTAG, *Adpar. Litterarias*, Tom. I. p. 415--418. *Catal. Bibl.* BUNAV. Tom. I. p. 1141. SCALIGER, *in Scal'geranis fecundis.* Voc. J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 607. die hem te onrechte een geboren *Batuaf* of *Nederlander* noemt. C. SAXI, *Onomast.* Pars III. p. 442, 443. 652. DAV. CLEMENT, *Bibl. cur.* Tom. VI. *p.* 357--362.

CASEMBROOT (JAN), afkomſtig uit een doorlugtig geſlagt dat oirſpronkelijk in *Piemont* te huis hoorde, en tot hoog aanzien in *Flaanderen* is geraakt, en vervolgens in de *Nederlanden*, alwaar nog afſtammelingen daar van worden gevonden, was een zoon van LEONARD CASEMBROOT, Burgemeester te *Brugge*, en van GODELIEVE BREST; hij hadt vier broeders; namelijk JAN BAPTISTE, Geeſtelijke, te *Brugge*; JAKOB, Theſaurier Generaal van *Flaanderen*, getrouwd met ANTONIA WYNKELMAN; NIKLAAS, Heer van *Oostwinkel*, Burgemeester van *Brugge*, wiens nakomelingen in *Flaanderen* gebleven zijn, waar zijne dogter trouwde met ADOLF VAN MALDEGEM, volgens *Nobiliaire des Pays-Bas*, Tom. II. p. 531. en LEONARD, waar van ſtraks nader.

Onze JAN die Heer van *Bakkerzeel* was, hadt in huwelijk WILHELMINA VAN BRONKHORST; bij wie hij ene dogter verwekte, ANNA, eerst getrouwd met BARTHOLOMEO DE TORALVA, *Spaanſen* Major, en daar na met Don DE MIRANDA, Gouverneur van *Mars*. Hij kwam, als Raad en Geheimſchrijver, in dienst des ongelukkigen Grave LAMORAAL VAN EGMOND; en werdt hier door, in de zaken van *Nederland* ingewikkeld. Hij nam deel in 't *Verbond der Edelen*; en verſcheen, met voorkennisſe van EGMOND, in hunne vergadering te *St. Truijen*. In ſeptember des jaars 1566, kwam hij, met last van EGMOND, binnen *Oudenaarde*; eerst, om die ſtad in ruste te brengen, gelijk geſchiedde, door den Roomſen hunne kerken te laten behouden, en den Hervormden ene plaatze ter verrigtinge van hunnen godsdienst aan te wijzen; naderhand, om het verdrag, door de Landvoogdesſe met de Edelen geſloten,

af

af te kondigen. Doch, CASEMBROOT verliet, eerlang, de zijde der Bondgenoten; en zogt zig aangenaam bij het Hof te maken. Hij ging een ſtap verder, en vervolgde de voorſtanders van 't geſloten verdrag; arbeidde met onophoudelijken ijver, om de bercerten te ſtillen; verdrukte de Onroomſen; zogt de beeldſtormers op, welken hij bande, deedt geesſelen, en zelvs ophangen. Dan dit alles kon hem niet baten; want hij werdt, ten jare 1567, op bevel van ALVA, gevat, en in hegtenisſe gezet; waar hij tijds ten overvloede hadt, tot nadenkinge van zijne onſtandvastigheid. Na dat hij, al wat hij wist, beleden hadt, werdt hij op de pijnbank gebragt, en zijne zaak door den Bloedraad, met de uiterſte geſtrengheid, behandeld. Het gemeen ſchreef de voornaamſte reden hier van toe aan den wreden VARGAS. Eindelijk wierdt zijn vonnis opgemaakt; en hij veroirdeeld om onthalst te worden, welke ſtraf, te *Vilvoorden* in augustus 1568 aan hem volbragt is. Hij ſtaat bekend als een man van verſtand en geleerdheid, waar van ook zijne gedrukte ſchriften blijken dragen; als onder anderen: *Carmen in laudem* MARCI LAURINI *&* HUBERTI GOLTZII ——— N. BURGUNDI, *Hiſt. Belg.* Lib. III. p. 241 &c. v. D. HAER, *de init. Tumult.* Lib. II. p. 247. VIGL. AB AYTTA, *Epiſt.* XXVI. & LXII. *ad* HOPPERUM, p. 405, 406. 482. F. STRADA, *de Bello Belg.* p. 358. 387. 389. J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 607. *Stamlof, of uitbreiding over het oud adelijk Geſlagt van de Heren* CASEMBROOT *door* ANNA MARIA PAAUW, gedrukt te *Gouda* in 1700. P. BOR, *Ned. Oorl. druk van* 1679. I. D. bl. 185. 247, 248. G. VROLIKHERT, *Vliſſingſe Kerkhemel*, bl. 270--273. zijnde de moeder van dezen Leraar WALBURG CASEMBROOT genaamd, uit dit zelvde geſlagt herkomſtig. A. FERWERDA, *Geſl. en Wapenb.* II. D. *druk van* 1785. J. W. TE WATER, *Hiſt. van 't Verbond der Ed.* II. D. bl. 319--321.

CASEMBROOT (LEONARD), de jongſte broeder van den bovenſtaanden, ontweek tijdig genoeg de moordzieke klauwen van den Bloedraad, om niet een zelvde lot als de-

zen

zen te ondergaan. Hij was in zijn jonkheid Penſionaris der ſtad *Brugge*, en wegens *Flaanderen*, in de jaren 1573 en 1582 ter vergaderinge van den Raad van Staten gecommitteert, en in 't zelvde jaar 1582 op bevel des Konings van *Spanje* ingedaagd en gevonnisd; doch hij was reeds naar *Holland* geweken, en aldaar door Prins WILLEM DEN I. en de Staten van *Holland* tot Raadsheer in het Hof provintiaal aangeſteld; voorts is hij in verſcheidene Ambasſaden gebruikt geweest, en hij ſtierf als Preſident van genoemde Hof in *'s Hage*, en is aldaar in maart 1604 in de grote kerk begraven, na dat hij bij zijn huisvrouwe KORNELIA VAN POPPE, negen kinderen hadt verwekt, waar van nog afſtammelingen ten huidigen dage in leven zijn. —— P. POR, *Ned. Oorl.* I. D. bl. 414. 661. II. D. bl. 23. 376. 726. III. D. bl. 51. 136. 482. 557. FERWERDA, *Geſl. en Wapenb.* II. D.

CASPIUS (GEORG), geboortig van *Henegouwen*, is een vermaard Geneesheer geweest, die door den druk heeft gemeen gemaakt: 1. *Reſponſionem ad* BONAVENTURÆ GRANGERII. *Admonitionem de Cautionibus in ſanguinis miſſione adhibendis. Baſil.* 1579. 2. *Caſtigationum Animadverſionis ejusdem Grangerii, adverſus* LEONARDUM BOTALLUM. *Ib.* 1582. —— J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 333.

CASSANDER, zie KASSANDER.

CASTEEL (GERARD), geboren te *Keulen* in 1667, begaf zig in de orden der reguliere Kanunniken van *Sainte Croix*, en deedt zijne geloften in 1684 te *Mont-St. Hélene*. In 1692 wierdt hij tot Priester geſchoren, en wierdt ter zelver tijd tot Prior aangeſteld, van het klooster te *Duisburg*, welke waardigheid hij tot zijn dood toe benieldt, die voórviel in 1733, in het 66ſte jaar van zijnen leeftijd. Men heeft van hem in druk: *Controverſiæ Eccleſiaſtico-Hiſtoricæ, utiliter curioſæ, non compoſitæ, ſed diſpoſitæ, ac ſtudio partium ſepoſito, eruditorum Lectorum placito expoſitæ. Colon.* 1734. *4to.* *Ft. Editio ſec. Col.* 1757. *4to.* —— HARTZHEIM, *Bibl. Colon.* p. 95. PAQUOT, *Mem. litter.* Tom. II. p. 89-92.

CAS-

CASTELET (JOHAN BAPTIST), van *Brusſel* geboortig, is geweest Licentiaat in de godgeleerdheid, en was ten jare 1593 Præceptor in de latijnſe ſcholen te *Leuven*, om de jeugd in de eerſte loopbaan der letteroeffeningen te geleiden, vervolgens leraarde hij de wijsbegeerte te *Gent*; en wierdt ten laatſten tot Kanunnik in de katedrale kerk te *Antwerpen* aangeſteld. Hij heeft in 't licht gegeven: *Stella Maris, pro omnibus Christianis adeuntibus, ſive Declaratio brevis præcipuorum articulorum fidei &c. typis Guil. à Tongris*, 1620. 8vo. —— J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 567, 568.

CASTELEYN (MATTHIAS DE), geboren te *Oudenaarden* in het graavſchap van *Vlaanderen*, omtrent 't midden van de XVIde eeuw, behoorde onder het getal van die zijner tijdgenoten, welke zig 't zorgvuldigſte op de beſchaving van de nederduitſe letterkunde toeleiden; men verzekert dat hij de eerſte is geweest, die over de digtkonst of de regelen der wetenſchap om vaarſen in zijne moedertaal te vervaardigen heeft gehandelt. Daar is van hem in druk: **De kunſt van Rhetorikken in alle ſoorten en ſneeden van dichten / en in alle dat te konſt van Poëzijen competeert. Gent 1555. in 12mo.** Zedert verſcheidemalen herdrukt, onder anderen te *Rotterdam* in 16.. in 12mo., met bijvoeging van de volgende ſtukken: 1. **De Hiſtorie van Piramus en Thiſbe in dichte.** 2. **De Balladen van Doorniicke.** 3. **Diverſe Liedekens enz.** —— F. SWERTII, *Athen. Belg.* p. 558 VAL. ANDR., *Bibl. Belg.* p. 659. PAQUOT, *Mem. Litter.* Tom. XII. p. 155, 156.

CASTELIUS (JOHAN), geboren te *Geluwe*, een dorp gelegen in de Kastellanie van *Kortrijk* in het graavſchap *Vlaanderen*, is geweest Paſtoor in het dorp *Somergem*. Hij was een man die uitmunte in geleerdheid, en een groot beminnaar van de griekſe en latijnſe litteratuur; waar van hij ook proeven heeft gegeven in zijne uitgegevene werken; welke zijn: 1. *Inſtitutiones Artis Grammaticæ; accedit, Epithetorum farrago, typis* PLANTIN. 1573. 16mo. 2. *Commentarii & Notæ in Anthologiam Græcorum Epigrammatum, una cum Interpretationibus eru-*

eruditorum omnium, qui eandem Anthologiam carmine verterunt &c. 3. *Epiſtolæ duæ, ad* F. CORNELIUM *Dordracenum, apud Franciscanos Brugis Concionatorem, ſub nomine* STEPH. LINDII, *à* GOLTZIO *excuſæ anno* 1567. —— *Catal. Biblioth. Lugduno-Batavæ*, p. 331. n. 143. p. 335. n. 25. & p. 336. n. 53. J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 607. C. SAXI, *Onomast.* Pars III. p. 431.

CASTELLO (AMAND DE), geboren omtrent de XIde eeuw, wierdt onder de Kanunniken van de hoofdkerk te *Doornik* geplaatst, welke post hij verliet om Monnik te worden te *St. Martin* in die zelvde ſtad; de Geestelijken van *Anchin* trokken hem uit dat klooster, met hem voor hunnen Prior te verkiezen. Terwijl hij deze waardigheid uitoeffende, bevondt zig de abtdije van *Marchennes*, in derzelver nabuurſchap gelegen, in een allerbeklaaglijkſte toeſtand; want na dode van ALARD, deszelvs agtſten Abt, was die bediening gevallen in handen van FULCHARD te voren Monnik van *Masnon*, die uit een aanzienlijk geſlagt geſproten, een zodanig ſlegt gedrag hieldt, dat de Geestelijken van dat huis het voorbeeld van hunnen Abt volgende, zig allerlei ſlordige ongeregeltheden niet alleen toelieten, maar zelvs de abtdije verlieten, om zo veel te beter den vrijen teugel aan hunne verregaande ongebondenheden te vieren. Enigen van hun egter berouw krijgende, kwamen te *Marchennes* te rug, verkozen 'er AMAND tot hunnen Abt, en verkregen daar toe de bewilliging van ROBBERT Bisſchop van *Arras*. AMAND zig na vele tegenſtribbelingen, hem door FULCHARD verwekt, vredig bezitter van die abtdije bevindende, werkte onophoudelijk om 'er een goede tugt en orde te doen heerſchen, zulks gelukte hem naar wensch; en hij herſtelde niet alleen de abtdij van *Marchennes*, maar ook die van *Hamaij*, welke door de ongeregeltheid van deszelvs bewoners ten enemalen was verwilderd. AMAND ſlerf zat van dagen en afgeſloofd van arbeid ten jare 1133, na 13 jaren Abt te zijn geweest. Men heeft van hem: Een Brief behelzende een verhaal van 't leven en ſterven van B. ODON Bis-

ſchop van *Kamerijk*; welke geplaatst is in de *Belgica Chriſtiana* van ARNOLD DE RAISSE, p. 116--122. Vervolgens door de *Bollandisten* herzien, en gevoegd in hun III. Deel van junij p. 911--913. —— *Auctor. Mirac. S. Ridtrudis ap.* BUZELINUM, *Gallo-Flandr.* p. 210, 211. MABILLON, *Sæc. II. Bened.* 987, 988. *Spicil.* D'ACHERY, Tom. XII. p. 430. *Gallia Chriſt.* Tom. III. p. 396. FAQUOT, *Mem. litter.* Tom. II. p. 395-395.

CASTILLON (JEAN DE), geboren in 1710, Doktor in de Regten en de Philoſophie, Profeſſor in de Matheſis en Philoſophie, te *Utrecht*; heeft zig enigen tijd te *Bern* opgehouden, en is onderdaan dier Republijk geweest; hij was lid van de Koninglijke Akademie te *Berlin*; van de Koninglijke Genootſchappen van *Londen* en *Göttingen*: van de *Haarlemſe Maatſchappij*; van het *Inſtitut van Bologne*, enz. Hij is Profeſſor geweest te *Utrecht*, eerst extraordinair; naderhand ordinair, van het jaar 1751 tot 1764; doende bij gelegenheid dat hij op den 11 december 1751 die waardigheid aanvaardde, eene latijnſe Redevoering: *De uſu Matheſeos in vita humana.* In laatstgemelde jaar 1764 is hij vertrokken naar *Berlin*, en is daar geweest Profeſſor in de Matheſis, aan de Militaire Akademie: en geſtorven den 11 oktober 1791, oud 81 jaren. Hij heeft uitgegeven: Is. NEWTONI, *Opuscula Mathematica: Oratio in Connexionarios: Discours ſur l'origine de l'Inegalité parmi les hommes*, tegen ROUSSEAU, *Amſt.* 1756. 8vo.: *Obſervations ſur le ſyſtême de la Nature*, *Berlin* 1771. 8vo., en eene franſe overzetting van PHILOSTRATUS werken. Zijn zoon HENRIK, gaf, in 1764, uit, eene overzetting van CAMPBELL, *ſur les Miracles de J. C.*, en van EUCLIDES; en werd naderhand, Profeſſor in de Matheſis bij de Koninglijke nieuwe Ridder-Akademie, of Ingenieur-ſchool, te *Berlin*. —— *Deſcription des Villes de Berlin, et de Potsdam*, 1769. 8vo. p. 619. Beſchreibung der Städte Berlin und Potsdam, 1779. f. 527. 1002, 1003. *Verhand. van de Holl. Maatſ. der Wetenſ. te Haarlem*, V. D. bl. VII. *van het Vervolg*. 1752. 4. bl. 197, 198. *Medegedeelde Berigten.*

CAS-

CASTRICUM (ANDRIES DIRKSZ.), is eerst geweest Pastoor van *St. Pancras* kerk te *Enkhuizen*, daar hij zig in zijne predikatien tegens fommige pausselijke gevoelens aankantende, door RUDOLF STRAKMANS, Deken van *Westfriesland*, die zijnen zetel te *Hoorn* hieldt, aldaar ten jare 1562 voor hem gedagvaard wierdt; hij verfcheen ter beftemder tijd, doch wierdt terftond agteraf geleid en in gevangenis gebragt. De maie hier van kwam niet zo dra te *Enkhuizen*, of enige ingezetenen van die ftad togen naar *Hoorn*, daar zij middel vonden om den gevangenen op ene behendige wijze uit den kerker te verlosfen. De Pastoor nam hier op de vlugt, en onthieldt zig buiten het regtsgebied van den Deken. Ten jare 1566 ontmoeten wij hem te *Enkhuizen* als Leraar van de Hervormden, die door zijne ftigtelijke predikatien en vromen wandel, veel afbreuk aan het pausdom deedt, waar toe ook niet weinig medewerkte, het toen ter tijd plaatsvindend beestagtig levensgedrag der Monniken, die zig allerleije ligtmisferijen en ontugt veroirloofden. Toen in het jaar 1572 *Enkhuizen* aan de zijde van WILLEM DEN I. overging, en aan de Roomsgezinden de kerken wierden benomen, deedt CASTRICOM als gewoon Leraar der Gereformeerden, de eerfte predikatie aldaar, over de lening van 't exijns-huis op de vismarkt, en 's anderen daags in de *Pancras*- of Zuider-kerk, daar hij te voren Rooms-Pastoor van was geweest. In het jaar 1591, was hij lid van de vergadering zo uit politijken als kerkelijken beftaande, door last der Staten van *Holland* bijëengeroepen, over het inftellen ener kerken-ordeninge, die naar een ontwerp van den jare 1583 gevormt, in gereedheid zijnde, egter geen gebruik van wierdt gemaakt, doordien enige fteden die verwierpen. —— P. BOR, *Ned. Oorl.* III. D. bl. 561. GER. BRANDT, *Hift. van Enkh.* bl. 121, 122. 128. 162. 310. G. BRANDT, *Hift. der Reform.* I. D. bl. 251, 252. 335. 511.

CASTRICUM (JAN PIETERSZ.), is een der eerfte Gereformeerde Predikanten in *'s Hage* geweest, en wierdt aldaar ten jare 1579 van *Wezel* beroepen. Hij fchijnt een twistziek

mensch geweest te zijn, die het vreesselijk geladen hadt op zijnen ambtgenoot HIERONYMUS HORTENSIUS, die de waardije der goede werken naar zijnen zin te breed uitmat. Het wederzijds knibbelen duurde zo lang, en ging met zulk een ijver in zijn werk, dat daar beide aanhangers vonden, het te dugten stondt, dat 'er ene gantse scheuring, haat en broedertwist, in de Gemeente van *'s Hage* mogte ontstaan; waarom de Staten van *Holland* ook, na te vergeefs alle middelen van bevrediging aangewend te hebben, den 10 oktober 1583, de beide op elkanderen verbitterde Leraars een *Consilium abeundi* verleenden, en vreedzamer Predikanten in derzelver plaats beriepen; om hun egter aan brood te helpen, wierdt jan naar *Kastricum* en HIERONYMUS naar *Warsenaar* gezonden, ten einde aldaar als geestelijke Herders de kudden te weiden. —— P. C. HOOFT, *Ned. Hist.* bl. 952. G. BRANDT, *Hist. der Reform.* I. D. bl. 702, 703. J. DE RIEMER, *Beschr. van 's Gravenh.* I. D. bl. 331.

CASTRICUM (PANCRAS VAN), een *Alkmaarder* van geboorte, is eerst geweest Sijndicus der stad *Groningen*, en vervolgens gedeputeerd in den Raad van State in *'s Hage*. Hij deedt in naam van de gehele Provintie *Stad en Lande*, in 't jaar 1614, in 't openbaar, ene redevoering tot lof van de stigting der Akademie in dat Gewest. Hij is gestorven in 1620, en heeft geschreven: 1. *Exposit. appellationum Insularum, Ruptum, Breviorum &c., quæ passim extare in maritimis locis noscuntur*; van welk werkje KILIAAN met lof in zijn *Etymologicum* gewaagd. 2. *Nomenclator Scriptorum latinorum Hollandiæ, Zelandiæ &c. MS.* 3. Kronijk van Holland en Westfriesland / van het jaar 900 na 's Heilands geboorte / tot op 1498. MS. in folio. —— J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 938. C. SAXI, *Onom.* Pars V. p. 546--548. 653. F. v. LELYVELD, Aant. op HUYDECOPER *Proeve van Taal- en Dichtk.* II. D. bl. 551.

CASTRITIUS (HENDRIK), wierdt omtrent 't jaar 1525 geboren te *Geldorp*, een gehugt in de Meijerij van *'s Bosch*, anderhalf uur ten oosten van *Eindhoven* gelegen. Ene matige kundigheid in de latijnse en griekse talen verkregen hebbende, wierdt

wierdt hij tot Rektor in de latijnſe ſcholen te *Delft* benoemd, welke post hij heeft waargenomen tot in 1558, als wanneer hij in die zelvde hoedanigheid naar *Duisburg* vertrok, alwaar hij in 1561 nog leefde. CASTRITIUS heeft in druk uitgegeven: 1. *Inſtitutio rei Litterariæ in Schola Delfenſi; una cum Legibus Scholasticis. Antv.* 1556. 2. *De optimo genere interpretandæ Philoſophiæ: in quo proponitur ratio atque ordo Scholæ Duysburgenſis.* 3. *Spes; ſive de Votis hominum, Carmen, Accedit ejusdem de Opificio Dei, et juſtitia Providentiæ, Carmen Sapphicum: et de Invidia, Ode Anacreontica. Colon.* 1559. *in* 12mo. 4. *Nomotheſia, ſive de Legum latione ad conſtituendum vitas moresque Studioſorum.* 1561. 4to. —— F. SWEERTII, *Athenæ Belg.* p. 325. VALER. ANDR., *Bibl. Belg.* p. 347. J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* pag. 438. PAQUOT, *Mem. litter.* Tom. XV. p. 277, 278.

CASTRIUS (JAKOB), geboortig van *Hazebrouk* in *Vlaanderen*, Med. Doktor, oeffende de praktijk daar van te *Antwerpen*; en heeft geſchreven: *Epiſtola de Sudore epidemiali, quem Anglicum vocant. Antv.* 1529. *in* 8vo. —— J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 506.

CASTRO (JAKOB DE), in het jaar 1560 te *Amſteldam* geboren, uit brave en eerlijke Burgers, zijn vader genaamd GERARD PETERSSEN VAN DEN BORGH, en zijne moeder ANNA JANSSEN DE BOYS, dreven in die ſtad geen onaanzienlijke winkelnering, die aan hen een ruim beſtaan verſchafte. Na dat zijne ouders hem ene allezints christelijke opvoeding hadden bezorgd, en in de eerſte gronden der letteroeffeningen doen onderwijzen, zonden zij hem naar het Hogeſchool van *Leuven*, alwaar hij als kwekeling in het Kollegie van *'t Varken* wierdt aangenomen, en na dat hij aldaar in de wijsbegeerte en andere wetenſchappen onderwezen was, verſtrekte hij ten jare 1579 in den ouderdom van 19 jaren in dat zelvde Kollegie tot Pedagoog, over de zig aldaar bevindende jeugd. Onder meer andere aanzienlijke jongelingen, ſtonden hier onder zijn opzigt, JACOBUS BOONEN, die van trap tot trap tot de waardigheid van Aartsbisſchop van *Mechelen* is opgeklommen,

en PETRUS PECKIUS, namaals Kanfelier van *Braband*, met welke beide verdienſtelijke Mannen hij vervolgens in ene gemeenzame vriendſchapsverkering heeft geleefd.

Tot Licentiaat in de theologie verkoren, en teffens tot Priester geſchoren zijnde, wierdt hem de paſtorie van *Linden* nabij *Leuven* gelegen, opgedragen. Om kort te gaan, hij bragt het door zijnen onvoorbeeldigen vlijt en ijver zo verre, dat hij van de ene waardigheid tot de andere bevorderd wierdt, tot dat hij eindelijk den biſſchoppelijken zetel van *Ruurmonde* beklom, en wordt den 19 meij 1611 aldaar plegtig ingehaald. Hier was het ook, dat hij 't einde van zijnen loopbaan bereikte, want door een zinkingkoorts aangetast, ſtierf hij 'er den 24 februarij 1639, in den ouderdom van 79 jaren, en wierdt in de *H. Geest-kerk* begraven, met dit zijne deugden vermeldend grafſchrift op de zark die hem bedekt, gebeiteld.

D. O. M.

JACOBO A CASTRO,

Quem Amſtellodamum terris dedit,
Lovanium S. Theol. Doctorem coluit,
Ruremunda Episcopum tertium habuit,
Quod mortale fuit,
Hic ſitum est.
Virtutem Viri immortalem
Innocentiam, prudentiam ſubmiſſionem,
Auctoritatem, charitatem, bonorum,
Sed et Vitæ
Subinde pro ovibus prodigam
Quæ maximis cum prisci ævi
Præſulibus æquavit,
A qua plus lucis accepit Inſula
Quam contulit,
Breve murmur hoc capit.
Illum annis emeritum, non animis,
Mors ex inſidiis aggreſſa,
Non improviſum, ſed vigilantem,
Ac eodem die ſacris operatum,

Sic-

Subito catarrho
Poene ſtantem oppreſſit
Anno M.D.C.XXXIX. *Febr.* XXIV.
Ætatis LXXIX. *Sacerdotii* LIV.
Episcopatus XXIX.

Na zijn dood zijn van hem een bundel nederduitſe predikatien in 't licht gegeven, onder den tijtel: Het Rijcke Chriſti ofte Sermoenen &c. Roermonde 1649. in folio —— J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* pag. 506, 507. *Kerk. Tonteel van Braband.*

CASTRO (JAN DE), geboren ten jare 1515, een volle broeder van NIKLAAS hier beneden, was Kanunnik van *St. Jan* te *Utrecht*; hij ſtierf in genoemde ſtad ten jare 1588, en is aldaar in de *St. Jans* kerk begraven, hebbende in geſchrift nagelaten: *Exercitia pia pro pœnitente & iis, qui digné accedere cupiunt ad S.S. Altaris.* —— J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* pag. 607, 608.

CASTRO (JODOCUS DE), van *Bruſſel* geboortig, Geeſtelijke van de orden der *Minoriten*, was een beroemd Man van naam en faam; hij oeffende de bediening uit van Provinciaal, en ſtierf aan ene beſmettelijke ziekte te *Mechelen*, den 18 april 1634. Hij heeft geſchreven en is door den druk gemeen gemaakt: 1. *Conciones in Euangelia Dominicalia totius anni, et Octavam vener. Sacramenti, ſimul et Elenchum ad formandas Conciones pro Feriis Quadrageſimæ et Sanctis. II. Tom. Antv.* 1633. 4to. 2. *Diachordum morale, de X Virtutibus immaculatæ Virginis Annuntiatæ. II. Tom. Ibid.* 1635. 4to. —— J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 763.

CASTRO (NIKLAAS DE), geboortig van *Leuven*, in welke ſtad zijn vader Bedel of Deurwaarder van het Hogeſchool was; de jongeling verkreeg daar door ſchone gelegenheid, om zig in de letteroeffeningen te bekwamen, waar aan hij ook met een warmen ijver en vlijtige naarſtigheid beantwoordde. Na zijne ſtudien volvoerd te hebben, werdt hij tot Lic-

centiaat in de godgeleerdheid bevorderd, daar na tot Opperſte van het *Bulſideaanſe* Kollegie aangeſteld, zijnde dit Kollegie ene ſtigting om de jeugd in de drie geleerde talen te onderwijzen. Voorts wierdt hij begiftigd met een Kanunnikaat ter *St. Marie* te *Utrecht*; ook werdt hij in deze ſtad door Koning FILIPS gemagtigd, om de reformatie die alomme in de *Nederlanden* doorbrak, te keer te gaan, en ware het moeglijk uit te roeijen. Bij de afſcheiding der *Middelburgſe* kerk met die van *Utrecht*, waar bij de eerſte tot een Bisdom wierdt verheven afhankelijk van het Aartsbisdom van *Utrecht*, werdt DE CASTRO door gemelden Koning tot Bisſchop van *Middelburg* aangeſteld. De goedkeuring van den Paus hier op gevolgd zijnde, aanvaardde hij ten jare 1560 die waardigheid, werdende hij daar toe door den Aartsbisſchop van *Mechelen* en den Kardinaal GRANVELLE, op den 26 december 1562 plegtig gewijd, en den 4 januarij des volgenden jaars, te *Middelburg* met veel ſtaatſie en pragt ingehaald. Na de bezitneming van dezen nieuw opgerigten bisſchoppelijken zetel, was hij ijverig bezig met het wredelijk vervolgen en ſtraffen van die genen, welke anders dan de Roomsgezinden dagten. Te midden dezer bezigheden, overviel hem de dood, op den 5 julij 1574, en hij wierdt in het choor der Abdijkerk te *Middelburg* begraven. Voor zijn afſterven hadt hij bij uiterſten wille, en met toeſtemming van zijn Kapittel, den vermaarden Monnik JOHAN VAN STRYEN, tot zijnen opvolger benoemd, zo wel in de beſtiering van de Abtdije als in het Bisdom; deze heeft egter nimmer het bezit daar van verkregen, doordien dit zo wel als de andere nieuw opgerigte Bisdommen, kort daar na vernietigd wierden. —— v. D. HAER, *de Init. Tumult. Belg.* p. 149. BURGUNDI, *Hiſt.* p. 33. P. BOR, *Ned. Oorl.* I. D. bl. 27. G. BRANDT, *Beſchr. van Enkh.* bl. 115. EIKELENBERG, *Beſchr. van Alkmaar*, bl. 134. WAGEN., *Vad. Hiſt.* VI. D. bl. 66. TE WATER, Verhand. agter het *Kort Verhaal der Reformatie van Zeeland*, bl. 361. en volg.

CATE (GERHARD TEN), zie KATE (GERH. TEN).

CATER (JAKOB), ten jare 1593 te *Antwerpen* geboren, vol-

volvoerde zijnen letterkundigen loopbaan bij de Jeſuiten van die zelvde ſtad, en begaf zig in het jaar 1611 onder hun Genootſchap, waar aan hij zig zedert door het doen der vier geloften verbond. Na zijn proeftijd ten einde gebragt te hebben, beſtierde hij vier jaren het latijnſe ſchool; en toen tot Priester geordent zijnde, bragt hij de volgende tien jaren door als Prediker; wierdt ten laatſten tot Rektor in het Kollegie te *Kortrijk* bevorderd, en hij ſtierf te *Brusſel*, den 6 april 1657, in den ouderdom van 64 jaren. Het geen van dezen Jeſuit het licht ziet, ſtrekt ten bewijze, dat hij een beoeffenaar der fraaije letteren was. Daar is van hem in druk: 1. Enige kleine Digtſtukjes, geplaatst in de *Fama posthuma Præſulum Antverpienſium, vulgata a Rhetoribus Collegii S. J. ejusdem Civitatis. Antv.* 1611. 8vo. 2. *In Divam Sylvaducenſem, miraculis nobiliſsimam, R. P.* Otthonis Zylii *hiſtoria celebratam, Bruxellis honorificè exceptam, pié cultam, Ode panegyrica; cum alluſione ad illud Pſalmi* CXXXI. *Invenimus eam in campis Silvæ, nempe in Campaniæ Silvâ.* Aan het hoofd van Ott. Zylii, *hiſtoria miraculor. B. M. Silvaducenſis. Antv.* 1632. *in* 4to. 3. Heeft hij deel gehadt aan ene Beſchrijving, tot tijtel voerende: *Idea publici honoris exhibiti Sereniſsimo Principi* Ferdinando, *Cardinali, Infanti Hispaniarum, Brugas Flandrorum introeunti. Brugis* 1635. 4to. 4. En, aan ene Verzameling, welke tot tijtel heeft: *Acroamata nuptialia* Balthasari Moreto. *Antv.* 1645. 4to. 5. *Virtutes Cardinales ethicis Emblematibus expreſsæ. Antv.* 1645. 4to. ——— Sotuellus, *Bibl.* p. 361. Paquot, *Mem. litter.* Tom. VIII. p. 48, 49.

CATHUS (ARNOLD), te *Leeuwarden* in 1576 geboren, volbragt den eerſten loop zijner letteroeffeningen te *Haarlem*, en ſtudeerde vervolgens te *Leijden* in de geneeskonst. Van daar trok hij naar *Padua*, alwaar hij zig verder in die wetenſchap oeffende, en daar in de Doktorale waardigheid verkreeg. Toen ontſtond in hem de lust, om in de *Levant* te reizen, en het *H. Land* te gaan bezigtigen; doch zedert veranderde hij van beſluit, en wierdt in 1602, Proeveling onder de Je-

ſuiten te *Rome*. Hier drie jaren zig in de godgeleerdheid geoeffend hebbende, wierdt hij door den Kardinaal BELLARMIN tot Priester gewijdt, en zijn gezondheid niet toelatende dat hij langer in *Italie* bleef, werdt hij naar *Leuven* gezonden, om 'er zijne ſtudien tot volkomenheid te brengen. Vervolgens wierdt hij als Zendeling naar de *Bataafſe* Republijk geſtuurd, en hij bragt den tijd van tien jaren te *Leeuwarden*, *Sneek* en *Zwolle* door, en toefde vervolgens nog een jaar te *Leijden*; waar na hij te *Leuven* te rug gekeerd zijnde, de waardigheden van Opperopziender der Scholen, en Profeſſor in de H. Schrift verbreeg. Na dat hij vervolgens nog zes jaren de wederleggende godgeleerdheid in het Kollegie te *Antwerpen* hadt onderwezen, wierdt hij benoemd tot Rektor van dat van *Ruurmonde*, alwaar hij verbleef tot dat de dood een einde van zijn leven maakte, 't welk op den 13 december 1660 gebeurde, in den ouderdom van 53 jaren; reeds in 1617 hadt hij zig door de plegtige beloften aan zijne orden verbonden. Men vindt van CATHUS getuigd, dat al iets zonderlings is voor een Jeſuit, dat hij een geſlagene vijand was van de geſlepene liſten der ſtaatkunde; die hij te regt de peſt van de zamenleving noemde. Daar is van hem in druk: *Canticum Canticorum Salomonis, paraphraſi continua enarratum, additis notis ad uſum Concionatorum, & lectorum pietatem. Antv.* 1614. 8vo. —— SOTVELLUS, *Bibl.* p. 90, 91. PAQUOT, *Mem. litter.* Tom. VII. pag. 127–129.

CATS, is de naam van een overoud Geſlagt, het welk altoos in *Holland* en *Zeeland* in groot aanzien is geweest, en wiens oirſprong zig verſchuilende in verafgelegene vakken des grijzen tijds, door ſommigen tot de *Catten*, de eerſte bevolkers dezer landen, willen te huis gebragt hebben, die ene ſtad op het Zeeuws eiland *Noord-Beveland* bouwden na hun CATS genaamd, 't welk nog ten huidigen dage in wezen is, en een tamelijk groot dorp uitmaakt, voorzien van enige ſtraten en een bekwaam hoofd, *Catshoofd* genaamd, in de *Schelde* tegen de *Keten* uitſchietende.

De

De eerſte die uit dit Geſlagt bekend is, was, GYSELBERTUS VAN WELLE, Vrijheer van *Cats*, en Ridder, wordende vermeld in zekeren open brief van BURCHARD, XXII. Biſchop van *Utrecht*. Hij bloeide ten tijde van Graav FLORIS *den Vetten*, en ſtierf in 't jaar 1123, nalatende een zoon, FLORENS genaamd, Vrijheer van *Cats*, waar van gewag gemaakt wordt ten jare 1203, in zeker vredestraktaat, geſloten tuſſen den Hertog van *Lotharingen* en *Braband*, en DIRK Grave van *Holland* en *Zeeland*. Van zijn enigſten overgebleven zoon GOSUINUS genaamd, Vrijheer van *Cats*, vindt men op het jaar 1223 gewaagd, in de Keure door Graav FLORIS, vader van Koning WILLEM, aan de ſtad van *Weſtkapelen* gegeven. Hij was eerſte Edele van *Zeeland*, repreſenterende de Ridderſchap van die Provintie, en liet na twee zoons. ——— J. W. TE WATER, *Adelijk en Adelrijk Zeeland*, bl. 109--111. 173, 174. FERWERDA, *Geſl. en Wapenboek*, II. D. Ook vindt men een uitvoerige Genealogiſe Beſchrijving van dit Geſlagt, in HOOGSTRATEN, *Woordenboek*, II. D. bl. 122--124.

CATS (BALDUINUS), een broeders zoon van JODOCUS CATS, waar van hier beneden nader, is geboren te *Gorinchem*, en wierdt bevorderd tot Meester in de vrije konſten en Licentiaat in de godgeleerdheid te *Leuven*. Eerst was hij Paſtoor te *Sparwoude*; en na meer andere kerkelijke waardigheden bekleed te hebben, werdt hij na dode van LEONARDUS MARKUS, in deszelvs plaatze Deken en Vikaris van het Kapittel te *Haarlem*, en na dode van zijn oom in 1641, tot Beſtierder van de *Geeſtelijke Dogters* in de *Hoek* van genoemde ſtad aangeſteld. Meer dan eens is hij om zijn uitmuntend karakter aangezogt, om de Biſchoppelijke waardigheid te bekleden, doch met zijn toeſtand vergenoegd, wees hij zulks teffens van den hand. Ook ſtond hij naderhand op de lijst van hun, welke de Paus tot Wijbiſchoppen benoemde, en in 1655 werdt hij door ALEXANDER DEN VII, tot Aartsbiſchop verkoren, doch door brieven en hulp van goede vrienden, wierdt hij voor ditmaal verſchoond, en Z. DU MEZ, in zij-

zijne plaatze aangeſteld; doch deze vijf jaren daar na overleden zijnde, wierdt CATS andermaal tot die waardigheid verkoren, en den 9 ſeptember 1662 te *Keulen* ingewijd. Dan den last aan dezen post drukte den ouden man te geweldig, die beter in ſtaat was een konvent van Maagden dan een Aartsbisdom te beſtieren; ook bezweek hij 'er onder, en wierdt krankzinnig, welke ongeſteldheid hem tot aan zijn dood toe bij bleef, welke voorviel te *Leuven*, den 18 meij 1663. —— *Batav. Sacra.* III. D. H. VAN BERKUM, *Beſchr. van Schoonhoven*, bl. 458.

CATS (JAKOB), Raadpenſionaris van *Holland*, een groot Staatsman, Regtsgeleerde en Digter, wierdt geboren den 10 ſeptember 1577, te *Brouwershaven*, ene ſtad op het eiland *Schouwen* in *Zeeland*, uit aanzienlijke ouders, zijnde zijn vader aldaar lid der Regering geweest. De vroegtijdige dood zijner moeder, en het tweede huwelijk, dat zijn vader kort daar op, met ene vreemdelinge aanging, gaf aanleiding dat de broeder zijner moeder hem met de drie overige kinderen zijner zuster tot zig nam, en zie daar waarſchijnlijk den eerſten ſtap tot al dat gene, wat eenmaal enen CATS in alle zijne begaafdheden en betrekkingen aan *Nederland* moest ſchenken.

Deze oom beminde CATS. Hij wilde hem tot de ſtudien opbrengen, en ontzag geene kosten, die dit zijn oogmerk konden bevorderen. Nog zeer jong zijnde, deedt hij hem te *Zierikzee* op ſchool; ongelukkig bij een Leermeester, meer verwaand dan kundig; meer kundig, dan geſchikt om zijne kundigheden mede te delen, en leergierigheid in harten te verwekken, waar ze niet reeds van zelve in ontloken ware. Dan wij behoeven hier onze toevlugt tot geen ideaal te nemen. DIRK KEMP vindt overal, en inzonderheid op het platte land, nog duizenden van zijnen rang, die hem gelijken.

Hier was onze CATS eerst wat vele grote vernuften bij den aanvang hunner loopbane waren. Hij beuzelde zijnen tijd weg, hadt met allerhande ſoorten van vermaaklijkheden, en weinig met de oeffeningen van 't verſtand op. Ene ligte-

koöi,

kooi, die ter kwader ure in dit huis diende, ſchijnt de hervorming hieromtrent niet in de hand gewerkt te hebben. Gelukkig dat de egtgenote van zijnen oom ene even verſtandige als deugdzame vrouwe ware. Aan deze edele verwandte is CATS de grondrigting van zijn hart en verſtand, en dus in de daad alles verpligt. Zij ſchijnt hem geheel gekend, geheel doorkeken te hebben. De zagtzinnige en ſchrandere wijze, op welke zij hem zijnen pligt, en alle de voordelen aan de getrouwe volbrenging van denzelven verbonden, voorſtelde, doet haar hart en hare menſchenkennis de grootſte eer aan; ook hadt zij het gezegendſte gevolg. Onze Digter zelv' belijdt, dat hij onder haar geſprek bewogen wierdt, zijne *grillen af te leggen*, en van het ogenblik eerst *op het ſtuk begon te letten*; en nu heeft hij den eerſten ſtap gedaan om .... CATS te worden.

In dezen ugtenſtond van zijn leven, gevoelde hij reeds die zagte en onwederſtaanbare aantrekkingskragt tot de Zanggodinnen, welke hem zedert nimmer verlaten heeft, maar onder alle de beſlommeringen van een bezet leven, zelvs als Staatsman, in dagen, den onzen in onrust, verwarring, en rampzaligheid bijna gelijk tot zijnen dood toe, is bijgebleven.

De goede meester KEMP, hadt geene verkering op den zangberg; hij kon zijnen leerling dus hier van geenen dienst zijn; maar een *Brabands* jongeling, die de poëzij beminde, en op ene andere ſchool reeds geoeffend hadt, vervulde dit gebrek. Hij boezemde zijnen jeugdigen vriend den eerſten ſmaak voor de digtkonst in zijne moedertaal, en het gevolg was, dat CATS hier door in den aanvang dien tegenzin tegen het maken van latijnſe verſen kreeg, dien het te verwonderen is, dat niet elk krijgt, die eenmaal de werktuiglijke oeffeningen hieromtrent op de ſcholen heeft moeten doorworstelen; oeffeningen in de daad, lijnregt geſchikt, om alle genie te ſmoren, en het laatſte vonkje van digterlijk vuur, in de vrije harten der jeugd uit te blusſen.

Na vier jaren te *Zierikzee* doorgebragt te hebben, bezogt

OR-

onze jongeling de *Leijdſe* Hogeſchool, hier oeffende hij zig in de regtsgeleerdheid, zonder daarom te minder altijd de digtkonst voor zijne hoofdliefhebberij te houden. Aan GESSELIUS belijdt hij veel verpligt te zijn, vooral wat de griekſe letterkunde betreft. Jammer maar, dat GESSELIUS wat te vroegtijdig de *Leijdſe* Hogeſchool verliet, en CATS toen aan enige onkundige raadslieden, die hem zogten diets te maken, dat het grieks van geen nut ter wereld in de Roomſe regtsgeleerdheid ware, gehoor gave. Hier door heeft hij dit voor den Digter zo wezenlijk vak ongelukkig verzuimd, en zig zelve voor 't verdog ruime ſtoffe tot naberouw verſameld. Bevoegde Rigters geloven egter, dat hij tunde genoeg in de griekſe taal bezeten hebbe, om SOPHOCLES en EURIPIDES in het oirſpronglijk te kunnen lezen, en dat hij zijn *Cupido verloren en uitgeroepen* naar MOSCHUS zelven, en naar geene verdaling zou gevolgd hebben.

Van *Leijden* begaf hij zig naar *Orleans*, waar hij tot Doktor in de regten bevorderd werdt. De Franſe beſchaafdheid en zeden namen hier zijn jeugdig hart zodanig in, dat hij, onder het ſchoonſchijnend voorwendzel van de taal grondig te leren en met dezen nieuwen ſchat naar zijn vaderland te rug te keren; maar in de daad om des te langer het geeſtig en betoverend gezelſchap der Franſe Jufferſchap te genieten; zig in deze ſtad een' geruimen tijd ophieldt. Natuurlijk moest de losſe en aantrekkelijke levenswijze der Franſe vrouwen deze uitwerking op de jongeling hebben, wiens hart van dien kant altijd gevoelig en ſomtijds zwak was; natuurlijk moest hem zijne moedertaal bij deze nieuwe ſpraak lomp en zonder luister ſchijnen. Hij hadt de eerſte nimmer van zulke bevallige lippen horen rollen, of liever, hij liet niet na de menigvuldige genoegens, alle naar zijn hart gekozen, in de verkeering met de Franſe vrouwen, daar hij enen vrijen toegang toe hadt, en bij welke hij zijne meeste uren ſpilde, gefnaakt, op rekening harer taal te zetten, en het gevolg moest zijn, dat deze taal hem de eerſte taal van de wereld moest ſchijnen. Zodanig was de logica der hartstogten ten allen tijde, en zij

zal

zal het zijn, zo lang 'er hartstogten in het menschelijk hart gevonden worden. Onze moedertaal is genoeg gewroken door onzen Digter zelven. Hij heeft ze naderhand voor zijne begunstigde taal gekozen, en is zeer overtuigd geweest, dat ze, bij de Franse taal vergeleken, en afgezonderd van alle betoverende lippen, daar het hart reeds vooraf aan geboeid was, deze laatste in rijkdom en kragt, ten minsten niets toegave. Ondertusschen kan men niet ontkennen, dat hem dit zijn verblijf in *Orleans* van een onuitspreeklijk nut geweest zij. Hij verkreeg 'er die menschenkennis, en vooral die ve bazende kennis van het vrouwelijk harte, die alle zijne schriften kenschetst, en hem voor deze kunne tot den besten leermeester maakt.

De jeugdige Cats was hier gelukkig; zijne uren waren ogenblikken van zalige tevredenheid. Jammer maar, dat alle aardse genoegens den stempel van kortstondigheid en vergangelijkheid dragen. 't Is niet te verwonderen, dat hij dit paradijs met enen groten weerzin verliet; zijne gedurige verkering in het koor der bevalligheden hadt het gevolg gehadt, dat ze op Jongelingen, voor de liefde vatbaar, altijd hebben zal. Zijn hart was onmerkbaar aan de schoonste in zijne ogen gekluisterd geworden. Hoe gaarn hadt hij dezen Engel met zig getroond, en, naar zijne eigen belijdenis, hoe gemaklijk zou hem dit reeds geweest zijn! Dan, de zwarigheden, die zig hier tegen opdeden, gevoegd bij het gestreng bevel van zijnen oom, deden hem zig zelven overwinnen, en men moet bekennen, dat dit in de daad ene zeer grote overwinning voor zijne jaren was; hij zelv belijdt nog in zijnen grijzen ouderdom, dat hem zijn vertrek uit *Orleans* met ongemene rouw overstelpte, dat het hem tot aan de ziel raakte, en dat hij gedrongen wierdt, om zijn hart in treurige Elegiën te ontlasten. Voor het overige verdienen de schone lessen, die hij uit dit gedeelte van zijnen levensloop verzameld heeft, door de jeugd, welke eenmaal haar geluk in den egt wenscht te vinden, met opmerking gelezen te worden. Zij zullen haar overredend doen zien, dat een aangenaam gevrij en een zalig hu-

welijk niet altijd aan elkanderen verbonden zijn, en dat 'er in de daad iets meer tot dezen gewigtigſten ſtap van het gantſe leven vereiſcht wordt.

Om zijne peinzende gedagten enigzins te verzetten, trok hij van *Orleans* naar *Parijs*. Maar hier miste hij wat hem de eerſte ſtad zo gunſtig hadt doen beſchouwen. Zijn hart was 'er ledig en zijn oirdeel geſtreng; hij belijdt 'er niets gezien te hebben, dan hooffe treken, waar onder een winkel van gebreken, verborgen was, terwijl hij 'er overal den diſtel bij de roos ontmoette; zelvs vondt hij hier geene bevallige Franſe taal meer, en zie daar in drie woorden karakteriſtiek het gewone oirdeel van de jeugd.

Graag hadt hij *Italiën* nog bezogt, maar de pogingen door hem aangewend om de toeſtemming zijner vrienden hier toe te verwerven, waren vrugteloos. Hij begaf zig dan weder naar zijn vaderland, hieldt zig enigen tijd in *'s Hage* op, bezogt daar vlijtig het Hof en den Hogen Raad, hoorde 'er de voornaamſte Advokaten pleiten, genoot 'er het onderrigt in de praktijk van den bekwamen Prokureur KORNELIS VAN DER POL, en zette zig eindelijk, na genoegzame vorderingen hier omtrent gemaakt te hebben, als Advokaat in zijne moederſtad *Brouwershaven* neder.

Zijne kunde en welſprekendheid verwierven hem hier eerlang een goed beſtaan, daar het geluk, dat hij hadt, van ene vrouwe, te *Goeree* om toverij aangeklaagd, vrij te pleiten, merkelijk toe medewerkte.

Waarſchijnlijk zou onze jonge Regtsgeleerde, die onder alle bezigheden nooit naliet een oog vrij te hebben voor de ſchone kunne, en thans een ruim beſtaan genoot, in dezen tijd in den egt getreden zijn met ene maagd, die hem enkel door hare uitwendige gedaante betoverd hadt, ten ware een hardnekkige derdendaagſe koorts hem hier te hulpe ware gekomen. Deze noodlottige kwaal ſcheen eerst in zijn vaderland en vervolgens in *Engeland*, daar hij zig, op raad zijner Geneesheren, om van lucht te veranderen, naar toe begeven hadt, met alle aangewende middelen den ſpot te drijven. Hij bragt ze weder

der met zig op zijnen geboortegrond, en zou daar over zijne vrugteloze reize zeker bitterer geklaagd hebben, hadt ze hem geene gelegenheid gegeven, om, behalven de Engelſe taal, enen nieuwen voorraad van kundigheden op de beroemde Hogeſcholen van *Oxfort* en *Cambridge* te verzamelen. Inmiddels verloor hij, in zijn vaderland te rug gekeerd, en altijd martelaar dezer kragt- en lustvertörende kwale, allen moed. Vergeefs hadt hij in dien tijd het geluk van enen Ellendeling, die, eerst aangerand, enen manſlag, door vele andere omſtandigheden nog verſchoonbaar, begaan hadt, vrij te pleiten, en hier door heinde en veer enen groten roem te verwerven; het treurig gezigt zijner uitgeputte leden, het akelig verſchiet, dat hem gedurig voor ogen zweefde, ontroofden den besten prikkel aan dit genoegen. In dezen toeſtand nam hij, de ervarenſte Artzen raadloos vindende, zijne toevlugt tot elk, die maar voorwendde hem te kunnen genezen; maar ook deze proeven liepen lang vrugteloos af, tot dat eindelijk een oud Alchijmist, aan wien hij zig uit wanhoop toevertrouwde, hem, door het toedienen van een enkel poeder, tot zijne vorige gezondheid herſtelde.

Thans nam hij zijne oude bezigheden weêr met enen nieuwen ijver ter hand, en zette zig, op den raad van zijnen vriend, APOLLONIUS SCHOTTE, toen Penſionaris der ſtad *Middelburg* en naderhand Raadsheer in den Hogen Raad, te *Middelburg* met de woon ter neder. Hier beving hem op nieuw de lust om te trouwen, en ene zekere jonge maagd, op welke hij bij het eerſte gezigt in de Franſe kerke vurig verliefde, deedt dezen lust ſpoedig in een volkomen beſluit veranderen. Ene tijdige waarſchouwing dat zijne achting bij deze verbindtenis lijden zou, dewijl haar vader een ſchandelijk bankeroet gemaakt hadt, deedt hem, na veel lijdens, van zijn opzet afzien. GOD hadt iets beters voor hem weggelegd. Hij ſchonk hem kort hier op in de perſoon van ELIZABETH VAN VALKENBURG, een *Amſteldams* meisje, ene vrouwe, hem in den volſten zin waardig. Het tafereel, dat hij ons van haar ophangt, is groots; vernuftig, geestig, huishoudelijk, met PLUTARCHUS

in de hand in hare uren van uitſpanning, boven alles den Bijbel beminnende, en altijd een ſpiegel van trouw; ziet daar de grondtrekken van hare beeldtenis. Maar meer dan dit alles zegt de eenvouwige belijdenisſe van onzen CATS, dat hij aan haar zijne deugd en godsvrugt verpligt is. Bij deze dierbare egtgenote verwekte hij vijf kinderen, onder welke drie zonen, allen vroegtijdig geſtorven, en twee dogters waren. De oudſte, ANNA genaamd, is naderhand in den egt getreden, met den Heer VAN AARSEN, Heer van *Bernhout*; de jongſte, ELIZABETH genaamd, met den Heer KORNELIS MUSCH, Heer van *Waalsdorp*, en Griffier der *Verenigde Nederlanden*, getrouwd.

Deze tijd ſchijnt de gelukkigſte van 's Mans gehele leven geweest te zijn. Hij belijdt dit nog op den rand van 't graf met diepe erkentenisſe tot GOD, en geen wonder, hij bezat thans alles, wat zijn hart begeerde. Nog ambteloos en hier door onafhanglijk; in de armen ener gade, die hij teder beminde; een beſtaan genietende ruim genoeg om zonder zorgen te leven; de dagen, die hem zijne gewone bezigheden overlieten, op het veld doorbrengende, en daar beurtling Landman en Digter, naar dat zijn kalm hart tot een van beiden behoefte gevoelde; kon het niet anders of zijne jaren moesten in de zaligſte tevredenheid henen ſnellen, en, daar de eenvouwigheid en onſchuld alle zijne genoegens bedauwden, hem die ſtrelende, en voor ene gevoelige ziel zo aandoenlijke, herinneringen nalaten, welke hem, ook in zijnen twee-en-tagtig jarigen ouderdom, nog wellust gaven, en zijne ogen, door ene aantrekkelijke toverkragt, naar dit verſchoven toneel van geneugte altijd heen lokten.

Onder de ſchaduwen van een geboomte, grotendeels door hem zelven geplant, vervaardigde hij op deze zijne landhoeve, te *Grijpskerke*, een dorp, in de nabuurſchap van *Middelburg* gelegen, zijne *Zinnebeelden*, *Galathea*, *Zelfſtrijd*, *Vastheit*, *Spiegel van den ouden en nieuwen tijd*, en *Huwelijk* of *gantsch beleid des echten Staats*; maar het einde van 't twaalfjarig Beſtand, in den jare 1621, maakte teffens een einde van zijne rust en ſtille huisſelijke gelukzaligheid. Het oorlog hervatte

met

met ene nieuwe woede zijne oude verwoestingen. Men keurde het in *Zeeland* noodzaaklijk de landerijen onder water te zetten, ten einde den toegang aan de *Spanjaarden* af te snijden. Hier door hadt onze Digter het ongenoegen van niet alleen zijne nieuwe schepping verwoest te zien; maar teffens in de onaangenaamste processen gewikkeld te worden over vier polders, die hij nieuw hadt laten bedijken, en waar uit hij zig een groot gewin beloofd hadt. De vrees van alles te zullen verliezen, dreef hem naar *'s Hage*. 9 Jaren lang duurden deze twisten, en in al dien tijd was CATS van de inkomsten zijner goederen beroofd. Eindelijk egter behield zijne goede zaak de zege.

Onze Digter was nu 44 jaren oud, en van dit ogenblik zal men hem een ander toneel zien betreden. Tot daar toe leefde hij zonder staat en voor zig zelven, thans zal hij een blinkender rol moeten spelen; het oog der Natie zal op hem gevestigd worden; *Europa* zal zijnen naam leren uitspreken, en, kon de eerzugt den sterveling in de daad immer gelukkig maken, CATS zoude in ene onafgebrokene opklimming van waardigheden, tot dat hij de hoogste voor hem in zijn vaderland bereikt hadt, het geluk waarlijk moeten gevonden hebben. Ondertusschen is zijn leven, van dit tijdstip af aan, een zeer moeilijk leven geweest, het geluk dat hij op zijne geliefde landhoeve smaakte, heeft hij nimmer weer gekend, en de ondervinding heeft in hem duidelijk geleerd, dat de schitterendste uitwendige grootheid arm voor het hart zij, en dat al het aanzien, al de heerlijkheid, die ambt en staat immer vermogen te geven, één aasje waar geluk in den grond niet kunnen opwegen.

Het eerste aanzoek, dat hem uit zijnen gewonen kring scheen te zullen rukken, was, dat van de Hogeschool te *Leijden*, die hem het Hoogleraarschap binnen hare muren aanbood. Waarschijnlijk zoude hij, in de omstandigheden, daar hij zig toen in bevond, dit aanbod niet van de hand geslagen hebben, indien hem de Regering van *Middelburg* niet bijna op den zelvden tijd tot Pensionaris verkoren hadt, welke

waardigheid meer met zijnen ſmaak ſtrookte, en die hij, na rijp beraad, ook dadelijk aannam. Maar reeds hier ondervond hij, dat de tabbaard van den Staatsman gewoonlijk niet anders dan het ſtaatſiekleed der zorgen, en zijne heerlijkheid blinkende onrust zij. Zijn vaderland beminde hem, alle de *Zeeuwſe* ſteden waren hem genegen; egter moet hij zelv belijden:

Ick heb in dit gewoel een ruimen tijt verſleten;
En broot van luijen aart en heb ick nooit gegeten.
Geheele dagen lang, tot aen den ſwarten nacht,
Heb ick in diep gepeijs al dickmaal doorgebragt.

Welk een verſchil! van zijn zalig verblijf op het Land had hij dus gezongen:

Ick leijd' om deſen tijt een ſtil en rustig leven,
Dat heeft de goede Godt uijt gunſte mij gegeven:
Ick had een buijtenhuijs niet verre van de ſtadt,
Daar ick en mijn geſin een wijl in ſtilte ſat.
Ick was veel op het lant, of in het huijs gedoocken.
Ick liet van enkel moes mij veeltijds ſpijſe koocken;
Ick ſchoude ſtadts gewoel, en koos het eenſaam velt,
Want daar was toen ter tijt mijn weſen naar geſtelt.
Ick leefde ſonder ſtaat en voor mijn eigen ſelven,
Ick ſchiep een groote lust om lant te doen bedelven;
Om buijten alle ſorg te ſitten in het groen,
Oock als ick ledig was genegen iet te doen,
Ick las, ik dicht', ik ſchreef, ick maackte zinnebeelden,
Terwijl mijn kleine jeugt omtrent de boomen ſpeelden enz.

Dan dit alles was ſlegts een begin van zijne grootheid en ellende. In *Middelburg* zou hij hartlijk graag zijne overige dagen doorgebragt hebben; hij bezat 'er vrienden, en wat zegt dit laatſte niet voor een eerlijk en gevoelig hart! Op het onverwagtst bood *Dordrecht* hem haar Penſionarisſchap aan, en ſchoon zijne gade even ongenegen ware als hij zelv om *Zeeland* te verlaten, wisten enige Godgeleerden egter zo veel op

zijn

zijn hart te bewerken, dat hij, wanende eene Goddelijke toeping op te volgen, dit pligtshalve, maar tegen zijne keuze, aannam. Hier verdubbelden zig zijne bezigheden. 't Waren nu maar enkelde uren, die hij aan zijne egtgenote en dogteren konde toewijden, en ook dezen nog ontroofde hem eerlang zijn gezantſchap naar *Engeland*, daar hij in den jare 1627, bij gelegenheid van den oorlog tuſſen dit Rijk en *Frankrijk*, met den Heer ALBERT JOACHIMI naar toe gezonden werdt, en enen geruimen tijd vertoeven moest. Hoe luttel troost verſchaften hem de goedkeuring zijner Zenderen, de hoogachting van den *Engelſen* Monarch, de blinkende Ridderorde van *St. Joris*, hem door dien Vorst vereerd; toen hij kort na zijne terugkomst het verlies zijner lieve egtgenote te bewenen hadt. Een 25 jarige egt hadt hem hare volle waarde doen kennen. Zijne rouwe was onuitſpreeklijk, en zij zou maatloos geweest zijn, ware hij geen Christen geweest. Ik vermeet mij niet hier iets meer van te zeggen. Men leze onzen Digter hier zelven en men zal aan zijne ſmart geene tranen kunnen ontzeggen. Genoeg, dat hij deze egtgenote nimmer heeft pogen te verplaatzen; dat zijne liefde voor haar bleef, wat ze geweest was, en dat hij menigmaal in 't vervolg, onder de rampen van dit leven neergebukt, op haar graf ging wenen en daar, in deze weemoedigheid troost vondt.

Maar zien wij onzen Digter nog hoger klimmen. In den jare 1634 benoemden hem de Staten van *Holland* tot hunnen Raadpenſionaris, en na het ſluiten van den *Munſterſen vrede*, in het jaar 1648, boven dien tot groot Zegelbewaarder der Staten en Graavlijkheid van *Holland* en *Weſtfriesland*, en tot Stadhouder van de Lenen. Thans ſtondt hij op het uitterſte coppunt van aanzien, dat zijn vaderland voor hem bezat; maar thans ook ſtormden alle de moeilijkheden en angſten, die het kuſſen vermag te geven, op hem neder. Menigmaal was hij zijne rust bij den nagt als bij den dag kwijt. Elk kent de tijden, in welke hij deze ambten bekleedde, en elk, die zijn zagt en eerlijk hart regt laat wedervaren, zal zig niet onthou-

den kunnen, zijn lot hier innig te beklagen. Hoe vaak ſloten de gebeurtenisſen, die onder zijne ogen voorvielen, zijnen anders zo welſprekenden mond! hoe vaak wierpen ze een doodlijk bleek op zijne wangen! Zo was zijn toeſtand, toen WILLEM DE II. hem den Staten liet aanzeggen, dat hij enige leden van de Souvereine vergadering in verzekering hadt doen nemen; in den Raad gekomen, was hij zo zigtbaar ontſteld, dat hij de woorden nauwlijks ten gorgel uit kon perſſen.

Ick moest op dezen ſtroom met groten aandagt zeijlen,
Want bij een harde kust daar moet men dickmaal peijlen:
Al wie bezijlen af ging treden aan de reê
Die gaf ſijn ſwacken voet ten besten aan de zee.
De winden bliesen hart en maackten groote baren,
En bij mij was 'er noijt soo hollen zee bevaren:
Maar nog quam ick 'er uijt, doch door mijn wijsheit niet,
't Was Godes Vader-gunst die mij ten besten riedt.

Onder den last dezer gewigtige bedieningen was CATS een vier-en-zeventig jarig Grijsaart geworden. Meer dan eens hadt hij naar rust geſnakt, meer dan eens vurig om zijn ontſlag aangehouden. Thans eerst gelukte hem deze laatſte wens, maar de rust, daar hij zig mede gevleid hadt, was 'er nog niet aan verbonden. De haggelijkſte toeſtand van zaken tusſen de Republijk en *Engeland*, onder het Protektorſchap van CROMWEL, noopte de Staten om een gezantſchap naar *Londen* te zenden. Tot dezen lastigen post werdt, nevens de Heren SCHAAP en VAN DE PERRE, onze Digter mede verzogt, en zo dringend verzogt, dat hij, bij al zijnen afkeer tegen deze reize en de nieuwe zorgen 'er aan verknogt, enen afkeer, dien zijn hoge ouderdom en het gure winterweder zo regtmatig maakten, zig nog eenmaal voor 't belang van zijn vaderland opofferde en GODE de uitkomst bevolen liet.

In de daad hij kogt de rust, die hij naderhand den geringen tijd van agt jaren nog genoten heeft, door deze laatſte toegevenheid duur genoeg. Behalven het gevaar van den togt,

op

op een ſchip, door ene ziekte, de peſt gelijk, aangetast; behalven de gedurige vrees van door het *Engels* grauw, in weerwil zijner waardigheid, mishandeld te worden, en de noodzaaklijkheid om veiligheidshalve de ſtad voor een landhuis in derzelver omtrek te verlaten; hadt hij ten laatſten het ongenoegen nog van de onderhandelingen zonder vrugt te zien aflopen, en, na een ruim tijdverlies, onverrigter zake weder te moeten keren.

Nu eindelijk kon onze Digter zijne laatſte toevlugt tot de afzondering nemen, welke hij altijd bemind hadt. Het bekoorlijk *Zorgvliet*, even buiten *'s Hage*, op den *Scheveningſen* weg gelegen, bood hem hier toe deszelvs ſchaduwen aan. Hier vondt hij de rust weder, ene rust, zo nabijkomend aan die, welke hij eenmaal op zijne geliefde landhoeve te *Grijpskerke* genoten hadt, als het onderſcheid van jaren en het verlies ener beminde egtgenote het mooglijk maakte. Hier was hij op nieuw Landman en Digter. *Zorgvliet* won onder zijn opzigt gedurig in ſchoonheid aan, en zijn vorige digtſtukken werden van lieverlee met zijn *Buitenleven*; *tachtigjarigen Ouderdom*; *Hofgedachten*; *Gedachten op ſlapelooze nachten*, en *Twee-en-tachtig jaarig leven* vermeerderd. Onder dezen arbeid, dien hem zijn ijverige aart altijd tot ene uitſpanning maakte, vergat hij den groten ſtap, die hem eerlang te doen ſtond, geen ogenblik. Deze laatſte jaren van rust waren hem ene gedurige voorbereiding voor de eeuwigheid. Zijne leſſen zelve, zo wel als de levenswijze, in dezelve beſchreven, verſtrekken hier van tot bewijzen. Hij leefde in den volſten zin als een voorbeeldig Christen, en niemand, die een vonkje godsdienſtig gevoel bezit, zal dit gedeelte van 's mans gedigten zonder aandoening en eerbied kunnen lezen. Geſpeend aan alle aardſe grootheid; geduldig onder de hevigſte pijnen, die hem ene kwaal in de nieren in zijne laatſte jaren veroirzaakte; matig in alles wat hij gebruikte, en in 't laatst bijna alleen van melk levende; enkel naar een heiliger en volmaakter leven ſmagtende; altijd zig voor God verootmoedigende over de feilen en zwakheden zijner vorige dagen, feilen en zwakheden in de daad, die dui-

duizenden met enig vertrouwen onder hunne beste daden zouden rekenen; altijd gelovig op zijnen Zaligmaker vertrouwende, en in de dagelijkſe toevlugtneming tot hem zijne enige hoop, zijne enige zielsrust vindende; was hij de Leraar en het voorbeeld van zijn huisgezin, en van alles wat hem omringde. In dien toeſtand, zo geheel rijp voor den hemel, ſtierf hij, zo als een Christen ſterft, gerust en blijde, op den 12 ſeptember 1660, in den ouderdom van 82 jaren, 9 maanden en 23 dagen. De kloosterkerk in *'s Hage* bewaart zijn ſtof. Agttien rouwkoetſen, door veertig witte toortſen verlicht, vergezelden zijn lijk van *Zorgvliet* naar dit heiligdom. Hij zelv hadt begeerd om, zonder lijkſtaatſie, bij avond bijgezet te worden; in de daad te groot voor een eerbewijs dat de ondeugd met de deugd gemeen heeft. Het verhevenſte miste hem egter niet. De tranen en zegeningen der armen, die enen weldoener in hem verloren, volgden hem, en al wat in *Nederland* braaf en deugdzaam was, rigtte hem een praalgraf in hun hart op. De Digter JAKOB WESTERBAAN, Heer van *Brandwijck*, vervaardigde het volgende graffchrift voor hem, het welk op den ſteen ſtaat gebeiteld die zijn rif bedekt:

Conditur hac urna toto cantatus in orbe,
Palladis & Phoebi CATSIUS *unus amor.*
Cui faciles vena manarunt divite verſus,
Multaque Caſtaliis pagina fluxit aquis.
Nullo doctrina quæſitum nomen ab ævo
Excidet: ingenio ſtat ſine morte decus.

Van welk ene zijde men CATS ook beſchouwe, als Mensch, als Staatsman, als Digter, altijd ontweldigt hij ons onzen eerbied. Nergens ſchittert hij, maar ook overal vinden wij hem groter dan hij ſchijnt te zijn. Mooglijk is dit laatſte het zekerſte kenmerk van ware verdienſte.

Als Mensch behoort hij ongetwijffeld onder het klein getal dier Edelen, voor welke de deugd ene behoefte geworden is; die haar om haar zelve betragten, afgezonderd van alle aardſe

voor-

voordelen, afgezonderd van de achting van alle ſtervelingen. Zonder dit ware het onmooglijk, dat hij, wien ene milde Natuur met alle de gaven beſchonken hadt, welke ons met toejuiching in het gebied der ondeugd doen ontvangen en daar den rijkſten oogst voorſpellen; dat hij, die tot ene hoogte klom, zo gevaarlijk voor het hart, waar men gemeenlijk ene zedekunde op zijn eigen hand heeft, en de deugd naar het voordeel berekent; in weerwil van alle deze verzoekingen en hinderpalen, tot aan zijn end toe, als eerſte Staatsminister, en als ambteloos Landman, geen genoegen kende, dan de rust van zijn geweten en enen vrijmoedigen blik tot God, en, waar hem dit miste, onder al het heil, dat grootheid en aanzien ſchenken kunnen, van ellende wegkromp en bitterlijk jammerde. Hoedanig moet hij de deugd niet bemind hebben, die, in een leven, geheel aan haar toegewijd, zig nog altijd beklaagt, haar niet genoeg, haar niet naar zijnen wensch, bemind te hebben, en ziet daar Cats! . . . waar hij zig zelven beoirdeelt, vindt hij een zwak, gebrekkig, aan duizend verkeerde driften en neigingen nog te veel overgegeven, hart in zig; waar elk ander hem beoirdeelt, ontdekt men ene deugd in hem, groot genoeg om onze eeuw aan dezelve te doen vertwijffelen. Schetzen wij 'er iets van.

Zijne goedhartigheid was onbepaald; ſomtijds deelde ze hem een zweem van zwakheid mede; maar ook deze zwakheid maakte hem alleen belangrijker en beminlijker, en wee den Huichelaar of Gevoellozen, die 'er zig in Cats over ergeren zag! Zijne opregtheid vindt ſchaars een voorbeeld; door haar belijdt hij, dat niemand dan een Cats belijden zou, veilig belijden kan, door haar, begeert hij nooit aan een ander beter te ſchijnen, dan hij zig verbeeldt te zijn, en zijne verbeelding doet hem altijd ongelijk. Zijne liefde en mededeelzaamheid zijn boven allen lof verheven. In zijnen omtrek leed nimmer een enig ſterveling die rampen, welke menſchelijke hulp- en menſchelijke vertroostingen kunnen wegnemen. „ Men weet," zegt hier Halma van onzen Digter, en hij vleit niet, „ dat de godvrugtige Man deze hoofddeugd, boven

„ duizend anderen, zo verre heeft geoeffend, dat hij hier in
„ voor de nakomelingſchap ten helderen ſpiegel moge ſtrek-
„ ken, waar van *'s Gravenhage* de gedagtenisſe nog behoud,
„ die aldaar nimmer, bij alle, die voor liefde en deugd ene
„ ware hoogachting hebben, zal vergaan; zo dat wij van den
„ Ridder ſchroomloos mogen zeggen:

„ Dat hij de lesſen, die zijn pen aan andren geeft,
„ Volkomen heeft betracht zoo lang hij heeft geleefd."

Als egtgenoot, als vader, heeft hem niemand ooit overtroffen. In den ſchoot van zijn gezin gelijkt zijn leven naar dat der Aartsvaderen. Geen pligt blijft hier onvervuld, en elke pligt is hem wellust. Vreugde en vergenoegen verzellen hem overal. Zij maken zijne minſte uitſpanningen tot ware vermaken, zijne eenvouwigſte geregten tot een' maaltijd; en waar hij zig bevindt, de vrede, de eensgezindheid, de deugd, bevinden 'er zig met hem. Ik verbeelde mij hem hier te zien, zo als THOMAS ons DAGUESSEAU, in vele opzigten den CATS van *Frankrijk*, ſchildert; en ik roep met den Lofredenaar uit: „ Welk ene vertoning! een geleerd, deugdzaam,
„ met de eerſte waardigheden bekleed, vader, omringd van
„ zijne jonge kinderen, deze nog zo tedere zielen te zien
„ vormen; hem van blijdſchap verrukt te zien bij de ontluiking van elke deugd; hem in zijne armen te zien drukken,
„ met tranen van tederheid beſproeijen en aan het vaderland
„ opofferen! ô weelde! ô eertijtelen van onze eeuw! nimmer gaf uwe valſe grootheid ene diergelijke vertoning aan
„ de wereld."

Bij zo vele wezenlijke verdienſten, bij zo vele verdiende toejuichingen, als hij bij zijn leven reeds ontving, bij zo veel uitwendigen luister, als zijne aanzienlijke bedieningen hem toevoegden, was zijne nederigheid boven het menſchelijke, en in de daad, hij hadt ze in de ſchool van JESUS geleerd. Belijden wij het hier, op dat het naderhand voor onzen tijdkring niet in het wonderdadige ſchijne te lopen; CATS was zijne deugd alleen aan den godsdienst verpligt. Zijn hart gevoel

voelde duizendmaal alle de aanlokkelijke bekoorlijkheden der ondeugd, maar hij gevoelde ze, om groter te worden door ze te overwinnen. Hij bezat ſterke driften, maar hij wist ze te beteugelen en aan zijnen pligt te onderwerpen. Hij hadt zwakheden, maar ook dezen wist hij te adelen, en veelligt is hij nergens groter in onbevooroirdeelde ogen, dan juist daar, waar hij van de Natuur zijne zwakſte zijde ontvangen hadt. Ja! hij beminde de vrouwen; hij beminde ze mooglijk te veel; aan haar bijzijn wijdde hij een groot gedeelte van zijn leven; van en voor haar ſchreef hij 't liefst, en zijne penne weet hier van geen rusten. Maar zeg ik te veel als ik hem juist hier het grootſte noem? . . . Jongelingen van de agttiende eeuw! ſpreekt gij het vonnis uit. Alleen ſtelt u CATS vooraf levendig voor zo als hij in de daad was . . . . een der ſchoonſte Mannen van zijnen tijd, zo van geſtalte als gelaat; welſprekend boven alle uitdrukking; buiten de oude talen, de *franſe*, de *hoogduitſe*, de *italiaanſe*, de *ſpaanſe* tot zijn' dienst hebbende, ene wereldkennis bezittende, die toen in ons vaderland maar enkel gevonden werdt, en hierbij van den vrolijkſten en vriendelijkſten omgang, dus natuurlijk even zeer van de vrouwen bemind, als hij zelve deze bevallige kunne beminde; ſtelt hem u voor in de gloeijendſte jaren van zijne jeugd, in dien gevaarlijken leeftijd, waar in de driften het onbepaaldſte geweld op het hart en op de verbeelding oeffenen, geheel alleen door *Frankrijk* zwervende . . . overal bij de ſchone kunne met verrukking ontvangen wordende, en in de daad zijnen meesten tijd met haar doorbrengende . . . en nu leest zijne belijdenis:

Mijn aart was van der jeugt genegen om te mallen,
En 't vrouwelijk geſlacht dat heeft mij wel bevallen:
Hier door wiert ick verrukt bijna eer ick het wist,
En heb, eijlaas! hierin geen kleijnen tijt gequist,
Tot ſlooren evenwel, van geijl en dertel leven,
En heb ick mijn gemoet niet konnen overgeven.

Ik

Ik heb in Engelant noch in de Franſche kust,
Nooit hoerhuijs ingegaan, nooit hoerenbrand geblust.
Een heus en geestig dier, dat gaf mij groot vermaaken,
Oock sonder vuijl bejach of diergelijke saken.
Als ick de reijs begon, toen was mijn lichaam kuijs,
En ick brogt wederom gesonde leden t'huijs.
Dat ick bij vrouwen sogt, en was maar om te praten,
In eerbaar onderhout daar bij heb ick 't gelaten.

En ook hier over nog vernedert hij zig:

Dus heb ick, lieve Godt! eij wilt het mij vergeven,
Meest al mijn groene jeugt tot ijdelheijt begeven, enz.

Neen! zo veel deugd wordt zonder den Godsdienst op aarde niet gevonden. Wij moeten een Getuige onzer eerst opkomende gedagten en neigingen eerbiedigen, om den lof en de verachting der wereld zo openlijk klein te durven achten, als Cats in de opregte vertoning van zijn hart overal doet; wij moeten onze beste uitzigten in ene hoger en edeler wereld hebben, om aan de genoegens van deze zodanig gespeend te zijn, dat wij ons zelven ongelukkig gevoelen, naar mate wij 'er ons hart meer aan verknogt vinden, en deze verknogtheid met alle onze kragten pogen te bestrijden. Deze uitzigten bezat de Man, die aan geene aardse grootheid immer zijn hart schonk; die het, voor de eerzugt zo onbegrijplijk, voorbeeld gegeven heeft, van met meerder vreugde het eergestoelte, schoon door de liefde des Volks geheiligd, vrijwillig te verlaten, dan hij het beklommen hadt; wiens eertijtelen opofferingen voor zijn Vaderland waren, en der Natie nimmer een traan of een droppel bloeds gekost hadden; die eindelijk, na uit zo vele beslommeringen en zorgen ijlings aan het eenzaam landleven wedergegeven te zijn, geene ledigheid in zijn hart gevoelde, maar met een genoegen, in geene jaren gesmaakt, zijne overige dagen geheel aan God en aan de Eeuwigheid wijdde, en zo vreedzaam stierf als hij geleefd hadt.

Als

Als Staatsman verdient Cats niet minder onze bewondering. Ik weet wel, dat hij hier volſtrekt niet geſchitterd heeft; dat 'er zelvs zijn, die hem als Raadpenſionaris van ſlapheid en onachtzaamheid beſchuldigd hebben; maar ik weet ook, dat zo ergens, hier vooral, ſchitteren en waarlijk groot zijn, niet altijd het zelvde betekenen, behalven dat het in tijden van partijſchap, en dit waren de tijden van Cats in den volſten zin, zonder een dier verachtelijke en laagſte ſoort van menſchen te zijn, die met alle winden draaien, en hier door elke partij in de daad bedriegen, ohmooglijk zij, de goedkeuring der ene partij van de beſchuldiging en veroordeling der andere af te kunnen ſcheuren. Dit is zeker, dat hem de volgende, niet zeer gemene trekken, de wettigſte aanſpraak, ook hier, op alle onze hoogachting geven. Hij bleef als Staatsman een eerlijk Man en een Christen. Bij al zijne ſchranderheid en geleerdheid, was hij tot aan zijnen dood toe in verachtelijke intrigues, en de eerloosheden der ſtaatkunst, in alle die misdaden, welke men kunst van regeeren noemt, volmaakt onbedreven. Van hem durve ik met even zo veel vrijmoedigheid vragen, als de genoemde Lofredenaar het van Daguesseau doet: „ zou hij, die zo heiliglijk gierig op zijnen „ tijd was, zou hij denzelven aan de kunſtenarijen der eer„ zugt hebben gaan verkwisten? Dat zij, wien deze drift „ verſlindt, door kragt van laagheden naar de eer van zig „ te verheffen ſtaan; dat ze de rol van ſlaven ſpelen, om „ eenmaal tot die van Dwingelanden te geraken; dat ze „ hunne waardigheid te ſchande maken, om het regt van „ den Staat, in een hoog ambt, te ontëren, te verkrijgen: „ deze verachtelijke middelen zijn voor Cats niet gemaakt." Hij beminde zijn vaderland, en de gevallen, waarin hij zig aan hetzelve, tegen zijn keus en belang, opofferde, tonen dit duidelijk. Nimmer verkragtte hij zijn geweten om ene bediening, men zogt hem om zijne eerlijkheid en bekwaamheid; hij liet zig vinden als hij dagt van nut te kunnen zijn, en waar dat ophieldt, keerde hij tot de ſtille vergetenheid weder, en de Staatsman vondt 'er zijn oud gerust geweten.

Wie

Wie hier geene ware grootheid ziet, leze de volgende aanmerking van THOMAS: „ Men weet te wel, hoe moeilijk „ het voor gewone ſtervelingen is, om eensklaps van het „ bezig en woelig leven, aan hoge waardigheden verbonden, „ tot een ſtil en afgezonderd leven over te gaan. De ziel, „ eenmaal aan ſtaatszaken, aan eerbewijzen, aan hovelingen „ en aan ſlaven gewoon, maar nu ijlings geſcheiden van alle „ die voorwerpen, die tot voedſel aan haren ruſteloozen aart „ of aan hare ijdelheid verſtrekten, is in de noodzaaklijkheid „ gebragt, van zig zelve te moeten verteeren. Om ene dier„ gelijke proef door te ſtaan, wordt die wijsbegeerte der „ ziel vereischt, welke zo zeer boven die van 't verſtand „ verheven is, die mooglijk de enige nuttige is, en welke „ uitgebreide kundigheden niet altijd geven." Voor het overige laat ik gaarne aan kundiger Regters over, om te beſliſſen, in hoe verre het mooglijk of onmooglijk zij, dat de eerlijke Man, dat de Christen, in tijden als die van CATS waren, en op zijne ſchroomlijke hoogte geſteld, ſchittere.

Als Digter, als een oirſpronglijk Vaderlands Digter, verdient hij niet minder onze hoogachting, en mooglijk leveren zijne werken, over 't algemeen, voor aankomende vernuften de beste handleidinge tot de digtkonst op, die men bij enige Natie, althans zeker onder ons, vindt. Zijne vaarſen als vaarſen voor een ogenblik eens daar gelaten, ſchoon 'er in de daad zeer veel ſchone regels, die men thans bezwaarlijk zou kunnen verbeteren, onder gevonden worden; vinde ik alles in zijne Gedigten, wat den waren, en, 't geen hier veel zegt, naar zijne landgenoten berekenden Digter, kenſchetst. Ene levendigheid van verbeelding, die inneemt; een rijkdom van vinding, die mooglijk geen weêrga heeft; ene ſchildering der Natuur, die treffende is; ene kennis van 't menschlijk hart, die verbaast, en, waar ik CATS groter vinde dan onze meeste moderne Digters, ene waarheid van hartstogten, die zig terſtond gevoelen laat, en mooglijk ene van de hoofdredenen uitmaakt, dat zijne ſchriften zulk ene bijzondere aantrekkingskragt bezitten, dewijl elk 'er zijn eigen hart

in

in vindt, en zeker menigen toeſtand, waar dat hart eenmaal in geweest is. Dit laatſte alleen zou hem tot den besten leermeester der digtkunde onder ons maken, onder ons, daar bij zo veel konst zo luttel gevoel is, daar men weinig elken hartstogt zijne eigen taal laat ſpreken, en bijna nooit de perſonaadje kent, ik laat ſtaan zig in derzelver plaats weet te ſtellen, die men gevoelen, ſpreken en handelen doet. Ik beken, wij bezitten thans uitmuntende Theoriën; maar één voorbeeld doet meer af dan honderd leſſen. Sla alleen de Geſchiedenis van *Roſette* en *Galant* op, en noem mij dan een digtſtuk, daar meer natuur en waarheid van hartstogten in gevonden wordt.

En wat CATS zijn digterlijke verdienſten betreft, de drom onzer Rijmelaren moge 'er vrij den neus over ophalen, onze grootſte Mannen, de Digters, daar onze Natie roem op kan dragen, eerbiedigen dezelve. In de daad hoe veel wezenlijk ſchoon moet een Digtſtuk bezitten, dat, in ene andere taal overgebragt, daar nog van vreemdelingen bewondert wordt. En wie weet niet, dat de *Trouwring* van onzen Digter, door BARLÆUS en BOYUS, onder den tijtel van *Faces Auguſtæ*, in latijnſe vaarſen nagevolgd, ook in die taal door bevoegde Regters onder de goede vindingrijke Digtſtukken geplaatst, en door meer dan énen buitenlandſen Konstkenner geprezen zij? Hoe weinig moderne Gedigten zouden die proeve, ſchoon de vaarſen ook verbeterd wierden, doorſtaan! Door eigenliefde verblinde jongelingen, die zo laag op CATS valt, en nimmer 's mans grootheid bereiken zult! leest, om van enen HEINSIUS, van enen BARLÆUS, van enen HUYGENS, van enen MOONEN, en van een aantal onzer vorige grote Mannen te zwijgen, leest de volgende getuigenisſen, en bloost over uwe dwaasheid en kleinheid.

„ Wat het wezenlijke aangaat," (zegt de ſchrandere VAN EFFEN in zijnen *Hollandſen Spectator*), „ zo verbeelde ik mij, „ dat niemand dwaas en onregtvaardig genoeg zijn zal, om „ in CATS niet te erkennen de nodige hulpmiddelen van den „ digtgeest, ene uitgeſtrekte geleerdheid, ene nette en gron-

„ dige

„ dige kennis van de meeste zaken, die 's menſchen aandagt
„ verdienen, nevens een treffend en welgeoeffend oirdeel.
„ Het geen hem even weinig kan betwist worden, en waar
„ in hij, mijns bedunkens, boven alle onze Nederlandſe
„ Digters uitmuntte, is de Poëtiſche ſchilderkonst, de kragt
„ van verbeelding, die, de Natuur ſtiptelijk opvolgende,
„ met levendige taferelen des Lezers harſenen vervuld, en
„ zig van deszelvs hart meester maakt, om in 't zelve naar
„ zijn welgevallen de bedoelde bewegingen en driften te ver-
„ wekken. Zonder ene onnatuurlijke hardigheid en onge-
„ voeglijkheid, is het onmooglijk zijne werken zonder het
„ innigſte belang, en de onwederſtaanbaarſte beweging te
„ lezen. Zij maken dien zelvden indruk op alle gemoede-
„ ren, op rijpe jaren, op ouderdom en op de jeugd."

„ Onder onze Nederlandſe Digters," (zegt de Heer Bil-DERDYK), „ welke zig een algemene toejuiching verworven
„ hebben, is ongetwijffeld den Ridder Jakob Cats, zijne
„ plaats niet te ontzeggen. Ene uitgebreide geleerdheid, een
„ welgeoeffend verſtand, deugdzame grondbeginzels, ene
„ meer dan gemene kundigheid van het menſchelijk hart, en
„ ene innemende trant van redetwisten, ſtelden hem in ſtaat
„ om in alle ſoorten van onderwerpen te ſlagen; terwijl ene
„ onvergelijkelijke zoetvloeiendheid (te aanmerkelijker om de
„ rouwheid van de meesten zijner tijdgenoten) en vaardig-
„ heid van ſtijl, de rijkheid zijner verbeelding ondersteunden.
„ Dit alles, gepaard met ene vernuftige en verſcheidene keu-
„ ze van onderwerpen, kan niet nalaten hem lezers te ver-
„ ſchaffen, wien door de blijkbare opregtheid zijner gevoelens
„ voor hem ingenomen, en door de ſtrelende ſchrijfwijze ver-
„ lokt, niet alleen de nieuwsgierigheid gaande gehouden
„ werdt door de menigte van toen veelal onbekende verha-
„ len, welke hij zo kunſtig in zijn werk wist in te vlegten;
„ maar ook tevens het verſtand overreed door alle kunstgre-
„ pen der welſprekendheid, en het hart overmeesterd door
„ de aandoenlijke ſchilderijen, met welke hij zo mild is. Be-
„ klaaglijk is het alleen, dat zijne vlugheid in de verſificatie

„ hem

„ hem tot ene langwijligheid vervoerd hebben, die tegen-
„ woordig ſchier onverdraaglijk is; dat hij, om zijne weel-
„ drigheid bot te vieren, niet ſchroomt in ene zelvde zaak
„ zo lang om te dolen, tot men eindelijk het geduld verliest,
„ om hem na te gaan; en dat zijne vaarſen, in welke hij
„ (men moet het bekennen) dikwils weinig acht op taal- of
„ konst-vereischtens gegeven heeft, bovenmaten zwak zijn, en
„ (zijne *Alexandrijnſche* vooral) vervelend eentonig voortrol-
„ len. Deze gebreken, de oirzaak, waarom hij, die moog-
„ lijk door zijne ſchriften meer invloed op het algemeen ge-
„ had heeft dan iemand, thans zijne wettig verkregene ach-
„ ting bijna ten enemale verloren heeft, en naauwlijks meer
„ dan van het plompe gemeen gelezen wordt, kunnen egter
„ in ene onpartijdige redenſchaal, vertrouw ik, op verr' na
„ zijn ſchoonheden niet opwegen, en zijn niet vermogend
„ hem den naam van een' goed' Digter te ontroven. Ja,
„ misſchien is geen onzer Poëten zo geſchikt, om jonge aan-
„ kwekelingen in de digtkunde ten voorbeelde te ſtrekken.
„ Immers de voorraad van denkbeelden, van zedenleſſen,
„ de rijkheid van gelijkenisſen en tegenſtellingen, de verſchei-
„ denheid van geſchiedenisſen en verdigtſelen, de ſchat van
„ levens- of geaartheidsſchetzen (characters) en de overvloed
„ van hartstogten en driften, waar door hij zig aanprijzens-
„ waardig maakt, ſtrekken, met verſtand, ſmaak en oirdeel
„ gelezen, allermeest om die verdrietige dorheid te weren,
„ welke niet alleen den jongen Digteren eigen is, maar
„ zelvs over het algemeen, in de tegenwoordige Digtwer-
„ ken veld gewonnen heeft; en welke zonder ene uitge-
„ ſtrekte kunde en belezenheid, naauwlijks te vermijden is,
„ dan door enen opgeſierden en winderigen ſchrijftrant in te
„ voeren, die zelden met het natuurlijk ſchoon beſtaanbaar
„ is, en die ik niet weet of zelvs boven de genoemde dor-
„ heid te verkiezen zij; dewijl zij als de tering en waterzugt
„ tegen elkander overſtaan."

Maar genoeg! wij zullen deze lofredenen, die tot in 't on-

eindige te verdubbelen waren, met een digtſtukje van den Heer BELLAMY beſluiten:

AAN CATS.

O Dichter, al te vaak miskend,
Van hun, die ſlechts den ſchijn vereëren,
Wier oog aan 't ruiſchend klatergoud
Van ijdle woordenpraal blijft hangen:

Gij zijt een Dichter der natuur!
De wijsheid heeft u opgetoogen!
Gij ſtrooit geen bloemtjes ſlechts: . . . uw hand
Schenkt vrugten, die het hart verkwikken.

De digtſte ſchuilhoek van het hart,
In dikke donkerheid begraaven
Is nimmer veilig voor uw oog,
Dat dringt door al het duister heenen!

Gij neemt gelijk een Adelaar,
Geen vlugt waar voor ons 't ooge zwindelt,
Maar drijft, gelijk een trotſche zwaan,
Langs 't oppervlak van 't ruisſchend beekje!

De landjeugd vleit zich aan den zoom
Van 't liefſijk vloeiend beekje neder,
En hoort daar, met een dankbaar hart,
De zwaan haar zagte toonen zingen!

O Lieve Dichter van mijn jeugd!
Gij zult mijn ouderdom nog leeren,
Uw bloemtjes waren voor mijn jeugd —
Voor rijper leeftijd uwe vrugten!

Ach! waren, in ons Vaderland,
Meêr Dichters, die uw voetſpoor drukten!
Meêr voedſterlingen der natuur —
Wier kunst het beeld der moeder toonde.

O Mogt

O Mogt dan uw geboortedag
Een heilig feest der dichtkunst wezen!
En waar' dit feest een dag des doods
Voor 't talrijk kroost der ZWAANENBURGEN!

Van de zo menigvuldige levensſchetzen die 'er van den Ridder CATS gevonden worden, heb ik 'er geene aangetroffen, die op verre na zo eigenaartig aan derzelver ware bedoeling beantwoordt, dan die, welke geſchetst is door de wel beſnedene pen van den geleerden Heer R. FEITH, te over bekend door zijne uitmuntende zo in digt- als proſa uitgegevene werken, geplaatst aan 't hoofd van het Iſte Deel van den zindelijk en nauwkeurig uitgevoerden druk van alle de pennevrugten onzes Staatsmans, en zo naïf ſchilderenden Digters, ten jare 1797 enz. in 35 Delen in 12mo. door den Drukker dezes in 't licht gegeven. Ik heb dus niet beter kunnen doen, dan deze meesterlijke levensſchets te volgen, als de ware ziel, geneigdheden, en braven inborst van CATS, met een zuiver penſeel getroffen, in deszelvs ware gedaante en verſchillende tinten natuurlijk vertonende.

De werken van CATS zijn afzonderlijk, op verſcheidene tijden en in alle formaten, zo menigvuldig gedrukt en herdrukt, dat 'er te dien aanzien, onder de *Nederlandſe Schrijvers* mſchien nimmer een wederga van te vinden is. Zij zijn zelvs ten dele in 't latijn, frans, en geheel in het hoogduits vertaald en gedrukt; een lot voorzeker, dat maar weinigen Nederduitſen Schrijveren te beurt valt. Behalven enige 4to. drukken, zijn zij zesmaal bijëen in folio gedrukt, als in 1655, 1658, 1665, 1700, 1712 en 1724, waar van de vierde druk voor de beste wordt gehouden.

Het afbeeldzel van dezen beroemden Man gaat op verſcheidene wijze in prent uit; gedurende zijn leven is hij in het koper gebragt als Raadpenſionaris en Curator van het *Leijdſe* Hogeſchool, door DU BOURDIEU en NATALIS; op den ouderdom van 75 jaren door MIEREVELD en DELPHIUS, en op dien zelvden ouderdom, na MIEREVELD door VAN DAALEN; na den-

relven door MUNNIKS en MOZYN, op de prent verbeeldende het ſterfbedde van Prins FREDERIK HENDRIK, in 1647; op zijn ouderdom van 77 jaren door A. v. d. VENNE en MOZYN; en laatſtelijk in het klein, aan het hoofd van den hier boven gemelden netten druk in 12mo., in den avondſtond van zijn leven toen hij 82 jaren hadt bereikt, naar het originele ſchildery van RAVESTEIN, hebbende in eigendom toebehoord aan wijlen Jonkvrouwe ISABELLA MACHTELD, Baronneſſe MAHONY, ene afſtammelinge van ene der dogters van CATS, te *Zoelle*, daar zij woonagtig was, zedert korte jaren overleden, door REINIER VINKELES; waar onder dit zoetvloeijend vaars van den Digter JAN DE KRUYF.

Zie hier, ô Vaderland! den Dichter uwer Jeugd,
Wiens zoete poëzij, geſteld op zin en harten,
Haar lagchend wijsheid leert, Haar ſpeelend vormt ter deugd,
En in oorſpronglijk ſchoon zelfs laatre Kunst kan tarten.
Hoe! werpt een kieſcher Eeuw dien ſchat verachtlijk neer!
Zo ging met de oude Zeên allengs uw bloei verlooren;
Koom, brengt het nieuw Geſlacht ter ſchool diens Zangers weêr,
En eerlang ziet Ge uw' roem met dien van CATS herboren.

Wilden wij ſlegts ene optelling mededelen van de Digters, die door hunne vaarſen den welverdienden lof van vader CATS vereeuwigd hebben, benevens de Schrijvers die van hem als Staatsman enz. gewagen, het zoude ene gantſe reije uitmaken, en enige bladzijden vullen; wij vergenoegen ons ſommigen der voornaamſte Schrijvers aan te wijzen, die over hem in zijne verenigde betrekkingen hebben gehandeld. Deze zijn: —— FR. SWEERTII, *Athen. Belg.* p. 358. KONIGII, *Bibl. Vet. & Nov.* Voce. CRENII, *Animadv. Philolog.* Part. I. p. 116. KRANTZIUS *ad* CONRINGIUM, Sæc. XVII. c. V. p. 230. J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 507, 508. *Catal. Biblioth.* BUNAV. Tom. I. Vol. II. p. 1144, 1145. C. SAXI, *Onom. liter.*

ster. Pars IV. pag. 336. G. BRANDT, *Hiſt. der Reformatie*, II. D. bl. 972. GER. VAN LOON, *Nederl. Hiſtoriep.* II. D. bl. 103. 343. 361, 362. 369. L. v. AITZEMA, *Zaaken van St. en Oorl.* III. D. bl. 445. 496. P. DE LA RUE, *Gelett. Zeeland*, bl. 205--222. 253. WAG., *Vad. Hiſt.* XI. D. bl. 58. 142. 242, 243. 395. XII. D. bl. 91. 153. 192. 198. 213--216. *Levens van eenige voorname Nederl. Mannen en Vrouwen*, I. D. bl. 161--172.

CATS (JODOCUS), uit een voornaam geſlagt ten jare 1581 te *Schoonhoven* geboren, wierdt in 1606 te *Leuven* tot Licentiaat in de vrije konſten bevorderd, en vervolgens in de godgeleerdheid. Na dat hij enige jaren Opziender was geweest van de Jongelingen, door de Heren VERMEER op hun huis bij *Sijbekarſpel* bijëen vergaderd ten einde in de geleerde talen onderwezen te worden, wierdt hij na dode van KORNELIS ARNOLDI, in het jaar 1613, tot Beſtierer van de geeſtelijke dogters in den *Hoek* te *Haarlem* aangeſteld. Op den 11 ſeptember 1615, benoemde men hem tot Kanunnik van *Haarlem* in plaats van ALSTENIUS BLOEMERT, en nog in het zelfde jaar tot Geheimſchrijver van dat Kapittel. Vervolgens wierdt hij den 25 februarij 1618, door den Biſchop FILIPS ROVENIUS tot Proost van *Haarlem*, of Opper-Paſtoor over de vier Kapellanen bevorderd, en in 1628 tot Deken van het Kapittel verkoren, als mede tot Aartspriester van *Kennemerland* en Plaatshouder van den Biſchop gedurende deszelvs afwezigheid. Hij ſtierf onder het waarnemen van deze bedieningen te *Haarlem*, den 12 januarij 1641, wordende opgevolgd door zijn broederszoon BOUDEWYN CATS, van wien hier voor is geſproken. —— H. v. BERKUM, *Beſchr. van Schoonhoven*, bl. 457, 458.

CATS (MATTHIAS), geboren te *Breuwershaven* in het begin van de XVIde eeuw, is geweest de oud-oom van den Raadpenſionaris JAKOB CATS. Hij volvoerde zijne letteroefeningen te *Leuven*, en bekleedde, bij zijn overlijden, de waardigheid van Provintiaal der Minderbroeders in *Nederland*. Hij ſtierf te *Leuven* den 6 maart 1576; en is aldaar in de ke-

van zijne orden begraven, met dit graffchrift op de zark die hem bedekt, gebeiteld:

Conditur ſub hoc ſarcophago
Vir eximiæ pietatis & eruditionis
R. P. F. MATTHIAS CATS
A Brouwershaven,
Hujus Conventus quondam Lector,
Deinde Gardianus,
Ac tandem Provinciæ noſtræ Miniſter,
Qui tempore Miniſterii ſui
Nondum exacto
Diem clauſit extremum
Anno M.D.LXXVI. *die* VI. *Martii.*

Men wil dat hij een ervaren Godgeleerde is geweest; hebbende hij in druk uitgegeven: 1. *Catholicam elucidationem Decalogi, Antv.* 1573. 8vo. *Paris* 1576 & 1604. 8vo. 2. *Catholicam elucidationem Inſtitutionis Chriſtianæ, ſecundum methodum à Magistro ſentent. in II. obſervatam. Antverp.* 1575. 8vo. —— J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 872.

CATTENBURGH (ADRIAAN VAN), is geboren te *Rotterdam* den 2 november 1664; in welke ſtad hij ook zijne eerſte letteroeffeningen verrigtte; waar na hij zig naar *Amſteldam* begaf, om onder opzigt van den Remonſtrantſen Hoogleraar FILIP VAN LIMBURG de godgeleerdheid te beoeffenen, daar hij zo wel in ſlaagde, dat na enigen tijd Predikant in de Remonſtrantſe gemeente van *Rotterdam* te zijn geweest, hij na dode van dezen geleerden Man, ten jare 1712, dien zelvden leerſtoel beklom, welke hij tot aan zijn overlijden toe met roem heeft beſeten, zijnde in een hogen ouderdom na het jaar 1737 overleden.

Dat CATTENBURGH een kundig en geleerd Man is geweest, blijkt door zijne uitgegevene ſchriften, welke zijn: 1. Chriſtelijke Heilwenſch aan de Remonſtrantſche Gemeente te Rotterdam uitg. Rotterd. 1712. in 4to. 2. *Spicilegium Theologiæ Chriſ-*

Chriſtianæ PHILIPPI A LIMBORCH, *SS. Theologiæ inter Remonſtrantes Profeſſoris celeberrimi; variis Diſſertationibus Hiſtorico-Eccleſiaſticis, multisque ad Praxim promovendam pertinentibus refertum. Amſt.* 1726. *in folio.* Het aangevoerde van CATTENBURGH ten aanzien van het *Eedzweeren*, in *Lib.* IV. van dit werk voorkomende, ſtrookt niet met de leer der Mennoniten; zulks bewoog een Leraar van die geloofsbelijdenisſe, met name ABRAHAM VERDUIN, de pen tegens hem op te vatten, en eene verhandeling te doen drukken, getijteld: *Examen Argumentorum Viri reverendi* ADRIANI A CATTENBURGH *&c. pro neceſſitate Jurisjurandi. Amſt.* 1729. *in* 12*mo.* Dit geſchrift gaf aanleiding dat CATTENBURGH zijne verhandeling over den Eed in het nederduits vertaalde, en met eene daarbij gevoegde Narede in 't licht gaf. 3. Vervolg der Lebensbeſchrijving van HUIG DE GROOT, door GER. BRANDT. Dordr. en Amſt. 1727. in folio. 4. *Bibliotheca Scriptorum Remonſtrantium, cui ſubjunctum eſt Specimen controverſiarum inter Remonſtrantes, & Socinum ejusque aſſeclas, exhibitum ipſiſſimis ſcriptorum verbis. Amſt.* 1728. in 12*mo.* Deze *Boekzaal der Remonſtranten*, bevat ſlegts een' lijst van hunne werken, zonder enige beoordeling, met bijvoeging van enige ongemeen bekorte levensberigten van enigen dezer Schrijvers. Het *Specimen &c.* is ene verzameling van aanhalingen, uit de ſchriften van verſcheiden Remonſtranten getrokken, en tegengeſteld aan andere aanhalingen, ontleend uit de ſchriften der voornaamſte Socinianen. Het doel dat CATTENBURGH met het uitgeven van deze verhandeling beoogde, was, om te betogen, dat de Contraremonſtranten ongelijk hebben, aan de eerſten de dwalingen der laatſten toe te ſchrijven. 5. *Syntagma Sapientiæ Moſaicæ; in quo multa ex priscis Moſis libris eruuntur contra Atheos, Deistas, & Libertinos: variaque illuſtrantur de antiquitate multarum Artium & Scientiarum. Amſt.* 1737. *in* 4*to.* In dit werk heerscht veel geleerdheid, en het handelt over belangrijke onderwerpen. 6. XXI Predikatien. Leijden 1731. 4to. 7. XXIII Predikatien. Ib. 1739. 4to. 8. Lijkreden op P. VERWER. Amſt. 4to. 9. Leven van den Koning David in dichtmaat / 2 Deelen. Amſt. 1744. in 4to.

——— STOLLE *ad Heumannum*, *p.* 578. *Nov. Act. Eruditor.* 1732. *Julio.* p. 393. ſeq. C. SAXI, *Onom. litter.* Pars VI. p. 211. 660. PAQUOT, *Mem. litter.* Tom. XVIII. p. 252--356. ABKOUDE *en* ARRENBERG, *Naamreg. druk van* 1773. bl. 91.

CATTENDYK (JAN VAN), dus genoemd naar de plaats zijner geboorte, een dorp op *Zuid-Beveland*, een uur ten westen van *Goes* gelegen; kwam omtrent 't jaar 1438 ter wereld, en toog, na zijn eerſte letteroeffeningen volvoerd te hebben, het Karmeliten kleed aan in het klooster van die orden te *Mechelen*. Zijne Opperſten zonden hem naar *Leuven* tot voltooijing zijner ſtudiën, en hij verkreeg hier de waardigheid van Doktor in de godgeleerdheid ten jare 1475. In 1490 verkoor men hem tot Prior en Regent ter beſtiering van de letteroeffeningen van het klooster te *Brusſel*. Hij hadt zig veel moeite gegeven tot oprigting van het klooster zijner orden te *Antwerpen*, ten jare 1486 geſtigt, en hij was 'er de eerſte Prior van in 1494. Deez' Monnik naar *Mechelen* ontbodén zijnde, ten einde der Regering aldaar behulpzaam te zijn in de herſtelling der ſtads zaken, vondt hier den eindpaal zijner loopbaan, en ſtierf aldaar in 1496. Zijn lijk voerde men naar *Antwerpen*, en wierdt aldaar in het klooster, door hem geſtigt, begraven. De Monnik KAREL CONVERCEEL verëerde zijne nagedagtenis met dit agtregelig vaars:

Carmeli hujus ego primus fundamina jeci
Inter arundineæ tecta caduca domus.
Hic luteas habitare caſas, hic vivere parvo
Cœpimus, & Patres conſociare pios.
Tam benè, tam ſanctè, tam graviter & ſapienter
Quam ſtruxi, hanc rexi plenus honore domum.
Ne mirere tamen, ſi multa & mira peregi;
Impavido vixi pectore, voce, manu.

CATTENDYK heeft de volgende ſchriften nagelaten: 1. *Oratio latina ad Univerſitatem Colonienſem.* 2. *Concionum ad Populum, Liber unus.* *In ſententias* PETRI LOMBARDI, *libri IV. Prima fun-*

fundatio Conventus Antverpienſis Carmelitarum; cum omnibus circumſtantiis difficultatum ſubortarum. MS. *in folio.* in de Archiven van dit klooster wordende bewaard. —— VALER. ANDR., *Faſti Acad.* p. 93. 331. PAQUOT, *Mem. litt.* Tom. XII. p. 307--309.

CATULLUS (ANDRIES), geboren te *Leuven* in het laatſte gedeelte van de XVIde eeuw, wierdt in 1620 Kanunnik van de hoofdkerk te *Brugge*, en kort daar op Kanunnik en Officiaal te *Doornik*, vervolgens bekwam hij in die zelvde ſtad de waardigheid van Aartsdiaken en Vikaris generaal, en wierdt ten laatſten Voorzitter van de Collegiale kerk van *St. Hermes*. Hij ſtierf den 27 ſeptember 1667, den room nalatende van een ervaren regtskundige en bevorderaar der fraaije konſten geweest te zijn. Men heeft van hem in druk: 1. *Prometheus, ſive de origine Scientiarum, Drama. Lovan.* 1613. 4*to.* 2. *Septuplex Gladius, de VII. B. M. V. doloribus Elegiæ totidem. Ib.* 1613. 4*to.* 3. *Septuplex Triumphus, ſive Gaudia Virginis Deiparæ, Torn.* 1614. 4*to.* 4. *Lacrimæ, ſive Amores casti. Ib.* 1614. 8*vo.* 5. *Tornacum Civitas Metropolis & Cathedra Nerviorum. Brux.* 1652. 4*to.* —— J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 50. P. BURMANNUS *ad Syllogen Epiſt.* Tom. II. p. 94. 173. C. SAXI, *Onom. liter.* Pars VII. p. 317.

CAUCHIE (ANTONY DE LA), wierdt geboren te *Bergen* in *Henegouwen*, in het jaar 1584; den ouderdom van 21 jaar bereikt hebbende, begaf hij zig in 1605 onder het Genootſchap der Jeſuiten. Toen hij den 27 ſeptember 1625 te *Douai* aan de peſt ſtierf, die hij, door zieken, van die kwaal aangetast, op te paſſen, kreeg, was hij *Geeſtelijke Coadjutor*. Daar is van CAUCHIE, in druk: *La pieuſe Alouëtte avec ſon tirelire. Le petit cors & plumes de nôtre Alouëtte, ſont chanſons Spirituelles que toutes lui font prendre le vol, & aſpirer aux choſes céleſtes, & éternelles. Elles ſont partie receuillies de divers Autheurs, partie auſſi compoſées de nouveau; la pluspart ſur les airs mondains, & plus communs, qui ſervent auſſi de voix à nôtre Alouëtte, pour chanter les louanges du commun Createur.* 2 *Tom.*

Valenciennes 1619--1621. *in* 12mo. —— LE BRASSEUR, *Ill. Hannoniæ Sydera*, p. 61, 62. SOTUELLUS, *Bibl.* p. 68. J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 71. PAQUOT, *Mem. litter.* Tom. VI. p. 125, 126.

CAULIER (JOOST), Dominikaner Monnik van het kloofter te *Gent*, zijn vaderland, ſtierf in dat huis den 11 april 1543, was een vroom Geeſtelijke en ijverig Prediker. Hij heeft de volgende verhandelingen in geſchrift nagelaten: 1. *De Superſtitionibus. De quarundam Miſſarum officiis. De Spirituum apparitionibus. De veris Peregrinationibus. De Monachorum initio, ac eorum quatuor generibus.* —— ECHARD & QUETIF, *Biblioth.* Tom. II. p. 121. PAQUOT, *Mem. liter.* Tom. X. p. 269, 270.

CAULIER (SIMON), van *Flines* nabij *Douai* gelegen geboortig, heeft jaren aan één leſſen in de *Rhetorika* aan de jeugd van die ſtad gegeven, en geſchreven: 1. *Rhetoricam, libros V. Duaci* 1594. *in* 4to. 2. *Imaginem veteris & novæ Eccleſiæ. MS.* —— J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 1098.

CAUSABON (FREDERIK), Konſtſchilder, is geboren te *Solingen*, leerde de eerſte beginzelen der teken- en ſchilderkonst in zijn vaderland, en kwam toen naar *Amſteldam* afzakken, om ingevolge de gewoonte der *Duitſchers* aldaar den ankergrond van zijn fortuin te zoeken. Hij toefde hier negen jaren, en ſchilderde bij zijn vertrek naar *Parijs* al vrij aardige hiſtorieſtukken. In die grote ſtad gekomen, geraakte hij bij toeval in kennis met KAREL LE BRUN, beroemd hiſtorieſchilder van LODEWYK DEN XIV; deze bragt hem bij den Kancelier van *Frankrijk*, door wiens edelmoedigheid hij gelegenheid bekwam om de uitoeffening van zijn konst naar wensch voort te zetten; want deze onderhield hem zeer rijkelijk gedurende veertien jaren in *Italiën*, waar van hij 'er twee beſteedde onder het opzigt van den zoetvloeijenden Schilder NIKLAAS POUSSIN, wiens ſchilderwijze hij ook zo nauwkeurig beſtudeerde, dat vele konſtſtaferelen van CAUSABON nog ten hui-

digen

digen dage voor oirſpronkelijke ſtukken van POUSSIN worden gehouden.

Aldus bevoegd tot een hiſtorieſchilder, verliet hij *Italië* in 1665 en ſtak over naar *Engeland*; maar de fortuin die hem tot deez' tijd toe als een getrouwe vrouw was bijgebleven, verliet hem toen als een wispelturige minnares, en zij liet haren lieveling drijven. FREDERIK vondt geen aanmoediging in *Londen* omtrent het ſchilderen van hiſtorieſtukken, weshalven hij een bijweg inſloeg en zig aan het pourtraitteren begaf, doch dit nam ook maar flauwelijk op, en ſchoon zijne afbeeldzels verwonderlijk wel geleken, kon hij egter niet volkomen den ſmaak der *Britten* treffen.

Deze Schilder is de eerſte geweest, die een zekere manier om op glas te ſchilderen heeft verzonnen, en in *Londen* zijn nog verſcheidene hiſtorieſtukken en pourtraitten voor handen, welke hij op die wijze heeft geſchilderd, verwonderlijk fraaij zijn getekend, natuurlijk gekoloreerd, en waar op een verrukkelijke ſmelting van lichten en ſchaduwen is waargenomen. De doorzigtkunde verſtond hij meesterlijk; en daarenboven was hij een geletterd en beſchaafd man, die volledig vijf onderſcheidene talen ſprak. Hij ſtierf te *Londen* ten jare 1690, en wierdt in de kerk van *St. Andries* te *Holborn* begraven. —— J. C. WEYERMAN, *Nederl. Konſtſchilders*, IV. D. bl. 500, 501.

CAUTIUS (ANTHONY), een *Utrechtenaar* van geboorte, is geweest Rektor der latijnſe ſcholen, doch in welke plaats blijkt niet; hij was een tijdgenoot van JUSTUS LIPSIUS, met wien hij vriendſchap onderhield. Daar is van hem in druk: 1. *Grammatica Latina. Antv. apud* PLANTINUM, *in* 8*vo.* 2. *Grammatica Gallica. Antv.* 1576. 8*vo.* —— J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 71.

CAVELLUS (HUGO), geboren in het graavſchap *Down* in *Ierland* omtrent het jaar 1570, begaf zig nog zeer jong zijnde onder de klooſter-orden der *Franciskanen*. Na dat hij enig onderwijs in de theologie hadt genoten, zonden hem zij-

ne Opperſten naar het Hogeſchool van *Salamanka* in *Spanje*, alwaar hij zig verder in die wetenſchap onder den geleerden FRANÇOIS DE HERRERA oeffende. Zijne ſtudien voleind hebbende, wierdt hij geroepen in het klooster der *Leuſe* Rekolletten te *Leuven*, tot ſtigting van welk huis hij ijverig hadt medegewerkt; ook is hij 'er gedurende verſcheidene jaren Gardiaan van geweest, en hij leraarde 'er enigen tijd de godgeleerdheid. In 1623 trok hij naar *Rome* om in die ſtad de zelvde bediening in het klooster van *Ara-Coeli* waar te nemen. In 1624 was hij algemeen Opziener van zijne orden. Het Aartsbisdom van *Armagh* in *Ierland*, door het overlijden van PIETER LOMBARD opengevallen zijnde, benoemde hem Paus URBAAN DE VIII. tot die aanzienlijke waardigheid; en CAVELLUS maakte zig reisvaardig om naar dat eiland over te ſteken, toen de dood hem daar in verhinderde, die hem op den 22 ſeptember 1626 te *Rome* verraste, in den ouderdom van 55 jaren. Men begroef hem in het klooster van zijne orden, alwaar men zijn graf ontmoet, met dit opſchrift: *D. O. M. Illuſtriſſimo & Reverendiſſimo Domino Fr.* HUGONI CAVELLO, *ordinis Minorum ſtrictioris Obſervantiæ Lectori, Definitori generali, Archiepiſcopo Armachano Primati Hiberniæ, de Patria, Religione, Literis, bene merito, cujus in Patriam reditum mors prævenit. Excellentiſſimus Dominus* O. NEIL, *Tironicæ Comes, hunc lapidem poni fecit. Obiit* 22 *ſeptembris, ætat.* 55.

CAVELLUS is een zedig, nedrig, godvrugtig en werkzaam Geeſtelijke geweest; en wierdt gehouden voor een der ſchranderſte Scholaſticken van het tijdvak waar in hij leefde, ook werdt hij betreurd van de Geleerden te *Rome*. Hij heeft uitgegeven: 1. *F.* JOAN. DUNS *Scoti, ſententiarum Quæſtiones ſubtiliſſimæ &c. Antv.* 1622. *in folio. II. Vol.* 2. *Apologia Apologiæ pro* JOANNE DUNS *Scoto ſcriptæ, adverſus* NICOLAUM JANSENIUM, *Ordinis Prædicatorum. Pariſiis* 1623. *in* 12mo. 3. *Quæſtiones in Metaphyſicam & Theoremata. Venet.* 1625. 4. *Doctoris ſubtilis* JOHANNIS DUNS *Scoti, Quæſtiones ſuper Libris* ARISTOTELIS *de Anima &c. Lugd.* 1625. *in* 4to. 5. *Miroir de la Penitence, Ouvrage posthume. Louvain, in* 12mo. —— VELNULÆI, *Acad.*

Acad. Lovan., ult. edit. p. 136. ECHARD, *Scriptores Ord. Præd.* Tom. II. p. 479. PAQUOT, *Mem. litter.* Tom. XVI. p. 298-304.

CAVERSINUS (BARTEL), is Kanunnik geweest te *Sorburg* op het eiland *Walcheren* in *Zeeland*; en heeft in latijnſe digtmaat uitgegeven twee zamenſpraken, waar van de eerſte ten tijtel voert: *Dearum Judicium datum a Paride*; en de andere, naar LUCIANUS gevolgd: *Dialogus Cupidinis & Ganymedis.* Voorts heeft hij nog de latijnſe zamenſpraak van ERASMUS, door denzelven *Epicurus* getijteld, in 't grieks overgebragt, en met Aanmerkingen opgehelderd, gedrukt te *Antwerpen* 1567. in 8vo. —— VAL. ANDR., *Bibl. Belg.* p. 104. J. M. KONIGH, *Bibl. Vet. et Nov.* p. 178. J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 125. P. DE LA RUE, *Gelett. Zeeland*, bl. 330.

CAZENOVE (PETRUS), is geweest Predikant te *Hendrik-Ido-Ambagt*, alwaar hij ten jare 1740 wierdt bevestigd. Hij heeft in druk uitgegeven: God verheerlijkt in zijn Gerichte met het Vereenigd Nederland. Dordr. 1750. in 4to. —— *Boeks*, 1740. *b.* bl. 658. ABKOUDE en ARRENBERG, *Naamr. Boek van* 1773. bl. 92.

CECIL (THOMAS), een *Engels* Krijgsbevelhebber, wierdt ten jare 1585 door ELIZABETH, Koninginne van *Engeland*, tot Gouverneur van *Vlisſingen* aangeſteld, toen deze ſtad benevens *den Briel* aan het *Engelſe* Rijk verpand wierden. —— WAG., *Vad. Hiſt.* VIII. D. bl. 98.

CELE (JAN), van *Zwolle* geboortig, afkomſtig uit de twee oude geſlagten van SOBBE en TEN WEERDE, verkreeg het jeugdig onderwijs in de latijnſe taal in zijne vaderſtad. Verder in jaren gevorderd en het ſchoolonderwijs ten einde geſneld, begaf hij zig naar *Praag* in *Bohemen*; alwaar hij zig met zulk een warmen ijver in allerlei wetenſchappen oeffende, en daar in zodanig vorderde, dat hij ten jare 1377 in zijn geboortevest te rug gekeerd zijnde, de Magiſtraat aldaar hem terſtond de beſtiering van ſtads Scholen toevertrouwde.

Ras

Ras gag men hoe veel de grote hoedanigheden van één Man alleen vermogen. Want toen CELÉ Rektor of Oppervoogd wierdt, was deze ſchole nergens bekend, en wierdt door geen vreemdelingen betreden; dan de roem van zijne grote geleerdheid en ervarenheid in alle wetenſchappen, maakte deze ſchool gedurende het tijdvak van deze eeuw zo beroemd, dat zig haar naam door de gantſe Christenheid verſpreidde. „ Keul„ ſchen en Trierſchen, (zegt BUSSCHIUS, waar mede THOM. „ à KEMPIS overëenſtemt.) Luikenaars en Utrechtſen, Bra„ banders, Vlamingen en Hollanders, Saxers, Cleefſchen, „ Gelderſchen, en Frieſen, en vele anderen uit verſcheidene „ oorden, ſteden en dorpen van *Duitsland*, kwamen in een „ groot getal nu en dan meer als 800 en tot 1000 toe den „ groten JAN CELÉ horen, om door hem in allerhande we„ tenſchappen onderwezen te worden." Een ieder begon het zig van toen af aan tot eere te rekenen, te *Zwolle* onder dezen Oppervoogd ter ſchole gelegen te hebben; ja de vermaardſte Hogeſcholen ſtemden toe, dat de *Zwolſe* ſchole een menigte beroemde Mannen ten tijde van JAN CELÉ voortgebragt hadt, en men dezen Burger als den herſteller van de geleerdheid in *Overijsſel* en naburige Landſchappen moest aanmerken. Ook is hij de eerſte aanlegger van de Boekzaal geweest, welke eertijds in de Conſiſtoriekamer van de *St. Michiels* kerk wierdt gevonden, en hij ſchonk daar toe zijne boeken. —— JOH. BUSSCHIUS, *Chron. Windeshem.* Lib. II. cap. 68. pag. 602, 603. 606. THOM. à KEMPIS, *in Appendice ad Chron. Montagnet.* Cap. XX. B. J. VAN HATTUM, *Geſchiedenisſen der ſtad Zwolle.* I. D. bl. 199--201. V. D. bl. 86.

CELLARIUS (KRISTIAAN), is geboren in 't laatſt der XVde eeuw te *Ijſenburg* in de nabuurſchap van de ſtad *Veurne* in *Flaanderen*. Hij heeft eerst onderwijs in het grieks te *Leuven* gegeven, en is vervolgens Rektor of Opziener der ſcholen te *Wijnoxbergen* geweest. Men heeft van hem in druk: 1. *Oratio contra Mendicitatem publicam &c. Antv.* 1530. 8vo. 2. *Carmen Heroïcum de Bello per* CAROLUM V. *in Hungaria adverſus*

So-

SOLIMANNUM *Turcarum Imp. gesto. Antv.* 1533. 8*vo.* 3. *Item alterum de Incendio Urbis Delphenſis. Ib.* 1526. 8*vo.* —— J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 169.

CENE (CHARLES LE), geboren te *Caën*, in 1647, was eerst Gereformeerd Predikant te *Honfleur* in *Normandië*, vervolgens te *Charenton* bij *Parijs*; en daar na, na 't herroepen van het *Edikt van Nantes*, te *Londen*. Hij heeft zig voornaamlijk bekend gemaakt door een *Ontwerp ener nieuwe Franſche Overzetting des Bijbels*, uitgegeven te *Rotterdam*, in 1696. 8*vo.*, doch dat ten gevolge gehad heeft, dat JACOBUS GOUSSET, Hoogleraar te *Groningen*, zig daar tegen verzette, door een boek, getijteld: *Conſiderations Theol. et Critiq.*; zo dat de Schrijver afgezet, tot de Remonſtranten overgegaan, en te *Amſteldam* is komen wonen; doch nadeihand weder naar *Londen* vertrokken, en aldaar, in 1703, in armoede geſtorven is. De Overzetting zelve is, in 1741, te *Amſteldam*, in folio, uitgegeven, op kosten van den zoon des Auctеurs, welke aldaar Boekverkoper was. Hij heeft ook nog uitgegeven: 1. *Nouvelle Critique de toutes les verſions Françoiſes de la Bible, Amſt.* 1722. 8*vo.* 2. *De l'Etat de l'Homme apres le Péché, et de la Predeſtination au Salut, Amſt.* 1684. 8*vo.* 3. *Entretiens ſur diverſes matieres de Theologie, Amſt.* 1685. *et* 1695. 8*vo.* 4. *Converſations ſur la Tolerance, à Philoſophie, (Amſteldam)* 1687. 12*mo.*

Door dit *Ontwerp*, en de andere werkjes van LE CENE hier opgenoemd, in te zien, zal de Lezer overtuigd worden, dat hij een Man is geweest, in oude en nieuwe Schrijvers, bijzonderlijk Joodſe, zeer ervaren; doch doordien hij de vrijheid heeft genomen, om zonder zig ergens aan te ſtoren, over alles te oirdelen, is het ook geenzints te verwonderen, dat zijne werken wederſproken zijn, en hij als Léraar afgezet; te meer, dewijl hij verſcheidene Schriftuurplaatzen in diervoegen vertaald, dat de gronden van den Hervormden Godsdienst daar door niet weinig geſchokt worden. —— *Theſaurus Epiſt.* LA CROZ. Tom. I. p. 237. *Acta Lipſ.* 1697. p. 227. *ſeqq. Sup-*

plem.

plem. Tom. III. p. 517. PFAFF, *Introd. in Hiſt. Theol. Liter.* p. 125. Jo. FABRICII, *Hiſt. Biblioth.* Tom. VI. p. 424. *Bibl. Anc. et Mod.* Tom. I. p. 214. en Tom. XVII. Part. I. art. 6. p. 197. *ſeqq. Nouv. Dict. Hiſtor.* Tom. II. p. 111. JÖCHER, Gelehrter Lexicon. I. Th. f. 1802.

CENTEN (SEBASTIAAN), waarſchijnlijk een *Noordhollander* van geboorte, weten wij niet anders van te berigten, dan dat hij ten jare 1740, heeft uitgegeven een vierden druk van THEODOOR VELIUS *Chronijk van Hoorn*, met zijne *Aanmerkingen* vermeerderd, als mede in het jaar 1747, ene nieuwe uitgave van de *Hiſtorie der ſtad Enkhuiſen*, beſchreven door den vermaarden Geſchiedſchrijver GERARD BRANDT, welke niet verder gaat dan tot op den tijd van het Beſtand ten jare 1609 met *Spanje* aangegaan: van dit tijdvak nu af aan heeft de Hr. CENTEN de geſchiedenis vervolgd tot op den *Nijmeegſen* vrede, in het jaar 1678 geſloten. Beide deze werken ſtrekken ten waarborge, dat onze Schrijver een geleerd Man is geweest, en zeer ervaren was in het vak der *Nederlandſe* geſchiedenisſen.

CERATINUS (JAKOB), een geleerd Man, leefde in de XVIde eeuw, en gaf zig dien naam ingevolge de gewoonte van dien tijd, doordien hij te *Hoorn* in *Noordholland* geboren, zijne familie-naam eigentlijk TEYNO was. Het nederduitſe woord *Hoorn* is in 't grieks Κέρας, *Keras*, waar van CERATINUS gemaakt is, hoedanig hij liever dan *Hornanus*, of *Corneus*, met een latijnſe benaming, heeft willen genoemd worden; ook om dat hij de griekſe tale waar van hij een groot kenner was, verre ſtelde boven de latijnſe: en, misſchien ook, om bij gelegenheid van 't woord *Hoorn* of *Cornu*, waar van zijn naam konde gemaakt worden, geene aanleiding tot enige kwade toeſpeling te geven, inzonderheid als hij eens mogt trouwen, ſchoon hij ongehuwd is overleden. Op deze naamsverwisſeling doelt HADR. JUNIUS, daar hij in zijne *Batavia* Cap. XVI. p. 235. zegt: *Extulit Hornæ* JACOBUM, *popularem meum, qui Ceratini Graio, quam Patriæ ſuæ vocabulo appellari cur prætulerit, equidem ignoro. Nam me non adeo pudet*

ne-

natalis ſoli, ut non multo malim barbara Patriæ voce, quam centies bene Græcam in linguam confirmata dictione cognosci etc.

ERASMUS prijst hem bij uitnemendheid, niet alleen wegens zijne zonderlinge zedigheid en opregtheid, maar ook om zijne uitmuntende kundigheid in de griekſe en latijnſe talen. De zelvde ERASMUS, door den Keurvorst GEORG VAN SAXEN verzogt zijnde, om hem een bekwaam Man in de plaats van den overleden MOSELLANUS, op de Akademie te *Leipzig* voor te ſlaan, noemde CERATINUS, aan wien men genoegzaam op den zelvden tijd het Hoogleraarſchap in de griekſe taal te *Leuven* aanbood. Hij nam het eerſte aan, doch wierdt niet naar zijn genoegen te *Leipzig* ontvangen, en het blijkt uit ſommige *Brieven* van ERASMUS, dat men hem aldaar met ſcheele oogen heeft aangezien, om reden dat hij geen afkeer genoeg tegens de leerſtukken van LUTHER liet blijken. Dit viel voor in 1525. Hij ſtierf te *Leuven* den 20 april 1530, in den bloei van zijne jaren, na dat hij zig op nieuw derwaarts hadt begeven, en aldaar buiten enige openlijke bediening onderwijs in de griekſe taal gaf. Men begroef hem bij de Minderbroeders, en plaatſte het volgend graffchrift op zijn zark:

EGREGIUS VIR D. JACOBUS CERATINUS
ORTUS EX INSIGNI OPPIDO
HORNENSI
PRESBYTER DEO DEVOTUS
ET TAM GRÆCE QUAM LATINE DOCTUS,
UT TESTANTUR OPERA
AB EO EDITA.
OBIIT ET HÍC SEPULTUS EST
ANNO M.D.XXX. APRIL XX.

Men heeft van hem een verhandeling *de Sono Græcarum Literarum*; een fraaije overzetting van de beide eerſte zamenſpraken van CHRYSOSTOMUS over de *Waardigheid van het Prieſterdom*; als mede een *Latijns en Grieks Woordenboek*, met ene Voorrede van ERASMUS, gedrukt ten jare 1524. in folio. —— PANTALEONIS, *Proſopograph.* Part. III. p. 109. FR. SWERTII,

Athen. Belg. p. 358. TOB. MAGIRI, *Eponym. Crit.*, Voce. J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 508. C. SAXI, *Onomaſt.* Pars III. p. 91. 658. BAILLET, *Jug. des Scav.* Tom. II. p. 153. P. BAYLE, *Diction. ed. de* 1730. Tom. II. p. 111, 112. S. HAVERCAMP, *Sylloge Script. de Linguæ Græcæ pronunt.* pag. 353. *ſeqq.* VELIUS, *Chronijk van Hoorn*, bl. 635.

CERFF (JAN DE), Heer van *Oud-Beijerland*, heeft ten jare 1742 in 't licht gegeven: Tafereel der Nederlandtſche Geſchiedenisſen; of Godts Rechterhandt / van tijdt tot tijdt verhoogt en verheerlijkt / in zegeningen en oordelen van de Vereenigde Nederlanden / en van zijne Kerke in dezelve tot op het jaar 1742. In Heldendichten / met bijgevoegde Aantekeningen / gedrukt te Amſt. bij H. VIEROOT in groot 4to. beſtaande 637 Bladzijden. Dit Werk, dat voor de liefhebbers der Poëzij weinig uitlokkends bevat, en niets nieuws ten aanzien van het vak der Geſchiedenisſen, waar over de Schrijver handelt, oplevert; kan dus even gevoeglijk van de beoefenaars der Digtkonst, als onderzoekers der Vaderlandſe Hiſtorie, gemist worden.

CHAIS (CHARLES), Burger van *Geneve*, wierdt in die ſtad geboren, den 3 januarij 1701, uit JAN FRANS CHAIS en ALEXANDRINA MAURICE, wier geſlagten oirſpronkelijk te huis hoorden te *Valence* in *Daupliné*, en te *Augiéres* in *Provence*. Onze CHARLES, opgevoed onder de ogen en het zorgvuldig beſtier van zijnen grootvader CHARLES MAURICE, eertijds Predikant der Gereformeerde Kerken van *Vélau* en *Marſeilles*, maakte zulke ſnelle voortgangen onder dezen liefderijken en ſchranderen meester, dat hij negendehalf jaar bereikt hebbende, bekwaam en waardig geoirdeeld wierdt, om de laagſte klaſſen der triviale ſcholen voorbij te ſtappen, en die in te treden, alwaar reeds latijnſe en griekſe Schrijvers gelezen en uitgelegd wierden.

In 1714 de lagere ſcholen verlatende, oeffende hij zig verder in de talen en daar aan verknogte wetenſchappen, onder den Hoogleraar ANTHONY MAURICE, zijnen moederlijken oom, die, van dien tijd af aan, de beſtierder van zijn gedrag en ſtudien wierdt.

Na

Na grondig alle de delen der wijsbegeerte, onder de Heren JALLABERT en GAUTIER, welke die wetenſchap met zeer veel roem te dien tijd te *Geneve* leraarden, beoeffend te hebben, wierdt hij in 1717 onder het getal der Studenten in de godgeleerdheid aangenomen. In deze nieuwe loopbaan hadt hij tot Meesters PICTET, TURRETTIN, LEGER en inzonderheid A. MAURICE, die de profesſie van de fraije letteren verwisſeld hadt voor die in de godgeleerdheid en oosterſe talen.

In 1724 wierdt CHAIS naar behoorlijk onderzoek, op de loffelijkſte wijze tot den predikdienst toegelaten. Voor zijne aanneming daar toe, waren hem reeds twee verſchillende beroepen in vreemde landen aangeboden; en, ſchoon die aanzienlijk waren, wees hij ze egter van de hand, verkiezende liever zijne ſtudien tot meerder volkomenheid te brengen, alvorens hij de gewigtige post van Herder en Leraar aanvaardde. Behalven dat, was hij reeds zijnen oom den Hoogleraar MAURICE, welke aan verſcheidene vreemdelingen van aanzien die zig te *Geneve* bevonden, lesſen gaf in de fraije letteren en de geſchiedenis, daar in behulpzaam geweest, en hadt tot zijn taak het onderwijs in de wijsbegeerte en het natuurregt op zig genomen. In deze loopbaan wandelde CHAIS rustig voort, en in 1726, konde hij reeds verſcheidene perſonen van de verhevenſte geboorte onder zijne leerlingen tellen, toen hij overgehaald wierdt om enige *Engelſe* Heren, met namen, den Hertog VAN MARLBOROUGH, zijn broeder Mijlord SPENCER, en den Graav FANE, als vriend op hunne reis door *Zwitzerland* en andere Gewesten te verzellen, een togt waar toe men voornemens was twee jaren te beſteden.

Zwitzerland doortrekkende, verzuimde hij niet om de voornaamſte Mannen, die in geleerdheid en wetenſchappen naam gemaakt hadden, een bezoek te geven; hier onder behoorden inzonderheid POLIER, OSTERVALD, WERENFELS, HOTTINGER, SCHEUCHZER en ISELIN, aan wien allen hij ten ſterkſten was aanbevolen, en wel inzonderheid aan den beminnelijken en geleerden JOH. AUGUST BUXTORF, met wien hij reeds te *Geneve* door naauwe banden van achting en vriendſchap was

verbonden geworden. Van hier toog hij naar den *Elzas*, en vervolgens naar *Lotharingen*, en hieldt zig enigen tijd met de doorluchtige Reizigers te *Luneville* op, op welke plaats verfcheidene lieden hem met hunne welwillendheid verëerden, bovenal de Prins VAN CRAON, en deszelvs oudfte zoon de Prins VAN BEAUVAIS, waar van de laatstgemelde hem met zijne vriendfchap en briefwisfeling verëerde, ten tijd toe, dat eene ontijdige dood hem op eene reize door *Italien*, in het bloeijendfte zijner jaren, wegrukte.

Te *Luneville* verkeerde CHAIS inzonderheid zeer gemeenzaam met den beroemden DUVAL, als toen Bibliothekaris van zijne Kon. Hoogheid, en vervolgens van zijne Keizerlijke Majefteit. Onder dezen buitengewonen Man, beoeffende hij de wetenfchap der medailjen, en hij maakte in deze ftudie voortgangen, die hem wel dra te ftade kwamen, doordien een togt naar *Luxemburg*, in junij 1727, hem gelegenheid verfchafte, om op zijn gemak het pragtig Munt-Kabinet van den Heer DE BALLONFEAUX, te befchouwen.

Van *Lotharingen* reisde CHAIS naar *Frankfort*, alwaar hij zig in de Franfe Kerk, wiens Opzienders voornemens geweest waren, hem als Predikant te beroepen, voor een aanzienlijke fchare predikte; waar na hij zijnen togt voortzettende, in oktober 1727 in *'s Hage* kwam. Hier maakte hij verfcheidene kennisfen, en liet 'er vrienden agter, inzonderheid onder de Predikanten van de Walfe Gemeente, welke toen ten tijd bediend wierdt door de Heren CHION, HUET, DE LA CHAPELLE, CHATELAIN, en in de hoedanigheid van buitengewoon Leraar, den beroemden JACQUES SAURIN; alle Mannen van kunde en min of meer bekend door hunne fchriften.

Na een verblijf van drie weken in *Holland*, begaf zig CHAIS naar *Parijs*, alwaar hij bij verfcheidene Geleerden wierdt ingeleid. Die, welke hij 't veelvuldigst bezogt, waren de vaders TOURNEMINE, CHAMILLART en ETIENNE SOUCIET, Jefuiten, vader MONTFAUCON, de Abt DE LONGUERUE, en bij de vaders van het *Oratorie*, DESMOLETS en BOUGERE. Hij hadt geheel bijzondere verpligtingen aan MONTFAUCON en CHAMIL-

LART,

LART, die de toegevendheid ten zijnen aanziene tot zo verre uitrekten, dat zij zig verledigden, om hem drie maanden lang onderwijs te geven in de oudheden en in de konst van medailjen te beſtudeeren. Ook genoot hij blijkbare beleefdheden van den Abt DEMARETS, toen ten tijd Opziener van de *Mazarijnſe* Bibliotheek.

Terwijl hij zig gants en al onledig hieldt, met zig zijn verblijf te *Parijs*, en de onderrigtingen van de geleerde Mannen, met wien hij aldaar verkeerde, tot nut te maken, wierdt hem berigt, dat de Heer CHATELAIN, Predikant in *'s Hage*, in die hoedanigheid naar *Amſteldam* ſtondt te verrukken, en dat men naar alle waarſchijnlijkheid, indien hij 'er niet tegen hadt, de keuze op hem zoude doen vallen, om deszelvs plaats te vervullen; ook wierdt hij den 22 maart 1728 daar toe verkoren. Hij ontving die tijding te *Parijs*, gaf 'er kennis van aan den doorlugtigen Raad en aan het Genootſchap der Predikanten te *Geneve*, begaf zig vervolgens naar *'s Hage*, en na door het Sijnode den 1 mej te *Delft* vergaderd, goedgekeurd te zijn, wierdt hij den 15 daar op volgende als gewoon Herder en Leraar bij de Walſe Gemeente in *'s Hage* bevestigd, en deedt op dien zelvden dag zijne intrede. Zedert dat ogenblik vervulde hij alle de pligten aan die belangrijke bediening verknogt met een voorbeeldigen ijver, en ſchoon meermalen aangezogt tot andere en voordeliger beroepen, was niets in ſtaat om de banden te verbreken, die hem aan zijne zo hartig beminde Gemeente van *'s Hage* verbonden. Zelvs wierden die banden nog naauwer toegehaald, en met liefdekoorden bevestigd, door zijn huwelijk in het jaar 1734, met ANTONIA WILLEMINA PAUW, bij welke bedvriendin hij zes kinderen heeft verwekt, waar van 'er bij zijn overlijden nog drie in leven waren.

Schoon voor altoos aan zijn vaderland onttrokken, genoot CHAIS 'er egter nog geſtadig blijken ener toegenegene goedwilligheid van. Toen de Raad van *Geneve* hare goedkeuring hadt verleend, over zijn beroep in *'s Hage*, nam dezelve den 7 april het beſluit, dat hij het burgerregt zou blijven behouden,

en dit aanzienlijk voorregt zelvs op zijne kinderen overgaan. Den 17 april 1731, nam het Genootſchap van Predikanten en Profeſſoren met goedkeuring van den Raad, hem tot lid aan van hun lighaam, en in oktober 1742 plaatſte de Hogeſchool met overleg van den Senaat, hem, onder het getal der Beſtierders van de openbare ſtads Boekerij; ene eer die ſlegts drie of vier Burgers van *Geneve*, in vreemde landen wonende, hebben genoten.

Gedurende het ruime tijdvak van 50 jaren heeft CHAIS, de Walſe Kerk in *'s Hage*, als gewoon Leraar bedient, en alle derzelver bezigheden uitgeoeffend, ja hij heeft in die hoedanigheid, zig de achting, het vertrouwen en de aankleving waardig gemaakt, van alle die genen, welke zijne hulpe behoefden. Ongelukkigen wierden door zijne aanmoedigingen opgebeurd; bedroefden vestigden met hem, hunne hoop op vertroosting; behoeftigen vonden hulp bij hem, en jonge lieden welgegrond onderwijs. Gedurende 50 jaren, was men ook onverzadelijk om zijne leerredenen te aanhoren, en geen wonder! want hij wist die in alle delen belangrijk voor zijne hoorders te maken, door de gelukkige ontwikkeling ener gezonde uitlegging van Schriftuurtexten, door de opheldernde en welgegronde lesſen van ene verſtandige zedeleer, en door ene diepe kennis van het menſchelijk hart, wiens verborgenſte ſchuilhoeken, zijn fijn oirdeel ſcheen te kunnen indringen; hij boeide, om mij zo uit te drukken, de aandagt zijner hoorders, door de orde en netheid van de ontwikkeling zijner denkbeelden, door de levendige en aandoenlijk treffende kleuren, waar mede hij die wist te bekleden; en om alles te zeggen, hij verlevendigde het ijvervuur, waar mede zijne zamenſtellen doordrongen waren, door ene deftige en eerbied verwekkende uitſpraak daar van op den kanzel; ja hij bezat de gave om de levendigheid van zijne uitdrukkingen zodanig te regelen naar het uitwerkzel dat hij daar door wilde voortbrengen, dat hij genoegzaam nimmer hieromtrent in zijn voorgenomen doel te kort ſchoot.

Na dus 50 jaren het Predikambt, met zulk enen ijver en

nut

nut waargenomen te hebben, verlangde CHAIS met regt naar enige verligting van zijne veelvuldige bezigheden, en verzogt dus ten jare 1778, om van het prediken bevrijd te wezen, 't welk hem ook op ene zeer gunſtige wijze werdt toegeſtaan; ſchoon nu van de last aan den predikdienst verknogt onthe ven, bleef hij egter gedurende het overig gedeelte van zijn leeftijd ijverig werkzaam, om de belangen van den Godsdienst en die der deugd te bevorderen, tot voortzetting van welke hij zig met een warmen ijver hadt toegewijdt. En, welk een ſchat van vermogens bezat hij niet, om 'er met een gewenschte uitkomst aan werkzaam te zijn? De gaven die de Voorzienigheid gewoon is onder velen te verdeelen, ſchenen bijna alle in hem verenigd te zijn; de alwijze Goedheid hadt hem begaafd, en, met die nijvere werkzaamheid der ziele, welker nooddruft vordert, om zig met een menigte van onderwerpen bezig te houden, en, met die ingeſpannene aandagt, die zo noodzaaklijk vereischt wordt om dezelve te doorgronden, en waar uit die menigte zo verſcheidene als op vaste gronden berustende kundigheden voortvloeijen. Bij de uitgeſtrektheid van zijn verſtand, voegde zig de ſcherpzinnigheid van vernuft, welke het wezentlijkſte van een onderwerp doet bevatten, 'er alle af te leidene gevolgen van weet te onderſcheiden, en de fijnheid van oirdeel, welke alleen in ſtaat is om 'er zelvs de flaauwſte trekken van te onderſcheiden, en de kiesheid, welke de betaamlijkheden in acht neemt, en met ſmaak weet te kiezen. Zijne kundigheden, in de beste orde gerangſchikt, bleven altoos dienstbaar aan zijne vrijwillige beſtiering, en zonder daaromtrent kwistig te zijn, genoot hij een innig genoegen, om die aan zijne natuurgenoten mede te delen. Men kwam nimmer uit zijn gehoor, zonder iets geleerd te hebben, of ten minſten meerder licht bekomen te hebben, over het geen men reeds wist.

Ten jare 1788 overviel CHAIS ene zeer pijnlijke krankheid, die hem in oktober ten grave rukte, in den hoog gevorderden ouderdom van 87 jaren. Hij leefde en ſtierf in de troostrijke hoop van ene zalige onſterflijkheid; ene hoop zo eigen-

aartig geſchikt om zelvs aan de zwakſte zielen, moed in te boezemen, en die dus ene oneindige kragt moest bijzetten aan ene ziel, die geſchapen was als de zijne. Ook heeft zulks hem kragtdadig opgebeurd in de ſmartvolle ziekte, die een einde aan zijn ſterflelijke loopbaan maakte. De dood heeft hem niet verſchrikt; hij beſchouwde dien op geen andere wijze dan als een doortogt tot dat beter leven, 't welk Jesus ons door zijn Euangelie heeft leren kennen, en door zijn dierbaar bloed heeft doen verkrijgen.

Chais zijne pligten met die nauwkeurige zorgvuldigheid vervullende, waar van men weinige voorbeelden ontmoet, hieldt egter nog tijd over om die ſchakering van nodige kundigheden te verkrijgen, welke noodwendig vereischt worden, voor den genen die grondig geleerd wil zijn in ene wetenſchap. Hij leide zig inzonderheid toe op de gewijde letterkunde en zedeleer, en bezat daarbij grondig de zo hoognodige kennis der grickſe en latijnſe Literatuur, kerkelijke en wereldſe Geſchiedenis, Tijdrekenkunde en Natuurlijke Historie.

Behalven dat Chais een doorgeleerd Man was, maakte hij ook den wellust der gezelſchappen uit die hij bijwoonde, en vermeerderde derzelver vermaken door ene innemende vrolijkheid en vriendelijkheid, door een nuttig en verſtandig onderhoud; hij bezat de konst om te vermaken en teffens te onderrigten, en behieldt de waardigheid van zijn karakter, zonder te doen blijken, dat hij 'er aan dagt.

Geſchikt voor de zamenleving in het algemeen, en in 't bijzonder tot de verkering met aanzienlijken en groten, van wien hij om zijn deugdzaam karakter en lieftalig humeur bemind en geacht was, heeft hij dikwils gebruik gemaakt van den vrijen toegang die hij bij hun genoot, om hen belang te doen nemen in nuttige en edele ondernemingen, waar door niet zeldzaam derzelver gelukking bevorderd wierdt. Om hier flegts een voorbeeld van aan te voeren, voldoet het, het walſe Diakoniehuis n s *Hage* te noemen, daar de kindsheid en ouderdom een gerede toevlugt vinden, en daar voor hun-

hunne behoeften in een ruime mate gezorgd wordt; dit huis zal tot een altoosdurend gedenkteken ter zijner ere, als een der voornaamſte Stigters daar van, verſtrekken. In de keuze van zijne ſtudien heeft hij nimmer vergeten, dat hij geroepen was om te ſtigten; ook waren alle zijne pogingen tot dat einde ingerigt. Hij gaf gemeenzame onderwijzingen aan de jeugd en jongelingſchap, oirdeelkundige en geleerde verklaringen van de Heilige Schrift tot gebruik van meer gevorderde jaren; hij heeft het ongeloof en de dweperij met ijver beſtreden; ja hij heeft meer gedaan, want in een belangrijk onderwerp voor het welwezen der Maatſchappije en het algemene nut, heeft hij de Godsdienſtige vooroirdelen van de menigte durven te keer gaan; ik bedoele hier zijnen warmen ijver in het bevorderen van de *Inënting der Kinderziekte.*

Voor dat CHAIS *Geneve* verliet, hadt hij reeds zijne pen geoeffend, met inzigt om zig nuttig aan het gemeen te maken; maar hij heeft altoos zorgvuldig bedekt, dat hij Schrijver van deze zijne eerſte lettervrugten was, die de wijsbegeerte ten onderwerpe hadden. Zie hier ene optelling der werken, die hij heeft in 't licht gegeven, zedert dat hij Predikant in *'s Hage* is geweest.

In 1738 gaf hij uit: *Sens literal de l'Ecriture Sainte, defendu contre les principales objections des Anti-Scripturaires & des Incredules modernes; traduit de l'Anglois de Mr.* STACKHOUSE; *avec une Diſſertation du Traducteur ſur les Démoniaques dont il est fait mention dans l'Evangile, III. Vol. in 8vo.* De Hr. CHAIS deedt meer aan dit werk dan de tijtel beloofde, met 'er veel belangrijke en onderrigtende aanmerkingen van hem zelve bij te voegen.

In 1743 begost hij een ontwerp ten uitvoer te brengen, daar hij reeds verſcheidene jaren aan was bezig geweest, met het Iſte Deel van het grote werk uit te geven, dat tot tijtel voert: *La Sainte Bible ou le Vieux & le Nouveau Testament; avec un Commentaire Litteral, compoſé de Notes choiſies, et tirées de divers Auteurs Anglois, VIII. Tom. in 4to.* De twee laatſte Delen van deze uitnemende Bijbelverklaring,

bevattende de beide Boeken der KRONYKEN, ESDRAS, NEHEMIA en ESTHER, zijn na dode van den Schrijver ten jare 1790 uitgegeven.

In 1747, gaf hij enen nieuwen druk uit van *l'Abregé Chronologique de l'Hiſtoire de France du Préſident* HENAUT, en zulks met goedkeuring van den Schrijver, en verſcheidene verbeteringen die hij hem alvorens hadt medegedeeld. In het voorberigt aan het hoofd des derden druks van dit werk, door den beroemden Preſident in 't licht gegeven, drukt hij zig over den Heer CHAIS in de allerloffelijkſte en voor hem zeer vleijende bewoordingen uit.

Het algemene Jubelfeest van de Roomſe Kerk, verſchafte aan CHAIS ene nieuwe gelegenheid, om zijn warmen ijver voor de waarheid te doen uitſchitteren, en de geleerdheid en ſchranderhand aan den dag te leggen, waar mede hij die wist te verdedigen. Hij maakte gebruik van die gelegenheid, om in 1751 uit te geven: *Lettres Hiſtoriques & Dogmatiques ſur les Jubilés & les Indulgences, III. Vol. in* 8vo. Dit uitmuntend werk, zo dienſtig, om de listige ſtaatkunde, ongelooflijke ſchraapzugt en wrede tijrannij van het Roomſe Hof te ontmaskeren, is vervuld met belangrijke en wetenswaardige naſporingen. Zie met welk een groten lof van dit werk en deszelvs Schrijver wordt geſproken, in de *Diction. Hiſt. de* PROSPER MARCHAND, Tom. II. p. 274. 282.

Het jaar daar aan volgende gaf CHAIS uit: *Inſtruction abregée ſur les premiers principes de la Religion Chrétienne, ou Catéchisme pour les jeunes enfans, in* 12mo. Dit kleine werkje, het allereenvoudigst in zijn ſoort, wierdt teffens in 't frans en nederduits gedrukt.

In 1754 gaf hij de uitmuntende Verhandeling, zo kragtig tot welwezen van de Maatſchappij in 't algemeen, als deszelvs Leden in 't bijzonder ingerigt, behelzende, ene *Verdedigende Proeve over de manier van 't Meêdeelen der Kinderpokjes door Inënting; waarin men tragt te toonen, dat 'er het Geweeten niet van gekwetst, noch de Godsdienst mede beledigd wordt.* Dit gewigtig ſtuk, 't welk eerst zo wel in 't frans als nederduits

in

in het I. Deel der *Verhandelingen van de Holl. Maatſchappij*, is geplaatst, heeft men naderhand afzonderlijk gedrukt, ten einde tot een algemener gebruik te kunnen verſtrekken.

Het volgende jaar maakte de Heer CHAIS door den druk gemeen: *Catéchisme Hiſtorique & Dogmatique, ou Inſtructions familieres ſur les Principes & ſur les Faits, qui fondent la neceſſité d'une Religion & la Divinité de la Révélation, avec un ſupplément ſur la Nature & les Perfections de Dieu*, in klein 8vo., gedrukt in *'s Hage* 1755.

Ten jare 1760 plaatſte hij in het V. Deel der *Verh. van de Holl. Maatſch.* ene *Verhandeling betreffende den Oorſprong der Maniere om de Kinderziekte in te enten.* Hier in bewijst hij door bondige getuigſchriften, dat die reeds voor langen tijd in verſcheidene *Aſiatiſe Gewesten*, zo wel als te *Tunis*, *Tripoli*, *Algiers* enz. is in gebruik geweest, ſchoon op een verſchillende wijze als bij ons uitgeoeffend.

Twee Delen zijner *Leerredenen* zien het licht, waar van het laatſte na zijn dood in 1789 in gr. 8vo. in *'s Hage* is gedrukt. Deze twee bundels zullen die genen, welke onder zijn predikdienst geleefd hebben, aan den uitmuntenden Redenaar doen herdenken, die hun zo veelmalen verlicht, getroost en geſtigt heeft; en zijne uitgelezene predikgaven ten dele aan de zodanigen doen kennen, die het genoegen niet gehad hebben, hem van den kanzel te horen.

Misſchien zijn 'er nog enige andere voortbrengzelen zonder naam, van den Heer CHAIS; het geen men zeker weet, is, dat 'er verſcheidene artikels van zijn opſtel in de *Bibliothéque Raiſonnée*, Tom. IX--XXVI. gevonden worden; als mede, in de vijf laatſte Delen van de *Bibliothéque Britannique*, en in ſommige Delen van de *Nouvelle Bibliothéque*, in *'s Hage* gedrukt. Ook weet men, dat CHAIS, veel gewerkt heeft aan de XXV eerſte Delen van de *Bibliothéque des Sciences et des Beaux-Arts*, en dat 'er verſcheidene artikels uit zijne pen voortgevloeid, gevonden worden in de *Bibliotéque Impartiale*, uitgegeven te *Leijden*, door LUZAC. —— *Eloge de feu Mr.* C. CHAIS, *par* M. J. SENNEBIER, *tiré de ſon Hiſtoire Litteraire de Géneve.*

Tom.

Tom. III. p. 286 *et ſuiv.* *Discours prononcé peu de jours après la mort de Monſ.* CHAIS, *par* J. C. DE LA SAUSSAYE, *Paſteur de l'Egliſe Wallonne à la Haye. Mémoires ſur la vie de Mr.* CHAIS, *placés à la tête du Tom. VIII. de ſon Comment. littéral ſur la Bible. Verhand. van de Holl. Maatſch. der Wetenſch. te Haarlem*, I. D. bl. 485--684. V. D. bl. 212--224.

CHALON (PALAMEDES DE), komt als een tekenaar van het *Verbond der Edelen*, ten jare 1565 geſloten, voor. Hij was de natuurlijke zoon van RENÉ DE CHALON, Grave van *Naſſau*, en hadt in huwelijk ene dogter van PIETER ERNST VAN MANSFELD. Zijn oudſte en jongſte zoon dienden den Koning van *Spanje*, onder Graav HENDRIK VAN DEN BERGE, en, ſedert, de Aartshertogen. —— J. W. TE WATER, *Hiſtorie van het Verbond &c.* II. D. bl. 321, 322.

CHAMBERLAINE (ROBBERT), een *Ier* van geboorte uit de Provintie *Ulſter*, toog het Rekolletten Monnikenkleed aan, waarſchijnlijk in *Spanje*. Hij volvoerde zijne letteroefeningen in dat rijk, en wierdt tot Doktor in de godgeleerdheid aan het Hogeſchool te *Salamanka* bevorderd. Zijne Opperſten hem naar *Leuven* gezonden hebbende, leraarde hij 'er die wetenſchap in het klooſter van *St. Antoon van Padua*, kortling geleden voor die van zijne natie opgerigt, en hij verkreeg 'er de waardigheid van *Lector emeritus*. Te vergeefs bood men hem verſcheidene malen de waardigheid van Gardiaan dezes kloosters aan; en hij ſtierf zeer godvrugtig ten jare 1638; nalatende twee Verhandelingen; de eerſte: *de Scientia Dei*; en de tweede, *de Futuris Contingentibus*. —— PAQUOT, *Mem. litter.* Tom. XV. p. 195, 196.

CHAMPAGNE (FILIPS DE), Konſtſchilder, is ten jare 1602 te *Bruſſel* geboren, uit geringe doch wel gegoede ouders; dezen beminden dezen enigen zoon teederlijk en ſtelden veel hoop in hem. Nog zeer jeugdig ontlook bij dezen knaap de luſt tot ſchilderen, welke neiging door zijne ouders wierdt bevorderd, met hem bij den Schilder BOUILLON te beſteden, doch

doch ſpoedig veranderde hij van Meester, en begaf zig onder het beſtier van den Miniatuurſchilder MICHIEL BOURDEAUX, alwaar hij zig vlijtig beijverde en goede vorderingen maakte, niet weinig hier in geholpen, door den Landſchapſchilder FOUQUERRE, die hem tot dien einde enige ſchone tekeningen leende, daar hij veel nut uit trok en dezelven zeer natuurlijk kopiëerde. Kort hier op onttrok hij zig aan het onderwijs van BOURDEAUX om zig aan dat van FOUQUERRE over te geven, alwaar hij niet lang getoefd hadt, of hij wist deszelvs taferelen zo treffend gelijkende na te ſchilderen, dat de konſtliefhebbers veeltijds de ſtukken des Leerlings aanzagen voor die van den Meester.

Doch bij FOUQUERRE hield hij het ook niet lang uit, maar de reislust bevingt hem, en hij begaf zig ruim 18 jaren oud zijnde naar *Parijs*, met voornemen om na een kort verblijf in die ſtad, ook *Italië* en inzonderheid *Rome* te bezoeken; doch die kloot ſtuitte in het begin van zijn rollen, en 'er kwam niet van. Hij geraakte in den beginne te *Parijs* bij een bijzonder perſoon, die hem ſlegts alleen bezig hield met kopiëeren en pourtraitſchilderen; doch het een en ander verdroot hem zo, dat hij zig bij een *Lotharinger* Schilder, met name LALLEMAND, vervoegde; doch hier beviel het hem gants en al niet, zo dat hij ten laatſten beſloot, om afzonderlijk te gaan wonen, ten einde onafhangelijk te zijn van de luimen der Schilders, bij wie hij een ſober loon verdiende, en dus op eigen wieken drijvende, zijn geluk te gaan beproeven.

In den aanvang ſchilderde hij enige pourtraitten, die zo gunſtig uitvielen, dat zij hem naam maakten, en hem veel werks verſchaften, zo dat hij een ruim beſtaan genoot, en de Graav VAN MANSVELD, die hij mede gecontrefeit hadt, tot zijnen begunſtiger verwierf.

De naam van den beroemden Konſtſchilder NIKLAAS POUSSIN, deedt hem een woning kiezen in het hotel van *Laon*, alwaar die Schilder zijn intrek hadt genomen; zo dra hadt FILIPS zig niet bij dien uitmuntenden Konſtenaar bekend gemaakt, of deze liet hem een Landſchap ſchilderen, 't welk hem

hem uitmuntend beviel zo wel ten aanzien van het kolorieè als de ordonnantie. Vervolgens ſchilderde hij verſcheidene taferelen in de vertrekken der Koninginne in het Hof van *Luxemburg* onder het opzigt van den Schilder DUCHESNE, en zijne ſchilderwijze beviel zo wel aan den Intendant over hare Majeſteits gebouwen, dat toen CHAMPAGNE, tot verrigting van zijne bijzondere zaken een togtje naar *Bruſſel* hadt ondernomen, hij door dien Intendant de tijding kreeg van den dood van DUCHESNE, eerſten Hofſchilder van de Koninginne moeder, die hem aanſpoorde ſpoedig te rug te keren, ten einde dat ambt, waar mede hare Majeſteit hem begunſtigd hadt, te komen waarnemen. Die tijding, welke hem ten hoogſten aangenaam was, deedt hem ijlens *Parijs* weder opzoeken, en hij vervoegde zig terſtond na zijne aankomst bij de Koningin, die hem allervriendelijkst ontving, een logement in het paleis deedt aanwijzen, en hem met een jaarlijks penſioen van 1200 livres begiftigde.

Hij ſchilderde op bevel der Koninginne enige grote ſtukken in de kerk en het klooſter der Karmeliten te *Parijs*, benevens enige fraije ſtukken voor den Kardinaal DE RICHELIEU, in het bosch, *le Vicomte*, op zijn kasteel van *Richelieu*, en op andere aanzienlijke plaatzen meer. Ook trouwde hij omtrent dezen tijd met de dogter van gemelden DUCHESNE, een rijk meisje, en dat 'er wel uitzag; welke hem drie kinderen baarde, twee zoons, die jeugdig zijn geſtorven, en ene dogter, welke zig in een klooſter begaf en het Nonnenkleed aantoog.

Voorts dient nog van hem opgetekend, dat de Kardinaal DE RICHELIEU hem door middel van aanzienlijke beloften uit den dienst der Koninginne zogt te tronen, om in den zijnen over te gaan; doch wat deze ook mogte te werk ſtellen, hij weigerde zulks volſtandig, en volhardde in den dienst der Koningin, ten tijd toe, dat hij, het hoofſe leven moede geworden, en daarbij zijn ſchaapjes op 't droog hebbende, naar rust ſnakkende, in een bijzonder huis ging wonen, daar hij zig nog tot kort voor zijn dood met ſchilderen heeft bezig gehouden: want hij

was ongemeen vlijtig en werkzaam. Hij is in het jaar 1674 overleden, na den ouderdom van 72 jaren bereikt te hebben.

Wij zullen ons in geene bijzondere beſchrijving van zijne Konsttaferelen inlaten; men vindt ene nauwkeurige lijst daar van in het *Konstkabinet der Bouw-, Schilder- en Graveerkunde* van LE COMPTE I. D.; die bovenal een zeker ſtuk van hem roemt, waar in LODEWYK DE XIII. voor een *Maria-beeld* knielende, haar zijne rijkskroon aanbiedt. ——— A. HOUBRAKEN, *Schouwburg der Ned. Schilders*, I. D. bl. 223--226. J. C. WEIJERMAN, *Levens der Ned. Schilders*, II. D. bl. 14--17.

CHAMPAGNE (JOHAN BAPTIST DE), Konſtſchilder; een broeders zoon van FILIPS hier boven, is geboren te *Bruſſel* ten jare 1645. Zijn oom, geen andere kinderen hebbende dan ene dogter, die, door Nonne te worden, voor hem was verloren, vestigde al zijn genegenheid op JOHAN, behandelde dien als zijn eigen kind, en kweekte hem tot de ſchilderkonst op. Hij, in jaren en konst toegenomen zijnde, doedt een reis naar *Italië*, bragt aldaar 15 maanden door, om de konstwerken der buitenlandſe Vernuftelingen te zien, en zijn ſchilderkonſtig oog daar door te verlustigen. Hij nam dien tijd naarſtig waar met ſchilderen en tekenen, en hieldt zig aan de zelvde wijze van ſchilderen, die zijn oom hadt uitgekozen. Te *Parijs* wedergekeerd, wist hij het door zijne vrienden zo ver te brengen, dat hij op den kruiwagen van 's Konings gunst geklommen, Opzigter van de *Koninglijke Konst-ſchool* of *Academie* wierdt. Hij ſtierf in 1688, in den bloei van zijne jaren, nauwlijks den ouderdom van 43 jaren hebbende bereikt. ——— A. HOUBRAKEN, *Schouwburg* I. D. bl. 209. J. C. WEYERMAN, *Lev. der Ned. Schilders*, II. D. bl. 45.

CHAMPIGNEI, zie GRANVELLE (FREDERIK PERRENOT).

CHAMPS (BARTEL DES), geboren te *Luik*, omſtreeks het jaar 1615, begaf zig in de orden der *Franciskanen*, en toog het Monnikenkleed aan in het klooster van *St. Joſeph*.

Tot

Tot het Priesterſchap opgeleid, gaf hij zig aan de oeffening van den Predikdienst en Biegtſtoel over, en deedt een of twee reizen naar *Rome*; vervolgens in zijn vaderland te rug gekeerd, wierdt hij tot het waarnemen van bedieningen waardig gekeurd, en opvolgelijk tot Gardiaan der kloosters van *Viviers* en *Bolland* aangeſteld. Intuſſen bekroop hem de lust ene reize als Pelgrim naar het Heil. Land te doen: hij verzogt en verkreeg hier toe verlof van zijne Oppersten. Dus vertrok DES CHAMPS den 3 maart 1666 van *Luik*, in gezelſchap van een makker uit het zelvde klooster, PLACIDIUS DE RORDE genaamd; na een gedeelte van *Frankrijk* doorreisd te hebben, trokken zij naar *Spanje*, en te *Barcelona* ingeſcheept zijnde, landden zij op den 20 ſeptember 1667 te *Alexandriën* in *Egipten*; hier zijn reisgenoot vaarwel zeggende, begaf hij zig te land naar *Damiaten*, alwaar hij op een Turks ſcheepje aan boord ging, en op den 12 januarij 1668 te *St. Jan d'Acre* aanlandde; een plaatsje in onze dagen zeer befaamd geworden, door de vrugteloze pogingen, die de zo berugte *Franſe* Generaal BUONAPARTE in 1799 heeft te werk geſteld, om het door geweld van wapenen te veroveren. Den 23 april kwam DES CHAMPS te *Jeruſalem*, en na hier aan zijne devotie met het bezoeken der heilige gedenktekenen voldaan te hebben, reisde hij verders *Palestina* door. Inmiddels wierdt hij door den Pater Gardiaan van *Jeruſalem* benoemd, om de post van Pastoor bij de *Franſe* Kooplieden te *Cairo* te bekleden, die hij gaarne zou aanvaard hebben, doordien zijne begeerte helde om zijne overige dagen in het H. Land te ſlijten; doch ene ziekte greep hem aan, die hem gedurende zes weken te *Jeruſalem* tot zijne bedſponde verwees, waar na zijne begeerte ontbrandde om naar zijn vaderland te rug te keren: hij verkreeg hier toe verlof, en kwam op den 15 november 1668 te *Luik* te rug. Tien jaren hier na, gaf hij in druk uit: *Voyage de la Terre-Sainte, & du Levant, par* P. F. BARTHELEMY DES CHAMPS, *Recollet de la Province de Flandre. Liege* 1678. *in* 12*mo.* —— PAQUOT, *Mem. litter.* Tom. XVIII. p. 358--363.

CHAMPS

CHAMPS (JAN DES), ten jare 1604 een lid des Kerkenraads van de gemeente der zogenoemde *Ubiquitisten* te *Amſtelda*m, ene tak en wel de voornaamſte en talrijkſte van de geloofsbelijdenis der *Lutheranen;* die namelijk, welke de alomtegenwoordigheid van CHRISTUS lighaam leraaren, wierdt benevens den gantſen Kerkenraad voor Burgemeesteren en Oud-Burgemeesteren gedagvaard, die hun aanzeiden: „ dat indien „ men nog voortvoer, met het houden van vergaderingen, „ hij, die 'er plaats toe verſchafte, en de Predikant die 'er „ leerde, terſtond, ter ſtad uitgezet zouden worden." DES CHAMPS, benevens zijne konfraters JOAS RENDORP, PAULUS BOSCHAART en ABRAHAM VAN LEMENS, verklaarden ruiterlijk met ronde woorden: „ dat zij hunne vergaderingen niet kon„ den, noch zouden nalaten." De Vroedſchap hier van verwittigd, beſloot de gemelde vier lieden nog eens voor Burgemeesteren en Oud-Burgemeesteren te doen ontbieden, die hun afvragen zouden, of zij bij hun voorgaande antwoord bleven volharden? en zo ja, hun aanzeggen, dat zij, *binnen 's daags zonneſchijn*, uit de ſtad zouden hebben te vertrekken, en daar niet wederom inkomen, dan bij verlof van Burgemeesteren in der tijd. Of zij volſtandig bij hunne weigering bleven, en die aanzegging tot dadelijke uitvoering kwam, blijkt nergens. —— WAGEN., *Beſchr. van Amſt.* IV. St. bl. 136, 137.

CHANEAU (WILLEM), is geweest Priester van het *Flaamſe* Oratorie, en onderwees in 1636 de fraaije letteren te *Mechelen.* Men heeft van hem in druk: *Pſeudo-Balduinus, vulgo Peregrinus Lombardus, Tragœdia: Mechl.* 1636. 4*to.* 2. *De Feſto Solemnitatis Domini* JESU, *in Congregatione Oratorii primario, 28 Januarii addicto, Oratio. Ib.* 1636. 4*to.* —— PAQUOT, *Mem. litter.* Tom. VIII. p. 89, 90.

CHANTONAI, zie GRANVELLE.

CHAPEAVILLE (JOHAN DE), een zoon van WILLEM DE CHAPEAVILLE en MARGARETHA DE MEERS, aanzienlijke Burgers te *Luik*, wierdt in die ſtad geboren in januarij 1551. Na

dat hij aldaar in de eerſte letteroeffeningen onderwezen was; ſtudeerde bij eerst te *Keulen*, en daar na te *Leuven*; geraakte vervolgens van trap tot trap tot de waardigheid van Kanunnik en Aartsdeken te *Luik*, benevens Groot-Vikaris van den Bisſchop, en ſtierf den 5 meij 1617, den roem nalatende, van een braaf, godvrugtig en geleerd Man te zijn geweest. Daar is van hem in druk: 1. *Tract. de Caſibus reſervatis, in eſum præſertim Eccleſiarum Belgicarum. Leodii* 1596. *in* 8vo. 2. *Elucid. Scholastica Catechismi Romani. Ib.* 1600. 8vo. 3. *Summa Catechismi Romani, in gratiam ordinandorum. Ib.* 1605. 8vo. 4. *Tract. de adminiſtrandis Sacramentis tempore Peſtis. Moguntiæ* 1612. 8vo. Naderhand meermalen herdrukt. 5. *Vita & Miracula S.* PERPETUI, *Epiſcopi Trajectenſis. Leodii* 1601. 8vo. 6. *Epiſcoporum & Rerum Leodicenſium Scriptores varii &c.* 3 *Vol. Leodii* 1612--1616. *in* 4to. 7. *Tract. Hiſt. de prima & vera origine Feſtivitatis SS. Corporis & Sanguinis Domini. Ib.* 1614. 4to. —— MIRÆUS, *de Scriptoribus* Sæc. XVII. J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 608--610. NICERON, *Memoires*, Tom. XVII.

CHAPELLE (ARMAND DE LA), Wals Predikant in *'s Gravenhage*, gaf in 1734 en 1735, te *Amſteldam*, uit, ene overzetting van RICHARD STEELES, *Tattler*, of *Snapper*, onder den tijtel van *le Babillard ou Nouvelliste Philoſophe*. In het II. Deel voegde hij een geheel vertoog, zijnde 't 34ſte, van zijn eigen opſtel, waar in wijlen JAQUES SAURIN, en de Juffrouwen DE PERREY, en FLORENCE MARTIN, dogter van wijlen DAVID MARTIN, en de Graav JAN VAN OBDAM, zeer onvriendelijk behandeld wierden. De beledigde perſonen vervoegden zig, met hunne klagten bij de Walſe Sijnode, alwaar deze zaak, geduirende negen jaar, van meij 1736 tot augustus 1744, zeer veel moeite veroirzaakte; tot dat, eindelijk, de Heer CHAPELLE genoodzaakt wierdt tot openlijke afkeuring en intrekking van zijn geſchrift. Naderhand heeft hij uitgegeven, in 1746, herdrukt in 1756. in 8vo. *La neceſſité du Culte public parmi les Chrétiens*. —— PROSP. MARCHAND, *Dict. Hiſtor.* Tom. II. p. 30.

CHAR-

CHARLES (JAN), zie CAROLUS.

CHARLOTTA DE BOURBON, de derde gemalin van Prins WILLEM DEN I, zie BOURBON.

CHARTIER (NIKLAAS), zoon van DANIEL CHARTIER, Gereformeerd Predikant te *Bazas*, en kleinzoon van ELIAZER CHARTIER, Predikant en Profesſor in 't hebreuws te *Pau* in *Bearn*, is geboren in het begin van 1638. Van der jeugd af aan wierdt hij door zijn vader opgeleid tot den Euangeliedienst, en hij is Predikant ergens in *Gaskonje* geweest; doch door de intrekking van het *Edikt van Nantes* in 1585, verpligt geworden zijnde *Frankrijk* te verlaten, zette hij zig te *Rotterdam* neder, alwaar hij gedurende het tijdvak van 21 jaren de Walſe gemeente als Predikant heeft bediend, namentlijk tot in 1706, wanneer de Regering van die ſtad hem, behoudens tractement, toeſtond, om zig met 'er woon naar *Leijden* te begeven, ten einde de letteroeffeningen van zijn enigſten zoon te beſtieren, dien hij ook tot het predikambt voorbeſchikte CHARTIER was toen bijna 68 jaren oud, hij leefde nog vijf na dien tijd, en ſtierf den 24 december 1711, in zijn 73ſte jaar, buitengemeen betreurd wegens zijne braafheid, godsvrugt en andere deugdzame hoedanigheden. Daar is van hem in druk: *Prières dévotes ſur differens ſujets. Rotterd.* 1719. *in* 12*mo.* —— *Nouv. Littéraires*, 22 *Octob.* 1718. NICERON, *Mem. des Hommes illuſtr.* Tom. XXII. p. 306–315. PAQUOT, *Mem. litt.* Tom. XVIII. p. 266, 267.

CHATELAIN (HENDRIK), Predikant in de Walſe gemeente te *Amſteldam*, is te *Parijs* geboren den 22 februarij 1684; waarſchijnlijk met zijne ouders na de intrekking van het *Edikt van Nantes* uit *Frankrijk* gevlugt zijnde, zetteden dezen zig te *Leijden* met 'er woon neder, ten minſten is HENDRIK hier opgevoed, en heeft 'er het onderwijs op de latijnſe ſcholen genoten; zig hier met ene ijverige naarſtigheid geoeffend hebbende, werdt hij tot de Akademiſche ſtudien bevorderd, en begaf zig naar *Amſteldam*, om zijn nut te doen met de leſſen

van den Hoogleraar FRANCIUS; na dezen beroemden Man twee jaren gehoord te hebben, keerde hij naar *Leijden* te rug, alwaar hij zijne theologiſe ſtudien gedurende een tijdvak van zes jaren met alle vlijt onder de vermaarde Profesſoren die zig toen aan die Hogeſchool bevonden, voortzette; vervolgens begaf hij zig naar *Engeland*, en bezogt de Akademien van *Oxford* en *Cambridge*, daar hij nieuwen voorraad van kundigheden opdeedt. Gedurende zijn verblijf aldaar, werdt hem het beroep in de Franſe kerk van *St. Martin* te *Londen* aangeboden; hij aanvaardde het, en na oplegging der handen door den Biſchop, deedt hij 'er zijne intrede ten jare 1710. In deze gemeente heeft hij verbeid tot in het jaar 1721, wanneer hij in *'s Gravenhage* wierdt beroepen, daar hij op den 27 april zijne eerſte leerreden deed, en hier het Euangelium met veel vrugt en ſtigting heeft verkondigd, ter tijd toe dat hij in de bloeijende gemeente van *Amſteldam* wierdt begeerd, alwaar hij op den 22 februarij 1728, door zijn broeder, IZAAK SAMUEL CHATELAIN, toen ter tijd Predikant in de Walſe gemeente te *Rotterdam*, en ſedert het jaar 1732 zijnen ambtgenoot, wierdt bevestigd. Hier heeft hij de aan hem toevertrouwde kudde, even zo als in zijne vorige gemeenten, met de zorgvuldigſte waakzaamheid, liefde en trouwe geweid tot op den 9 meij 1743, wanneer hij door een zagten dood van de rampſpoeden dezes tijdelijken levens verlost wierdt, algemeen betreurd niet alleen door zijne gemeente, maar door allen die met hem in gemeenzamen omgang hadden verkeerd, en zijne gezellige en godsdienſtige deugden van nabij kenden. Daar zijn van dezen geleerden Man in druk twee delen *Leerredenen over belangrijke Schriftuurtexten*, in gr. 8vo., welke om derzelver nuttigheid ten jare 1749 in het nederduits vertaald, in gelijk formaat te *Amſteldam* zijn uitgegeven. —— *Medeged. Berigten.*

CHAUFEPIE (JAKOB GEORG DE), Predikant in de Walſe gemeente te *Amſteldam*, geboren te *Leeuwarden* den 9 november 1702, is geſproten uit een aanzienlijk *Italiaans* geſlagt, afſtammende van den edelen MAIN DE CALFOPEDI, Ridder

der, welke ten jare 1400 een aanzienlijke post in de legers van den Hertog van *Florence* bekleedde, en in 1379 getrouwd was aan PETRONELLA DE MANFREDI. Zijn agter-kleinzoon PIETER ging naar *Frankrijk*, en wierdt door opene brieven van Koning FRANCISCUS DEN I, gedagtekend den 15 oktober 1534, genaturalifeerd, veranderende toen zijn naam in die van CHAUFHOPIÉ of CHAUFEPIÉ. Deze heeft een zoon gehadt JAN genaamd, die na de reformatie omhelsd te hebben, den 2 december 1551 tot den predikdienst wierdt toegelaten, en opvolgelijk de kerken van *Villeneuve*, *Marennes* en *St. Foix* als Herder en Leraar heeft bediend. Zedert dien tijd hebben de voorouders van onzen CHAUFEPIÉ, volftandig de bediening van Predikant uitgeoeffend. Zijn vader, SAMUEL DE CHAUFEPIÉ, wierdt ook als zodanig te *Coué* in *Poitou* beroepen, en nam 'er met veel ftigting en warmen ijver het heilig dienstwerk waar tot in 1685, dat de intrekking van het *Edikt van Nantes* hem noodzaakte zijne goederen en het koningrijk te verlaten. Zig als toen naar *Friesland* begevende, vestigde hij eerst zijne woonplaats te *Balk*, alwaar vele van zijne gevlugte land- en geloofsgenoten hun verblijf hadden genomen, tot wiens troost en ftigting hij den godsdienst onder hen waarnam, ter tijd toe dat hij naar *Leeuwarden* toog, alwaar hij den 11 maart 1704 is geftorven; zijnde den 17 november 1683 getrouwd met MARIA MARBOEUF DE LA RIMBAUDIERE, bij wie hij 10 kinderen heeft verwekt, waar van JAKOB GEORG de jongfte was.

CHAUFEPIÉ wierdt dus in zijn tederfte jeugd, 16 maanden oud zijnde, aan de liefderijke zorgen van zijnen godvrugtigen vader onttrokken, doch hem bleef ene moeder over, die verftandig, werkzaam, oplettende en teder was, en die fchoon met een bekrompen inkomen voorzien, hem ene uitmuntende opvoeding heeft gegeven, en de eerfte kiemen van deugd in zijn hart gevestigd, zorgvuldig heeft aangekweekt, zo dat die in 't vervolg de heerlijkfte vrugten hebben voortgebragt.

Vroegtijdig werdt CHAUFEPIÉ ter latijnfe fcholen beftelt, daar hij zulke fnelle vorderingen maakte, dat hij nog zeer jeugdig naar het Hogefchool van *Franeker* vertrok, zig als Aka-

demieburger liet inſchrijven, en met alle vlijt zig tot de onderſcheidene letteroeffeningen begaf, die de gronden hebben gelegd, waar door hij tot dien trap van geleerdheid is geklommen, dien wij hem in 't vervolg zullen zien bereiken. Zijne Leermeesters waren onder anderen, de Profesſoren RUARD. ANDALA, CAMP. VITRINGA, vader en zoon, en ALBERT. SCHULTENS. De getuigſchriften die deze beroemde Mannen in 1721 en 1722 aan CHAUFEPIÉ hebben gegeven, ſtrekken ten bewijze, met welk een grote achting zij reeds dien veel belovenden Jongeling verëerden. Zie hier de uitdrukkingen waar van de Hoogleraar ANDALA ten zijnen opzigte gebruik maakt: *Præſtantiſſimus et ornatiſſimus Juvenis* J. G. DE CHAUFEPIÉ . . . *defendit non tantum privatim Theſes Philoſophicas et Theologicas docte & promte; ſed et ſcripſit ipſe Auctor doctam Diſſertationem Philoſophicam de* Ideis innatis, quam præcedenti anno ſub meo *præſidio, et alteram Philologicam, de* Supplicio Crucis, *quam hoc anno ſub præſidio Clar. Collegæ D.* ALB. SCHULTENS *magnâ cum lauda et omnium Auditorum applauſu defendit.* Het getuigſchrift van den Heer CAMP. VITRINGA den vader, is niet minder loffelijk voor den Jongeling: *Rerum naturalium cauſas et notitias veri, quæ in Conſcientia deliteſcunt, ſolerter exploravit, ediditque profectus in hoc ſtudii genere minime contemnendum ſpecimen. In Linguis vero ſacris, Philologia et eruditione Literaria, quantum poſuerit laboris, quantâque judicii dexteritate acceperit ac diſcreverit, quæ a doctis Præceptoribus tradita et meditatione ſuâ occupata atque exculta fuerint, manifeſtum fecit in aliâ Diſſertatione eruditi argumenti de* Supplicio Crucis *docte conſcriptâ et feliciter defenſâ.* Laat ons hier de woorden van den groten SCHULTENS bijvoegen: *Graviter incubuit etiam Antiquitatibus Hebræis, . . . in eâque palæſtrâ integrum deſudavit biennium, Commilitonibus ſuis facile palmam præripiens conſcriptâ nuper ſtrenueque defenſâ elegantiſſimâ Diſputatione de* Supplicio Crucis, *quæ publicum nacta applauſum noſtro haud indiget præconio.*

Met zodanige getuigenisſen voorzien, wierdt hij na een loffelijk examen ondergaan te hebben, in den ouderdom van ruim 19 jaren, op den 8 meij 1722, in het toen gehoudene

Wal-

Walſe Sijnode te *Zierikzee* tot Proponent aangeſteld, en hem teffens tot zijn onderhoud een voldoend jaargeld toegewezen, om enige predikbeurten voor een bejaard Leraar te *Amſteldam* waar te nemen. Hier betuigt hij een der aangenaamſte tijdperken van zijn leven te hebben geſleten, wordende van een ieder geacht en bemind, en daarbij gelegenheid hebbende om verbindtenisſen van vriendſchap met zodanige lieden te maken, die in ſtaat waren om hem door hunne kundigheden, in den loop zijner gevorderde letteroeffeningen van ongemeenen dienst te zijn.

Na drie jaren in deze aangename levenswijze doorgebragt te hebben, wierden hem genoegzaam ter zelvder tijd twee beroepen opgedragen; te *Kampen* namelijk den 26, en te *Vliſſingen* den 28 maart 1725. Hij koos het laatſte, alwaar hij een zwaren dienst heeft moeten waarnemen, doordien zijn Kollega, de Heer Foucherou, in 1727 overleden zijnde, en de vervulling van die Leraarsplaats langer dan naar gewoonte aanhield, hij zelvs gedurende de ziekte van hem, in de noodzaaklijkheid gebragt wierdt deszelvs predikbeurten te vervullen. Na hier ruim agt jaren verbeid te hebben, wierdt Chaufepié den 13 november 1733 naar *Delft* beroepen, daar hij bijna tien jaren met alle genoegen doorbragt, wordende op den 27 ſeptember 1743 door den Walſen Kerkenraad te *Amſteldam* benoemd, om de opengevallene Leraarsplaatze door het overlijden van Hendrik Chatelain te vervullen. Hier heeft hij het predikambt met grote ſtigting en veel nut uitgeoeffend tot op den 15 meij 1785, toen hij voor de laatſte keer den kanſel beklom; van welk tijdſtip af zijne kragten allengskens verminderden, behoudende egter een volkomen genot van zijne verſtandelijke vermogens en ene voorbeeldelijke bedaardheid van ziel; tot het tijdſtip van den 3 julij 1786 toe, dat hij zagtelijk ontſliep, in het vaste vertrouwen van ene gelukzalige onſterfelijkheid, hebbende den gezegenden ouderdom van 83 jaren en bijna 8 maanden bereikt.

Terwijl Chaufepié te *Vliſſingen* ſtondt, huwde hij in augustus 1726 met Maria Anna Bardon, ene verſtandige,

ſchrandere en goedaartige vrouwe, die hem vier kinderen baarde, waar van drie in hun tederſte jeugd zijn overleden, en de vierde ene dogter, MARIA ELIZABETH, geboren te *Vliſſingen* den 8 oktober 1729, 31 jaren oud zijnde is getrouwd met den Heer KAREL ABRAHAM VERNEZOBRE; met wie zij in 1764 naar *Amerika* overſtak, en in februarij 1770 op *Paramaribo* is overleden, nalatende twee dogters, SOPHIA MARIA en ANNA CHARLOTTA VERNEZOBRE, beide ten tijde van het overlijden harer grootvader bij denzelven huisvestende. Den 7 april 1777 ontviel hem zijne huisvrouw, na te zamen ene genoeglijke egtverbintenis van ruim ene halve eeuw te hebben doorgebragt.

CHAUFEPIÉ heeft zig altoos met veel getrouwheid en ijver van zijne ambtsbezigheden gekweten. Men kan 'er over oirdelen door de grote menigte zijner ſamenſtellen; want behalven enige honderden uitgewerkte Leerredenen, heeft hij een groot aantal korte ſchetzen nagelaten, waar van hij eertijds het grootſte gedeelte door overdenking aanvulde; behalven dat was hij niet gemakkelijk voldaan over zijn' arbeid, maar overzag en verbeterde dien meermalen, ja ſomtijds gaf hij 'er zelvs een geheel nieuwe gedaante aan, en men zou bij voorbeeld, verſcheidene catechetiſe onderwerpen kunnen opnoemen, die hij tot twee of misſchien meermalen op nieuw bewerkt heeft; ja het is te verwonderen dat een enkel mensch in ſtaat is geweest zo veel werk te verrigten. Zijne vrienden hebben 'er hem meermalen hunne verwondering over doen blijken, maar als dan was zijn gewoon antwoord: „ ik heb „ de waarde van een kwartier uurs tijd begrepen."

Ook heeft niemand inderdaad beter de waarde van den tijd gekend dan hij; om kort te gaan, hij liet geen ogenblik verliezen. Van der jeugd af aan tot een werkzaam leven opgeleid, was hij geſchikt tot een langdurigen en onafgebrokenen arbeid, hij heeft 'er zeer dikwils tot 14 uren 's daags aan toegewijd; de zorg die hij droeg om de onderwerpen van zijne bezigheden te verwisſelen, verminderden, ja verſtrekten zelvs tot een hulpmiddel tegens de vermoeitheid, en ſchenen zijne krag-

kragten op te wekken; daarbij de orde die hij ten aanzien van alles in acht nam, belette ook alle verzuimenisſen. Studie was de wellust van zijn leven, en in de minst aangename omſtandigheden van zijn huishoudelijk beſtier, verſchafte die hem de nodige afleidingen. Zij verſlaafden hem egter tot zulk een uiterſte niet, dat hij daar door enige andere aan hem toevertrouwde verpligtingen zoude verwaarlozen; verre van daar, want zo dra deze zulks eischten, verliet hij zijne letterkundige bezigheden, en wanneer hij van nut koste zijn, beklaagde hij even min den tijd als zijne aangewende moeite en zorgen.

Tot in zijn hoog gevorderden ouderdom, heeft hij aan zijn huis onderwijs gegeven, aan die genen welke zulks van hem verzogten. Tot zo lang zijne kragten het hem hebben toegelaten, is hij nimmer bij een Zieken van welk enen aart ook, te vergeefs gevraagd, maar deelde die gulhartig zijne vertroostingen en hulp mede. Altoos ſtond hij gereed wanneer men zijne raadgevingen en onderrigtingen verlangde, om die mede te deelen; en, over zware en angstverwekkende gewetensgevallen geraadpleegd, gaf hij na een grondig onderzoek en ernſtige overdenking, nauwkeurige en ter zake dienende antwoorden. In 't algemeen verſtrekte het hem tot een wellust dienst te bewijzen, en het ware doel van zijn zwaarwigtig ambt grondig kennende, deedt hij zijn best om hetzelve met alle nauwkeurigheid te vervullen. Zijne pogingen om dat doel te bereiken, waren ook niet vrugteloos; hij heeft het genoegen gesmaakt om aan verſcheiden' ongelukkigen, verkwikking, troost en hulp te verſchaffen, ja aan een beſtaan te helpen; verzoeningen en bevredigingen te bewerken, rust, vrede en eendragt in huisgezinnen te herſtellen, daar die door tweedragt, haat en nijdt waren uitgebannen; hij heeft aanzienlijke te ruggevingen van onwettig verkregene goederen weder in handen van den regten eigenaar gebragt; en in zulke netelige omſtandigheden, wanneer die genen welke hem daar toe door een tweede hand of bij geſchrift, aanzogten, ten einde te vermijden van bekend te worden, was hij even beſcheiden, als lief-

derijk en ijverig, ja hij onthieldt zig van alle verdenkingen, agterdogt en gisfingen. Het waarnemen van zaken, zag hij ook geheel en al niet tegen aan, hij hadt 'er zig bekwaam toe gemaakt; zulks was bekend, en hier van dat men in Kerkenraden en Sijnoden, hem gaarne en bij voorkeur, in de allermoeijelijkfte kommisfien te werk ftelde; ook leende hij 'er zig zonder weerzin toe, en fchroomde zelvs niet om 'er zijne nagtrust aan op te offeren. Niettegenftaande zo vele bezigheden van verfchillenden aart, onttrok hij zig egter niet aan de gemeenzame zamenleving. In de laatfte jaren van zijn leven, egter, hadden zijne huisfelijke en perfoonlijke omftandigheden, hem genoodzaakt om genoegzaam zonder verkering met anderen te leven. Gedurende een geruimen tijd onderhield hij een vrij uitgeftrekte briefwisfeling, daar hij zeer nauwkeurig in was; hij hadt een menigte van verbindtenisfen en verwaarloosde die niet; gevoelig aan de achting die men voor hem liet blijken, beantwoordde hij die gaarne; en in 't algemeen was hij zeer genaakbaar; maar inzonderheid rekende hij het zig tot een uitfpanning en vermaak om enige uren in het gezelfchap van uitgekozene vrienden door te brengen, en hier toe wijdde hij gezettelijk alle weken een halven dag. Zijne verkering was onderrigtende en aangenaam, belangrijk en verfcheiden. Doordien hij oneindig veel verftand bezat, zijne denkbeelden in een nette orde wist te fchikken, een gemakkelijke uitfpraak hadt en daarbij aangenaam wist te vertellen; voeg hier bij een gelukkig geheugen, en ene onbegrijpelijke lectuur, fprak hij gegrond over bijna allerlei foort van onderwerpen. Intusfen pronkte hij geenzins met zijne geleerdheid, hij uitte zig op geen verachtenden noch befliffenden toon, hij was hoofdig noch verwaand; met ene verftandige geestigheid begaafd, overfchreed hij nimmer de palen van betaamlijkheid; deftig zonder gemaaktheid, nam hij altoos de waardigheid van zijn karakter in acht; opregt en waarheidlievend, haatte hij de vleijerij. Van inborst was hij levendig en vol vuur, maar hij hadt al langs hoe meer door nauwkeurig op zig zelven acht te flaan, zijne geneigdheid in dit op-

opzigt getemperd. Zijne zeden waren ten allen tijde voorbeeldig, zijn gedrag zuiver en onberispelijk, zijne levenswijs gelijkvormig en eenvoudig. Hij ſtond 's morgens zeer vroeg op, maar was een vijand van nagtbraken, en zulks heeft misſchien gevoegd bij zijne ingetogene levenswijs, veel tot zijn welſtand medegewerkt, ſchoon hij zig weinig lighaams-oeffening gunde.

Nu iets over de werken die door deszelvs arbeid zijn in 't licht gegeven. Aan het Hogeſchool zijnde, gaf hij twee latijnſe Verhandelingen uit, de ene *de Ideis innatis*, en de andere *de Suppiicio Crucis*, welke beide hem veel lof verwierven. Ten jare 1736, toen CHAUFEPIÉ Predikant te *Delft* was, gaf hij uit: *Lettres ſur divers ſujets importans de Religion.* Die bundel bevat zeven Brieven. In de *eerſte* heldert hij op, de beroemde Schriftuur-text JOB XIX. vs. 25--27; en hij betoogt, dat die vrome man hier niet anders dan de opſtanding der Doden konde bedoelen. In de *tweede*, legt hij zig toe, om de plaatzen van het Nieuwe Testament, waar in geſproken wordt *van de verkondiging der Wet door de Engelen*, overëen te brengen met het verhaal van MOSES, EXOD. XX. In de *derde*, wederlegt hij de tegenwerping die de Deïsten maken, dat volgens hunne gedagten, de *opſtanding van* JESUS niet wereldkundig genoeg is gemaakt. De beide volgende Brieven handelen over de nieuwe grondbeginzelen van den Heer MATY, betrekkelijk het *leerſtuk van de Drieëenheid.* Na eindelijk in de *zesde* den zin van NAAMAN's gebed, 2. KON. V. vs. 17--19, verklaard te hebben, en aangetoond, dat die text in geenen dele de *Nicodemiten* of zogenaamde *Uitſtellers* begunſtigt, ſtelt hij in de *zevende* of laatſte in een helder daglicht, het hatelijke dat in het gedrag dier ſoort van menſchen wordt gevonden, en wederlegt de andere redenen, waar mede zij zig zoeken te regtveerdigen. Deze Brieven zijn in 1736 te *Amſteldam* in 12mo. gedrukt, en kort daar op ook in het nederduits vertaald, uitgegeven. Men vindt 'er ene loffpraak van in het *Journal Litteraire*, Tom. XXIII. 2de Part. p. 452, 453.

In het jaar 1739 nam hij een veel uitgebreider werk ter hand;

hand; ik bedoele zijn *Nouveau Dictionaire Hiſtorique & Critique pour ſervir de Supplément ou de Continuation à celui de Monſ.* P. BAYLE, in IV Delen in folio, waar van het laatſte Deel ten jare 1756 in 't licht kwam. Men ziet uit de voorrede, dat, na dien arbeid in 1743 geſtaakt te hebben, hij dien niet voor 1748 heeft hervat. In dien tuſſentijd verzogt men hem tot de uitgave van de Leerredenen van wijlen JAN BRUTEL DE LA RIVIERE, Predikant in de Walſe gemeente te *Amſteldam*, waar aan hij gaarne voldeed in 1746, plaatzende aan derzelver hoofd *un Eloge hiſtorique de l'Autheur*. Tien jaren later, liet hij op ſterk aanhouden zijner vrienden drie van zijn eigen Leerredenen drukken, over JEREMIA XXXI. vs. 35--37, ten doel hebbende, *om de waarheid van den Chriſtelijken Godsdienſt te bewijzen, uit den tegenswoordigen toeſtand van het Joodſe Volk*. Hier voegde hij nog twee andere Leerredenen bij, over de beroemde Godſpraken van GEN. XLIX. vs. 2, en MICHA V. vs. 2. In 1758 gaf hij uit, doch zonder zijn naam 'er voor te plaatzen: *Hiſtoire de la Vie et des Ouvrages* D'ALEXANDRE POPE; doende zulks op verzoek van den Boekverkoper, ten einde deszelvs druk in de franſe taal der werken van dien beroemden Engelſen Digter, volledíger en belangrijker te maken. Ook heeft hij verſcheidene Brieven geſchreven ter gelegenheid van enige artikels zijnes Woordenboeks. Die, welke gedrukt zijn, vindt men in de *Bibliothéque Impartiale*, Tom. II. 3e Part. pag. 457--460. *et* Tom. XI. 1e Part. pag. 111--130, en in de *Bibliothéque des Sciences et des Beaux--Arts*, Tom. XXIII. 2de Part. pag. 523--530.

Behalven de werken waar van CHAUFEPIÉ de Schrijver is, heeft hij 'er ook enigen vertaald, als uit het nederduits: *De verkorte Vaderlandſche Hiſtorie van* J. WAGENAAR, *bij vragen en antwoorden*, te *Amſteldam* ten jare 1758 in 12mo. gedrukt. Uit het engels, de voorrede en een groot gedeelte van het II. Deel der *Gewijde en Ongewijde Wereld-Geſchiedenis van* SCHUKFORD. De *Verhandeling over de beoeffening der Chriſtelijke Deugden*, in II Delen in 12mo.; en laatſtelijk de *Algemene Geſchiedenis van alle Volkeren zedert het begin der Wereld tot op den*

te-

tegenswoordigen tijd, door een Gezelſchap van geleerde Mannen in Engeland; hier van heeft hij XX Delen in het frans vertaald, en 'er hier en daar oirdeelkundige aanmerkingen, en zinrijke voorredens, benevens vele verbeteringen, bijgevoegd. —— *Nov. Act. Erudit.* 1754. *Decemb.* p. 717--720. C. SAXI, *Onom. liter.* Pars VII. p. 143, 144. *Memoire ſur la vie de* J. G. DE CHAUFEPIÉ *compoſé par lui meme, a la tête du prem. Vol. de ſes Sermons.* STRODTMANN, Neues Gelehrten Europa/ XV. Th. ſ. 629--640.

CHEFNEUX (MATTHIAS), geboren te *Luik* in het begin van de XVIIde eeuw, toog het Monnikenkleed aan van de orden der *Augustijner Heremieten*, en begaf zig in het klooster van derzelver voorſtad *d'Avroij*. Zijn proeftijd afgelopen zijnde, wierdt hij naar *Parijs* gezonden, om zig in de theologie te oeffenen. Nimmer maakte hij aanſpraak op enige akademiſe waardigheden, even min op ambten van zijne orden. Hij wierdt egter tot Prior van zijn klooster gekozen; dan zijne warme drift tot de ſtudien deedt hem wel dra voor die bediening bedanken. Dus leefde hij gerust te *Luik*, zijnen tijd tuſſen het beoeffenen der letteren, den predikdienst, en het waarnemen van de pligten van zijnen ſtaat verdelende. Hij leefde nog in 1670. Men heeft van hem in druk: 1. *Pſalmorum Davidicorum expoſitio, tam juxta literalem, quam juxta myſticum ſenſum. Leodii. in 8vo.* 2. *Eccleſiæ Catholicæ ab origine mundi ad Christum usque, ſerie nunquam interrupta etc. Ib.* 1670. *in folio.* —— TOMBEUR, *Synopſ. Chronol. Ord. S. Aug. in Belgio.* pag. 166. J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 872. PAQUOT, *Mem. litter.* Tom. XVIII. p. 320--322.

CHEINEIUS (JAKOB). Al het geen men van den levensloop dezes geleerden Mans aangetekend vindt, bepaalt zig tot het volgende; dat hij namelijk te *Arnage* in *Schotland* geboren is, dat hij den graad van Licentiaat in de regten verkreeg, en dat hij Kanunnik van de Hoofdkerk te *Doornik* wierdt, na enigen tijd de wijsbegeerte in 's Konings-kollegie te *Douai* onderwezen te hebben. Hier kan men bijvoegen,

1. Dat hij ook lesſen over de wiskunde in dat zelvde kollegie heeft gegeven, waar in hij ten jare 1570 door den toenmaligen Regent daar van, ANTHONY SURIUS op aanbeveling wierdt ingenomen: 2. Dat CHEINEIUS zijn regtsgeleerden loop aan het zelvde Hogeſchool heeft verrigt, onder de Profesſoren JAN DE VENDEVILLE, BOËTIUS EPO, ADRIAAN DE PRIES, GEORG PRIEELS, WIBRAND BROUSTIN, en RICHARD WHITE of VITUS.

Men heeft van CHEINEIUS in druk: 1. *De Geographia libri II. Acceſſit* GEMMÆ PHRYSII *de Orbis diviſione, et Inſulis rebusque nuper inventis Opuſculum, longé, quam antehac, caſtigatius. Duaci* 1576. 12*mo.* 2. *Analyſes in libros XIV.* ARISTOTELIS *de prima ſeu divina Philoſophia, cum Scholiis. Ib.* 12*mo.* 3. *Scholæ, ſeu Orationes II. de perfecto Philoſopho, et de Prædictionibus Aſtrologorum. Duaci* 1577. 12*mo.* 4. *Analyſis in Phyſiologiam Ariſtotelicam. Ib.* 1595. 12*mo.* —— VAL. ANDR., *Bibl. Belg.* p. 862. MIRÆI, *Scriptores.* Sæc. XVII. p. 326. J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 509. PAQUOT, *Mem. litter.* Tom. V, p. 69--71.

CHESNE (SIMON DU), een Wiskonſtenaar, geboren te *Dole* in *Franchecomté*, behoorde onder het menigvuldig getal van gelukzockers die zig na het midden van de XVIde eeuw in de *Nederlanden* vestigden. DU CHESNE volgde de partij der Gereformeerden. Hij was in 1584 te *Delft*, toen hij aan Prins WILLEM DEN I. opdroeg: *Quadrature du Cercle, ou maniere de trouver un Quarré égal au Cercle donné, et au contraire un Cercle égal au Quarré propoſé, avec la raiſon de la circonférence du Diamétre. Inventé par* SIMON DU CHESNE *de Dole. Delft* 1584. 4*to.* —— PAQUOT, *Mem. litter.* Tom. VII. p. 35.

CHEVALIER (JAKOB), was een medepligtige in het verraad ten jare 1426 tegens JAN, Hertog van *Brabant*, gepleegd. De Hertog in het *Sonien-Bosch* bij *Brusſel* ter jagt zijnde, werdt CHEVALIER door die van het complot vooruit gezonden, om het gezelſchap te beſpieden; hij werdt gevat benevens een makker van hem, PEETERHINS genaamd, dan deze vondt middel om te ontſnappen, doch CHEVALIER wierdt naar *Brusſel* ge-

gevoerd, alwaar hij ondervraagd zijnde naar de reden, waarom hij den Hertog in het *Sonien-Bosch* geſtadig was gevolgd, beleed, dat hij in den ſlag van *Brouwershaven* gevangen, en naderhand vrijgekogt was; dat de moeder van Vrouw JAKOBA hem vervolgens naar *Gent* hadt gezonden, om aldaar te onderſtaan, op wat wijze en met hoe veel manſchap verzeld, Hertog JAN gewoon was uit te rijden. CHEVALIER wierdt tot een eeuwige gevangenisſe veroirdeeld; ſchoon de Graav van ST. PAUL, 's Hertogs broeder, liever zou gezien hebben, dat men met hem volgens verdienſten hadt gehandeld; doch Hertog JAN wilde hier niet toe verſtaan, om reden, dat hij vergiffenis wilde ſchenken aan de zulken die hem beledigd hadden, hopende hij daar door, even als hij zijne beledigers vergaf, mede bij GODE vergiffenis van zijne zonden te erlangen. Zelvs hadt de Hertog voorgenomen hem op *Goeden Vrijdag* van het volgend jaar los te laten; dit gebeurde niet, om reden, dat Hertog JAN daags voor *Palm-Zondag*, zijnde den 14 april 1427, ter kwader ure voor CHEVALIER, overleed; want zijn opvolger FILIPS liet kort na deszelvs huldiging, CHEVALIER voor het ſtadshuis te *Bruſſel* onthoofden en vierendeelen. —— DINTHERI, *Chron.* Lib. VI. cap. 225. *Anonymi Chron.* p. 178, 179. HARÆUS, *Rerum Brab.* Tom. I. p. 402. DIVÆUS, *Ann. Brab.* Lib. XVIII. p. 240. J. H. VAN HEURN, *Hiſt. van 's Hertogenb.* I. D. bl. 287. 292.

CHEVALIER (NIKLAAS), een geleerd Oudheidkundige en beroemd Medaljeur, is oirſpronglijk afkomſtig uit *Fransch-Vlaanderen*; hij heeft eerst gewoond te *Amſteldam*, naderhand te *Utrecht*; hij leefde in de XVIIde en XVIIIde eeuwen. Behalven vele Gedenkpenningen door zijn konſtige hand vervaardigd, heeft hij zijne gedagtenis door het uitgeven van de volgende werken vereeuwigd: 1. *Histoire de* GUILLAUME III. *Roi d'Angletérre, Prince d'Orange, par Medailles, Inſcriptions et autres Monumens. Amſt.* 1692. *in folio.* 2. *Deſcription d'une antique piece de Bronze, avec une deſcription de la Chambre des Raretéz de l'Auteur. Amſt.* 1694. 12*mo.*

12mo. 3. *Diſſertations ſur des Medailles frappés ſur la Paix de Ryswyk. Amſt.* 1700. 8vo. 4. *Lettre ecrite à un ami d'Amſterdam ſur la queſtion, ſi l'an* 1700, *eſt le commencement du XVIIIe ſiecle, avec un Almanac perpetuel, frappé en Medaille. Amſt.* 1700. 12mo. 5. *Recherches curieuſes d'Antiquitez, venues d'Italie, de la Grèce d'Egypte et trouvées à Nimegue, à Xanten, au Chateau de Wiltenburg, proche d'Utrecht, dans le Chateau de Britten, proche de Leyde, et à Tongres etc. Utr.* 1709. *in folio.* met een menigte Platen opgehelderd. 6 *Relation des Campagnes de l'An* 1708 *et* 1709. *Utr.* 1709. *in folio.* ——— BANDURII, *Bibliotheca Numar.* No. CLXX. pag. 189. HENR. CANNEGIETER, *Diſſert. de Brittenb.* pag. 3. 15, 16. 96. 117. 128. C. SAXII, *Onomast. liter.* Pars V. p. 421, 422. GER. VAN LOON, *Nederl. Hiſtoriep.* I. D. bl. 308. IV. D. bl. 73. 662. *Verh. van de Holl. Maatſ. der Weteńſ. te Haarlem*, XIX. D. 3de St. bl. 153-156.

CHEVALLIER (PAULUS), wierdt geboren te *Amſteldam*, den 10 ſeptember 1722. Zijn grootvader PAUL CHEVALLIER, de enigſte van zijn geſlagt, die den Protestantſen Godsdienst omhelsd hadt, was Leraar in het *Languedokſe*. Hij ſtierf in vrede in zijn vaderland. De zoon van dezen achtingwaardigen man, ook PAUL CHEVALLIER genaamd, verliet *Frankrijk* in de ongelukkige tijden, toen valſche ſtaatkunde en dwaze godsdienst-ijver, dat ſchone land van duizenden zijner beste inwoonderen beroofden. Hij kwam in *Holland*, die gezegende wijkplaats voor onverdienden rampſpoed. Hij trouwde te *Amſteldam*, met KATRYNA VAN DE VELDE, dogter van JAKOB VAN DE VELDE, Geneesheer te *Amſteldam*. Het bevel voerende over een gewapend Koopvaardijſchip dat naar de *Westindiën* beſtemd was, wierdt hij in den zomer van het jaar 1725, niet verre van de *Amerikaanſe* kusten, op een verraderlijke wijze door iemand van zijn ſcheepsvolk vermoord.

PAULUS CHEVALLIER, wiens korte levensſchets wij hier opgeven, was toen noch pas twee jaren oud. De nabeſtaanden van den overledenen in *Frankrijk*, deden alle moeite om de

om-

ongelukkige weduwe te bewegen, van haren zoon naar *Frankrijk* te zenden. Het vooruitzigt, dat hij daar door in een anderen godsdienst zoude opgebragt worden, dan in dien, welken zijn vader en grootvader met zo veel moeds en getrouwheid beleden hadden, deden haar de ſchitterendſte aanbiedingen van de hand wijzen. PAULUS CHEVALLIER wierdt dan te *Amſteldam* opgevoed. Grote ſchranderheid en leergierigheid kenmerkten zeer vroeg dit veel belovend kind. Zijne eerſte vorming ontvangen hebbende, en zijne neiging zig tot de godgeleerde wetenſchappen bepalende, legde hij de verdere grondſlagen van kennis op het *Lingenſe* Gijmnaſium, alwaar hij de volle achting van alle zijne Leermeesters wegdroeg; van daar vertrok hij naar *Leijden*, alwaar ALB. SCHULTENS, ALBERTI, HEMSTERHUIS en WESSELIUS hem den regten ſmaak van ware geleerdheid gaven. In het jaar 1744 wierdt hij onder het getal der Kandidaten aangenomen. Zijn eerſte ſtandplaats was het dorp *Sloten*, in de nabijheid van zijn vaderſtad; in den jare 1747 wierdt hij naar *Rijswijk* bij *'s Hage* beroepen; hier bleef hij vier jaren; vervolgens in 1751 het Leraarambt te *Groningen* aanvaardende. Het getal der Hoogleraren aan de Akademie dier ſtede met zeven vermeerderd wordende, viel ook de keus op hem, en hij hadt het onuitſprekelijk genoegen om op een en denzelvden dag, den 8 ſeptember 1752 namelijk, met zijnen voortreffelijken boezemvriend EWALD HOLLEBEEK, naderhand Profeſſor te *Leijden*, zijnen post te beginnen met een Redevoering, *over den weldadigen invloed, welken eene juist getemperde Vrijheid van denken op de Godgeleerdheid heeft*; en gelijktijdig wierdt hij tot Akademie-Prediker aangeſteld.

Ten jare 1753 trouwde CHEVALLIER met MARGARETHA GEERTRUDA ALBERTHOMA, dogter van den vromen ROBBERT ALBERTHOMA, Predikant te *Groningen*, wiens levensbericht in het I. Deel van dit Werk geſchetst is. Deze deugdzame vrouw heeft GOD hem bewaard tot in oktober 1779; na hem zes kinderen, waar van nog drie in leven zijn, geſchonken te hebben. De geleerde DANIEL GERDES overleden zijnde, wierdt PAULUS CHEVALLIER in 1765 tot zijn opvolger in het

onderwijs der Kerkelijke Geſchiedenisſen benoemd; en hij heeft gedurende het lange tijdvak van 44 jaren alle de verſchillende gedeelten van zijn ambt, met voorbeeldelozen ijver waargenomen. De dood ontrukte hem aan de wetenſchappen, aan zijne kinderen, aan zijne vrienden, en aan de Akademiſe jeugd, den 7 maart 1795, na 72 jaren en omtrent 6 maanden bereikt te hebben.

CHEVALLIER was een der geleerdſte Mannen van zijnen tijd. Een veel omvattend verſtand, een juist oirdeel, ene levendige verbeeldingskragt, een vast geheugen, een onbeperkte neiging tot onderzoek, ene algemene wijsgerige ſmaak, gepaard met onvermoeide werkzaamheid, hadden hem den weg gebaand tot de verkrijging der uitgebreidſte kundigheden. Van zijne eerſte jeugd af, gevoelde hij het nauw verband van alle wetenſchappen. Hij zag, dat zijne hoofdſtudie in de tegenwoordige geſteldheid van het Christendom licht en kragt moest ontvangen van de zo dikwerf oppervlakkig beoeffende, of ten enemalen verwaarloosde taal-, oudheid-, natuur- en hiſtorie-kennis. De wijsbegeerte hadt reeds zeer vroeg een gelukkigen invloed op de ontwikkeling van zijnen geest. Nog geen 18 jaren oud zijnde, verdedigde hij te *Lingen* ene Verhandeling *over de Uitbreiding van onze kennis der Goddelijke Volkomenheden door de Proefondervindelijke Natuurkunde.* Deze heerſchende ſmaak voor nuttige geleerdheid van verſchillenden aart, maakte een grondſtuk van zijnen geest uit. Nimmer ſprak hij met minachting van enige kundigheid; hij beſchouwde het menſchelijk verſtand als vatbaar voor velerhande wijzingen. De kleinheid van geest, welke de ſtudie, waar toe men opgevoed is, of welke men aan anderen moet leren, voor de enige ware houdt, was hem onbekend, en hij beſchouwde de pogingen, welke men dikwerf aanwend om de ene wetenſchap over de andere te doen heerſchen, als een blijk van bekrompene inzigten. Hij eerbiedigde het ware, ſchone, en goede, onder welk ene gedaante het zelve ook wierde voorgedragen; ja in alle wetenſchap zag hij iets Goddelijks. Tot aan zijnen dood toe bewaarde hij die levendige

be-

belangſtelling in den voortgang van ware geleerdheid. Zijne uitgebreide en in meer dan één vak uitmuntende Boekverzameling, welke hij niet uit ijdelheid, maar tot gebruik gemaakt hadt, onderhield en vermeerderde dagelijks deze zugt tot kennis. Weinige hebben gelezen, het geen CHEVALLIER heeft gelezen. De geleerde en oirdeelkundige aanmerkingen, welke hij de gewoonte hadt om voor vele van zijne boeken op te tekenen, toonden, met welk een ſchrander oirdeel en waarheidsmin hij las. Klasſieke Letterkunde, zo oude als nieuwe, maakte geen gering gedeelte van zijne oeffeningen uit. Hij begreep, dat het vlijtig beſtuderen der ſchone wetenſchappen een der beste middelen was tot beteugeling van de vijanden van het Christendom. Ene zeer belangrijke Redevoering door den Profesſor SCHEIDIUS in de *Opuscula de Ratione Studii*, uitgegeven *over de Fraije Letteren beſchouwd als een voortreffelijk middel ter verdediging van den Christelijken Godsdienst*, ontwikkelt hier omtrent zijne inzigten. Hij hadt alles gelezen en onderzogt, het geen tegen de Openbaring in het algemeen, en JESUS Godsdienst in het bijzonder, geſchreven was; hij kende de geſchiedenis van het Ongeloof uit de ſchriften van deszelvs verdwaalde voorſtanders. De verzameling, welke hij van die ſchriften in verſchillende talen bezat, was zeer groot; niet minder was het getal der verdedigers van het Christendom, welke zijne Bibliotheek vercierden. Zijne openbare leſsen, welke hij ter handhaving van den Godsdienst tegen deszelvs beſtrijders gehouden heeft, droegen ſteeds het kenmerk van geleerdheid, onpartijdigheid, bezadigdheid en menſchenkennis. Hij was de eerſte op onze Vaderlandſe Akademien, welke in zijne bijzondere leſsen, het uitmuntend Boek van GROTIUS, over de *Waarheid van den Christelijken Godsdienst*, heeft uitgelegd. Dit ſtuk was geheel berekend voor de behoeften van onze eeuw. Zijne diepe inzigten in de oudheid, in de geſchiedenis, en in de wijsbegeerte, ſtraalden hier in overal door. Men heeft rede om te denken, dat deze Leſsen, die zo veel opgang gemaakt hebben, niet verloren zijn, en men kan een wensch niet wel verbergen, dat de een of ander van

zijne overgeblevene Naastbeſtaanden of Vrienden, iets van dit werk in het licht moge geven. In het eigenlijk gezegde vak van Godgeleerdheid, was hij niet minder groot; orde, rijkheid, juiste bepaling van de gevoelens van het genootſchap waar toe hij behoorde, ene nauwkeurige en onbevooroordeelde opgave van de denkbeelden van anderen, gehegtheid aan de grondſtellingen van het Christendom, vrij onderzoek, kritiſche bijbelverklaring, eerbied voor het ware, onverſchillig of het door oudere of latere Schrijvers geleerd was, bepaling van het wezentlijke gezigtpunt, waar uit men ieder leerſtuk beſchouwen moet, ontwikkeling van het theoretiſche in zijn onmiddelijk verband met het praktiſche, ene beſtendige poging om de godgeleerde kundigheden dienstbaar te maken aan het tegenwoordig oogenblik; dit waren de voornaamſte karaktertrekken van zijnen ſijstematiſchen leertrant. Ten bewijze van zijne werkzaamheid, en ijver om nuttig te zijn, kan men aanmerken, dat hij jaarlijks zijne theologiſche lesſen veranderde, met nieuwe aanmerkingen vermeerderde, ſomtijds gantſe hoofdſtukken op nieuws bearbeidde, geſchilſtukken waar over men niet meer ſprak, onaangeroerd liet, de nieuwere tegenwerpingen, verklaringen of gevoelens onderzogt, derzelver waarde bepaalde, en dus zijne Leerlingen den geest van hunnen tijd deedt kennen, en waarlijk voordeel aan den godsdienst toebragt. Welk een juist inzien hij hadt in de behoeften van deze eeuw, en in de noodzaaklijkheid om het Apostolisch Christendom meer en meer te handhaven, en te louteren van menſchelijke bijvoegzels, heeft hij getoond in zijne ſchone, doch onuitgegevene Redevoering, *de ſimplicitate Theologica.*

De *Christelijke Zedekunde* was inzonderheid het voorwerp van zijne diepe naſporingen. Bekend met de ſchriften van GROTIUS, CUMBERLAND, BURLAMAQUI, BARBEYRAC, VATEL, MONTESQUIEU en anderen, hadt hij de zedeleer der Natuur, en der Volkeren nauwkeurig onderzogt. Het geen de oude Schrijvers daaromtrent hadden nagelaten, wist hij uit hunne ſchriften zelve. Hij was dus zeer in ſtaat om den voortgang

der

der menſchelijke kundigheden, en de geaartheid der menſchelijke behoeften, geſchiedkundig te beoirdelen. Hij was de eerſte, welke ten minſten in zijn genootſchap, de Chriſtelijke Zedeleer in hare uitnemende gronden, inwendige ſchoonheid, voortreffelijkheid en algemeenheid, op den leerſtoel heeft voorgedragen; ten bewijze hier van ſtrekken *het zestal van Kerkelijke Redevoeringen over ſommige algemene gronden der Zedeleer*, te *Groningen* in den jare 1770 uitgekomen. Juistheid van denkbeelden, rijkheid van inzigten, duidelijkheid in de ontwikkeling, deftigheid van ſtijl, kenmerken deze Leerredenen; en, hoe dikwerf verrukte in een vroegen leeftijd zijn ſtijl ons vuur niet die genen welke hem hoorden!

In de *Kerkelijke Geſchiedenis* zogt hij iets meer dan ene enkele geſchiedenis, die ene menigte namen, gevoelens, ſamenſtellen, dwalingen, geſchillen voor het geheugen opleverd. Hij beſchouwde deze ſtudie als den grondſlag van ware godgeleerdheid, als een beproefd middel om menſchenkennis in te zamelen. Hij vondt in de geſchiedenis van den godsdienst, het beste bewijs van deszelvs waarheid; gematigdheid, onpartijdigheid, voorzigtigheid, vermeerdering van eerbied voor Gods woord, en liefde, onuitwisbare liefde voor de waarheid; deze waren de deugden, welke hij geloofde, dat uit het verſtandig beſtuderen der Kerkelijke Geſchiedenisſen moesten voortvloeijen. Hij onderzogt den geest van ieder eeuw, en vondt daar in de oirzaak der dwalingen, en de oplosſing van vele ſchijnſtrijdigheden in de geſchiedenis van het menſchelijk verſtand en hart.

Hij was niet minder ervaren in de *Geſchiedenis der algemene Geleerdheid*; weinige evenaarden hem in dit zo aangename en nuttige vak. De lotgevallen der Geleerden, de verſchillende voortbrengzels van hun vernuft, de invloed welken deze of gene grote Man op zijne tijdgenoten hadt, de bijzonderheden zijner ſchriften, weinig bekende anekdoten, die betrekking op de zogenaamde *Hiſtoria Litteraria* hadden, zeldzaamheden in het rijk der wetenſchappen, egtheid of onegtheid der uitgaven van vele Boeken, vooral ene zonderlinge gemeenzaam-

heid met de ſchriften der Geleerden die het meest den weg gebaand hebben tot de grote hervorming en beſchaving van den menſchelijken geest, in de XVde en XVIde eeuw; dit alles wist hij te gebruiken, om aan zijne hoofdſtudie te onderſchikken; dit alles maakte zijne geleerdheid bevallig en nuttig.

Korten tijd voor zijnen dood hadt hij een nieuwen taak op zig genomen, waar voor hij geheel berekend was; hij zoude namelijk de *Encyclopædia Theologica* van MURSINNA voor zijne Leerlingen behandeld hebben, indien de dood dezen nuttigen en geleerden arbeid niet verhinderd hadt.

CHEVALLIER verſtond volkomen de *franſe*, *hoogduitſe* en *engelſe* talen, ofchoon het hem moeite koste zig in de beide eerſte uit te drukken; in de laatſte taal hadt hij zulke grote vorderingen gemaakt, dat hij de moeijelijkſte Engelſe Schrijvers op ſtaande voet in het Hollands wist overtezetten, zonder dat men bemerkte, of hij het oirſpronkelijke, dan een vertaling in handen hadt. De ſchriften van MILTON, POPE, THOMSON, en YOUNG waren zijn grootſte vermaak. Tot deze Digters keerde hij gedurig met een ſtrelend genoegen te rug, in het uur der uitſpanning; de ſchoonſte gedagten kende hij van buiten. Onder de voortbrengzels van den godsdienſtigen ſmaak der *Engelſe* Natie, beminde hij bovenal de werken van DODDRIDGE en WATTS; en deze beide Schrijvers hadden enen diepen indruk op hem gemaakt. De *Hijmn's* van WATTS, de rijkſte en edelſte welke men in dien trant vindt, verſchaften hem menig troostrijk ogenblik. Van deze laatſte ſprak hij nog kort voor zijnen dood.

Het geen de tijdgenoten en vrienden van dezen waarlijk geleerden Man het meest in hem bewonderd hebben, was de onbegrijpelijke orde, welke in zijne kundigheden heerschte, en de verbazende gemakkelijkheid waar mede hij zijne gedagten wist mede te delen. Hij hadt geene zogenaamde *Adverſaria*; alles was in zijn gebeugen, rein, zuiver, gerangſchikt. Het zoude hem zelden misſen eene plaats in dezen of genen Schrijver, welke hij in vele jaren niet gelezen hadt, op het oogen-

ogenblik te vinden, en dat niet alleen in zijn vak, maar in alle takken van geleerdheid, waar mede hij gemeenzaam was. Jammer is het, dat door dezelve reden zo vele ſchone, en nieuwe inzigten met zijnen dood zijn verloren gegaan.

Bij alle zijne grote, uitgebreide, en diepe kundigheden, hadt hij geene ſchaduwe van verwaandheid. Nimmer tragtte hij te heerſchen over anderen, en hoe zeer hij geloofde dat een nuttige omgang de beste band, en het edelst genoegen der zamenleving is, nam hij nimmer den toon van een leermeester aan. Hij hadt gaarne dat anderen hunne kundigheden mededeelden, en hij ſchaamde zig nimmer om te leren. Gezelligheid, vriendelijkheid, gulheid, en dienſtvaardigheid maakten de hoofdtrek van zijn karakter uit, en zijne aanhoudende letteroefeningen verdoofden deze gewaarwordingen niet. Even geſchikt om met den geleerdſten Man een leerzaam geſprek te houden, als voor den eenvoudigſten zijne denkbeelden te ontwikkelen, verenigde hij in zig zeer veel gezellige hoedanigheden. Zonder de minſte geneigdheid om het verſtand van zijne leerlingen aan ketens te kluisteren, zonder te vorderen dat zij alleen zijne inzigten zouden volgen, was hij te vrede, wanneer hij hun ſmaak voor wetenſchap en deugd hadt ingeboezemd. Hij beproefde de geesten, en wees aan een ieder zijnen weg aan.

Menigvuldige zorgen des levens en uitwendige omſtandigheden hebben het is waar dezen gezelligen Geleerden minder nuttig voor de ſamenleving gemaakt dan hij hadt kunnen zijn. Doch hoe zeer hij in meer dan één opzigt ondervond, dat het beter is in zijne jeugd het juk te dragen dan in zijnen ouderdom, zo verloor hij nimmer zijne levendigheid noch zijne brandende zugt tot kennis, en oefening. Nooit heeft mogelijk iemand beter gekend het *Felix in angello cum libello* van THOMAS à KEMPIS, dan hij.

In zijne geleerde onderzoekingen in het veld van zijn ambt, vondt hij eene troostrijke bezigheid, en de omgang met de Doden deed hem de waarde van den tijd en van het menſchelijk leven erkennen.

Zijn lighaamsgeſtel was zeer ſterk; hij ſliep zeer weinig, ſtudeerde in het midden van den nagt als bij dag, hadt zeer weinig uitſpanning, egter was hij doorgaans gezond; de vlugheid van zijnen geest vernieuwde de veerkragten van zijn lighaam. *Vir ſummus*, zegt de Profesſor THUESSINK van *Groningen*, *Vir ſummus, cujus mortem acriter lugemus, prospera uti ſolebat valetudine. Tantum erat corporis robur, vigorque, ut incredibilis illa, qua excelluebat, induſtria, fervens ille ad ſtudia impetus, quin tenaciſſimæ per dies noctesque mentis exercitationes nullam plane valetudini noxam inferre potuerint.* Hij ſtierf hoewel tot hoge jaren gevorderd zijnde, in de volle kragt van zijne zielsvermogens; catharrale ſtoffen reeds zedert geruimen tijd verzameld, ſloopten zijne aardſe woning; terwijl zijn geest, om de woorden van MELANCHTON te gebruiken, *verſatur in illa æterna ſede cum Chriſto, cum beatis Angelis, & Sanctis ceteris, quorum conſuetudine, & ſermonibus multo magis delectatur, quam rebus humanis. Epiſt. Selectæ*, pag. 497.

De dienſten welke CHEVALLIER aan het Christendom, aan de Geleerdheid, aan zijne Tijdgenoten, aan zijne Leerlingen, aan zijne Vrienden heeft bewezen, zullen niet vergeten worden. Meer dan één geest is door hem gevormd, en hij heeft mogelijk meer toegebragt tot verbetering en beſchaving van de Godgeleerde wetenſchappen, dan velen van wien men meer geſproken heeft. Menig uitmuntend Leraar kwam uit zijne ſchool, en de nu nog met zo veel roem bekende geleerde en wijze Mannen, een SYPKENS, een MUNTINGHE, een HERINGA en anderen, zullen de gedagtenis van hunnen waarlijk groten Leermeester, met dankbaarheid zegenen.

CHIFELIUS of KIFELIUS (HENDRIK), een zoon van BARTHEL CHIFELIUS, zeer ſchrander Regtsgeleerden, wierdt omtrent het jaar 1583 te *Antwerpen* geboren; hij volbragt den jeugdigen loop zijner letteroeffeningen in het kollegie der Jeſuiten van die ſtad, en ging vervolgens naar *Leuven* de wijsbegeerte beoeffenen. Vervolgens twee jaren in overweging genomen hebbende, welken tak van ſtudie hij zoude aanvaarden,

den, bepaalde hij zig tot de regtsgeleerdheid, en begaf zig naar het Hogeſchool van *Ingolſtad*, daar toen ter tijd beroemde Profeſsoren die wetenſchap leraarden; doch hier niet kunnende aarten, trok hij naar *Rome*, daar de Venetiaan JAN BAPTIST COCCINI, Auditeur van de *Rota*, hem met veel goedwilligheid ontving, en tot zijnen beſchermer ſtrekte. CHIFELIUS bekwam hier de waardigheid van Doktor in de regten ten jare 1607. In het voorſte gedeelte van 't jaar 1610, viel hem een catharrale fluxie op de oogen, die hem in twintig dagen het gezigt deedt verliezen en ſtekeblind maakte. Zijn Patroon verliet hem niet in dien bedroefden toeſtand, maar verſtrekte door zijn crediet tot een voornaam werktuig om aan hem ten jare 1625 een leerſtoel als Profeſsor in de welſprekendheid, in het kollegie, *de Wijsheid* genaamd, te bezorgen, waar toe ook zijne grote bekwaamheid hem allezins waardig maakte. Hij bezat deze post nog in 1635; doch zedert dat tijdvak, vindt men niets van hem opgetekend.

CHIFELIUS heeft de volgende voortbrengzelen van zijnen digtkundigen geest, door den druk gemeen gemaakt: 1. *Lacrimarum libri duo, ſive de bello Granatenſi per* FERDINANDUM *Catholicum gesto*, *Lib. II. Romæ* 1613. 12*mo.* 2. *Panegyris de laudibus* PAULI V. *Pontificis Maximi. Ib.* 1613. 4*to.* 3. *Epithalamium Ser.* FRED. DE RUVERE, *Urbinatum Ducis filii*, & CLAUDIÆ MEDICEÆ, *Magni Etruriæ Ducis ſororis. Romæ* 1621. 4*to.* 4. LUC. ANN. SENECÆ *Thebaïs*, *Chori totius*, & *quinti Actus additione ſuppleta. Ib.* 1625. 12*mo.* 5. *Panegyricus de laudibus* LUDOVICI *Cardinalis Ludoviſii. Ib.* 1628. 12*mo.* 6. *Panegyricus* FRANCISCO *Cardinali Barberino*, *S. R. E. Vice-Cancellario. Ib.* 1635. 4*to.* 7. *Sylvarum*, *Lib. III.* —— FR. SWEERTII, *Athen. Belg.*, p. 331, 332. VAL. ANDR., *Bibl. Belg.* p. 357. PAQUOT, *Mem. litter.* Tom. VI. p. 88, 89.

CHIFFLET (CLAUDIUS), een zoon van JAN JAKOB CHIFFLET, is geboren in 't jaar 1540, en geweest Hoogleraar in de regten te *Dole*, hij was daarbij ook zeer ervaren in de penningkunde; is geſtorven in het jaar 1580. Vier ja-

ren na zijn dood is te *Loudun* van hem in 't licht gekomen: *Tractat. IV. de Subſtitutionibus & Portionibus legitimis, de Jure Fideicommiſſorum Libri IV. de Secundo capite Legis Aquiliæ*; welke naderhand zijn geplaatst in EVERH. OTTONIS, *Theſaurus Juris. Tom. V. p.* 677--892. Voorts ziet van hem 't licht. 1. *De* AMMIANI MARCELLINI *Vita & libris Monobiblion; item ſtatus Reipublicæ Romanæ ſub* CONSTANTINO MAGNO *& filiis. Lovan.* 1627. *in* 8*vo.* 2. *De Numismate antiquo liber poſthumus. Ib.* 1628. *in* 8*vo.* 3. Benevens HENR. THOMÆ CHIFFLETII, *Diſſertatio de Othonibus æreis. Antv.* 1656. *in* 4*to.* Nog met het werk van RUDOLF CAPELLUS, getijteld: *Nummophylacium Laderianum. Hamburgi* 1678. *in folio*, en vervolgens geplaatst in den *Novus Theſaurus Antiquitatum Romanarum* van SALLENGRE. Dit is een verhandeling over de oude Munten. —— ANS. BANDURII, *Biblioth. Nummaria*, p. 52. PETR. BURMANNUS, *major*, *ad Syllogen Epiſtol.* Tom. I. p. 726. J. A. FABRICII, *Conſpect. Theſ. Italiæ.* p. 195. J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 183. EVERH. OTTO, *in Præfat. ad Tom. V. Theſ. Jur.* p. 29--33. C. SAXII, *Onom. liter.* Pars III. p. 487. NICERON, *Mem. pour ſervir à l'Hiſt. des Hommes illuſtr.* Tom. XXV. p. 272, 273.

CHIFFLET (FILIPS), wierdt geboren te *Bezançon* den 10 meij 1597, hij was de zoon van JAN CHIFFLET, Geneesheer in die ſtad. Men zondt hem naar de *Nederlanden* tot vertigting zijner letteroeffeningen, en hij ſtudeerde te *Leuven* onder ERYCIUS PUTEANUS, met wien hij zedert altoos in vriendſchapsverbindtenis heeft geleefd. Na den geestelijken ſtaat omhelsd te hebben, wierdt hij op verſchillende tijden bevorderd tot Kanunnik van *Bezançon*, Prior van *Belle-Fontaine*, Abt van *Ballerne*, en Aartsbisſchop van *Bezançon*; ook was hij Kapellaan van Princesſe ISABELLA KLARA EUGENIA, en van Prins FERDINAND, Infant van *Spanje*. Hij was grotelijks geacht om zijne geleerdheid, godsvrugt en ijver. Door zijne bezörging is in 't licht gegeven: 1. *Le Phoenix des Princes, ou la vie du pieux* ALBERT *mourant &c. traduit du latin. Brux.* 1623. *in folio.* 2. *Hiſtoire du Prieuré de Notre-Dame de Belles-Fontaine.*

Anv.

Anv. 1631. *in* 4*to.* 3. *Le Siege de Breda traduit du latin du* P. HERMAN *Hugo, Jeſuite. Anv.* 1631. *in folio.* en enige anderen. —— J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 1027. NICERON, *Mem.* Tom. XXV. p. 274--276.

CHIFFLET (HENDRIK THOMAS), zoon van JOHAN JAKOB, en broeder van JULIUS en JOHANNES, is geweest Kapellaan van KRISTINA, Koningin van *Sweden*, en heeft zig grotelijks toegelegd op de beoeffening der Medailjes. Hij heeft egter over dit onderwerp flegts één werk in 't licht gegeven, dat geenzins de goedkeuring der Geleerden heeft tot zig getrokken, doordien hij 'er 't gevoelen van JOHAN JAKOB zijnen vader, dat 'er namentlijk geen egte koperen penningen van Keizer OTHO gevonden worden, in verdedigt; 't geen hij egter in 't vervolg heeft beleden ene dwaling te zijn, zo als blijkt uit een brief door hem aan KAREL PATIN geſchreven, welken die Geleerde heeft geplaatst op bl. 131. van zijne *Imperatorum Romanorum Numismata*, 1671. *in folio.* Het bedoelde werkje van onzen HENDRIK THOMAS heeft tot tijtel: *Diſſertatio de Othonibus æreis adjuncto* CLAUDII CHIFLETII *libro de Antiquo Numismate. Antv.* 1656, en vervolgens op nieuw gedrukt in het eerſte Deel van den *Theſaurus novus* van SALLENGRE. —— KONIGII, *Biblioth. vet. & nova.* Voc. BANDURI, *Bibliotheca Nummaria*, p. 66, 67. C. SAXI, *Onomaſt. liter.* Pars V. p. 30.

CHIFFLET (JAN), mede een zoon van JOHAN JAKOB CHIFFLET, is geweest Kanunnik van de Hoofdkerk te *Doornik*, een geleerd Man en groot Letterkundige, waar van hij blijken heeft getoond door het uitgeven van de volgende werken. Hij is ten jare 1663 geſtorven. 1. *Paræneſin Apologeticam ad Linguam Sanctam. Antv.* 1642. 8*vo.* 2. *Diſſertatio Apologetica de Juris utriusque Architectis* JUSTINIANO, TRIBONIANO, GRATIANO, & ST. RAYMUNDO. *Antv.* 1651. 4*to.*, en naderhand door EVER. OTTO, in zijn *Theſaurus Juris* geplaatst, Tom. I. p. 161--196. 4. JOH. MACARII *Abraxas, ſeu de Gemmis-Baſilidianis Diſquiſitio, cum adnotationibus ejus. Antv.* 1657. 4*to.* 5. *An-*

Annulus pontificius PIO *Papæ II. asſertus. Brux.* 1658. *Vetus imago Deiparæ in Jaspide viridi operis Anaglyphi, inſcripta* NICEPHORO BOTONIATÆ. *Tornaci* 1661. 6. *Aqua virgo, Fons Romæ celeberrimus, in Veteri Gemma annulari. Tornaci* 1662. 4*to.* door GRÆVIUS in den *Theſ. Antiq. Roman. Tom. IV.* geplaatst. 7. SOCRATES, *ſive de Gemmis ejus imagine coelatis Judicium.* 1662. *Judicium de Fabula* JOANNÆ *Papiſſæ. Antv.* 1666. 4*to.* —— KÖNIGII, *Bibl. Vet. & Nov.* Voc. MORH., *Polyhiſtor.* Tom. II. p. 571. 582. J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 612, 613. FREYTAG, *Analecta literaria.* p. 241, 242. C. SAXI, *Onom. liter.* Pars IV. p. 475, 476. NICERON, *Memoires.* Tom. XXV. p. 269.

CHIFFLET (JOHAN JAKOB), ten jare 1588 te *Beſançon* geboren, was een zoon van JOHAN CHIFFLET, Geneesheer, en kleinzoon van LAURENS CHIFFLET, Raadsheer van 't Hof te *Dole.* Zig in zijne geboorteſtad in verſcheidene wetenſchappen en vooral in de geneeskunde hebbende afgerigt, doorreisde hij vele gewesten van *Europa*, bezigtigde een groot aantal boekzalen en penningkasſen, en met een ſchat van geleerdheid in zijn vaderland te rug gekeerd, wierdt hij in de plaats van zijn vader ten jare 1614, tot ſtads Med. Doktor aangeſteld; ook geraakte hij in de Regering, en wierdt door dezelve tot het waarnemen van belangrijke zaken aan de Aartshertogin IZABELLA KLARA EUGENIA te *Bruſſel* gezonden; die verwonderd over zijne bekwaamheid hem bij zig hieldt, en tot haren Lijfartz aanſtelde. Door haar zedert naar *Spanje* zijnde gezonden, heeft hij de zelvde bediening bij Koning FILIPS DEN IV, even als op zijne terugkomst, bij den Aartshertog LEOPOLD te *Bruſſel* gehadt. Door zijne heusheid ten Hove, door zijne kennis bij alle Geleerden, en door zijnen vriendelijken omgang bij alle zijne medeburgers, heeft hij zig geacht en bemind gemaakt; zijnde geſtorven in 1660, in den ouderdom van 72 jaren, en met veel lof wegens zijne grote kundigheden ten grave gedaald. Gedurende zijn verblijf in *Spanje*, beſchonk hem de Koning met de Ridderorden van het *Gulden-*

Vlies.

Vlies. Hij heeft vele geſchriften nagelaten, waar van wij hier enige der voornaamſten zullen optellen: 1. *Aſitice in Puella Helvetica mirabilis phyſica Exetaſis, Veſontione.* 1610. *in* 8*vo.* 2. *Veſontio civitas imperialis libera Sequanorum Metropolis, Lugd.* 1618. 4*to.* 3. *Geminiæ matris ſacrorum titulus ſepulcralis explicatus. Antv.* 1634. 4. *Prælibatio de terra & lege Salica ex Vindiciis Lotharingicis. Brux.* 1643. 5. *Opera Politico-Hiſtorica. Antv.* 1650. *fol.* 6. ANASTASIS CHILDERICI *Francorum Regis. Antv.* 1655. 4*to.* 7. *Inſignia Gentilitia Equitum Ordinis Velleris aurei, Fecialium verbis enunciata*, in 't latijn en frans. *Antv.* 1632. 4*to.* 8. *De Linteis ſepulchralibus* CHRISTI *Servatoris, Criſis hiſtorica. Antv.* 1631. 8*vo.* —— FR. SWEERTII, *Athen. Belg.* p. 409. T. MAGIRI, *Eponymolog.* Voc. A. BANDURI, *Bibliotheca Nummaria*, p. 65, 66. P. FREHERI, *Theatrum.* p. 1357. J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 610--612. *Catal. Biblioth.* BUNAV. Tom. I. Vol. II. p. 1152. C. SAXI, *Onom. liter.* Pars IV. p. 207, 208. BURMAN, *Syllog. Epiſt.* T. I. p. 726. TE WATER, *Verh. der Ed.* IV. D. bl. 400.

CHIFFLET (JULIUS), een zoon van JOHAN JAKOB, ſtudeerde te *Leuven*, alwaar hij de fraije letteren beoefſende onder ERYCIUS PUTEANUS, en de regten onder DIOD. TULDENUS; vervolgens naar *Bruſſel* ging om onderwijs in het hebreeuws te genieten. Te *Beſançon* te rug gekomen zijnde, wierdt hij met een Kanunnikaat van die ſtad voorzien en teffens Prior gemaakt van *Dampierre.* Hij verkreeg de Doktorale waardigheid te *Dole* in 1646; en wierdt benoemd tot Groot Vikaris van den Aartsbisſchop van *Beſançon.* Vervolgens wierdt hij door FILIPS DEN IV. te *Madrid* ontboden, die hem Kancelier der Ridderorde van het *Gulden-Vlies* maakte; welke waardigheid hij heeft bekleed tot aan zijn dood toe, welke in het jaar 1670 voorviel. Men heeft van hem in druk: 1. *Aulam Sacram Principum Belgii. Antv.* 1650. 4*to.* 2. *Breviarium inclytæ Ordinis Aurei Velleris. Antv.* 1652. 4*to.* 3. *Le Voyage du Prince* DON FERDINAND *Infant d'Eſpagne &c. Anv.* 1635. 4*to.* 4. *Marques d'Honneur de la Maiſon de* TASSIS. *Anv.* 1605. *in fol.* —— J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 781. C. SAXI, *Onomaſt. liter.*

liter. Pars IV. p. 401, 402. NICERON, *Mem.* Tom. XXV. p. 268, 269.

CHIFFLET (LAURENS), een broeder van JOHAN JAKOB, geboren in het jaar 1598 te *Beſançon*, begaf zig in 1617 onder het Genootſchap der Jeſuiten. Hij is geweest een zoetvloeijend Prediker en ijverig Biegtvader. Onder verſcheidene gelijkſoortige werkjes is van hem in druk: 1. *Idea præcipuorum actuum, ad invocandam Miſericordiæ Matrem. Brux.* 1640. 12*mo.* 2. *Epitome Panegyrica præcipuarum laudum SS.* IGNATII & XAVERII. *Ib.* 1649. 12*mo.* —— F. SWERTII, *Athen. Belg.* p. 406. J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 806. NICERON, *Mem.* Tom. XXV. p. 273.

CHIFFLET (PAULUS FERDINAND), uit het zelvde geſlagt geſproten als de vorigen, is in de Abtdije van *Villers* van de orden der Cistercienſers in *Fransch-Braband* gelegen, Monnik geweest; en heeft geſchreven: *Epiſtolicam Obſervationem de pernobili & militari genere* S. BERNARDI, *Abbatis Claræ-vallenſis.* 1653. *in* 4*to.* —— J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 941.

CHIFFLET (PIETER FRANS), ook een broeder van JOHAN JAKOB, wierdt in 1592 geboren; en begaf zig na zijne letteroefeningen volvoerd te hebben, 17 jaren oud zijnde, in het genootſchap der Jeſuiten, en deedt 'er de vier geloften. Al wat men van hem weet, is, dat hij gedurende verſcheidene jaren, de wijsbegeerte, de hebreeuwſe taal en de godgeleerdheid te *Parijs* onderwezen heeft. Hij ſtierf in die ſtad den 11 meij 1682, in den ouderdom van 90 jaren.

Het mangelde hem aan geen geleerdheid, en hij was uitermate bedreven in de kennis der tijden van de Schrijvers die hij heeft in 't licht gegeven; maar men zou, zegt BAILLET, wel gewenscht hebben, dat hij met wat meer oirdeel was te werk gegaan. Voor het overige is hij beter bekend door zijne ſchriften, dan door de omſtandigheden zijnes levens. Zie hier eene optelling der voornaamſten: 1. *De la pratique quotidienne de l'amour de Dieu, & de devotion envers la Vierge, les Anges & les*

les Saints. Dole 1629. *in* 12mo. 2. FULGENTII FERRANDI, *Diaconi Carthaginenſis, Opera junctis* FULGENTII & CRESCONII, *Africanorum Episcoporum, Opusculis &c. Divione* 1649. *in* 4*to.* 3. *Scriptorum veterum de Fide Catholica, V. Opuscula etc. Ib.* 1650. *in* 4*to.* 4. *Manuale Solitariorum, ex veterum Patrum Carthuſianorum cellis depromptum. Ib.* 1697. *in* 4*to. De Eccleſia S. Stephani Divionenſis antiquitate &c. Ib.* 1667. *in* 8vo. 5. S. BERNARDI, *Clarevallenſis Abbatis, genus illuſtre aſſertum. Accedunt* ODONIS DE DIOGOLO, JOANNIS EREMITÆ, HERBERTI TURRIUM, *Sardiniæ Archiep. & aliorum Scriptorum Opuſcula Sæculi XII. Hiſtoriam Eccleſiaſticam ſpectantia. Divione* 1660. *in* 4*to.* 6. *Paulinus illuſtratus, ſive Appendix ad Opera et Res gestas S.* PAULINI *Nolenſis Epiſcopi. Divione* 1662. *in* 4*to.* 7. VICTORIS VITENSIS *et* VIGILII TAPPENSIS *Provinciæ Biſaſenæ Epiſcoporum Opera etc. Ib.* 1664. *in* 4*to.* en meer anderen van den zelvden aart. —— KONIGII, *Bibl. Vet. et Nov.* Voc. G. FREYTAG, *Analecta Litteraria*, p. 242. *Catal. Biblioth.* BUNAV. Tom. I. Vol. II. p. 1152. C. SAXI, *Onom. liter.* Pars IV. p. 366, 367. BAILLET, *Jugem. des Scav.* Tom. II. p. 257. NICERON, *Mem.* Tom. XXV. p. 276--281.

CHOCQUET (FRANS HYACINTH), afkomſtig van *Rijsſel*, alwaar hij omtrent het jaar 1580 ſchijnt geboren te zijn, begaf zig nog jong zijnde onder de orden der Dominikanen, en deed zijne geloften in het klooster te *Antwerpen;* vervolgens ging hij naar *Salamanka*, om de godgeleerdheid te beoefenen. Uit *Spanje* te rug gekomen, wierdt hij in 1608 tot tweeden Regent in het klooster te *Leuven* aangeſteld, en behield die bediening tot in 1616. Na vervolgens de Doktorale waardigheid te *Douai* in 1615 bekomen te hebben, wierdt hij enigen tijd daar na tot eerſten Regent in het klooster van die ſtad bevorderd, en ſtierf eindelijk, afgeſloofd van arbeid den 6 februarij 1645 te *Antwerpen*. Deze Monnik was ongemeen werkzaam, en het ontbrak hem aan geene kundigheid; maar zijne ſchriften ſtrekken ten bewijze, dat hij al te ligtgelovig was en te vooringenomen met zijne orden. Hij heeft on-

onder anderen geſchreven: 1. *Sancti Belgii Prædicatorum. Duaci* 1618. 12*mo.* 2. *De Confeſſione per literos ſeu internuncium, Diſſert. Theol. Duaci* 1623. 12*mo.* 3. *De Origine Gratiæ ſanctificantis. Ib.* 1628. 4*to.* —— DE JONGHE, *Belgium Dominicanum*, pag. 230--232. J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* pag. 497. PAQUOT, *Mem. litter.* Tom. XV. p. 397--404.

CHRISTENIUS (JAN), een *Holſteiner* van geboorte, is eerst geweest Hoogleraar in de regtsgeleerdheid aan het Gijmnaſium te *Deventer*, tot welke waardigheid hij aldaar wierdt beroepen ten jare 1637; vervolgens te *Harderwijk*, en zo als uit dit zesregelig vaars van den Dichter JAN VOS, onder zijn afbeeldzel geplaatst, blijkt, naderhand te *Amſteldam*.

Dus toont de kunst CHRISTEEN, die 't brein der jongelingen
Beſprenkelt met den dauw van Themis weetenſchap.
Zoo leert men door zijn zorg het ſtout gewelt bedwingen.
De wijsheidt, groot van roem, beklimt de hoogſte trap.
Hoe loont men zulk een man, die 't Y aan zich verplichten?
Verſier hem met een krans van dreunende gedichten.

SCHRASSERT getuigd van hem dat hij te *Harderwijk* wierdt beroepen, om aan die Hogeſchool te verſtrekken tot een cieraad en ſteun. Hij is geſtorven omtrent 't jaar 1672, en heeft in druk uitgegeven: 1. *Tabulas Inſtitutionum. Amſt.* 1632. *in folio.* 2. *Diſſertationem de Jure Matrimonii, ſeu de Cauſis Matrimonialibus. Harderov.* 1651. *in* 12*mo.* en naderhand meermalen herdrukt. —— JAC. REVII, *Daventria*, p. 706, 707. J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 616. *Catal. Bibl.* BUNAV. Tom. I. Vol. II. p. 1153. J. P. DORVILLE, *in Natalem Centeſimum Athenæi Amſtelædamenſis*, p. 30. C. SAXI, *Onom. liter.* Pars IV. pag. 389, 390. J. SCHRASSERT, *Beſchr. van Harderwijk*, I. D. bl. 80. JAN VOS, *Gedichten*, I. D. bl. 312.

CHRISTIAANS (ELIAS). Toen de Regering van *Haarlem* in het jaar 1617, ten einde die ſtad tegens allerlei oproer te beveiligen, enige Waardgelders aannam, en de Schutters die nog geen éed van getrouwheid gedaan hadden, den zelven af-

afvorderde, en d'anderen den ouden ééd lieten vernieuwen; ſtelden zig enigen hier tegen, die daar over als onwilligen en overhorigen van Burgemeesteren wierden ontſchutterd, en tot betaling van zeker maandgeld gedoemd. Onder het getal van deze ongehoorzamen, bevondt zig ELIAS CHRISTIAANS, een ijverig Contra-Remonſtrant, en Lintwerker van beroep; dees weigerde dit geld, 30 ſtuivers ter maand, te betalen, liet zig na veel manens en waarſchouwens, panden, en voerde zulk een tale, die men van begrip was, dat tot oproer ſtrekte; om welke redenen Burgemeesteren en Schepenen goedvonden, hier toe bewogen door het nadelig gevolg dat zij vreesden uit zodanig wederſpannig bedrijf te zullen voortvloeijen, met dezen ongehoorzamen Burger extraordinair te moeten handelen, en banden hem ten dien gevolge voor twaalf jaren bij politie uit de ſtad, en uit *Rhijn-* en *Kennemerland.* Deze zaak hadt vrij wat naſleeps, te uitvoerig om hier door ons te worden geboekt: maar die wel de moeite waardig is om de zonderlinge gevolgen die zij voortbragt, te worden nagelezen. Men vindt ze omſtandig vermeld, bij G. BRANDT, *Hiſtorie der Reformatie*, II. D. bl. 651–665.

CHRISTINÆUS, zie CHRISTYN.

CHRISTOPH BERNHARD VAN GALEN, Biſchop van *Munſter*, ſchoon geen *Nederlander* zijnde, verdient egter, dat wij beknoptelijk hier van hem gewagen, door het kwaad dat hij aan ons vaderland heeft gedaan, inzonderheid in 1672, toen LODEWYK DE XIV. den Staat onverwagts overrompelde, en zig van de Land-Provintien meester maakte, ja reeds tot in *Holland* was doorgedrongen; in welke rol van verwoester en overweldiger de Biſchop dien Koning in *Twenth* en andere oorden van *Overijſſel* niets toegaf. Zijn vader was VAN GALEN BISPINK, een norsch, driftig mensch, die over een verſchil tuſſen hem en den Marſchalk MORIEN, Heer tot *Noordkerk*, over de jagt ontſtaan, dezen hadt om hals gebragt, waar over hij te *Bevergeert* gevangen raakte, en aldaar tot zijnen dood toe wierdt gehouden, met vergunning egter dat zijne huisvrouw in

in zijn lot mogt deelen, die in de gevangenis zwanger wierdt, en dit onrustig mensch ter wereld bragt. Weinig of niets vindt men van hem opgeteekend, voor dat hij den ouderdom van 46 of 47 jaar hadt bereikt; doch na dien tijd verſchafte hij zo veel te ruimer ſtoffe om van hem te ſpreken, die egter geen de minſte loffpraak oplevert. De Bisſchop van *Munſter* overleden zijnde, ſtelde BERNHARD VAN MALINKROT, een oom van CRISTOPH, die Domdeken van *Munſter* was, alle mooglijke pogingen in 't werk, om op den Bisſchoppelijken zetel te geraken, waar toe hij uit aanmerking van zijne geleerdheid een wettige aanſpraak hadt, doch om zijne ſtrenge deugd en zeden, en dat hij de Kapittelheren dikwils over hunne ongeregeldheden beſtrafte, bij deze Smulbroeders in haat geraakt zijnde, gingen zij hem in de verkiezing voorbij, en benoemden, ſtrijdig met de gemene orde en tegen alle vermoeden, VAN GALEN tot Bisſchop: ook was de onwettigheid dier verkiezinge oirzaak, dat 'er vijf jaren verliepen, alvorens hij door den Paus in deze waardigheid bevestigd wierdt. Zijn oom deze keuze ook niet willende goedkeuren, werdt door hem gevangen gezet en gehouden, waar door hij zig in haat bij de gemeente bragt; daar hij zig egter weinig aan kreunde, en na enige verregaande geweldenarijen, tegen de ſtad *Munſter* gepleegd te hebben, zig eindelijk daar mede bevredigde, en 'er een wederzijds verdrag van verzoening getroffen werdt in 't jaar 1657. Na dat KAREL DE II, Koning van *Engeland*, uit zijne ballingſchap wederom ten troon was verheven, en onzen Staat op de alleronregtvaardigſte en ondankbaarſte wijze, zonder voorafgaande oorlogsverklaring, op het lijf was gevallen, verbond zig de Bisſchop met hem, om het Gemenebest te land aan te vallen; ten bewijze van zijnen zo wel inhalenden als onrustigen geest, viel hij met geweld van wapenen in *Overijſſel*, *Groningen* en *Drenthe*, bemagtigde *Winſchoten*, ſtelde alles wat aan de boorden van den *Yſſel* lag, in rep en roer, ſtelende, plunderende, en zig als een verwoeden moordenaar en brandſtigter gedragende. Hier en daar nochtans kreeg hij hoon naar werken, want hij wierdt hals

over

CHRISTOF BERNHARD VAN GALEN,
Bisſchop van Munster.

over kop uit *Groningerland* gedreven, in den *Oudenbosch* al zijn volk dood geſlagen of gevangen genomen, en hij zodanig klein gemaakt en vernederd, dat hij om den vrede meest ſmeken, dien hij ook verkreeg; maar eerlang de voorwaarden daar van op de eerloosſte wijze verbrak; want in het berugte jaar 1672, met *Frankrijk* eene lijn trekkende, verzette hij zig openlijk en op eene verwoede wijze tegens ons Gemenebest; gevende den *Franſen*, in ontrouw, moord en brand niets toe. Toen LODEWYK DE XIV, met ontzaglijke legers het hart van den Staat als 't ware doorboorde; dagt de hoogmoedige en wreevelige Kerkvoogd, zulk een ſchone gelegenheid niet werkeloos te moeten laten voorbij ſluipen. Hij drong dan met zijne verwoestende legerbenden in *Overijſſel* door, alwaar hij, vermits de landmagt van den Staat toen ter tijd verwaarloosd was, ſterke voortgangen maakte; vermeesterende *Grol*, *Bredevoort*, *Lochem*, *Deventer*, *Vollenhove*, *Steenwijk*, *Haſſelt*, *Meppel*, *Genemuiden*, *Zwartſluis*, *Blokzijl*, *de Kuinder*, *Roveen*, *Graflhorst*, *Kampen*, *Wilſum*, *Zwol*, *Koeverden*, en genoegzaam gants *Drenthe*; woedende daar in ondersteund door de *Keur-Keulſe* en *Franſe* magt; en ſchandelijk waren zijne gedragingen in de vermeesterde plaatzen. Ook belegerde hij *Groningen*, beſchoot die ſtad geweldig, doch ſtiet 'er door de dappere verwering van de bezetting, uit Burgers en Krijgsvolk beſtaande, waar van de ſtuderende Jeugd een dierbaar gedeelte uitmaakte, en beſtierd wierdt door den moedvollen, beleidrijken en deugdzamen Gouverneur RABENHAUPT, zeer onzagt het hoofd; en wierdt genoodzaakt het beleg ſchandelijk op te breken. Van dit tijdſtip af aan, verkeerde ten eenemalen de kans voor den onrustigen Biſſchop, en alles wat hij ondernam, liep in 't riet.

De *Engelſen*, die mede den toeleg ſchenen te hebben, om *Nederland* in den grond te bederven, wierden niet alleen in hun kwaad voornemen verijdeld, maar kregen zelven harde ſlagen, en werden wel genoodzaakt den vrede te aanvaarden, welken zelvden weg de Biſſchop mede moest volgen, en in 1674 alle de plaatzen ontruimen, die hij als een hongerige

wolf hadt ingeflokt. De voornaamfte reden van den haat, dien de Bisfchop aan het Gemenebest toedroeg, ontftond hier uit, dat, toen deze met de Wetheuderfchap van de ftad *Munfter* in gefchil geraakt zijnde, deze twist ten jare 1663 zo hoog liep, dat de Bisfchop die ftad belegerde, als toen ons Gemenebest de belangen van de verdrukte ftad omhelsde; voegt hier bij, des Kerkvoogds onrustigen aart, en zijnen ingekankerden haat tegens den Hervormden Godsdienst, zo dat hij niet fchroomde te zeggen: *dat hij alle de belijders daar van gaarne met eigen handen wilde ombrengen.* Nog voegde zig bij dezen onverzoenbaren haat, zijn toomeloze eerzugt, om, door oorlogsbedrijven, zig een groten naam in de wereld te maken; wordende de kwade hebbelijkheden, die hem beftuurden, verder aangevuurd door onen onverzadelijken geldzugt, waar aan hij door roven en plunderen tragte te voldoen. Doch wel verre van daar, dat hij de fchatten, op de onregtmatigfte wijze verkregen, ten voordele van zijn Bisdom zoude beftedden, mergelde hij hetzelve tot het gebeente uit, en hij verfpilde een menigte fchatten nutteloos, om tot de waardigheid van Kardinaal verheven te worden. Doch het pad van zijn gehaten levensloop was ten einde gefneld, en de dood verijdelde eensklaps alle zijne gefmeede ontwerpen op den 17 feptember 1678. Wij zouden van dezen afzigtigen Kerkvoogd in het geheel niet gewaagd hebben, ware het niet dat zijn hier bijgevoegde afbeeldzel door den beroemden VINKELES vervaardigd, in gereedheid was geweest. Die lust heeft om meerder van hem te weten, raadplege —— L. v. AITZEMA, *Zaken van St. en Oorl.* en het *Vervolg* van dat werk door SYLVIUS. SWINNAAS, *Engelfche, Munfterfche* en *Nederlandfche Krakeelen*, 3 Delen. VALKENIER, *Verward Europa.* HORSTIUS, Teutfche Gefchiedte von dem jare 1600 bis 1700, benevens de andere Schrijvers die van de *Nederlandfe* en *Munfterfe* Gefchiedenisfen gehandeld hebben.

CHRISTYN of CHRISTINÆUS (JOHAN BAPTIST), een zeer geleerden Regtsgeleerde, en *Brabands Nederlander* van ge-

geboorte, wierdt ten jare 1697 den *Spaanſen* Gezanten als Raadsman toegevoegd, om de vredehandelingen in dat jaar te *Nymegen* gehouden, bij te wonen. Hij was een man van een zonderlinge bekwaamheid, en bekend door zijne in 't licht gegevene werken; eerst lid van den Raad van *Vlaanderen*, en zedert van den *Nederlandſen* te *Madrid*, en thans zo van den Geheimen Raad als dien van State, te *Bruſſel*. Zijn gehouden gedrag in alle deze hoogwigtige bedieningen was zodanig loffelijk en uitſtekend, dat het den *Spaanſen* Koning bewoog, om ter vergelding zijner verdienſten, zijne heerlijkheid van *Meerbeek* tot ene baronije te verheffen. Hij is de Schrijver van het uitmuntend Boek, getijteld: *Jurisprudentia Heroica, ſive de Jure Belgarum circa Nobilitatem & Inſignia. Bruxel.* 1668. *in folio.* Een zamenloop van omſtandigheden begunſtigde hem in 't ſchrijven van dit voortreffelijk, kostbaar, en thans zeldzaam te bekomen werk. Van twee zijner broeders, is de ene LIBERT genoemd, lid van den gewoonlijken Raad van *Braband* en van dien der zeezaken in *Nederland* geweest, en door den Koning begunſtigd met den Burggraavlijken tijtel van *ter Vuuren* en *Duijsburg*, zijne aangekogte goederen. De ander, JOHAN PETER genaamd, wierdt door den Paus ſedert tot Ridder der *Krijgsorden van* CHRISTUS, en door den Koning tot Geheimſchrijver van 't hoge Geregtshof van *Braband* verheven. Dees Afgezonden zelv' heeft enen zoon, mede JOHAN BAPTIST genoemd, nagelaten; welke trouwde met vrouwe MARGARETA THERESIA VAN ESPINOZA, die zo van den geſlagte van URSEL als van GASPAR SCHETS afkomſtig was; wordende de gedagtenis van zijnen vader, die vervolgens ook Kanſelier van *Braband* wierdt, op enen gedenkpenning bewaard. — *Nobiliaire des Païs-Bas.* Tom. II. p. 547, 548. H. BUSSCHERS, *Trophées du Braband.* Tom. II. p. 139. *Alles de la Paix de Nimégue.* Tom. I. pag. 359--362. *l'Etat. de toutes les Terres du Brab.* pag. 156. 161. *Chevaliers créés dans le Brab.* 1693. J. W. TE WATER, *Hiſt. van 't Verb. der Nederl.* IV. D. bl. 400. G. v. LOON, *Nederl. Hiſtorieb.* III. D. bl. 218, 219.

CHRISTYN (PAULUS), Heer van *Buecken*, *Beijsſem* en *Aſſent*, is geboren te *Mechelen*, den 8 november 1553. Zijn vader was PIETER CHRISTYN, en zijne moeder JOHANNA VAN CANDRIESCH, mede uit een voornaam geſlagt geſproten. Na dat hij zig op de voornaamſte *Italiaanſe* Hogeſcholen vlijtig beijverd hadt in verſcheidene wetenſchappen, inzonderheid de regtsgeleerdheid tot zijnen hooftaak verkiezende, en tot Doktor der beide regten was bevorderd, keerde hij naar zijn vaderland te rug, alwaar hij in zijne geboorteſtad, met zeer veel lof de praktijk als Advokaat uitoeffende, tot op het jaar 1585, dat de Regering van *Mechelen* hem tot hunnen Penſionaris verkoor; welke bedſening hij tot in het jaar 1622 uitgeoeffend heeft, wanneer hij daar van ten behoeve van zijnen zoon SEBASTIAAN CHRISTYN afſtand deedt. Hij leefde vervolgens ambteloos, zijn meeste tijd in letteroeffeningen doorbrengende, en ſtierf den 9 oktober 1631, in den ouderdom van bijna 78 jaren.

Zijne nagelatene en in druk uitgegevene ſchriften zijn: 1. *Commentationes & Notæ in Statuta Mechlinienſia, cum Conferentiis aliarum Conſuetudinum. Antv.* 1625. *4to.* & 1642. *4to. Item* 1657. *in folio.* 2. *Practicarum Quæſtionum, rerumque in ſupremis Belgarum Curiis actarum & obſervatarum Deciſiones. VI. Tom. Antv.* 1661. *in folio. Ibid* 1671. *in IV. Vol.* Nog is van dit werk een verbeterde en vermeerderde druk, ten jare 1734 door de bezorging van den Rektor TOBIAS JAKOB REINHART, in 't licht gegeven. —— J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 941.

CHRISTOPHERSON (MICHIEL), een *Engels* Godgeleerde, wierdt opgevoed in het kweekſchool van zijne natie te *Douai*, en verwierf een naam door zijne verdediging van BELLARMIN, tegens den *Engelſen* Doktor GEORGE DOWNHAM, naderhand Biſſchop van *Londonderij* in *Ierland*, en in die ſtad geſtorven den 17 april 1634. Deze verdediging voert tot tijtel: *A Treatiſe of Antichriſt.* 1613. *in 4to.* —— F. SWERTII, *Ath. Bat.* pag. 331. DOD, *Church Hiſtory of England*, Vol. II. p. 302. PAQUOT, *Mem. litter.* Tom. XV. p. [illegible], CLARE-

CHRYSOCHÆUS (QUIRINUS), van *Kampen* in *Overijssel* geboortig, heeft geschreven en in druk uitgegeven: *Querelam Belgii, civilibus bellis nimis diu multumque labefactati. Swollæ* 1579. ——— J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 1050.

CIERMANS (JOHANNES), Jesuit, in *'s Hertogenbosch* geboren, heeft gedurende eenigen tijd onderwijs in de mathesis te *Leuven* en te *Antwerpen* gegeven, vervolgens als Missionaris naar *China* gezonden, is hij op de te rugreize van daar naar zijn vaderland, overleden. Hij heeft door den druk wereldkundig gemaakt: *Annus Positionum Mathematicarum, quas defendit Illustris D.* WOLFGANGUS PHILIPPUS JACOBUS UNVERZAGT, *Baro de Ebenfort, cum Figuris æneis. Lovan.* 1641. *in folio.* ——— J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 616.

CIGNE (MARTINUS DE), een geleerd Jesuit, geboren te *St. Omer*, was een goed Redenaar en bevallig Digter, die gedurende een lange reeks van jaren onderwijs in de rhetorika heeft gegeven. Hij stierf in zijne geboortestad, den 29 maart 1669; en heeft in 't licht gegeven: 1. *Artem Rhetoricæ.* 12*mo.*, zo te *St. Omer*, *Antwerpen*, als op andere plaatzen meermalen gedrukt. 2. *Analysin Rhetoricam omnium Orationum Ciceronis.* 1661. en te *Parijs* herdrukt in 1704. 3. *Artem Poëticam.* 1664. *Artem Historicam.* 1669. ——— J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 851.

CIGOIGNE (JAN ANDREAS), was een van die verbonden Edelen, welke opgeteld wordt onder de getuigen, die den Prokureur Generaal van den Raad der Beroerten tegens den Graav VAN HOORN moest voortbrengen. Nog vinde ik bij BOR van enen ANDREAS CIGOIGNE gewaagd, die ten jare 1575, op een onbehoorlijke wijze de schattingen afdreng. ——— *Proces criminels des Comtes d'Egmont &c.* Tom. I. p. 238. 239. P. BOR, *Nederl. Gesch. druk van* 1679. I. D. bl. 655. J. W. TE WATER, *Verh. der Edelen*, II. D. bl. 322.

CINK (ANTHONY), is geweest Hoogleraar in de natuurkunde aan het Hogeschool van *Leuven*. Hare was reeds p

met de microskopiſche ontdekkingen van den geleerden LEEUWENHOEK ingenomen, dat hij ter onſterffelijke eere van dezen verhevenen Natuuronderzoeker, ten jaare 1697, een fraaijen gedenkpenning liet vervaardigen, dien hij hem op ene plegtige wijze door den Heer GER. VAN LOON, deedt ter hand ſtellen. —— G. VAN LOON, *Nederl. Hiſtoriep.* IV. D. bl. 213, 214.

CISSÆUS (ULPIUS), geboren te *Schalſum*, een dorp in *Friesland*, nabij *Franeker*, is geweest Hoogleraar in de griekſe taal te *Erfurt*; doch ſmaak in de gevoelens van LUTHER gekregen hebbende, keerde hij naar zijn vaderland te rug, en ſtierf aldaar omtrent het jaar 1540. Daar is van hem in druk: 1. HESIODI *Opera, cum Lat. verſione & ſcholiis. Baſil.* 1553. *8vo.* 2. *Proverbiorum farrago, cum Erasmi Chiliadibus. Paris.* 1571. *in folio.* —— J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 1158.

CITTARD of ZITTARD (MATTHIAS), Dominikaner Mönnik, wierdt geboren te *Aken*, in het klooster van welke ſtad hij ook omtrent het jaar 1620 zijne geloften deedt, waar na men hem toeſtond om verſcheidene Hogeſcholen te bezoeken, op ene van welke hem de Doktorale waardigheid in de theologie wierdt opgedragen. Keizer FERDINAND DE I, onderrigt van zijne geleerdheid, welſprekendheid en goed gedrag, ontbood hem aan zijn Hof, verëerde hem met de tijtels van zijn Kapellaan en Biegtvader, en voegde 'er ene ruime jaarwedde bij. Vader MATTHIAS nam ook met een warmen ijver de pligten van zijne bedieningen waar; inzonderheid lei hij zig toe om zijne leerredenen tot verbetering van de bedorvene zeden der Hovelingen te doen ſtrekken. Hij deedt zijne welſprekendheid in 1562 te *Frankfort* uitſchitteren, ter gelegenheid van de kroning des Aartshertogs MAXIMILIAAN; en twee jaren later te *Weenen*, bij de lijkplegtigheid van Keizer FERDINAND; waar na hij nog zeven jaren heeft geleefd, en in 1571 in een tamelijk gevorderden ouderdom is geſtorven. Men heeft van hem in druk: 1. *Concio de Septuagenario, ſu. Praeſſione, cum gratulatione funebri Excellentiſſ. Viri* 1567.

2. *Ne-*

2. *Prieres Catholiques, relatives aux Evangiles & aux Epitres de tous les dimanches, & de toutes les Fêtes de l'année.* Colog. 1569. 3. Auslegung der ersten Catholischen Epistel Sancti Joannis. Keulen 1571. in folio. —— VAL. ANDR., *Bibl. Belg.* p. 664. QUETYF & ECHARD, *Biblioth.* Tom. II. pag. 215, 216. J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* pag. 880. PAQUOT, *Mem. litter.* Tom. XII. p. 272--274.

CITTERS (ARNOUT VAN), uit een deftig *Zeeuws* geſlagt herkomſtig, de zoon van ARNOUT VAN CITTERS, Heer van *Gapinge*, en ANNA VAN DER STRINGE, wierdt geboren te *Middelburg* den 10 december 1633. Zijne ſtudien voleindigd en zig enigen tijd in de regten geoeffend hebbende, wierdt hij den 29 december 1667 tot Raadsheer in het Hof van *Vlaanderen* aangeſteld; vier jaren later, namentlijk in ſeptember 1671, verwisſelde hij dit ambt met dat van Secretaris der ſtad *Middelburg*; en, wierdt in 1674 uit ene nominatie der Staten van *Zeeland* door den Stadhouder WILLEM DEN III, tot Raadsheer in het Hof van *Holland* en *Zeeland* benoemd; welk ambt hij met allen lof heeft bekleed tot in 1680, wanneer hij het verwisſelde voor een lidmaatſchap in den Hogen Raad; wordende genoegzaam ten zelvden tijde verkoren tot gewoonlijken Ambasſadeur van dezen Staat aan het *Engelſe* Hof. Ten jare 1683 verzogt en verkreeg hij zijne dimisſie als Raadsheer in den Hogen Raad, teffens verlangende dat hij door de Staten van *Zeeland* met ene proviſionele Commisſie in de vergadering van hun Hoog Mogenden mogt worden veréerd, ten einde ene radicale qualiteit te mogen behouden.

CITTERS verbleef in zijn gezantſchap aan het Hof van *Engeland* tot in 1694, wanneer hij, vervolgens door hun Hoog Mogenden in den aanvang des jaars 1696 in die zelvde hoedanigheid naar 't Hof van *Spanje* wierdt gezonden, daar hij in meij aankwam, doch ſtierf alvorens hij nog zijne plegtige intrede hadt gedaan te *Madrid*, den 12 oktober van 't zelvde jaar, in den ouderdom van ruim 62 jaren. Zijn ligbaam wierdt gebalſemd naar *Holland* gezonden, alwaar het na een tegenſpoe-

dige reize ondergaan te hebben, aangeland zijnde, voorts met een Staten-Jagt naar *Middelburg* wierdt gevoerd, alwaar het niet voor den 7 januarij 1698 in de *Oude* of *St. Pieters* kerk wierdt begraven. Men vindt deez' Staatsman beſchreven als „ een perſoon van ongemene verdienſten, uitſtekend bedre„ ven in het behandelen van zaken; die ook met verſcheide„ ne der gewigtigſte gezantſchappen is verëerd geweest."

Tweemalen begaf zig VAN CITTERS in den egtenſtaat, eerst met KRISTINA DE BRAUW, daar na met JOSINA PARDUIN, uit welke beide huwelijken hij verſcheidene kinderen heeft verwekt, waar van ten huidigen dage nog afſtammelingen in leven zijn. —— P. DE LA RUE, *Heldh. Zeeland*, bl. 40-44. WAG., *Vad. Hiſt.* XV. D. bl. 96. 119. 124. 129. 303. 311. 346, 347. 394.

CIVILIS (KLAUDIUS), een doorlugtig *Batavier*, zo uit hoofde van zijne geboorte, als door zijne bekwaamheden en dapperheid, boven alle zijne tijdgenoten uitmuntende, wil men dat te *Nijmegen* geboren zij. Hij ſtond, na langen tijd den *Romeinen* ten dienst geweest te zijn, allen ſmaad en hoon gedragen, en zijnen broeder door hun te hebben zien ombrengen, ten tijde van VITELLIUS en VESPASIANUS, tegen hen op, en werdt voor hun even zo gevaarlijk een vijand, als hij bevorens een dapper voorvegter voor hen geweest was. Na dat het vuur van onenigheid, tuſſchen VITELLIUS en VESPASIANUS, langen tijd geſmeuld hadt, en nu eindelijk in een fellen brand was uitgebarſten, namen, volgens berigt van TACITUS, de *Batavieren*, ten dien tijde, door de gierigheid der *Romeinſe* Wervers, elendig gefolterd en in hunne vrijheid verkragt, de gelegenheid waar, om onder CIVILIS de wapenen tegen hen optevatten. Deze Held, die brandende van wraak was, hadt, onder ſchijn van een gaſtmaal, de voornaamſte *Batavieren*, in het zogenaamde *Heilig Posch* bij *Nijmegen*, bijëen doen komen. Toen hij hen, door den drank, verhit zag, verhief hij hunne dapperheid, en ſtelde daar tegen over het hatelijke van het juk der ſlavernije, dat hun door de *Romeinen* opgelegd

werd.

werdt. Met een manlijke ſtem en achtbaarheid deedt hij ene redevoering, waar uit de Ridder HOOFT dit aaneengeſchakeld verhaal gemaakt heeft:

„ JULIUS PAULUS, en CLAUDIUS CIVILIS, van een koning-
„ lijke ſtam, gingen de rest der *Batavieren* verre te boven.
„ JULIUS, CIVILIS broeder, is van FONTEJUS CAPITO, onder
„ valſche betichtingen van wederſpannigheid, ter dood ge-
„ bragt, CIVILIS in ketenen gekluistert, onder de regering
„ van NERO naar *Rome* gevoerd, en van GALBA vrijgeſpro-
„ ken, en in dat zelve gevaar geraakt onder VITELLIUS, wijl
„ het heir hem toen ter ſtraffe vorderde; waar uit haat en
„ verbolgenheid, en alle onheilen voor de *Romeinen* gerezen
„ zijn. CIVILIS, ſchranderder van geest, dan het gros der
„ *Batavieren*, beroemde zig een tweede SERTORIUS en HANNI-
„ BAL te zijn, hebbende even als die Helden, zijn één oog
„ in den krijg verloren; hij, om zig geen openbaar vijand der
„ *Romeinen* te tonen, toonde zig de vriend van VESPASIAAN,
„ en ijverde in ſchijn voor de partij, die hem aanhing: zijnde
„ door zekere brieven van ANTONIUS PRIMUS aan hem ge-
„ zonden, waarbij hem bevolen werd, *de hulptroepen bij* VI-
„ TELLIUS *ontboden, afwenden, en onder ſchijn des Germaniſchen*
„ *oproers, de keurbenden te rug te houden*, en door HORDEONIUS
„ FLACCUS in perſoon daar toe vermaand, uit een genegen-
„ heid voor VITELLIUS, en zorge voor den Staat, wiens ver-
„ nietiging te wagten ſtond, zo de oorlog uitborst. CIVILIS
„ het ontwerp van den oorlog gefineed hebbende, en op niets
„ dan op wraak bedagt zijnde, verborg zijne oogmerken, om
„ dezelven tot rijpheid te doen komen, waar toe hem de kans
„ op dat pas klaar ſcheen.

„ Onze broederen, onze kinderen, worden, zegt hij, weg-
„ gefleept, de ouden en magtelozen tot den krijg, moeten
„ met zwaar losgeld, hunne vrijheid van de woekeraars ko-
„ pen, en de jeugd wordt tot het plegen van onnatuurlijke
„ zonden, naar *Rome* gezonden.

„ CIVILIS, de voortreffelijkſte des volks, en de voorbarig-

„ ſte

„ ſte van de natie, in drift gebragt hebbende, ging voort met
„ dezelve meer aan te ſtoken, zeggende:

„ Waar is de grond van het oude bondgenootſchap? leeft
„ men met ons als vrijen of als ſlaven? wanneer verſchijnt er
„ een Stedehouder, dan verzeld met een hovaardig en laſtig
„ bevel? men levert de gepreste manſchappen aan de Over-
„ ſten en Hondeidmannen, die, als hun bloed- en geldlorst
„ verzaad zijn, door anderen vervangen worden, die zig
„ weder op nieuw vermesten. Dat de uitkeur voor handen
„ was, waar door de kinderen van de ouders, en de broeders,
„ als voor 't laatst van een gescheiden worden; dat de Ro-
„ meinſe Staat nooit zwakker was; dat 'er in de winterlege-
„ ringen niets was, dan buit en oude lieden. Zij zouden
„ ſlegts aan hunne oude dapperheid gedenken, en niet ver-
„ ſchrikt zijn voor den naam der keurbenden. Zij hadden
„ puik van ruiters en voetvolk. De *Germanen* waren hunne
„ bloedverwanten. De *Galliërs* hadden dezelvde geneigdheid.
„ Den *Romeinen* was zelvs den oorlog niet onaangenaam; de
„ uitſlag, ja de uitſlag daar van zou op rekening van VITEL-
„ LIUS geſteld worden; bleven zij overwinnaars, dan behoef-
„ den zij niemand rekenſchap te doen.

„ Hij, geacht, geëerd en bemind zijnde, word met oplet-
„ tendheid gehoord, en zijne redenen toegeſtemd; die toe-
„ ſtemming met den eed bevestigd en met den voorouderlijken
„ vloek bezegeld."

CIVILIS zond daar op boden aan de *Caninefaten*, om hen mede tot de gemeenſchap te trekken. „ Dat geſlachte" vervolgt HOOFT, in zijne gadeloze vertaling van TACITUS, „ bewoont
„ een gedeelte van het eijland, en is de *Batavieren* gelijk, van
„ afkomst, taal en manhaftigheid: in getal hun minder.
„ Thans heeft hij (CIVILIS) door heimelijke boden aangelokt,
„ de *Brittanniſche* hulptroepen en de vleugel der *Batavieren*,
„ die, naar *Germanien* gezonden, zig te *Maguntiacum* ophiel-
„ den. Onder de *Caninefaten* was een genaamd BRINIO, man
„ van lompe ſtoutheid, egter in vermaardheid en afkomst uit-

„ ne-

„ ſtekende. Zijn vader had zig veel vijandelijkheid vervor-
„ derd, en het guicheſpel, de Caliguliaanſe togt, ongeſtraft
„ verſmaad. Hij ſtond hun dan aan, zelvs in den naam van
„ 't weêrſpannig huis, en werd op een ſchild gezet, na de
„ wijze des volks op de ſchouderen gedragen, en tot Hoofd-
„ man verkoren."

De *Batavieren* en *Caninefaten*, de wapenen dus onder de beide Veldheren hebbende aangenomen, ontboden daar op terſtond de *Friezen*, en vielen aan, onder het geleide van BRINIO, op twee winterlegeringen, aan den oever van de *Noordzee* in bezetting liggende. Deze onverwagt overmeesterd hebbende, overvielen zij de ſterkte *Roomburg*, plunderden die, en daar na de zoetelaars en kooplieden; makende groten buit. De *Romeinen*, onmagtig zijnde zig op het eijland te beſchermen, ſlaken de ſterkten in brand, en begaven zig naar 't bovenëinde van 't zelve, onder het geleide van AQUILIUS, wiens bijhebbende magt meer den naam dan de gelijkheid van een leger had. Het verder verhaal van TACITUS zegt: „ de *Frie-*
„ *zen* dan terſtond ontboden hebbende, dat een Overrijnsch
„ volk is, breekt hij uit den *Oceaan*, tot in de winterlegers
„ van twee regimenten, die de naaste waren om overvallen
„ te kunnen worden: de Soldaten dien overval niet hebbende
„ kunnen voorzien, en of zij die al voorzien hadden, het
„ ontbrak hun aan kragt, om dezelven te keren. De legers
„ dan werden geplunderd en veroverd; daar na randen zij de
„ zoetelaars aan, als ook de *Romeinſe* kooplieden, die als in
„ vrede levende, zonder zorgen rondzworven. Met een
„ vlamden zij op het uitroeijen der burgten, die door de O-
„ verſten der benden verbrand werden, wijl zij niet te ver-
„ dedigen waren: want VITELLIUS, hebbende de zenuw der
„ regimenten weggevoerd, hadt uit de naaste dorpen der *Ner-*
„ *vièn* en *Germanen* alleen een luijen hoop mannen met wape-
„ nen. CIVILIS, die alles met list zogt te bewerken, beriep-
„ te kwanſuis de Overſten, dat zij hunne ſterktens ligt voor
„ een ſtropende hoop, die hij wel dra zoude beteugelen,
„ verlaten hadden. Dan eindelijk met list niet meer ziende

„ te

„ te verrigten, ligtte het masker af, en verklaarde zig voor „ vijand der *Romeinen*, voerende de *Friezen*, *Batavieren* en *Ca-* „ *ninefaten* tegen de *Romeinen* aan, waar uit een bloedig ge- „ vegt ontſtond."

De ſtrijd zullende aangaan, ſchaart CIVILIS de *Batavieren* en *Friezen* tot benden, ſtrekt de ſpits van de tegenzijde uit, tot niet verre van den *Rhijnſtroom*, en wend de ſchepen, die aldaar, na het verbranden der Blokhuizen, geland waren, tegen den vijand. Men hadt nog niet lang geſtreden, of het regiment der *Tongeren* bragt zijne veldtekenen tot CIVILIS over. De *Romeinen*, hier door verbaasd, werden, door bondgenoten en vijanden, geſlagen; bewijzende zij, die op de ſchepen waren, dezelvde ontrouw aan de *Romeinen*. Een deel der Roeijers, uit *Batavieren* beſtaande, verhinderde, als uit onkunde, den dienst van het bootsvolk. Dit morren eindelijk moede zijnde, kantten zij zig tegen de bevelhebbers, en worpen de agterſtevens tegen den *Batavifen* oever aan; vermoordende toen de Stuurlieden en Honderdmannen, ja allen, die hun tegenſtand boden, tot dat de gantſe vloot, beſtaande in vierëntwintig ſchepen, aan CIVILIS geleverd werdt. Verder verhaalt TACITUS, dat CERIALIS, naar *Nuits* en *Bon* vertrokken zijnde, om de legers, aldaar tot overwintering gelegd, te bezigtigen, de Keurbenden met verſpreide troepen en zorgloze wagt bezet vondt; dat de *Germanen*, door CIVILIS mede gaande gemaakt, zulks ontwaar wordende, hun deerlijk kwelden; dat zij, in enen zeer duisteren nagt, den ſtroom afkwamen, en zonder verhindering binnen geraakten. De eerſte moord, dien zij pleegden, had de list te baat: want, na dat zij de touwen der tenten afgeſneden hadden, ontzielden zij allen, die 'er onder bedekt lagen. Een andere troep trok aan tot het vernielen der ſchepen; en gelijk zij, in den eerſten aanval, zig ſtil gehouden hadden, zo maakten zij, om alles in ſchrik te ſtellen, hun gewoon krijgsgeſchreij. De *Romeinen*, dus met wonden overladen, gewekt zijnde, namen in angst hunne wapenen, en doorliepen de wegen met de kleederen op den arm. De Hoofdman, die, half ſlapende, mede dus onzagt gewekt

was,

was, werdt alleenlijk door misverſtand half naakt behouden; want het ſchip, dat, door de vlag kennelijk, het verblijf van CERIALIS moest zijn, rukten zij weg, gisſende hem daar op te zullen vinden; doch hij hadt, ten zijnen gelukke, den nagt elders in ontucht doorgebragt, met CLAUDIA SATRATA, de vrouw van enen der *Ubiërs*. Na dat de dag was doorgebroken, voeren de overwinnaars te rug, met de hernomene ſchepen, en ſleepten 't ſchip van CERIALIS langs den *Lipſtroom*, tot een geſchenk voor VELLEDA.

Na deze overwinning, waar door CIVILIS zig mede van ſchepen voorzien zag, bekroop hem de lust, om ook enen ſtrijd te water te wagen. „ Hij valt aan," zegt TACITUS, „ al wat 'er was van tweeriemige galeijen, en ook die met „ een enkele rij worden voortgedreven; daar werd geweldige „ kragt met ſchuiten bijgevoegd: dertig of veertig waren 'er „ gewapend, als de *Diburnijſe* gewoon zijn, en tevens beholpen zig de genome ſchuiten, met weerſchijnverwige wapenrokskens, niet oncierlijk voor zeilen. Ruimte als van een „ zee, nam hij hier toe, daar de *Rhijn* den ſtroom der *Maze* „ aangiet. De oirzaak van het toerusten der vloot, was, „ om, door dien ſchrik, den toevoer te water, uit *Gallië* te „ onderſcheppen. CERIALIS, meer uit verwondering dan uit „ vreze, rustte daar tegen een vloot uit, ongelijk in getal, „ maar overtreffende in ervarenheid van Roeijers, konst van „ Stuurlieden, en grootte van ſchepen. Deze werdt voor „ ſtroom, andere voor wind gedreven. Alzo voorbij varende, werden zij na proef van werpgeweer geſcheiden. CIVILIS, zonder verder te komen, week over den *Rhijn*. CERIALIS, het eijland der *Batavieren* vijandelijk plunderende, „ liet de akkers en hoeven der Hoofdlieden ongeſchonden. „ Als intusſen met de keer van den herfst, en het dikwils „ vallen van ſlagregenen, de overſpoelende ſtroom het lage „ eijland vervulde, en bijna tot een poel maakte, had men „ 'er noch vloot noch toevoer, en het Roomsch leger in de „ vlakte neergeſlagen, werd door de kragt des wareis van een „ verſpreid." Verder zegt TACITUS „ dat CIVILIS afgaf, dat

„ men

„ men de keurbenden toen dempen kon, en de *Germanen*, „ die zig wel getoond hadden, maar van hem misleid en om- „ gezet waren; het was ook niet vreemd van waarheid, ge- „ merkt weinige dagen daar na de overgifte gevolgt is." VESPASIAAN deedt, door PETILLIUS CERIALIS, eerst door geheime boden, CIVILIS weten, dat alles voorbij was, en vergeten en vergeven zou zijn. Daar na deedt hij den *Batavieren* den vrede aanbieden, na dat 'er verfcheidene veldflagen en belegerin- gen waren voorgevallen; hebbende den kans des oorlogs CIVILIS, in den beginne, wonder wel gediend, fchoon hij, in de beftorming en daar op volgende belegering van de *Romeinfe* legerplaats *Vetera*, manlijken tegenftand gevonden had. Veele van zijne Bondgenoten, de overmagt der *Romeinen* ziende, vie- len hem af; en zij, die hem nog getrouw gebleven waren, leenden het oor na den vrede. De *Batavieren* zelve begonnen te morren, wijtende CIVILIS al het nadeel van den oorlog, ja dreigden hem zelvs omtebrengen. Hij, hier van, door zij- ne vrienden, onderrigt, ftemde zelv tot de onderhandeling; waar op de dag en plaats, tusfen de twee Veldoverften, be- raamd werden. De plaats word gekozen op ene afgebroken brug, over de *Nabalia* (*Yfel*). CIVILIS, op het ene einde ftaande, begon, met grote deftigheid, zijne rede tot CERIALIS aldus: „ Zo ik" zeide hij „ bij uwen Stadhouder VITELLIUS „ verdadigt werdt, men waar noch mijne bedrijven, noch „ woorden geloof fchuldig; tusfen ons was alles vijandfchap, „ van hem aangevangen, van mij voortgezet. Tegen VESPA- „ SIAAN is mijne achting oud, en toen hij nog onderdaan was, „ werden wij vrienden en bondgenoten genaamd. Zo als aan „ ANTONIUS PRIMUS bekend is, door wiens brieven ik tot den „ oorlog ontboden ben, op dat de *Germanife* keurbenden en „ *Gallife* jeugd, de *Alpen* niet overtogen. De wapenen waar „ toe ANTONIUS, in zijn afwezen, HORDEONIUS FLACCUS te- „ genwoordig vermaande, hebbe ik in *Germanien* doen wan- „ kelen, die MUCIANUS in *Sijrië*, APONIUS en *Mæfie*, FLA- „ VIANUS in *Pannonien*." Het overige daar van is, door het verlies van een groot deel der fchriften van TACITUS, ons on-

onbekend. Doch uit zijn boekje van *de Zeden der Germanen*, en uit het verhaal van FLAVIUS JOSEPHUS, kan men genoegzaam opmaken, dat de *Batavieren* en hunne bondgenoten, de aangebodene voorwaarden aangenomen hebben, en dat de vrede getroffen is. —— TACITUS *vertaald door* HOOFT, *druk van* 1704. bl. 435--446. enz. K. K. ARKSTEE, *Nijmegen*, bl. 39--45. 127. WAG., *Vad. Hiſt.* I. D. bl. 91. 102. 117--181.

CLAASSEN (ANTHONY), Gereformeerd Predikant, predikte voor de eerſtemaal te *Leeuwarden*, op den 6 ſeptember 1566, in de *Oldehoofſter* kerk, na dat die alvorens van de beelden, altaren en andere ſieraden der Roomsgezinden was ontledigd, wordende dezen Leraar onder geleide van velen uit den Raad, als onder anderen, den Burgemeester TJERK WALLES, een ijverig Gereformeerden, benevens een goed deel gewapende Burgers, naar den predikſtoel verzeld; dit viel des voordemiddags voor, en des nademiddags geſchiedde het zelvde met den Predikant MARTINUS ELIACUS, die als toen den leerſtoel beklom, en op den vijftienden dag hier na wierdt het Avondmaal door genoemde Leraren aan de Gemeente bediend. Het konde niet misſen, of deze daad moest den Grave VAN AREMBERG, toen ter tijd Stadhouder van *Friesland*, grotelijks ergeren; hij begaf zig ook terſtond op de mare hier van naar *Leeuwarden*, liet de Burgemeesters bij zig komen, en eischte van hun, dat men de kerken wederom repareren zoude, den gewoonlijken dienst weder inſtellen, en de vreemde Predikanten doen vertrekken; doch zij verontſchuldigden zig daar van, met aan te voeren, dat zij daar geen kans toe zagen, uit oirzaak van het groot aantal van die der nieuwe Religie. —— P. BOR, *Nederl. Hiſt. druk van* 1679. I. D. bl. 91.

CLAASSEN (KORNELIS), in de plaatze van JAN DE MOOR, Vice-Admiraal van *Vliſſingen* geworden, hielp onder den Admiraal BOIZOT, ten jare 1574, dien berugten zeeſlag tegens de *Antwerpſche* vloot winnen, wier Admiraal ADOLF VAN HAAMSTEDE, met zijne beste roerende goederen en zil-

verwerk hen toen, nevens meer andere ſchepen, ten buit viel. In het zelvde jaar heeft hij ook, als Vice-Admiraal, kloekmoedig zijnen post bekleed, op de *Zeeuwſche* vloot, die, zo wonderbaar als gelukkig, het door de *Spanjaarden* belegerde *Leijden* kwam ontzetten. —— E. v. METEREN, *Nederl. Oorl.* fol. 90. 101. 103. *Leven en Daden der Doorl. Zeehelden*, bl. 242. P. DE LA RUE, *Heldh. Zeel.* bl. 143.

CLAASSEN (KORNELIS), een *Noordhollander*, te *Purmerende* geboren, heeft in 't licht gegeven zijne gedane Reize naar Oostindien. Amſt. 1651. in 4to. —— J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 195.

CLAERBOUT (JOOST), Toneel-Digter, is geboren te *Vliſſingen*; en was zeer waarſchijnlijk Lid van de Rederijkkamer, in die ſtad opgerigt. Hij bloeide na het midden van de laatſte eeuw, en heeft in druk uitgegeven de volgende Toneelſtukken: 1. Ralf / Klugtſpel. Vliſſ. 1662. 4to. 2. Blij-eindig Vertoogh of Vreedebreught / tuſſen Engelant en de Nederlanden. Vliſſ. 1654. 4to. 3. Treef-blij-eindig Vertoogh op 't beleegh en overgaan van Middelburgh enz. Middelb. 1661. 4to. 4. Oreſte of verdulde Onnoſelheijt en de ramp-zalige Sabina / Treurſpel. Vliſſ. 4to. 5. Liedt op den ſin: *die Gods heeft tot ſijn hulp, niemant hem hinder doet.* 6. Liefe-rijn op den Regel: *'t is 't werck van Godes Geest, te roepen Abba Vader.* —— PAQUOT, *Mem. litter.* Tom. VI. p. 58, 59. *Naamrol der Nederl. Toneelſpeldichters*, bl. 49. P. DE LA RUE, *Gelett. Zeel.* bl. 116.

CLAEYS (KAREL), geboren te *St. Winoxbergen*, is Dominikaner Monnik geweest, en tweemalen Prior van het klooster te *Leuven*, viermalen in dat deer hij het geestelijk kleed heeft aangetrokken, en hij ſtierf in dit laatſte, den 27 augustus 1668, in den ouderdom van 55 jaren, na een zeer ſlijtelijk leven te hebben geleid. Men heeft van hem in druk: *Thefes affectivæ, ſeu Meditationes Scholaſticæ ſuper XV. præcipuæ humanæ Redemptionis myteria &c. Lovan.* 1665. 12mo.

—— SCHARD, *Bibl.* Tom. II. p. 623. PAQUOT, *Mem. litter.* Tom. VII. p. 45.

CLANT VAN STEDUM (ADRIAAN), Heer van *Nitterſum*, wegens *Stad en Lande* gecommitteerd ter Vergadering van hun Hoog Mogenden, is geweest een der Afgezanten van dit Gemenebest op de Vredehandel te *Munſter*, ten jare 1647 geſloten; wordende gehouden voor een' man van kleine bekwaamheid, en geſchikt om zig te voegen met de meesten. —— WAG., *Vad. Hiſt.* XI. D. bl. 405, 406.

CLANT (EGBERT), misſchien een zoon van ADRIAAN, vondt zig als Lid van de Regering der *Groninger-Ommelanden*, mede gewikkeld in de onëenigheden, die ten jare 1668 in de meeste Provintien plaats vonden. In het *Groninger* Gewest was de *Monſtering*, of het onderzoek van de bevoegdheid der Volmagten van 't platte land tot de Landſchaps-vergadering het voornaamst onderwerp van twist. Enigen hadden zig reeds ten jare 1666 vervoegd aan de Vergadering der algemene Staten in *'s Hage*, en men hadt toen reeds een ontwerp gemaakt, tot bijlegging der onëenigheid; doch 't gaf in 't Gewest komende geen genoegen. Men nam het zelvs aan onzen EGBERT CLANT en JOHAN MEPSCHE, die, naderhand, Gemagtigden uit de algemene Staten verzogten, zeer euvel, dat zij zig ten dezen einde, naar *'s Hage* hadden begeven. Doch de algemene Staten hadden des onaangezien, in den vroegtijd des jaars 1667, Gemagtigden naar *Groningen* gezonden, die enige orde ſtelden op het ſtuk der *Monſtering*, en op het bewind der *Schepperijen* en *Zijlvesterijen*, dat is Dijken en Sluizen; doch egter zo voldoende niet, of men moest in 't volgend jaar, nog tot nadere verbetering en vermeerdering van het voorgaande reglement komen. De voorſlagen ten dezen einde gedaan, mishaagden nogthans der ſtad, die 'er zig tegen verklaarde, in een vertoog, in oktober, ter algemene Staatsvergadering, ingeleverd, bewerende zij onder anderen, „ dat enige *Ommelander* Heren, onder den ſchijn „ van het reglement op de *Monſtering* verbeterd te krijgen,

„ alleenlijk zogten enige ſchadelijke nieuwigheden in te voe-
„ ren, en de belangen van de ſtad en van 't landſchap te
„ brengen tot kennisſe van de algemene Staten, waar toe zij
„ niet gezind waren." Dit vertoog wierdt van nog twee anderen gevolgd, zo aan de algemene Staten als aan derzelver Gemagtigden tot de zaken van de *Ommelanden*. Doch de *Ommelander* Heren, waar onder inzonderheid ook EGBERT CLANT behoorde, beklaagden zig, op hunne beurt: „ dat de ſtad
„ zig bemoeide, met het gene de Regering der *Ommelanden*
„ op zig zelve betrof." Maar de ſterkſte partij, of Prinsgezinden, zig niet willende voegen naar de algemene Staten, bleven 't bewind in handen houden. De ſtad *Groningen* en de *Ommelanden* raakten eerlang, wederom in geſchil, welk, door verkoren Regters, ten jare 1670, afgedaan werdt. —— I. v. AITZEMA, *Zaken van St. en Oorl.* V. D. bl. 813, 814. VI. D. bl. 85, 86. 97--102. 585, 586. 598--603. 625--629. 635, 636. WAG., *Vad. Hiſt.* XI. D. bl. 342--344.

CLARISSE (THEODORUS ADRIANUS), Predikant te *Amſteldam*, is geboren te *Oostzouburg* in *Zeeland*, op het eiland *Walcheren*. Hij heeft in *Zeelands* hoofdſtad *Middelburg*, de gronden der beſchaafde wetenſchappen gelukkig gelegd en volbragt, en zijne hogere letteroeffeningen aan het Hogeſchool te *Utrecht*, bijzonder onder den Hoogleraar GISB. BONNET, onder wiens voorzitting, hij, den 4 meij 1763, ene verhandeling verdedigde, *de præcipuis Diſcipulorum circa perſonam & munus Mediatoris erroribus, fidem ſalutarem non tollentibus, & divina, in hiſce conſpicua, gubernatrice providentia*; en nog ene twede onder den zelvden Hoogleraar, toen hij reeds Proponent was geworden, op den 14 meij 1764; voerende ten opſchrifte: *de mirabili Eccleſiæ & Reipublicæ Judaicæ, præſertim Servatoris & Apostolorum tempore, conſervatione, & finibus Dei hoc pacto oltentis.* Door deze vroegrijpe proeven, gaf hij reeds blijken van die nette denkenswijze, juiste kunde, en bondige geleerdheid, welken naderhand, zo ſchitterend, in hem hebben uitgeb'onken. Dus rondom toegerust voor het hei-

heilig dienstwerk, heeft hij gedurende zijnen korten leeftijd, met groten lof en ongemeen genoegen voor zig zelven, het opzieners-ambt, aan vier onderscheidene plaatzen bekleed, in drie gewesten van ons vaderland, als eerst te *Amerongen*, vervolgens te *Wageningen*, toen te *Schiedam*, op welke standplaats, hem de bloeijende Gemeente van *Groningen*, met veel aandrang zogt over te halen, om als Leraar tot haar over te komen, doch hij bedankte vriendelijk daar voor. *Amsteldam* was de vierde en ook de laatste plaats, wier Gemeente hij heeft bestierd; aan de genoemde standplaatzen, was zijn dienst aangenaam en met veel zegen vergezeld; want hij maakte zijn hoofdwerk, om in diervoege te spreken, dat de menschen, aan zijnen dienst toevertrouwd, wierden opgeleid tot ene redelijke en opgeklaarde kennisse; dat ze de doolhoven van verwarring zorgvuldig leerden vermijden; en dat zondaars van de liefde voor de wereld en de ongeregtigheid tot GOD, en van het kleven aan eigene geregtigheid en kragt tot de omhelzing der Godd'elijke zoenverdiensten en genade van den dierbaren Heiland, door de eenvouwige en gemoedsoverredende majesteit en invloed der Euangelie-waarheden, wierden overgehaald.

Tweemaal verscheen CLARISSE voor het egtaltaar; huwende voor de eerstemaal met E. E. VAN DER DUYF, dogter van den Heer D. VAN DER DUYF, Oud-Burgemeester te *Vlissingen*. De tweede thans nog in leven zijnde, is ANNA EDUARDINA PIEGEAUD, dogter van den Heer THOMAS PIEGEAUD, Burgemeester te *Schiedam*. Hij zag zijn huis met een viertal spruiten gezegend, waar van twee uit het eerste bedde, en twee uit het ander, thans met de overgeblevene diep bedrukte moeder, het gemis van den besten egtgenoot en getrouwsten vader hartlijk bewenen.

CLARISSE, voor lang begerig om de stad *Groningen* te bezoeken, niet vermoedende dat hij aan deze plaatze doodsbanden en zijn graf zou vinden, nam de gunstige gelegenheid waar, om, in betrekking van afgezonden der hoge Kerkvergadering van *Noordholland*, in die van gemeende Gewest te

jare 1782 te verſchijnen. Na het doorſtaan ener vermoeijende reize, eerst ter zee, niet zonder nijpend gevaar ondernomen, doch wegens hevige ſtormbuijen en tegenwind te lande voortgezet, kwam hij in tamelijken welſtand aan binnen *Gruno's* muren. Hartlijk wierdt hij hier verwelkomd, en met genoegen woonde hij de Kerkvergadering bij. Hij verkwikte zig uitermate aan dien oort, waar op hij ene zonderlinge betrekking voelde; de ontmoeting van dierbre vrienden, naar welke zijn hart lang gehaakt en gehunkerd hadt, was hem zeer aangenaam, en zulks bewoog hem ook, om den dag van den 5 meij te bepalen, tot het openlijk ſtigten van *Groningens* Gemeente van den leerſtoel; dan hoe onzeker zijn de menſchelijke voornemens! welken God door duizend onvoorziene toevallen, weet af te breken en te verijdelen; want nauwlijks hadt onze Heilgezant de zaamgevloeide menigte zijnen toeleg geopend, om hun den vrede Gods met zondaars te verkondigen; nauwlijks hadt hij zig aangegord, om met de Gemeente, zijn hart in den gebede uit te ſtorten, of de kragten begonnen hem te begeven, en hij verliet met nodige hulpe, den predikſtoel, om nooit weer Gods mond te zijn tot het volk. Men begrijpt gemakkelijk, welk een ſchrik en verbaasdheid die onverwagte en treurige gebeurtenisſe veroirzaakte. Kort na dat men den zwakken Leraar van den kanzel hadt geholpen en uit de kerke geleid, om hem eerst aan 't bijgelegen huis zijnes vriends des Heren W. VAN SWINDEREN, te brengen, overviel hem ene bloedbraking, waar van de toevallen des avonds vermeerderden, en vooraf werden gegaan van de hevigſte doodsbenauwdheden. Dat bedenkelijk ongemak hervattede zig van tijd tot tijd, tot 's maandags middags, wanneer de kwaal naar de geneesmiddelen ſcheen te luisteren, en de kranke bij onderſcheidene pozen in zulk ene zagte, en hem zeer verfriſſende, ſluimering viel, dat hij, om zes uur des avonds, betuigde, zig vrij beter te gevoelen, en enigen moed gevat hadt, dat het op 't hoogſte gekomen ware. Dan zulks was niet meer dan ene bedrieglijke, en ras verdwijnende, aanlikkering, van hope; want nog dien zelv-

zelvden avond om tien uur, wierdt hij op het onvoorzienst aangetast van ene heftige benauwdheid, gevolgd van twee zware bloedbrakingen en gepaard met ene koortze, welke bleek, 's mans doodkoortze te zijn, tot dat hij, in weerwil van de uitgeſtrekte kunde en de wel aangelegde pogingen van twee voortreffelijke Artzen, dingsdags morgens te vijf uren zijne dagen eindigde, en in de eeuwige ruste der gezaligden is overgegaan.

Nu iets over des waardigen Mans perſoneel beſtaan en karakter. CLARISSE was met milde natuurgaven van ſchranderheid en bondig oirdeel begaafd, en bezat teffens een voorraad van kennis en geleerdheid, welken hij zig door neerſte vlijt en oeffening hadt verkregen; ook was hij bij uitſtek leergierig, waar door hij zijne kundigheden, zo veel de bekommering van 't menigvuldig dienstwerk, en de aftrek in ene grote ſtad en gemeente, toelieten, ſteeds vermeerderde. Hij bezat ene blanke opregtheid; innemende en hartveroverende vriendelijkheid; uitgebreide goedhartigheid en liefde; diepen afkeer van twiſt en tweedragt, waar in zijn naam nooit werdt gehoord en gefpeld; omzigtige voorbeeldigheid in den wandel, en het geen aan deze bekoorlijke hoedanigheden een bijzonder ſieraad toevoegde, was zijne ongemaakte nedrigheid, door welke hij, wars van zelvsverheffing en hooggevoeligheid over het geen hij, onder zo vele toejuiching van anderen, leerde en deed, die ons bij GOD en menſchen zo ſtinkend maakt, en ook meest in zulken valt, welke onbekend zijn aan zig zelven, en het geen 'er in 't rijk der waarheden te weten is, zig met ene innige begeerte toonde bezield te zijn tot ware ootmoedigheid.

Als Euangeliedienaar beſchouwd, zal CLARISSE's naam in zegening blijven, zo lang men in *Neerland* luide biedt aan waarheid en godsvrugt. Uit dit oogpunt beſchouwd, kunnen wij zijne denkwijze, leertrant en predikſtijl, volledig leren kennen, uit een keurlijken bundel leerredenen van hem, den tijtel voerende: **De weg ter zaligheid in** JESUS CHRISTUS, **zo als dezelve / door het Euangelium / aan zondaren bekend gemaakt / naar Gods bijzondere welbehagen, door zijne bijzon-**

dere genade / aan ſommigen inwendig geleerd / met een waarachtig geloof omhelsd / door het getuigenis des Heiligen Geestes bekrachtigd / en van waare Godvruchtigen heiliglijk bewandeld wordt / voorgeſteld in eenige Leerredenen / door THEODORUS ADRIANUS CLARISSE, in gr. 8vo. Te *Amſteldam* bij WESSING WILLEMS in 1779 enz. gedrukt: als mede uit zijne Verklaring van PAULUS Brief aan de Colosſers / in V Delen, na des Autheurs dood, uitgegeven, door zijnen vriend, den Heer PETRUS ABRESCH, Hoogleraar in de godgeleerdheid en Akademie-Prediker aan de Univerſiteit van *Stad en Lande*. In dezen bundel immers, en in de gemelde Verklaring, vindt men den weg der zaligheid in JESUS CHRISTUS met ene meesterlijke hand voorgeſteld. De bundel bevat in waarheid Leerredenen, waar van wij de lezing met volle ruimte durven aanprijzen, als geſchikt om aan te tonen, hoe CLARISSE predikte, en menſchen zogt te bereiden voor de eeuwigheid; zijnde onzeker wat in 't doorwrogte werk eerst en meest te prijzen valle, of de klaarheid, de bondigheid en overredenskragt; of de zonderlinge gave en bedrevenheid, welke daar in doorſtraalt, om heilzame leerlesſen, bij wettig gevolg, uit de goddelijke waarheden af te leiden; ten einde 't onzalig ongeloof in deszelvs diepſte ſchuilhoeken op te ſporen en het van deszelvs glimp en bedekzelen ontbloot, in zijne affchuwelijkheid, ten tone te ſtellen; om de gemoedelijke bedenkingen van bekommerden over hun eeuwig heil verſtandig uit den weg te ruimen, en om teffens te ſpreken naar het hart van Gods begenadigd volk. Althans in deze Leerredenen ontmoeten wij hem, gezond in het geloof; doortrokken van ene onſchendbare verkleefdheid aan de gewigtige leerſtukken der verzoening, en aan Gods vrije, onafhangelijke en heerſchappijvoerende genade; en geenzins onverſchillig omtrent de *karakterizerende leerſtellingen der Hervormde Kerk*; hoewel hij in dezen de waarheid wist te betragten in de liefde, en zorge droeg om de liefderijke verdraagzaamheid van zijnen Goddelijken Meester, den zagtmoedigen JESUS, niet te verzaken. Alleenlijk ontſtak zijn ijvergeest, wen hij met zulken

EGEN-

meende te doen te hebben, welken de gewijde Bladeren en de Mannen daar in om hun deugd- en godsvrugt geroemd, zijnes erachtens, min eerbiedig behandelden. Even kenbaar is het, dat men aan hem enen Prediker hadt, welken Gods vrijmagtige bedeeling, in het verkondigen van Christus onnaſpeurlijken rijkdom, heeft gelieven te begunſtigen, met ene ruime mate van kennisſe, van wijsheid, en doorzigt in de Goddelijke genadewegen met zondaars. In zijn voorſtel was hij gewoon, zig van een vatbren en gepasten predikſtijl te bedienen; want hij vondt meer ſmaak in het gebruiken van woorden der wijsheid, welken, gelijk prikkelen en nagelen, een diep gevoel van waarheid en pligt in het gemoed nalaten, dan van bloemen, welken, op den weligen grond ener levendige verbeeldingskragt gegroeid, zo haast verwelken, en niet zelden tot een bekleedzel dienen van zeer magere en armhartige gedagten.

Zie daar de beeldtenisſe van Clarisse, kortelijk en met flauwe trekken gedoodverfd. Zijn nu zijne ziels-, hart- en geesthoedanigheden zodanig geweest als wij die hebben opgegeven, wien zal dan bevreemden de algemene en ongemene hoogachting en liefde, welken hij in zijn leven in zulk een ruime mate heeft genoten en weggedragen; hoewel hij niet gedekt was voor den nijd, den onaffcheidelijken metgezel van verhevene talenten en braafheid. In zijne laatſte ſtandplaats het kooprijk *Amſteldam*, was hij niet ongezien bij ene Regering, welke, om heure waakzaamheid voor *Neerlands* vrijheden en welvaart, in de dankbre zegeningen en beſtendigen lof zal delen van hare tegenwoordige landgenoten, en van geſlagten, die nog zullen geboren worden. Hij werdt bemind en hoog geſchat van de aanzienlijke en eerwaardige broederſchaar der Leraars en Opzieneren in de *Amſteldamſe* gemeente. Hij was geacht en werdt aangekleefd bij een groot aantal van deftige Burgeren, van geoeffende Ledematen, en van godvrugtige Toehoorders, welke de tempelen aan alle hoeken vulden, waar hij Gods heil-orakelen ontvouwde, en die met luisterende oren en leergierige harten, afhingen van zijne

lippen; ja diep, zeer diep lag hij begraven in het hart, en van hen, welken JESUS liefdepijlen, onder 's Mans bevalligen en kragtigen euangeliedienst hadden getroffen en doorwond; en van tedere godzaligen en gelovigen, aan welken deze APOLLOS verwaardigd wierdt veel goeds te doen.

Behalven de vermelde twee Akademiſe latijnſe Verhandelingen en den Bundel van Leerredenen, en de Verklaring van den Brief van PAULUS aan de *Colosſers*, in V Delen; is 'er nog van dezen Kerkleraar uitgegeven, ene Lijkreden over zijnen ambtgenoot R. PERIZONIUS.

Het Afbeeldzel dezes waardigen Kerkleraars door N. VAN DER MEER in het koper geſneden, geplaatst aan het hoofd van het V. Deel zijner *Leerredenen* over den Brief aan de *Colosſers*, ſchoon wel gelijkend, is egter vrij ſtijf, en de hand daar in voorkomende, gelijkt beter naar de poot van een wroetenden Mol, dan naar het menſchelijk lid, dat men voorneêmens was af te beelden. —— *Lijkrede door* PAULUS CHEVALLIER *ter gedagtenisſe van den Eerw. Heere* T. A. CLARISSE. *Gron.* 1782. *in* 8*vo.* en *Medeged. Berigten.*

CLARIUS (JAN), wierdt ten jare 1547 te *Tongeren* geboren, en kwam zeer jong te *Leuven*, alwaar hij zijne vroegſte letteroeffeningen verrigtte, en vervolgens in het kollegie van 't *Varken* in de philoſophie ſtudeerde. Enigen tijd hier na, onderweês hij in dit zelvde kollegie de fraije letteren, en verkreeg een Kanunniksplaats van *St. Denijs* te *Luik*, vervolgens in 1585 een tweede, van *St. Pieter* te *Rijsſel*. In 1571 vertrouwde men hem het beſtier van het huis te *Standonck*, van waar hij in oktober 1578 naar het kollegie van *St. Anna* overging; 't welk hij beſtierde tot in 1591, dat men hem Preſident van het Groot Kollegie maakte. Ook hadt hem de Kardinaal ANDREAS VAN OOSTENRYK ten jare 1598 begunſtigd met het Provoostambt van *Hilvarenbeek* in *Kempeland* gelegen. In 1584 wierdt hij tot Doktor in de theologie bevorderd, en negen jaren later tot Profeſſor aangeſteld; en hij ſtierf in het *Luikſe* kweekſchool te *Leuven* den 22 augustus 1611, in den ouderdom van 63 jaren.

Hij

JAN CLARIUS was een beoeffenaar der fraïje letteren, bedreven in de godgeleerdheid, en uitmuntende in de konst om de jeugd te beſtieren; doch met dat al was hij onverdraagzaam, vervolgziek, een hater van de Gereformeerden, en der genen die om de *Spaanſe* dwingelandije te ontwijken, zig aan het gezag diens Koning hadden onttrokken; zulks blijkt onder anderen door de twee volgende digtſtukjes die van hem het licht zien: 1. *Ode in* GUILIELMUM A NASSAU, *Regis Catholici vaſallum perduellem, & Eccleſiæ Chriſti hoſtem. Mont-Hannon.* 1581. 12*mo.* 2. *Satyra in* GUILIELMUM A NASSAU. *Auctore* J. C. PROVERB. XXI. *vs.* 5. *Conſilia Impiorum fraudulenta. Lovan.* 1584. 12*mo.* —— F. SWEERT., *Athen. Belg.* p. 412. VAL. ANDR., *Bibl. Belg.* p. 483. *&* *Faſt.* p. 54. 128. 271. 288. 311. 320. J. F. FOPPENS, *Biblioth. Belg.* p. 616, 617. PAQUOT, *Mem. litter.* Tom. IX. p. 155-159.

CLASENIUS (PIETER), den 27 maart 1588 te *Leuven* geboren, ſtudeerde in zijn vaderſtad, wierdt den 23 november 1621 tot Doktor in de regten bevorderd, en ſtierf te *Namen* den 25 julij 1635. Hij heeft door den druk gemeen gemaakt: *Tract. de Servitutibus, Concluſionibus aliquot diſtinctum. Lovan.* 1622. *in* 4*to.* —— J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 963.

CLAUBERG (JOHANNES), is ten jare 1622 te *Solingen*, een ſteedje in het hertogdom *Berg* gelegen, geboren. Hij verkreeg in zijne jeugdige jaren reeds, ene kundigheid in de griekſe en latijnſe talen die niet gemeen is; vervolgens bezogt hij *Bremen*, *Groningen* en *Saumur*, op welke verſcheidene plaatzen hij geene geringe kundigheden opdeedt, en met veele Geleerden in kennis geraakte. De zugt tot wetenſchappen bewoog hem, om *Frankrijk* en *Engeland* te doorreizen; welken togt afgelopen zijnde, hij zig naar *Leijden* begaf, en aldaar de lesſen over de *Carteſiaanſe philoſophie* van den Hoogleraar JOH. RAY vlijtig bijwoonde, en veel genoegen in dit leerſtelzel vondt. Hij was niet lang aan deze *Bataafſe* Hogeſchool geweest, of hij wierdt tot Profesſor in de wijsbegeerte te *Herborn* beroepen, en in 1651 te *Duisburg*, alwaar hij het eerst

de

de ſtellingen van CARTESIUS, in *Duitsland* leraarde; gedurende zijn verblijf aldaar, bedankte hij voor het Profesſoraat te *Nijmegen*, en op andere plaatzen daar men hem gretig begeerde. Hij huwde met zijne nigte KATRYNA, ene kleindogter van den kundigen GERARD MERKATOR, die inzonderheid in de geographie zeer bedreven was, en ſtierf te *Duisburg* in het jaar 1665. Hij heeft onder anderen uitgegeven: *Ars Etymologica Theutonum e Philoſophiæ fontibus derivata*, *Duisb.* 1663. *in* 8*vo.* Dit werkje is niet herdukt met alle zijne andere werken bijéén verzameld, en te zamen gedrukt onder den tijtel van, JOH. CLAUBERGII, *Opera omnia Philoſophica. II. Vol. Amſt.* 1691. *in* 4*to.* —— KONIGII, *Bibl. Vet. & Nov.* Voc. J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 617. *Catal. Biblioth.* BUNAV. Tom. I. p. 1164. C. SAXI, *Onom. liter.* Pars IV. p. 542. DAV. CLEMENT, *Bibl. curieuſe*, Tom. VII. p. 170. *Nouv. Dict. in* 8*vo.* Tom. II. p. 244.

CLAUDE (JAN), Gereformeerd Predikant te *Parijs*, in het jaar 1619 te *Sauvetat* in het *Agenoiſe* geboren, is een van de grootſte Mannen zijner orden geweest. Zijne eerſte letteroeffeningen verrigte hij onder het opzigt van zijnen vader, ook JAN genaamd, die Predikant te *Sauvetat* was, en, na vervolgens in de wijsbegeerte en de godgeleerdheid te *Montauban* geſtudeerd te hebben, wierdt hij ten jare 1645 tot Predikant aangenomen en aan hem de kerk van *Treine* toegewezen; deze gemeente een jaar bediend hebbende, ging hij tot die van *St. Afrique* in *Rouergue* over, alwaar hij agt jaren het Leraarambt heeft uitgeoeffend, en toen te *Nismes* wierdt beroepen, in welke ſtad een Hogeſchool van den Gereformeerden godsdienst zijnde, hij gelegenheid vondt om zijne gaven te doen gelden, welke beſtonden om op ene bondige wijze godgeleerde onderwerpen te verklaren; hij gaf hier bijzondere leſſen aan de Proponenten, die zo verſtandig en leerrijk ingerigt waren tot de bediening van den predikſtoel en tot opheldering van het ware verſtand der H. Schrift, dat die tot ongemeenen nut verſtrekten. Zig in een Sijnode van *Languedok* tegens een Man aangekant hebbende, die door het Hof was overgehaald

om

om middelen tot vereniging te beproeven, moest hij zulks boeten, met door een dekreet van den Raad verſtoken te worden van zijn Leraarambt voortaan in het *Languedokſe* uit te oeffenen, 't welk hij agt jaren te *Nismes* hadt waargenomen. Hij vertrok naar *Parijs*, ten einde zijne pogingen te werk te ſtellen om dat verbod te doen opheffen; en het was gedurende deze reize, dat hij een klein boekje vervaardigde, 't welk gelegenheid tot de beſaamdſte twist heeft gegeven, die immer in *Frankrijk* tusſen de Gereformeerden en Roomsgezinden heeft plaats gevonden; ik bedoel hier het werkje, getijteld: *Reponce au deux Traitez intitulez la Perpetuité de la Foi de l'Egliſe Catholique touchant l'Euchariſtie.* Na gedurende zes maanden te *Parijs* te hebben doorgebragt, zonder iets gevorderd te zijn, vertrok hij naar *Montauban*, alwaar hij 's daags na zijne aankomst predikte, en het beroep 't welk hem de Kerk aldaar aanbood, aanvaardde. Na verloop van vier jaren, deedt het Hof hem verbieden, om langer zijne bedſening te *Montauban* waar te nemen, 't welk hem in de verpligting bragt om ene tweede reize naar *Parijs* te doen. Hij toefde 'er negen maanden, zonder in ſtaat te zijn enige der hinderpalen uit den weg te ruimen, die men tot zijne terugkomst naar *Montauban* hadt in den weg gelegd. Gedurende dien tusſentijd werdt hij door de kerk van *Bourdeaux* aangezogt, maar die van *Charenton* ene Gereformeerde gemeente bij *Parijs*, liet niet toe dat men haar van een man beroofde die zulke uitſtekende verdienſten en preektalenten bezat; en zij beriep hem in 1666 tot haren Leraar. Zedert dien tijd tot op de verbreking van het *Edikt van Nantes*, heeft hij uitſtekende dienſten aan die kerk niet alleen, maar aan het gantſe Gereformeerde lighaam in *Frankrijk* bewezen, door zijne uitnemende werken, en door de moeite die hij nam om de zaken waar over de Gedeputeerden van de buitenkerken hem kwamen raadplegen, te bevorderen en op een goeden voet te brengen. Nimmer heeft men bekwamer man gevonden om aan het hoofd van een Kerkenraad of Sijnode geplaatst te worden, of wel om op ſtaande voet te redetwisten. *Frankrijk* verlatende, nam hij zijn toevlugt naar

Hol-

Holland, en wierdt 'er zeer gul ontvangen, ook door den Prins VAN ORANJE met een aanzienlijk penſioen begiftigd. Hij predikte van tijd tot tijd in *'s Hage*, en deedt zijn laatſte leerreden op Kersdag van het jaar 1686, die zo uitmuntend aan het doel beantwoordde dat hij zig hadt voorgeſteld, dat de Princeſſe VAN ORANJE die zig onder zijne toehoorders bevondt, 'er van opgetogen was. Nog dezen zelvden dag wierdt hij door de ziekte aangetast, welke hem in 't graf lukte op den 13 januarij 1687. Op zijn ſterfbedde gaf hij veelvuldige blijken van zijn ongeveinsde godsvrugt, en van de opregtheid, waar mede hij den Gereformeerden godsdienst hadt beleden. Hij wierdt door alle die genen hartig betreurd, welke prijs op ware verdienſten en christelijke deugden ſtellende, in gemeenzame verkering met hem hebben geleefd, zijne leerredenen gehoord, of zijne ſtigtelijke en overtuigende werken hebben gelezen.

CLAUDE begaf zig den 8 november 1648 in den egt te *Castres* met de dogter van een Advokaat, ELIZABETH MALECARE genaamd. Uit dit huwelijk wierdt IZAAK CLAUDE verwekt, geboren te *St. Afrique* den 5 maart 1653. Zijn vader beminde hem teder, en was verheugd dat zijn zoons geneigdheid tot den H. dienst overhelde, en dat deze keuze die hij deedt en die ten enemale vrijwillig moet zijn, met de geneigdheden van zijn hart inſtemde; hij hadt de voldoening van in hem een onderwerp aan te treffen, dat bekwaam was om winst te doen met zijne eigene bekwaamheden en voorbeeld. De Jongeling ſtudeerde aan de *Fraiſe* Akademien onder de beste Meesters, die grote zorg voor hem droegen. Vervolgens keerde hij naar zijn vader te rug, die verder zijn geest vormde, en hem dienſtige leſſen over den predikdienst mededeelde; waar na hij in ſeptember 1678 te *Sedan* zijn examen onderging, en zeer waardig wierd gekeurd om tot den Euangeliedienst te worden toegelaten. Hij wierdt beroepen te *Clermont* in *Beauvoiſis*, veertien uren van *Paris* gelegen, en zijn vader hadt het genoegen om op den 9 oktober de oplegging der handen aan hem te verrigten; en, hem ten jare

1685,

1685, toen hij genoodzaakt was *Frankrijk* te verlaten, als Predikant in de Walfe gemeente van *'s Hage* te ontmoeten. IZAAK CLAUDE ftierf in *'s Hage* den 29 julij 1695; en was van vader tot zoon de vierde van zijn geflagt die het predikambt hadt uitgeoefend.

Om een enkelen trek van deze verhevene ziel bij te brengen, dient, dat de Heer JAN CLAUDE inzonderheid fchitterend uitmuntte aan 't hoofd van een Vergadering: dit is gedurende vele jaren gebleken in den Kerkenraad van *Charenton*, dus heeft men hem ook meer dan eens gezien als Voorzitter der Sijnode van *l'Isle de France*. Het zij men in het Sijnode zaken ter tafel bragt, die uit zig zelven verward waren, en nog meerder verduisterd wierden door de wolken die 'er de onkunde, of wel de omwegen van partijen over verfpreidden, bezat de Heer CLAUDE zulk een juisten geest van onderfcheiding, dat hij in een ogenblik dien gantfen mengelklomp ontwarde, niet alleen, maar hij vormde 'er een zo duidelijk en nauwkeurig voorftel uit, eveneens als of de gevoelens hadden moeten gaan over een enkel *ja* of *neen*; karaktertrek die nimmer doet dwalen in de beoirdeling van iemand, die de plaats van Voorzitter in ene vergadering bekleed, doordien de keuze der ftoffen en het helder licht waar in men die plaatst, tot een onbedriegelijken waarborg verftrekken van de fnedigheid, netheid en kragt van een uitmuntend Genie.

De allezins ftigtelijke en doorwrogte werken van JAN CLAUDE, zijn de volgenden: 1. *Reponce aux deux Traitez intitulez: La perpetuité de la Foi de l'Egliſe Catholique touchant l'Euchariſtie. Charent.* 1665. *in* 8vo. *It. Saumur* 1667. *in* 12mo. Dit is een allerfchoonst ftuk, vol geest, en dat alles ten aanzien van dat onderwerp afdoet. 2. *Reponce au Livre du P. Noüet ſur l'Euchariſtie. Amſt.* 1668. *in* 8vo. 3. *Lettres d'un Provincial à un de ſes Amis &c.* 1667. 12mo. 4. *Reponce au Livre de Mr.* ARNAUD, *intitulé: La perpetuité de la Foi de l'Egliſe Catholique touchant l'Euchariſtie, defendue. II. Vol. Charent.* 1671. *in* 8vo. 5. *Defence de la Reformation contre le Livre intitulé: Prejugez legitimes contre les Calviniſtes. Quevelli* 1673. *in* 4to. *It.*

la

la Haye 1682. *II. Vol. in* 8vo. *It. Leeuwarde* 1745. *en II. Vol. in* 8vo. De Protestanten beſchouwen dit werk, zegt de Heer BEAUVAL, als hunnen onverwinnelijken ACHILLES. 6. *Le Parabole des Noces & les fruits de la repentance, ſermons. Charent.* 1666. *in* 8vo. 7. *Sermons ſur ces paroles: Ne contriſtez point le St. Eſprit. Ib.* 1666. *in* 8vo. 8. *Explication de la Section* 53 *du Catechiſme ſur l'Euchariſtie. Ib.* 1682. *in* 12mo. 9. *Examen de Soi-même pour ſe bien préparer à la Communion. Ib.* 1682. *in* 12mo. 10. *Réponce genereuſe & chrétienne de quatre Proteſtans ſur les affaires de la Religion Reformée en France. Cologne in* 12mo. 11. *Reponce au Livre de Mr.* DE MEAUX, *intitulée: Conférence avec Mr.* CLAUDE, *Miniſtre de Charenton. La Heye* 1683. *in* 12mo. 12. *Conſiderations ſur les Lettres circulaires de l'Aſſemblée du Clergé de France de l'année* 1682. *La Haye* 1683. *in* 12mo. 13. *Derniere exhortation de M.* CLAUDE *à Charenton. Rott.* 1688. *in* 8vo. 14. *Sermon ſur le verſet* 14 *du Chap. VIII. de l'Eccléſiaſte, la Haye* 1685. *in* 12mo. 15. *Oeuvres poſthumes. V. Tom. Amſt.* 1688. *in* 12mo. Het *I. Deel* van dit overheerlijke werk, bevat het Antwoord op eene Verhandeling over het Nagtmaal van den Hr. LE CAMUS, Biſſchop van *Grenoble*, benevens eene uitmuntende Verhandeling over de wijze om eene Leerreden te vervaardigen. Het *II.* en *III. Deel* beſtaat uit eene Verhandeling over den God-Mensch JESUS CHRISTUS. In het *IV. Deel* ontmoet men, eene Verhandeling over de zonde tegens den Heiligen Geest, eene over de Regtvaardigmaking, en vijf of zes anderen van minder belang. Het *V. Deel* bevat enkel Brieven over godgeleerde onderwerpen. Een Gedenkpenning ter zijner eere geſlagen, waar op het Afbeeldzel van dezen geleerden Man, ontmoet men in het *Muſeum Mazzuchellianum, Tom. II. Tab.* CXXXIII. *N. V. ad pag.* 143. —— G. STOLLE, *Adnotat. ad* HEUMANNI *Conſpect.* p. 320. *Catal. Bibl.* BUNAV. Tom. I. Vol. II. p. 1164. & Vol. III. p. 21. 27. C. SAXI, *Onomaſt.* Pars V. p. 595. *Vie abregée de* J. CLAUDE *par* A. R. DE LA DEVEZE. *Amſt.* 1687. P. BAYLE, *Dictionaire, edit. de* 1730. Tom. II. p. 189--192. NICERON, *Hommes illuſtres*, Tom. IV. p. 381--392.

CLAU-

CLAUDE (JAN JAKOB), zoon van IZAAK CLAUDE Predikant in *'s Hage*, en kleinzoon van den beroemden JAN CLAUDE hier boven gemeld, wierdt in *'s Hage* geboren den 16 januarij 1684. Van zijne jeugd af aan voedde hij een onverzadelijken lust tot boeken en lezen; ook beijverde zig zijn' vader om die gelukkige geneigdheid aan te moedigen; en vermerkende dat de leerwijze van de Meester dien hij hem hadt gegeven, eerder was ingerigt om hem een walg voor de letteroeffeningen in te boezemen, dan den lust daar toe aan te vuren, zondt hij hem naar een bloeijende ſchool te *Utrecht*. De jonge CLAUDE hadt hier ſlegts twee jaren geweest toen hem het ongeluk overkwam zijn vader te verliezen; deze ſmert wierdt egter merkelijk gelenigd, doordien hij in den Hr. MARTIN zijnen bloedverwant en voogd enen tweeden vader aantrof, die hem met de uiterſte tederheid behandelde. Veertien jaren bereikt hebbende vondt CLAUDE zig in ſtaat om een begin te maken met de akademiſe oeffeningen. Hij koos den Heer PIETER BURMAN Hoogleraar in de fraije letteren om hem tot gids te verſtrekken in het verkrijgen der kundigheid van Boeken en der beste Schrijvers. Deze kennis bekomen hebbende, ging hij tot de beoeffening der fraije letteren en oudheden over, en gaf reeds vroegtijdig blijken van zijne bekwaamheid in die vakken, door het ſchrijven van twee Verhandelingen. Deze ſtudie kluisterde hem zodanig, dat zijn voogd MARTIN de vreze bevong, dat hij 'er zig ten enemalen zou aan overgeven, zonder tot ene die belangrijker en noodzakelijker was, overtegaan, dan een bijzonder voorval deedt hem van beſluit veranderen. Zijn voogd MARTIN, namelijk, gevaarlijk krank liggende, wierdt CLAUDE ontwaar, welke bij zijn bed ſtond; en zeide onder anderen tegens hem: „ Ziet mijn lieve kind, van wat weinig nut de *fraije letteren* „ zijn voor een man in den toeſtand waar in ik mij bevinde." Deze vermaning bepaalde hem om zig aan de godgeleerdheid toe te wijden. De tederheid van zijn geſtel en zijne waggelende gezondheid vertraagden niet weinig den voortgang zijner ſtudien; met dit al was hij in ſtaat om na verloop van

drie jaren tot den openbaren predikdienst toegelaten te worden; zijnde in september 1706 door het Walfe Sijnode te *Deventer* vergaderd, tot Proponent aangenomen. Zijne uitmuntende gaven, die inzonderheid op den predikftoel uitblonken, maakten, dat hij wel dra enen roem verwierf den doorluchtigen naam dien hij droeg allezins waardig; ook ftelden zijne vrienden alles te werk om hem in *'s Hage* te doen plaatzen; den uitflag van hunne pogingen afwagtende, befloot hij intusfen *Engeland* te gaan zien, en hij fcheepte zig in 't laatst van meij 1710 tot die reize in. De *Franfe* gemeente te *Londen* hadt enen Leraar nodig, alle de wenfchen vereenigden zig om CLAUDE daar toe te benoemen, het gefchiedde, men boodt hem 't beroep aan. Lang was hij weifelende om zig tot ene keuze tusfen *Londen* en *'s Hage* te bepalen; dan de fterke aandrang dien men hem ter plaatze deedt daar hij zig toen bevondt, haakte hem ten laatften voor het verblijf te *Londen* over, alwaar hij op den 11 februarij 1711, als Predikant wierdt bevestigd; maar deze gemeente hadt geen langdurig genot van zijnen dienst; want een noodlottig ongeval riep hem naar het land, alwaar zig één enige broeder bevondt die door de kinderziekte was aangetast. De aart van die kwaal en de verwoestingen die dezelve doorgaans aanrigt, verfchrikten hem niet, en waren niet in ftaat om hem te weerhouden, om tot hulp van enen tedergeliefden broeder te fnellen. Het is onzeker of de kiem van die ziekte, welke in het vervolg dodelijk voor hem wierdt, toen ter tijd reeds bij hem in werking wierdt gebragt; maar den 27 februarij 1712, wierdt hij door ene duizeling bevangen, welke hem tegens den grond fmakte, en reeds des anderen daags liet hij zig naar *Londen* voeren, alwaar hij nauwelijks was aangekomen, of de kinderpokken openbaarden zig, egter met alle die gunftige tekenen verzeld, welke men in deze noodlottige ziekte kan verlangen; dan te regt wordt zij verraderlijk genoemd, zulks wierdt ten zijnen aanziene bevestigd, want de koorts zig op den 3 maart verheffende, verzeld van ijlhoofdigheid, begost men reeds veel erger te vrezen, en de kwaal nam ook trapswijze

zo-

zodanig toe, dat hij 's nagts tusſen donderdag en vrijdag den 7 maart, den jongſten adem uitblies, in den bloeijenden ouderdom van 28 jaren, hartelijk betreurd door zijne gemeente, en van alle die genen welke den braven Man gekend hebben.

Zie hier de ſchets van 's mans karakter, zodanig die door den Schrijver van zijn levensberigt is getekend. „ Hij bezat „ een netten en gemakkelijk bevattenden geest, een levendige „ maar welgegronde verbeeldingskragt; hij was vlug van be„ grip en wist zig ongemeen wel uit te drukken, hij was met „ een uitmuntend oirdeel begaafd, een ſnedige kundigheid „ die zig in alles wat hij deed liet opmerken. Het was niet „ alleen van zijn naam dat hij zijn luister ontleende, hij was „ reeds zo hoog geklommen dat hij luister daar aan bijzette. „ Zijn hart was niet minder regtmatig gevormd dan zijn „ geest. Hij was menschlievend, minzaam tegens een ieder, „ edelmoedig, toegevend, oirdelende altoos op een gunſtige „ wijze over anderen, doch ten aanzien van zig zelven zeer „ zedig. Hij beminde om het goede van zijn medemensch te „ zeggen, maar nog meer om het zelve uit te oeffenen. Voor„ al was hij een vijand van veinzerij; want doordien zijn hart „ open en gul was, hadt hij een natuurlijken afkeer van al„ le die ondeugden welke laagheid en eigenbelang kenſchet„ zen. Zijn verdienſten verloren niets van hare waarde „ in een langdurende en gemeenzame verkering; integendeel „ zijne deugden van nabij beſchouwd, verkregen nog een „ lieffelijker voorkomen; hoe meer men met hem verkeerde, „ hoe groter het vermaak wierdt om hem te zien en te ſpre„ ken. Indien de gelegenheid zig aanbood om enige godvrug„ tige aanmerking te plaatzen, liet hij die nimmer ontglippen. „ Hij ſprak nooit dan met den nedrigſten eerbied van den gods„ dienst, en hij pijnigde zig wanneer men 'er op een andere „ wijze over ſprak. De godsvrugt verloor niets in zijn mond, „ ja zelvs niet te midden van de vrolijkſte gezelſchappen. „ Bij alle deze uitmuntende hoedanigheden, voegde hij die, „ met volledig alle de pligten van een opregte en warme

„ vriendſchap te onderhouden. Hij was teder, ijverig, me-
„ delijdend; hij ſnelde alles te gemoet wat van dienst kost
„ zijn, en men konde 'er op ſtaat maken van hem altoos in
„ den zelvden huim van goedwilligheid te zullen wedervinden.
„ Waar elders een vriend van zodanig ene imborst aan te
„ treffen? Die genen welke vatbaar zijn om 'er de juiste
„ waarde van te bezeffen, zullen zig een denkbeeld kunnen
„ vormen van de ſmerte die zijn verlies moet veroirzaakt
„ hebben, en wat het nog aan zijne vrienden moet kosten,
„ om zig aan zulk ene treurvolle beroving te gewennen."
Men herkent hier de taal van het hart, en dat de Schrijver die bij ondervinding ſprak, zijne ſmerte lenigt met den genen te ſchilderen wiens verlies hij betreurt. Misſchien zou deze overweging kunnen doen vermoeden, dat het afbeeldzel gevleid is, indien men niet van elders wist, dat de Heer CLAUDE een wezentlijk uitmuntend mensch is geweest, wiens verlies met regt en door de Kerk, en door het gemenebest der letteren, betreurd is.

Laten wij nu nog ten ſlotte, enige karaktertrekken als Euangelie-Dienaar van dezen braven Mannë, uit den zelvden Schrijver ontleend, mededelen. „ Een gelukkige vermen-
„ ging van zagtheid en verhevenheid, waren hem altoos
„ dienstbaar op den predikſtoel. Zonder iets van die zagt-
„ heid en edelaardigheid te laten glippen, was zijn gelaat def-
„ tig en als 't ware met een levendig vuur bezield. Zijne ge-
„ baarden hadden niets dat naar gemaaktheid zweemde, maar
„ waren natuurlijk; zijn opzeggen duidelijk en vloeijende.
„ Het geluid van zijn ſtem was niet zeer helder, maar zij be-
„ vatte iets buitengemeens innemends en aandoenlijks. Deze
„ natuurlijke gaven verkregen enen ongemenen luister door
„ de gegrondheid der zaken die hij voorbragt; nimmer verliet
„ hij de waarheid, om het ſchitterende en verhevene na te
„ jagen. Niet, dat hij ſomtijds geen hoger vlugt nam, maar
„ hij dagt dat men zeer ſpaarzaam moest zijn met hoogdraven-
„ de en zwierige trekken. Hij bezat veel netheid en leerbe-
„ leid; zijne overdenkingen waren gezond, oirdeelkundig,

„ nim-

„ nimmer van verre afgeleid, zonder moeite weerſtond hij
„ de tokkelende kitteling om geleerd te ſchijnen; men heeft
„ zelvs van hem gezien, dat hij met opzet trekken van ge-
„ leerdheid heeft agtergelaten, die volkomen met zijn onder-
„ werp ſtrookten, ſpruitende zulks enkel voort, uit ene nauw-
„ gezette beſchroomdheid en zedigheid. Wanneer hij enige
„ deugd aanbeval, of enige ondeugd te keer ging, wist hij
„ in het ſchetzen daar van, ene zekere nauwkeurigheid in
„ acht te nemen, waar aan een ieder zig gemaklijk kost her-
„ kennen, en waar aan de hardnekkigſte eigenliefde geen
„ weerſtand kost bieden. Zijn ſtijl was zuiver en net, zijne
„ uitdrukkingen natuurlijk en nimmer gezogt. Hij munte uit
„ in de konst van het geen hij voordbragt in het hart te drin-
„ gen; en doordien hij altoos doordrongen was van de groſe
„ waarheden die hij predikte, viel het hem gemaklijk om er
„ anderen van te overtuigen; ja tot de allergemeenſte zaken
„ toe, wist hij door zijne uitvoering bevalligheid bij te zet-
„ ten." Die Schrijver voegt 'er lager bij: „ Die genen wel-
„ ke hem niet gekend hebben, en zijne Leerredenen lezen,
„ zullen moeite hebben om te geloven, dat het voortbreng-
„ zelen zijn van een jeugdig Predikant, die ſlegts een jaar
„ dat zwaarwigtig ambt heeft uitgeoeffend."

Men heeft van CLAUDE in druk: 1. *Diſſertatio de Salutatio-nibus Veterum, cui addita eſt, Diatribe de Nutricibus & Paedago-gis. Utr.* 1702. *in* 12*mo.* Een ongemene netheid, nauwkeu-righeid en geleerdheid heerscht 'er in beide deze werkjes. JACQUES BERNARD, heeft 'er die plaats van aangevoerd, waar in de Schrijver zegt: „ dat bij de *Romeinen* de ouders en „ naastbeſtaanden hunne bloedverwanten met een kus aan den „ mond te geven kosten groeten;" en hij betuigt te twijfe-len, dat dit gebruik ingevoerd zij, om te ontdekken of zij niet tegens het aan haar gegeven verbod, wijn hadden gedron-ken; 't welk door PLINIUS, Lib. IV. c. 13. en AULUS GELLIUS, L. X. c. 23. wordt verzekerd. CLAUDE beantwoordde hem zeer bondig in de *Nouvelles de la R. pub. des Lettres*, *Decemb.* 1709. pag. 688--691. 2. *Sermons ſur divers textes de l'Ecriture ſainte,*

Amſt. 1713. *in* 8vo. Deze Leerredenen, na het overlijden van J. J. CLAUDE door zijn broeder in 't licht gegeven, zijn tien in getal. De Schrijvers van de *Journal Littéraire*, na de grondige kundigheid en kieschheid die 'er alomme in doorſtraalt, geroemd te hebben, beweren: „ Dat men op den ou„ derdom van 28 jaren, de nodige geleerdheid heeft, en de „ geest voldoende gevormd is, om de beste Leerredenen te „ vervaardigen, en dat indien men als dan geen goed Prediker „ is, men het ook nimmer zal worden." Ik twijffele zeer of deze regel wel den toets van gezonde oirdeelkunde zal kunnen doorſtaan, en houde het met den Heer CHAUFEPIÉ daar voor: „ Dat wel is waar, een lange reeks jaren die iemand „ als Predikant heeft gefleten, wel niet in ſtaat is om Leer„ redenen goed te maken, die van zig zelve weinig om 't lijf „ hebben. Maar dat het ook zeker is, dat een die 28 jaren oud „ zijnde gaven bezit, en nauwelijks de loopbaan van den „ predikdienst is ingetreden, door de oeffening en vermeer„ dering van kundigheden, groter trap van volmaaktheid kan „ bereiken. Waar is het nogthans, dat indien hij op die ja„ ren geen goed Prediker is, hij het ook nimmer zal worden; „ maar, daar heerscht nog onderſcheid tusſen wel te predi„ ken, of in het prediken uit te munten; en ik geloof dat „ men zonder zig te misleiden kan bepalen, dat een Prediker „ van 28 jaren, zo als de Heer CLAUDE was, nog een uit„ muntender Prediker na verloop van enige jaren zoude kon„ nen worden; of wel, dat men het voor een zeldzame zaak „ heeft te houden, dat hij in die jaren een trap van rijpheid „ en volkomenheid hadt beklommen, die anderen niet dan in „ een veel gevorderder ouderdom bereiken." —— C. SAXI, *Onomaſt.* Pars VI. p. 22. *Vie de Mr.* CLAUDE *à la téte de ſes Sermons.* PAQUOT, *Mem. litter.* Tom. III. p. 103--106. J. G. DE CHAUFEPIÉ, *Nouv. Dict. Hiſt.* Tom. II. let. C. p. 97, 98.

CLAUS (JAN), op den 8 maart 1729, in den ouderdom van 87 jaren, 8 maanden en 17 dagen te *Amſterdam* overleden, ſchijnt ahlaar Leraar onder de Doopsgezinden of Remon-

ſtran-

ſtranten geweest te zijn; men kan dit opmaken uit enen bundel Lijkdigten, ter zijner gedagtenis gedrukt; waar in hij voorkomt als een Man, uitſtekende in christelijke deugden, en allezins geſchikt tot het zwaarwigtig ambt, waar toe hij geroepen was. In dezen bundel ontmoet men onder velen het volgend graffchrift op dezen eerwaardigen Grijsaart, onder de zinſpreuk: STUDIO FOVETUR INGENIUM.

De eerwaarde CLAUS, wiens lust en leven
Ten einde toe zijn dierb're Kerk,
Zijn Wederhelft, zijn Kroost en Neeven
Ten voorbeeld ſtrekte in 's Heeren werk;
Die grijze en teêrgeliefde Vader
Liet hier zijn ſterflijk overſchot;
Terwijl zijn geest, nu end'loos nader
Zich ſpieg'lende in het licht van God,
Geſtreeld wierd door het zoet vertrouwen
Van ze eeuwig weêr in vreugd te aanſchouwen.

CLEEF (HENDRIK VAN), Konſtſchilder, een *Antwerpenaar* van geboorte, doch onzeker in welk jaar ter wereld gekomen, begaf zig naar *Italië* en andere landen, en tekende vele gezigten naar het leven, die hij zedert in zijne werken te pas bragt. Nogthans hadt hij alle de plaatzen niet bezogt, waar van hij de gezigten, ruinen en oudheden in tekening hadt, maar hadt velen van enen MELCHIOR LORCH bekomen, die langen tijd te *Konſtantinopel* hadt gewoond. HENDRIK was zeer bekwaam in het tekenen naar het leven, gelijk hij ook in het ſchilderen uitmuntte. Meest alle de verſchieten ſchilderde hij zo eigenaartig in de maniet van FRANS FLORIS, dat zij van dien Meester zelve ſcheenen te zijn. Ten jare 1533 wierdt hij lid van het Schilders-gilde te *Antwerpen*, en hij overleed in die ſtad in een hogen ouderdom ten jare 1589 aan het zijdewee of pleuris. —— K. V. MANDER, *Leven der Schilders*, I. D. bl. 169, 170.

CLEEF (JOOST VAN), gebijnaamd den *Ouden* CLEEF,

Konstſchilder, mede van *Antwerpen* geboortig, een zoon van WILLEM VAN CLEEF, die in 't jaar 1518 als lid in 't Schilders-gilde van voornoemde ſtad wierdt opgetekend. JOOST was een konſtig Meester, en hadt een fraije trant in het ſchilderen van beelden; doch werdt door zijn onbegrensde hoogmoed, en diepgezonkene laatdunkendheid zodanig verblind en bedrogen, dat hij in de zotte verbeelding geraakte, dat zijne penſeelkonst verreweg die van andere Meesters overtrof en met geen geld te betalen was, 't welk ten gevolge hadt, dat hij krankzinnig wierd. Het gebeurde ten tijde dat Koning FILIPS van *Spanje*, met MARIA, Koningin van *Engeland* huwende, JOOST VAN CLEEF derwaards gereisd zijnde, ten einde zijne ſchilderſtukken aan die Vorst te verkopen, en zig met dat oogmerk bij ANTHONY MORUS, die Schilder van den Koning was, vervoegd hebbende, om door zijne medewerking het voorgenomen doelwit te bereiken, deze hem goedhartig zijne hulp toezeide, doch 't welk van weinig vrugt was, doordien 'er ten zelvden tijde, vele uitmuntende ſchilderijen, inzonderheid van TITIAAN, uit *Italië* naar *Engeland* gevoerd werden, die aan den Koning ongemeen behaagden, en door die Vorst gekogt werden, zonder dat MORUS iets ten voordele van zijnen vriend kost uitwerken. VAN CLEEF zijn ſpijt door hoogmoed aangevuurd, klom hier door tot zulk een verbazende hoogte, dat hij wanende dat zijne werken boven die van alle andere Meesters moesten geſchat worden, zinneloos werdt, MORUS zeer ſchamper bejegende, voor een verwaanden gek ſchold, en die ſcheen aan geen goed Meester achting toe te dragen, met veele andere ſchimpende redenen meer, zo dat MORUS na lang geduld geoeffend te hebben, eindelijk warm wierdt, en hem bedreigde, doch VAN CLEEF toonde toen het eigenaartige karakter van een laaghartigen grootſpreker, want hij kroop van angst onder de tafel; zo dat MORUS ziende met wat ſlag van een mensch hij te doen hadt, in plaats van zig aan hem te vergrijpen, zig vergenoegde met hem te verachten. De zotheid en malle kuren van JOOST klommen wel dra tot zulk een hoogte, dat zijne vrienden zig meester van hem

hem maakten, en dezen verdwaasden mensch tot voorkoming van onheil, op ene verzekerde plaats bezorgden.

VAN CLEEF was de beste *Kolorist* van zijnen tijd, rondde zijne beelden buitengemeen ſchoon, en ſchilderde verrukkelijk vleesachtig, niet dan met de vleeschkleur zelve hogende. Ook worden zijne konsttaferelen billijk door de konstminnaars geacht en in waarde gehouden, zelvs nog in onzen leeftijd, want men vindt een ſtuk van hem, verbeeldende *de Bruiloft van Cana in Galileën*, in een Register van voorname Schilderijen, te vinden bij GER. HOET, *Naamlijst van Schilderijen*, II. D. bl. 343, gewaardeert, op 700 guldens. Bij LAMPSONIUS ontmoet men dezen Konſtenaar dus aangeſproken:

Zou u mijn dicht ô eer der Schilders, waard genoemd,
In Neerlands kunstrei, den verdienden lof niet geven?
Wis waart ge door uw zoons en uw kunst meer beroemd,
Zo gij, och arm! gezond van hersſens waart gebleven.

Deze vaarſen ſchijnen aan te duiden, dat JOOST zoons heeft gehadt, die hem in de konst niet ongelijk waren; ook is 'er nog een andere JOOST VAN CLEEF geweest, die in het ſchilderen van Beelden heeft uitgemunt, als mede enen KORNELIS VAN CLEEF die insgelijks een goed Meester was. —— K. v. MANDER, *Leven der Schilders*, I. D. bl. 147--150.

CLEEF (MARTEN VAN), Konſtſchilder, een broeder van HENDRIK, geraakte ten jare 1551 in 't Gilde te *Antwerpen*; hij was ook een leerling van FRANS FLORIS, en was in 't eerst gewend aan grote dingen te ſchilderen, doch veranderde van ſmaak, begaf zig aan 't kleine werk, en vervaardigde in die trant, een goed aantal fraije ſtukjes, die als nog bij de liefhebbers in achting zijn, en waar in zijn broeder HENDRIK doorgaans de gronden en verſchieten geſchilderd heeft. GILLIS VAN KONINGSLO en andere vermaarde Landſchapſchilders hebben hem tot 't ſtofferen van hunne ſtukken veel gebruikt. MARTEN die nimmer buiten 's lands gereisd heeft, werdt pijnlijk door de jigt gemarteld, en overleed in

den ouderdom van omtrent 50 jaren. Behalven HENDRIK hadt hij nog een' broeder WILLEM geheten, zijnde een goed Schilder van grote beelden, doch die lang voor hun is overleden. De zonen van MARTEN zijn geweest, GILLIS, MARTEN, JORIS en KLAAS. MARTEN begaf zig eerst naar *Spanje*, en reisde van daar naar de *Indiën*. JORIS en GILLIS zijn vroegtijdig overleden, en KLAAS heeft hun allen overleefd. —— K. v. MANDER, *Leven der Schilders*. I. D. bl. 171, 172.

CLEMENS, zie WILLEBRORDUS.

CLEMENS (HERMAN GIDEON), Hoogleraar en Predikant te *'s Hertogenbosch*, is geboren te *Groningen*, den 20 augustus 1701. Heeft zijne jeugdige zo wel als akademiſche letteroefeningen in zijne vaderſtad volvoerd. Wierdt in 1725 te *ter Aa*, in het jaar 1727 te *ter Tholen*, en in 1737 tot Predikant in *'s Hertogenbosch* beroepen, en ten jare 1738 aldaar tot Hoogleraar in de godgeleerdheid aangeſteld, hebbende die waardigheid op den 21 januarij 1739, met het doen ener plegtige Redevoering aanvaard, en ten jare 1740 werdt 'er onder zijne voorzitting, een twistgeding over het *regt gebruik van den Mammon der ongeregtigheid* verdedigd.

CLEMENS is gehuwd geweest aan ANTOINETTE ROSINA TSHARNER, uit het aanzienlijk geſlagt der TSHARNERS van *Bern* geſproten, waar mede hij in een allergenoeglijkſte egtverbindtenis heeft geleefd tot op zijn dood toe, welke voorviel den 23 februarij 1772, en iets dat al vrij zonderling is, deze bedvriendin van hem overleed een groot half uur later, en beide zijn ter zelver tijd op den 8 maart 1772, in de grote kerk te *'s Hertogenbosch* ter aarde beſteld.

Onze Hoogleraar bezat als Mensch en Leraar uitmuntende hoedanigheden. Hij was vriendelijk, verdraagzaam en leidde een godvrugtigen wandel; voorts onvermoeid in 't ſtuderen, zeer naarſtig in het waarnemen van den predikdienst, ijverig in het onderwijzen der jeugd, en buitengemeen nuttig in zijne leerzame geſprekken; dat hij behalven dat geleerd was, getuigen zijne door den druk uitgegevene ſchriften, welke

zijn: 1. *Diſſert. de Labro æneo. Ultr.* 1732. *in* 8*vo.* 2. Heilige Verzamelingen. Middelb. 1733. 4to. 3. De regte werkzaamheid van het Volk des Heren in tijden van elende / in een zestal Leerredenen. Leijd. 1749. 4to. 4. Ontledende verklaring van het H. Euangelium na de beſchrijving van Lukas. III Delen. Leijd. 1749--1758. in 4to. —— *Medegedeelde Berigten.*

CLEMENS (IZAAK), is Predikant te *Vliſſingen* geweest, en heeft door den druk gemeen gemaakt: 1. Doods Alarm of de Voorbode van de naakende Doodt &c. Uit het Engelsch vertaald. Middelb. 1662. in 8vo. 2. Eenige ſubijte / korte / ende bij occaſie voorgevallene Geeſtelicke Meditatien / Vanden Heer en Chriſtelicke Dachreckeningen. Ib. 1662. 8vo. 3. Sneeuw en Vijerdamp / of een korte Verhandelinge over den Sneeuw en Cometen enz. met een bijgevoegd A / B / C / van naergeleſene occaſionele Meditatien. Middelb. 1665. 8vo. —— P. DE LA RUE, *Gelett. Zeeland*, bl. 26. 341.

CLEMENT (ANTHONY), zoon van een ander ANTHONY, Predikant in de Walſe gemeente te *Zierikzee*, en van KATRYNA WALÆUS, dogter van ANTHONY WALÆUS, wierdt in genoemde ſtad omtrent het jaar 1620 geboren. Hij ſtudeerde aan het Hogeſchool te *Leijden*, en ſtierf in den bloei zijner jaren in 1657. Hij heeft uitgegeven: 1. CLAUDII SALMASII, *Epiſtolarum, liber primus. Lugduni Batav.* 1654. *in* 4*to.* hebbende aan 't hoofd van deze Verzameling, die niet tot volkomenheid gebragt is, geplaatst ene opdragt aan de Curateuren van het Hogeſchool te *Leijden*, vervolgens hier bij gevoegd: *Prologomena de laudibus & vita* SALMASII. 2. ROBERTI BARONII, *Theologi ac Philoſophi celeb., Metaphyſica generalis & ſpecialis. Lugdbat.* 1657. 12*mo.*; met een voorrede van den Uitgever. ROBBERT BARONIUS was een *Schot* van geboorte, en is bekend door zijn boek, getijteld: *Philoſophia Theologiæ ancillans.* Ingevolge berigt van M. CASAUBONUS, ſchijnt CLEMENT voornemens geweest te zijn, ene uitgave van PLAUTUS te vervaardigen, doch waarſchijnlijk door zijn on-

tijdig overlijden daar in verhinderd geworden. —— C. SAXI, *Onom. liter.* P. V. p. 34. GRONOV. *Pec. Vet.* p. 679. PAQUOT, *Mem. litter.* Tom. XIV. p. 427. P. DE LA RUE, *Gelett. Zeeland*, bl. 176, 177.

CLENAERTS (PIETER), geboren te *Antwerpen*, ten jare 1655, begaf zig na zijne letteroeffeningen volvoerd te hebben, 15 jaren oud zijnde, in de orden der *Augustijner* Moniken van gemelde ſtad. Bij deze Kloosterlingen zijne ſtudien ten einde gebragt hebbende, zondt men hem naar *Gent*, om in het klooster aldaar de wijsbegeerte te onderwijzen; waar na men hem te *Antwerpen* te rug deedt komen, ten einde 'er de godgeleerdheid te leraren, zo als hij vervolgens ook gedurende twaalf jaren te *Leuven* deedt en gedurende 5 of 6 jaren in de abtdije van *St. Geertruid.* Gedurende de tusſenpozingen van die bezigheden, predikte hij op verſcheidene plaatzen in *Flaanderen.* Op den 20 november 1685 wierdt hem te *Leuven* de doktorale waardigheid opgedragen, en hij was Vikaris van het klooster zijner orden in die ſtad, toen hij door ene beroerte wierdt overvallen, die hem na verloop van negen dagen in 't graf rukte, namelijk op den 12 november 1696 in den ouderdom van 41 jaren. Men heeft van hem in 't licht: 1. *Suſanna innocens; ſive avitæ depoſitorum Regularium praxis, a Clar. D.* ZEGERO BERNARDO VAN ESPEN *Sacrilegii incuſata: per F.* PETRUM CLENAERTS, *ab impoſito ſcelere, afflictoque flagitio vindicata &c. Lovan.* 1686. 12*mo.* 2. *Novitas Espeniana, per Antiquitatem Augustinianam refutata, antequam nata. Ib.* 1686. 12*mo.* —— PAQUOT, *Mem. litter.* Tom. X. pag. 145--147.

CLENARD (NIKLAAS), een geleerd Taalkundige, die in de XVIde eeuw heeft geleefd, is te *Diest* in *Braband* geboren, en was zeer ervaren in de latijnſe, grieksſe en hebreeuwſe talen, waar in hij ook te *Leuven* in 't openbaar leſen gaf. Lust tot reizen in hem ontvonkende, toog hij met JOHANNES VASÆUS, van *Brugge* geboortig, ten jare 1535 naar *Parijs*, met inzigt om aldaar de leſen van WILLEM BUDÆUS te horen; hier enigen tijd geleefd hebbende, vertrok hij naar *Spanje*, en

gaf

gaf te *Salamanka* leſſen in de geleerde talen, ter tijd toe dat de Koning van *Portugal*, zijne verdienſten ter ooren gekomen zijnde, hem de opvoeding zijnes broeders aanbeval; deze taak op zig genomen hebbende, volvoerde hij met lof; doch de begeerte om de arabiſe taal te leren, deed hem voor dien voordeligen post bedanken, en dreef hem ten jare 1540 naar *Afrika*. In zijn voornemen geſlaagd zijnde, keerde hij in 1542 naar *Spanje* te rug, begaf zig naar *Grenada* met voornemen om naar zijn vaderland weder te keren; doch de dood belette hem zulks, en hij ſtierf nog ten zelvden jare in genoemde ſtad.

CLENARD is voor het tijdvak waar in hij leefde een kundig Man geweest, en ervaren in de geleerde talen, waar van hij blijken heeft gegeven in zijne door den druk gemeen gemaakte ſchriften, welke zijn: 1. *Inſtitutiones Linguæ Græcæ. Paris.* 1563. *in* 4*to. &* 8*vo.* 2. *Meditationes Græcanicæ in artem Grammaticam. Paris.* 1563. 8*vo.* 3. *Tabula in Grammaticen Hebræam. Lugd. Bat.* 1589. 8*vo.* 4. *Epiſtolarum de peregrinatione ſua & de rebus Mathematicis, Libri IV. Lovanii* 1561. 8*vo. Antv.* 1566. 8*vo.* 5. *Methodus docendi Pueros analphabeticos. Francof.* 1570. 8*vo.* ——— *Reizen* bij VAN DER AA, XIV. Deel. M. ADAMI, *Vit. Philoſ.* p. 57. C. HEUMAN. *Conſp. Reip.* L. V. C. 7. §. 33. p. 474. VOCT, *Catal. libr. rar.* p. 193. W. C. J. CHRYSANDER, *de primo ſcripto Arab. &c.* p. 21. en 31. en de Schrijvers aangehaald in SAX. *Onom. liter.* P. III. p. 121.

CLERCQ (HERMES LE), een geleerde Jeſuit van de XVIde eeuw, was van *Doornik* geboortig. Hij heeft gedurende een reeks van jaren gewoond te *Billom* in *Auvergne*, en hij ſtierf 'er omtrent het jaar 1630, in een hoog gevorderden ouderdom. HERMES was een godvrugtig Man, daar bij beroemd wegens zijne kunde in de fraije letteren, latijnſe digtkunde en kerkelijk regt. Hij heeft de volgende werken, alle in vaarſen geſchreven, nagelaten: 1. *De Angelis, beatisque Spiritibus.* 2. *Faſti ſacri Sanctorum, Sanctarumque.* 3. *Vita S. Ignatii Loyolæ.* ——— J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 479. PAQUOT, *Mem. litter.* Tom. X. p. 81, 82.

CLER CQ

CLERCQ (HUBERT LE), geboortig van *Rijsſel* in *Flaanderen*, is aldaar Kapellaan geweest van *St. Pieters-kerk*. Hij ſtierf ten jare 1615 in gemelde ſtad, na den ouderdom van 84 jaren bereikt te hebben, wierdt in de kerk die hij bediende, begraven, en op den zark die zijn ſtoffelijk deel bedekt, het volgende graffchrift door hem zelven vervaardigd, gebeiteld:

Hac quondam in celebri domo ſacerdos
Piscatori hominum dicatâ Petro,
Putis CLERICUS *hic cinis quiescit:*
Quem mors è medio tulit peractis
Annis cum quatuor bis octo luſtris.
Cui clara aſtra ſuper novam, viator,
Hæc qui ſcripta legis precare vitam.
Et dum fata ſinunt, valentque ſenſus,
Coelum ſuſpice, provide ſaluti.

HUBERT heeft door den druk gemeen gemaakt: *Poëſin ſacram; in qua ſunt Pſalmi Davidis Pœnitentiales carmine redditi; Elegiæ, Epitaphia &c. Tornaci* 1610. *in* 8*vo.* —— J. F. FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 486.

CLERCQ (JAKOB LE), is te *Iperen* geboren omtrent 't jaar 1610. Reeds vroegtijdig ene ſterke geneigdheid voor de fraije letteren en wetenſchappen opgevat hebbende, lei hij zig met de borst toe op het beoeffenen van het pourtraitſchilderen, de muzijk en de nederduitſe digtkonst. Zijne bedrevenheid in het laatstgenoemde vak, deden hem kiezen tot gewoon Digter van de *Rederijkers* of letterkundig Genootſchap van het kleine ſteedje *Hazebroek*. DE CLERCQ beſtudeerde de geſchiedenis van zijn land, en wel inzonderheid het gedeelte daar van, 't welk de geſlagtregisters der aanzienlijkſte familien ten onderwerpe heeft. Voorts vondt hij ook ſmaak in het behandelen der botanie en apothekerskunde; en hij vervaardigde ſijropen, conſerven en andere dingen van dien aart, die hij met zeer veel nut wist te beſteden tot genezing van zieken.

Het

Het jubilé van 't jaar 1650 hem naar *Rome* gelokt hebbende, hadt hij tot tweemalen toe de eer Paus INNOCENTIUS DEN X. te ſpreken. Men weet niet of LE CLERCQ van die reis te rug keerde, of te *Rome* zijn graf vondt; maar zeker is het dat hij die niet lang overleefde, doordien het Genootſchap waar van boven is geſproken, zijn uitvaart op den 27 julij van dit zelvde jaar 1650 vierde. Hij was een opregt en deugdzaam Man, en bezat een vriendelijk en gezellig karakter. Hij heeft uitgegeven: Eerlijck Tijdverdrijf / vertoont in Lucifers-bal / Bacchus-beeldt / Megaraas-heerſchappije / Zoëlus winckel: het Huwelijck gebolght door ſpoedigh vercouw / Lilaghte over de dood van een Luys / Mirrel om een kwaadt Wijff te betreugelen / de Liefde van een Zottin enz. Bruſſel 1652. in 16mo. Alle deze ſtukjes ſtrekken ten bewijze, dat hij vindingrijk was, en daarbij veel vernuft en geest bezat. —— PAQUOT, *Mem. litter.* Tom. XIV. p. 364, 365.

CLERCQ (JAKOB LE), Godgeleerde, is geweest Pastoor en Kanunnik van de hoofdkerk te *Atrecht*. Hij heeft door den druk gemeen gemaakt: *Sermones in Orationem Dominicam. De Pœnitentia, & Funebres aliquot de IV. Noviſſimis. Ejaculationes ſive Eccſtaſes ſpirituales. Remis* 1612. *in* 12*mo.* —— J. F. FOPPENS, *Libl. Belg.* p. 509.

A D D E N D A.

Bladz. 1. II. *Deel*, bij BAACX.

De vader van JOACHIM BAACX was Secretaris van het Hof van *Utrecht*, niet van de Staten. *Utr. Plakaatb.* II. D. bl. 1060. Over onzen JOACHIM, zie *Hiſt. van 't Utr. Eisd.* I. D. bl. 330 en 566. *in* 8*vo.* of II. D. bl. 83 *en* 142. *in folio.* Op de eerstgenoemde plaats ſtaat kwalijk BAES: en C. BURMAN, *Traj. Erudit.* —— *Meleg. Ferigten.*

Bladz.

Bladz. 324. IV. *Deel*, voor BROEUCQUEZ.

BROES (PETRUS), zoon eens Koopmans, geboren te *Amſteldam*, Predikant, eerst, te *Velp*, in het jaar 1751; daar na, in 1757, te *Nieuw Loosdregt*; vervolgens, in 1762, te *Vlisſingen*; in 1765, te *Haarlem*; en, eindlijk, in 1770, te *Amſteldam*, alwaar hij, den 27 oktober 1797. oud, ruim, 71 jaar, geſtorven is. Hij was een fierlijk, begaafd, en godvrugtig Prediker. Zijne huisvrouw, nog in leven, was ene dogter van BROËRIUS BROUWER, Predikant te *Leeuwarden*, van wien boven geſproken is, V. Deel, bl. 14. Hij heeft de *Nederlandſe* kerk aan zig verpligt, en zig zelven onſterflijk gemaakt door vier ſtukjes van godvrugtige overdenkingen, onder den titel van *de Peinzende Chriſten*. —— *Medeged. Berigten.*

Bladz. 205. V. *Deel*, voor BUSSCHIUS.

BUSSCHE (JAN TEN), Monnik in het klooster te *Windesheim*, geboortig van *Zwol*, van groot gezag onder de Broederen zijner orden, zijnde van de *Auguſtijnen*: en gebruikt tot hervorming der kloosters in *Saxen* en aangrenzende landen. Hij is, zeven jaar, Proost geweest van het klooster *Nieuwwerk*, bij *Halle*, in *Saxen*: en, naderhand, te *Saltz*, bij *Hildesheim*. Hij leefde in het midden der XVde eeuw: en heeft geſchreven: *de origine Coenobii & Capituli Windesheimenſis*, uitgegeven door HERIBERTUS ROSWEIDUS, te *Antwerpen*, 1621. 8vo. en *Liber quadripartitus de Monaſteriis in Saxonia & adjacentibus provinciis per eam reformatis*, uitgegeven in LEIBNITII *Scriptores Rerum Brunsvicenſ.* Tom. II. —— *Tegenw. ſtaat van Overijſſel*, II. D. bl. 101. *Medeged. Berigten.*

REGIS-

REGISTER
VAN DE
PERSONEN
WAAR VAN IN DIT DEEL GEHANDELD WORDT.

Bladz.

Canisius (Jakob), *Geleerd Jesuit.* . . 1.

Canisius (Jan), *Jesuit.* 2.

Canisius (Lævinus), *Karmeliter Monnik.* . 2.

Canisius (Pieter), *Jesuit en voornaam Godgeleerde.* 3.

Canjuwel (Benediktus), *Dominikaner Monnik.* 11.

Cannegieter (Hendrik), *Hoogleraar en Rektor der latijnse scholen te Arnhem.* 12.

Cannius (Niklaas), *Pastoor van de Nieuwe Kerk te Amsteldam.* . . 19.

Canter (Dirk), *Burgemeester te Utrecht.* . 20.

Canter (Willem), *Raadsheer in 't Hof van Utrecht.* 24.

Cantsius (Wynand), *Predikant te Zierikzee.* . 27.

Canu (Robbert Robbertzle), *Schoolmeester van de grote Zeevaart te Hoorn.* 28.

Capellen (van der), *een voornaam Adelijk Geslagt.* 30.

Capellen (Alexander van der), *Heer van Aertsbergen &c. wegens Gelderland Gedeputeerde ter Vergadering van de algemene Staten in 's Hage.* . 33.

Capellen (Alexander Filip van der), *Heer van Berkoude en Agterbroek, Kollonel bij de Kavallerij, eerste Luitenant van de Guardes du Corps en Kamerheer van den Prinse Erfstadhouder.* . 46.

Capellen (Gerlach van der), *Heer tot Rijsel en Boedelhof, Kantzler des Hertogdoms Gelre en Graavschap Zutphen.* . 56.

Capellen (Johan van der), *Heer van der Woningen, Drost en Landrentmeester des lands van Wesel en Dingslaken.* . . 62.

Capellen (Johan Derk van der), *Heer tot den Pol, Altforst, Hagen en Appeltern, beschreven in de Ridderschap van Overijsel.* 67.

Capet (Johannes), *Hoogleraar in de Wijsbegeerte te Leuven.* . . 142.

Bladz.

Cappellus (Lodewyk), *Hoogleraar in de Godgeleerdheid te Leijden.* 142.

Caputis (Niklaas de), *Bisſchop van Utrecht.* . 144.

Caracena (Louis de Benevedes), *Landvoogd der Spaanſe Nederlanden.* 145.

Caramuel (Jan), *Bisſchop van Vigevana.* . 148.

Carauſius, *Bataafs Zeerover.* . . . 150.

Cardevaeques (Ferdinand de), *Heer van Beaumont, Schepen te Arras.* . 151.

Cardon (Lodegardus), *Roems Pastoor te Hulst.* 152.

Cariovalda, *Batavisch Veldoverſte.* . . 153.

Carleton (Dudlei), *Engels Gezant bij de Bataafſe Republijk.* . . 153.

Carlier (Lodewyk), *Kancelier van Kamerik.* 156.

Carnarius (Johannes), *Medecijne Doktor en Hoogleraar te Gent.* . 157.

Carnin (Claudius), *Pastoor en Kanunnik van de St. Pieters Kerk te Douai.* 157.

Caron (Johannes), *Benediktijner Monnik.* . 158.

Caron (Noël de), *verdienstelijk Staatsman, en Gezant wegens de Vereenigde Nederlanden aan het Hof van Engeland.* . . 158.

Carondelet (Jan), *Heer van Champuans, Kancelier van Bourgonje.* . . 164.

Bladz.

Carondelet (Jan), *Aartsbisſchop van Palermo en Preſident van den Geheimen Raad te Mechelen.* 165.

Carolus (Johannes), *Prokureur Generaal in het Hof van Friesland.* . 166.

Carpentier (Hendrik), *Predikant en ten jave* 1593 *Lid van het Zuid-Hollandſe Sijnode.* . . 168.

Carpentier (Jakob), *Predikant te Middelharnis.* 168.

Carpentier (Jan), *Rektor en Regent van het Kollegie te Armentieres.* 168.

Carpentier (Jan), *praktizerend Advokaat voor het Geregtshof van Artois.* 168.

Carpentier (Jean le), *Geſchiedſchrijver.* . 169.

Carpentier (Pieter), *Opper-Landvoogd of Gouverneur Generaal van Neerlands Indiën.* . 170.

Carpentier (Pieter), *Rektor der latijnſe ſcholen te Rotterdam.* . . 173.

Carpentier (Roeland), *Raad in de Vroedſchap en Schepen van Dordrecht.* . . 173.

Carree (Abraham), *Konſtſchilder.* . . 174.

Carree (Frans), *Konſtſchilder.* . . 175.

Carree (Frans Abraham), *Konſtſchilder.* . 175.

Carree (Hendrik), *Konſtſchilder.* . . 177.

Car-

Bladz.

Carree (Johannes), *Konſtſchilder.* . . 178.

Carree (Michiel), *Konſtſchilder.* . . 178.

Carrion (Lodewyk), *Hoogleraar in het Kerkelijk Regt te Leuven.* . 179.

Carteſius (Renatus), *beroemd Wijsgeer en Wiskonſtenaar.* . . 181.

Carthenay (Johannes), *Prior van het Karmeliter Klooster te Brusſel.* 202.

Carvin (Jan), *Rektor der latijnſe ſcholen te Villeneuve.* . . 202.

Caſant (Dirk van), *Pastoor en Kapellaan van de Hofkapelle in 's Gravenhage.* 202.

Caſelius (Johannes), *Hoogleraar in de Philoſophie en Logica te Rostock.* 203.

Caſembroot (Jan), *Heer van Bakkerzeel, Raad en Geheimſchrijver des Graven van Egmond.* 203.

Caſembroot (Leonard), *Raadsheer in het Hof Provintiaal van Holland.* 206.

Caspius (Georg), *vermaard Geneesheer.* . . 207.

Caſander, *zie* Kaſander.

Casteel (Gerard), *Prior van het Klooster te Duisburg.* . . 207.

Casteiet (Johan Baptist), *Kanunnik in de Katedrale Kerk te Antwerpen.* 208.

Casteleyn (Matthias de), *Nederduits Leiterkundige.* . . . 208.

Castelius (Johan), *Pastoor in het dorp Somergeven.* . . . 208.

Castello (Amand de), *Prior van de Abtdije van Marchiennis.* . 209.

Castillon (Jean de), *Profeſſor in de Matheſis en Philoſophie te Utrecht.* . . 210.

Castricum (Andries Dirkz.), *eerst Rooms Pasteor, naderland Predikant te Enkhuizen.* 211.

Castricum (Jan Pietersz.), *Predikant in 's Gravenhage.* . . 211.

Castricum (Pancras van), *Sijndicus der ſtad Groningen.* . . . 212.

Castritius (Hendrik), *Rektor van de latijnſe ſcholen te Delft.* . . 212.

Castrius (Jakob), *Medicijne Doktor te Antwerpen.* . . . 213.

Castro (Jakob de), *Biſchop van Ruurmonde.* 213.

Castro (Jan de), *Kanunnik van St. Jan te Utrecht.* . . 215.

Castro (Jodocus de), *Provintiaal van de Orden der Minoriten.* . . 215.

Castro (Niklaas de), *Biſchop van Middelburg.* . . 215.

Bladz.

Cate (Gerhand ten), *zie* Kate (Gerh. ten).

Cater (Jakob), *Jeſuit, Rektor in het Kollegie te Kortrijk.* . . 216.

Cathus (Arnold), *Opper-opziender der Scholen, en Profeſſor in de Heilige Schrift te Leuven.* 217.

Cats, *overoud Geſlagt in Holland en Zeeland.* 218.

Cats (Balduinus), *Deken en Vikaris, van het Kapittel te Haarlem.* 219.

Cats (Jakob), *Raadpenſionaris van Holland.* 220.

Cats (Jodocus), *Proost van Haarlem, en Aartspriester van Kennemerland.* . . . 245.

Cats (Matthias), *Provintiaal der Minderbroederen in Nederland.* . 245.

Cattenburgh (Adriaan van), *Hoogleraar onder de Remonſtranten te Amſteldam.* . . 245.

Cattendyk (Jan van), *Prior en Regent van het Karmeliten Klooster te Brusſel.* . . 248.

Catullus (Andries), *Kanunnik en Officiaal te Doornik.* . . 249.

Cauchie (Antony de la), *Geleerd Jeſuit.* . 249.

Caulier (Joost), *Dominikaner Monnik te Gent.* 250.

Caulier (Simon), *Leermeester in de Rhetorika.* 250.

Cauſabon (Frederik), *Konſtſchilder.* . 250.

Cautius (Anthony), *Rektor der latijnſe Scholen.* 251.

Cavellus (Hugo), *Gardiaan van het Ierſe Rekolletten Klooster te Leuven.* . . . 251.

Caverſinus (Bartel), *Kanunnik te Souburg op Walcheren in Zeeland.* 253.

Cazenove (Petrus), *Predikant te Hendrik-Ido-Ambagt.* . . . 253.

Cecil (Thomas), *Gouverneur van Vliſſingen.* . 253.

Celé (Jan), *Rektor of Oppervoogd van de ſtads Scholen te Zwolle.* 253.

Cellarius (Kristiaan), *Rektor of Opziener van de Scholen te Wijnoxbergen.* . . . 254.

Cene (Charles le), *Predikant in de Walſe Gemeente te Londen.* . 255.

Centen (Sebastiaan), *Geſchiedſchrijver.* . 256.

Ceratinus (Jakob), *Leermeester in de Griekſe Tale te Leuven.* . . 257.

Cerf (Jan de), *Heer van Oud-Beijerland, Heldendigter.* . . 258.

Chais (Charles), *Predikant in de Walſe Gemeente in 's Gravenhage.* 258.

Chalon (Palamedes de), *Te-*

Bladz.

Tekenaar van het Verbond der Edelen in 1565. 268.

Chamberlaine (Robbert), *Rekolletten Monnik en Leraar in de Godgeleerdheid.* . . . 268.

Champagne (Filips de), *Konstſchilder.* . 268.

Champagne (Johan Baptist de), *Konstſchilder.* 271.

Champigneì, *zie* Granvelle (Frederik Perrenot).

Champs (Bartel des), *Franciskaner Monnik in het Klooster van St. Joſeph te Luik.* . . 271.

Champs (Jan du), *Lid der Kerkenraad van de Ubiquisten te Amſteldam.* . . . 273.

Chaneau (Willem), *Prieſter van het Vlaamſe Oratorie.* . . . 273.

Chantonai, *zie* Granvelle.

Chapeaville (Johan de), *Kanunnik en Aartsdiaken te Luik, benevens Groot Vikaris van den Biſſchop.* . . 273.

Chapelle (Armand de la), *Predikant in de Walſe Gemeente in 's Gravenhage.* . . . 274.

Charles (Jan), *zie* Carolus.

Charlotta de Bourbon, *de derde Gemalin van Prins* Willem den I. . 275.

Chartier (Niklaas), *Predikant in de Walſe Gemeente te Rotterdam.* 275.

Chatelain (Hendrik), *Predikant in de Walſe Gemeente te Amſteldam.* 275.

Chaufepié (Jakob Georg de), *Predikant in de Walſe Gemeente te Amſteldam.* . . . 276.

Chefneux (Matthias), *Prior van het Klooster der Augustijner Heremieten te Luik in de voorſtad d'Avroij.* . . . 285.

Cheineus (Jakob), *Kanunnik van de Hoofdkerk te Doornik.* . . 285.

Chesne (Simon du), *Wiskonſtenaar.* . . 286.

Chevalier (Jakob), *Medepligtige in het verraad tegen* Jan *Hertog van Braband.* . . 286.

Chevalier (Niklaas), *Geleerd Oudheidkundige en beroemd Medailjeur.* 287.

Chevallier (Paulus), *Hoogleraar in de Godgeleerdheid en Kerkelijke Geſchiedenisſen, benevens Akademie-Prediker te Groningen.* . . . 288.

Chifelius (Hendrik), *Hoogleraar in de Welſprekendheid.* . . . 296.

Chifflet (Claudius), *Hoogleraar in de Regten te Dole en ervaren Penningkundige.* . . 297.

Bladz.

Chifflet (Filips), *Aartsbiſschop van Bezançon en Kapellaan van de Infante* Izabella Klara Eugenia. . . . 298.

Chifflet (Hendrik Thomas), *Kapellaan van* Kristina *Koningin van Sweden.* 299.

Chifflet (Jan), *Kanunnik van de Hoofdkerk te Doornik en groot Letterkundige.* . . 299.

Chifflet (Johan Jokob), *Lijfartz bij Koning* Filips den IV, *en bij den Aartshertog* Leopold. 300.

Chifflet (Julius), *Kancelier der Ridderorde van het Gulden-Vlies.* . 301.

Chifflet (Laurens), *Jeſuit, Prediker en Biegtvader.* 302.

Chifflet (Paulus Ferdinand), *Monnik in de Abtdije van Villers van de Orden der Cisterciensers.* . . . 302.

Chifflet (Pieter Frans), *Jeſuit en Leraar in de Wijsbegeerte, de Hebreuwſe Taal en Godgeleerdheid.* . . . 302.

Choquet (Frans Hyacinth), *eerſte Regent van het Klooster der Dominikanen te Leuven.* . . 303.

Christineus (Jan), *Hoogleraar in de Regten te Amſteldam.* . . 304.

Christiaans (Elias), *wederſpannig Burger te Haarlem.* . . . 304.

Bladz.

Christinæus, *zie* Christyn.

Christoph Bernhard van Galen, *Biſschop van Munſter.* . . . 306.

Christyn (Johan Baptist), *voornaam Regtsgeleerde en Lid van den Raad in Flaanderen.* . 308.

Christyn (Paulus), *Penſionaris der ſtad Mechelen.* . . . 310.

Christopherſon (Michiel), *Engels Godgeleerde.* 310.

Chryſochæus (Querinus), *Geleerde Kampenaar.* 311.

Ciermans (Johannes), *Jeſuit en Wiskonſtenaar.* 311.

Cigne (Martinus de), *Geleerd Jeſuit, Redenaar en Digter.* . 311.

Cigoigne (Jan Andries), *een der Verbonden Edelen.* . . . 311.

Cink (Anthony), *Hoogleraar in de Natuurkunde te Leuven.* . . 311.

Ciſfæus (Ulpius), *Hoogleraar in de Griekſe Taal te Erfurt.* . . 312.

Cittard (Matthias), *Kapellaan en Biegtvader van Keizer* Maximiliaan. 312.

Citters (Arnout van), *Raadsheer in den Hogen Raad en Ambasſadeur aan 't Hof van Engeland.* . . 313.

Civilis (Klaudius), *Batavisch Veldheer.* . 314.

Cla-

Bladz.

Claasſen (Anthony), *Gereformeerd Predikant te Leeuwarden.* . 321

Claasſen (Kornelis), *Vice-Admiraal van Vliſſingen.* . . . 321.

Claasſen (Kornelis), *Reiziger.* . . 322.

Claarbout (Joost), *Toneel-Digter.* . . 322.

Claeys (Karel), *Prior van het Dominikaner Klooſter te Leuven.* . . 322.

Clant van Stedum (Adriaan), *Afgezant op den Vredenhandel te Munſter.* . . . 323.

Clant (Egbert), *Lid van de Regering der Groninger-Ommelanden.* . 323.

Clariſe (Theodorus Adrianus), *Predikant te Amſteldam.* . . 324.

Clarius (Jan), *Kanunnik van St. Denijs te Luik.* 330.

Claſenius (Pieter), *Doktor in de Regten.* . 331.

Clauberg (Johannes), *Hoogleraar in de Wijsbegeerte te Duesburg.* 331.

Claude (Jan), *Predikant in de Waalſe Gemeente in 's Hage.* . . 332.

Claude (Jan Jakob), *Predikant in de Waalſe Gemeente te Londen.* 337.

Claus (Jan), *Leraar onder de Doopsgezinden of Remonſtranten te Amſteldam.* . . . 342.

Bladz.

Cleef (Hendrik van), *Konſtſchilder.* . 343.

Cleef (Joost van), *Konſtſchilder.* . . 343.

Cleef (Maarten van), *Konſtſchilder.* . 345.

Clemens, *zie* Willebrordus.

Clemens (Herman Gideon), *Hoogleraar in de Godgeleerdheid en Predikant te 's Hertogenbosch.* 346.

Clemens (Izaak), *Predikant te Vliſſingen.* 347.

Clement (Anthony), *Student te Leijden.* . 347.

Clenaerts (Pieter), *Vikaris van het Klooſter der Auguſtijner Monniken te Leuven.* . 348.

Clenard (Niklaas), *Geleerd Taalkundige en Reiziger.* . . . 348.

Clercq (Hermes le), *Geleerde Jeſuit.* . 349.

Clercq (Hubert le), *Kapellaan van de St. Pieters Kerk te Rijſſel.* . . . 350.

Clercq (Jakob le), *Beoefenaar van velerleij Wetenſchappen.* . 350.

Clercq (Jakob le), *Paſtoor en Kanunnik van de Hoofdkerk te Utrecht.* . . 351.

Bladz.

ADDENDA.

[illegible] (Joachim), *Rooms* [illegible] . . . 351.

Bladz.

Broes (Petrus), *Predikant te Amſteldam.* 352.

Buſche (Jan ten), *Monnik in het Klooſter te Windesheim.* . 352.

BERIGT VOOR DEN BINDER,

De PLAATEN te plaatzen in het VI. DEEL.

I. Pourtrait van ALEXANDER FILIP VAN DER CAPELLEN. . . Bladz. 46.

II. ——— JOHAN DERK VAN DER CAPELLEN. . . . ——— 68.

III. ——— CHRISTOPH BERNHARD VAN GALEN. . . ——— 306.

IV. CIVILIS maakt Vrede &c. . . ——— 320.